

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА
МЕНЕДЖМЕНТУ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ДВНЗ «УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

СТРАТЕГІЇ НАУКОВОГО ПОШУКУ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ, СОЦІАЛЬНІЙ ПЕДАГОГІЦІ ТА СОЦІАЛЬНІЙ ОСВІТІ: ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ ІДЕЙ

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
І ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА
МОЛОДИХ УЧЕНИХ

(Тернопіль, 4-5 травня 2023 року)

Тернопіль 2023

ТНПУ

Стратегії наукового пошуку в соціальній роботі, соціальній педагогіці та соціальній освіті: поліфункціональність ідей

УДК 001:[364+37.013.42]:005.745](477)

С 83

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

д-р пед. наук, проф. Л.Й. Петришин (гол. ред.);

д-р пед. наук, проф. В.А. Поліщук;

д-р пед. наук, проф. Н.С. Олексюк.

*Розглянуто та схвалено кафедрою соціальної роботи і менеджменту
соціокультурної діяльності Тернопільського національного педагогічного
університету*

імені Володимира Гнатюка (протокол № 8 від «01» травня 2023 року)

*Розглянуто та схвалено науково-методичною комісією факультету педагогіки
та психології Тернопільського національного педагогічного університету*

імені Володимира Гнатюка

(протокол № 9 від «21» травня 2023 року)

*Рекомендовано до друку вченою радою Тернопільського національного
педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*

(протокол № 10 від «30» травня 2023 року)

С 83

Стратегії наукового пошуку в соціальній роботі, соціальній педагогіці та соціальній освіті: поліфункціональність ідей [Електронне видання] : Збірник тез доповідей I Всеукраїнської наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти та молодих учених (Тернопіль, 4-5 травня 2023 р.) / за заг. ред. Л. Й. Петришин, В.А. Поліщук, Н.С. Олексюк. Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2023. 282 с.

Матеріали конференції можуть становити науковий інтерес для наукових працівників, викладачів, здобувачів вищої освіти та молодих вчених.

УДК 001:[364+37.013.42]:005.745](477)

Матеріали представлені в авторській редакції. Відповідальність за зміст матеріалів, достовірність фактів та статистичних даних, відповідність вимогам чинного правопису несуть автори.

Видається в авторській редакції.

© Колектив авторів, 2023

© ТНПУ, Тернопіль 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. Місце соціальної педагогіки та соціальної роботи в сучасному освітньому просторі.

Гладчук Юрій	Особливості соціально-педагогічної діяльності закладу вищої освіти з формування правової культури молоді	9
Доценко Анна	Соціально-психологічний супровід як метод успішної адаптації дітей до нового колективу однолітків у закладі загальної середньої освіти	12
Кузьма Катерина	Дотримання принципів академічної доброчесності як умова протидії булінгу в освітньому середовищі	15
Притула Наталя	Соціально-психологічні причини виникнення комплексу гандикапу у студентів з особливими освітніми потребами	18
Устенко Карина	Особливості роботи соціального педагога у дитячій школі мистецтв	21
Ящищак Ірина	Дослідження впливу соціальної підтримки студентів в університетах США на їх академічні досягнення	24

СЕКЦІЯ 2. Соціальна робота: виклики сьогодення.

Агакішиєва Ольга	Вплив інтервізійних груп на формування психоемоційної стійкості студентів-волонтерів	28
Анікієнко Наталія	Аналіз національного механізму соціально-правового захисту прав і свобод військовослужбовців-учасників бойових дій	31
Бомпа Флоріна-Лорідана	Діяльність фахівців соціальної сфери з формування відповідального батьківства молоді	35
Гайдамаха Валентина	Аналіз сучасної практики соціальної роботи з профілактики ВІЛ/СНІДУ серед молоді	38
Кульчицький Тарас, Ганджа Степан	Специфіка волонтерської діяльності з внутрішньо переміщеними особами у вітчизняних соціальних практиках	43

Герук Дар'я	Соціальна реклама як технологія соціальної роботи	49
Глиняна Вікторія	Дослідження проблеми попередження конфліктів у молодих сім'ях, які виховують дітей з розладами аутичного спектру	53
Карініна Ірина	Сутність соціально-психологічної підтримки членів родин військовослужбовців в діяльності соціального працівника	57
Кузнецов Олександр	Актуальні проблеми соціальної роботи з людьми похилого віку та шляхи її вдосконалення	60
Левадня Надія	Діяльність благодійних недержавних організацій соціальної спрямованості щодо допомоги вразливим категоріям сімей з дітьми	65
Мишкун Діана	Методика соціальної роботи з людьми похилого віку	70
Мінько Анжеліка	Роль соціального працівника у формуванні психологічної готовності військовослужбовців до участі у бойових діях	74
Пивоварова Інна	Дисфункціональна сім'я як чинник формування адитивної поведінки підлітків	77
Сенчук Віктор	Основні аспекти соціального захисту військовослужбовців збройних сил України та членів їх сімей в умовах воєнного стану	80
Собчишин Оксана	Моральність як важлива професійна якість сучасного військового лідера	85
Стельмах Юліана	Основні принципи роботи соціального працівника з розумово відсталими дітьми	88
Фролов Максим	Особливості соціально-психологічної адаптації військовослужбовців до дій в екстремальних умовах	91
Фролова Юлія	Нормативно-правова база гендерної рівності серед військовослужбовців	95
Шуль Вікторія	Теоретичні засади надання соціальних послуг вразливим категоріям населення в об'єднаній	98

Юрчак Оксана	територіальній громаді Нормативно-правове забезпечення надання соціальних послуг сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах	102
--------------	--	-----

СЕКЦІЯ 3. Соціальна педагогіка: пріоритетні напрями та стратегії розвитку.

Борик Наталія	Актуальні проблеми соціально-педагогічного супроводу малозабезпечених сімей	106
Герасимов Денис	Сім'ї вимушених переселенців як особлива категорія клієнтів соціально-педагогічної роботи	112
Владімірова Катерина	Сучасні фактори соціалізації дітей дошкільного віку	115
Гарбовська Мар'яна	Організація консультативної роботи у діяльності соціального педагога	119
Кавецький Віктор	Тренінг як інноваційна форма діяльності соціального педагога	122
Капелусь Оксана	Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи з дітьми внутрішньо переміщених осіб	126
Катеринич Анна	Молоді люди з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень як одна з категорій, що потребують соціально-педагогічного втручання в ході соціальної інтеграції	130
Кобельник Софія	Актуальні питання впливу громадських організацій на соціалізацію молоді	133
Лященко Тетяна	Соціальна компетентність як трансфер самовизначення у підлітковому віці	138
Миколів Олександра	Практична діяльність соціального педагога з профілактики мобінгу в закладах загальної середньої освіти	141
Ольхова Вікторія	Напрями соціально-педагогічної роботи з профілактики булінгу серед підлітків у закладах загальної середньої освіти	147
Онипко Віталій	Профілактика раннього батьківства у роботі шкільного соціального педагога	150

Устенко Карина	Особливості роботи соціального педагога у дитячій школі мистецтв	153
Савич Марія	Актуальність проблеми булінгу в загальноосвітніх закладах освіти	155
Стефанів Андріана	Причини виникнення явища бездоглядності та безпритульності, як соціально - педагогічної проблеми	162
Шкурат Ірина	Арттерапія як засіб формування психологічної стійкості у дітей молодшого шкільного віку	166

СЕКЦІЯ 4. Актуальні проблеми соціальної освіти в сучасному полікультурному просторі.

Процик Ольга	Особливості соціально-побутової реабілітації дітей з вадами мовлення	171
Сеник Зоряна	Основні етапи соціально-побутової реабілітації ВПО	174
Скидан Юлія	Емоційний стан сімей учасників бойових дій як соціально-психологічна проблема	177
Цвігун Дар'я	Особливості логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку при дизартрії	180

СЕКЦІЯ 5. Інноваційні технології в освітній та соціальній сфері

Анісімов Володимир	Характеристика інтернет-технології профілактики агресивної поведінки підлітків	183
Бардаш Вячеслав	Педагогіка майбутнього: кібернетичний підхід до освіти та навчання	187
Гладчук Наталя	Форми та методи профілактики правопорушень студентської молоді в умовах закладу фахової передвищої освіти	190
Грачов Богдан	Особливості соціально-психологічного консультування дітей з травматичним досвідом	192
Жизномірська Оксана	Особистість в інноваційному вимірі ціннісних орієнтирів	195
Карпюк Ілліна	Інновації в соціальній сфері в період військово-збройного конфлікту в Україні	200

Креховець Юлія	Програма з жестової мови як шлях до усунення бар'єрів в комунікації між людьми	203
Кузь Анастасія	Використання онлайн технологій у практичній діяльності соціального працівника	210
Липчей Михайло	Наукове підґрунтя формування праксеологічної компетентності майбутніх фахівців лісового господарства в умовах дуального навчання в закладах фахової передвищої освіти	213
Лішун Альна	Соціальна політика Європейського Союзу як орієнтир для соціального законодавства України	217
Ткачук Анастасія	Соціальна солідарність в епоху цифрових технологій	222
Улішак Надія	Реалізація проєкту «Emergency appeal – реагування на надзвичайні ситуації внаслідок бойових дій в Україні» благодійною організацією «благодійний фонд «Карітас-Лубни»»	225

СЕКЦІЯ 6. Професійна підготовка фахівців освітньої та соціальної сфери: досвід, проблеми, перспективи.

Андрусак Анастасія	Механізм самообмеження особистості педагога та деякі його соціально-психологічні особливості	229
Дудар Христина	Модель організації волонтерської роботи студентів	232
Карпюк Ілліна	Перспективи професійного розвитку фахівців соціальної сфери у післявоєнний період в Україні	236
Кульчицький Віталій, Кульчицька Тетяна, Кульчицька Софія	Методичні рекомендації для фахівців освітньої та соціальної сфери щодо організації патріотичного виховання молоді в умовах сучасності	241
Коломієць Тарас, Громов Євген, Терлична Таїсія,	Емоційна культура майбутнього вчителя в умовах дистанційного навчання	245

Івашкевич Євген

Мен'ї Ян	Інформаційно-комунікаційні технології як засіб формування комунікативної культури здобувачів вищої освіти	250
Полуйко Наталія	Сучасні методи та технології навчання в професійній підготовці фахівців соціальної сфери	253
Пупена Вікторія	Формування гуманітарної культури майбутніх учителів іноземних мов як педагогічна проблема	258
Романик Андрій	Формування стресостійкості педагогів методами арттерапії	261
Седельнікова Ірина	Формування соціальної мобільності майбутніх фахівців соціономічної сфери	264
Филипюк Дмитро	Формування фахової компетентності майбутніх бакалаврів сестринської справи у процесі вивчення дисциплін з акушерства і гінекології як педагогічна проблема	267
Черпака Оксана	Теоретичні аспекти дослідження процесу професійного вигорання педагогів ЗЗСО в умовах воєнного стану	271
Шульгіна Лілія	Підготовка соціального працівника до створення доступного середовища в системі об'єднаної територіальної громади: особливості та зарубіжний досвід	276

СЕКЦІЯ 1. Місце соціальної педагогіки та соціальної роботи в сучасному освітньому просторі.

Юрій Гладчук,

здобувач другого рівня вищої освіти

Навчально-науковий інститут педагогіки і психології

Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник: Інна Сьомкіна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри соціальної педагогіки

Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ

Постановка проблеми. Правова культура молоді є важливим аспектом розвитку сучасного суспільства. Молодь є активним суб'єктом правового життя і формування в них відповідальної правової свідомості та поваги до прав людини має велике значення для забезпечення стабільного розвитку суспільства в цілому. Заклади вищої освіти мають важливу роль у формуванні правової культури молоді, оскільки вони є осередками професійної підготовки майбутніх спеціалістів.

Криза права сучасної правової свідомості, як важелі правової культури, зумовлена загальною кризою суспільних відносин в Україні, з якої має вийти українське суспільство. Вимога знати, поважати і виконувати закони має бути однією з першочергових завдань у вихованні молодого покоління. Правове виховання має стати важливим регулятором поведінки, важливим каналом засвоєння колективного досвіду суспільства [1].

Проблеми формування правової культури досліджували: М. Алексєєв, І. Арістова, В. Бабкін, В. Головченко, О. Довгань, В. Костюк, В. Оксамитний, М. Орзих, В. Пилипчук, М. Подберезький, Л. Рабинович, О. Скакун, А. Скуратівський, С. Сливка, Н. Ткачова, В. Фурашев, І. Цвік, М. Щербань та ін.

Виклад основного матеріалу. Під *правовою культурою* розуміють різновид загальної культури, який становить систему цінностей, що досягнуті людством у галузі права і стосується правової реальності певного суспільства. Правова культура виникає не сама по собі, а як результат процесу правової соціалізації особи, послідовне набуття правових знань, залучення до правових цінностей і культурних надбань суспільства, що в результаті впливає на правомірну поведінку суб'єкта, його правову активність [1, с. 157].

Основними показниками рівня правової культури науковці виділяють:

- право, що відповідає вимогам справедливості та свободи;
- рівень правосвідомості громадян і посадових осіб, їх переконаність діяти відповідно до вимог правових приписів;
- рівень культури творення та реалізації права;
- якість роботи правоохоронних і правозастосовних органів та посадових осіб;
- якість системи законодавства, рівень законності й правопорядку [2].

Соціально-педагогічна діяльність закладу вищої освіти з формування правової культури молоді має бути комплексною, охоплювати різні аспекти правової культури, такі як знання, цінності, навички, діяльність, та сприяти розвитку критичного мислення і самостійності здобувачів освіти у правовій сфері.

Особливості соціально-педагогічної діяльності закладу вищої освіти у формуванні правової культури молоді містять розробку і реалізацію спеціальних освітніх програм, заходів та заходів, спрямованих на виховання у молоді правових цінностей та навичок.

Використання інтерактивних методів, таких як ділові ігри, рольові ігри, дискусії, сприяє більш ефективному формуванню правової культури молоді в закладах вищої освіти.

Роль педагогічного колективу в формуванні правової культури молоді надзвичайно важлива, вимагає від педагогів високого рівня правової культури, взаємодії зі здобувачами освіти на основі партнерства та довіри.

Співпраця з громадськими організаціями, правоохоронними органами та іншими відповідними інституціями може стати важливим

ресурсом в формуванні правової культури молоді в умовах закладу вищої освіти.

Однією з основних особливостей соціально-педагогічної діяльності вишу є індивідуалізація підходу до формування правової культури студентської молоді, з урахуванням різних вікових, культурних, соціальних, психологічних особливостей.

Використання інноваційних педагогічних технологій, таких як віртуальні навчальні середовища, онлайн-курси, мультимедійні ресурси, може забезпечити більш ефективний процес формування правової культури студентської молоді.

Важливо враховувати гендерний аспект в соціально-педагогічній діяльності закладу вищої освіти з формування правової культури молоді, зокрема, розвивати гендерну свідомість здобувачів та сприяти створенню рівних можливостей для всіх студентів незалежно від їхньої статі.

Розробка і впровадження комплексної системи оцінювання рівня правової культури здобувачів освіти може допомогти відстежувати ефективність соціально-педагогічної діяльності закладу вищої освіти з формування правової культури молоді та внести корективи до освітнього процесу.

Сприяння активності студентів у правозахисних організаціях, волонтерських групах й інших правових ініціативах може сприяти формуванню активної громадянської позиції, правової свідомості та відповідального громадянства.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновки, що заклади вищої освіти відіграють важливу роль у формуванні правової культури молоді, є ключовим фактором у підготовці молодих громадян, здатних свідомо і відповідально виконувати свої правові обов'язки та розуміти свої права.

Особливості соціально-педагогічної діяльності закладу вищої освіти містять ряд важливих аспектів, таких як розробка та впровадження освітніх програм, спрямованих на формування правової культури, організація різноманітних заходів з правової освіти, співпраця зі студентським самоврядуванням, проведення наукових досліджень у цій сфері, співпраця з органами влади та громадськими організаціями тощо.

Список використаних джерел:

1. Уханова Н. С. Правова культура молоді в Україні. *Інформація і право*. № 2 (29). 2019. С. 156-166.
2. Варава І. П., Темченко Я. О., Григоренко М. О. Формування правової культури молоді як суспільно-правова проблема: теоретичний і практичний аспекти. *Молодий вчений*. № 1 (101), січень. 2022. С. 1-4.

*Анна Доценко,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 Соціальна робота,
освітньо-професійна програма «Соціальна робота.
Соціальна педагогіка. Практична психологія»,
Державний заклад «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)*

Науковий керівник: **Наталія Краснова,**
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки
Державний заклад «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЯК МЕТОД
УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ
ДО НОВОГО КОЛЕКТИВУ ОДНОЛІТКІВ
У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Постановка проблеми. Адаптивні можливості суб'єкта у новому для нього середовищі розглядаються багатьма науками і висвітлюють різноманітні питання: від філософських аспектів (пристосування до просторових та часових змін) до медично-біологічних (дослідження анатомо-фізіологічних змін організму в результаті змін середовища). Прийнято вважати, що адаптація особистості – це цілісний, системний, багатофакторний та багатокритеріальний процес взаємодії індивіда з різноманітними умовами середовища, яке постійно змінюється. В результаті цієї взаємодії у особистості формуються певні адаптаційні реакції як відповідь на зміни цього середовища.

Виклад основного матеріалу. Уявлення про адаптацію, її закономірності та механізми загалом досліджувались Г. Баллом, Ф. Меєрсоном, О. Налчаджяном та ін.; адаптація як форма соціальної

активності особистості розглядалась у роботах В. Семиченко, О. Солодухова та ін.; загальні проблеми соціально-психологічної адаптації особистості присвячено наукові доробки Б. Ананьєва, Л. Виготського, О. Леонтєва та ін.; сучасні підходи до розв'язання проблеми входження учня у новий для нього класний колектив викладені в роботах А. Горбатенка, Я. Коломинського, Г. Чернікова, А. Жмирікова, ін. Однак, аналіз наукової літератури не повною мірою розкриває проблему адаптації дітей у новому для них класному колективі. Що й зумовило вибір теми нашого дослідження.

Однією з важливих умов успішної адаптації є свідома діяльність дітей, яка передбачає безперервний обмін із новим соціальним оточенням. Така діяльність можлива лише за умови усвідомлення себе як суб'єкта такого процесу, бажання стати частиною нового середовища, разом із тим адаптація має відбуватися без втрати власної індивідуальності. Процес адаптації безупинний, оскільки постійно відбувається переключення дитини у сфери діяльності (засвоєння нових видів учбової діяльності), спілкування (розширення, включення нових та незвичних способів його здійснення), самосвідомість (визнання суб'єктом необхідних змін). Соціально-психологічний аспект адаптації, пов'язаний із труднощами засвоєння нових соціальних норм, встановлення і підтримки учнем визначеного соціального статусу в новому колективі, тому вона нерідко ускладнює психолого-педагогічну, оскільки вимагає визначеного переключення уваги з навчання на спілкування, хворобливих переоцінок самого себе [1].

Одним з найважливіших аспектів адаптації є мотиваційно-особистісний, пов'язаний з формуванням позитивних навчальних мотивів і особистісних якостей. Даний аспект можна розглядати як інтегральний, оскільки він передбачає як необхідні умови психолого-педагогічний, соціально-психологічний і деякі інші аспекти адаптації і в свою чергу впливає на їхню успішність. Мотиви визначають і характер адаптації, тобто місце, що займає спілкування в діяльності дитини, особливості його переживань, пов'язаних із соціальним статусом [3].

Соціально-психологічний супровід дітей, що спрямований на забезпечення успішної адаптації дітей до нового колективу однолітків, доцільно проводити в декілька етапів.

Підготовчий етап вміщує: вивчення соціально-психологічних особливостей вихованців (методики психологічного діагностування особистості та сім'ї), соціально-культурного соціально-економічного факторів [2].

Зміст даного етапу адаптації містить у собі формування нової соціальної ролі, сприйняття себе і навколишніх як елементів нового соціального середовища; усвідомлювання належності до даного середовища, ідентифікація із середовищем. На другому етапі (організаційно-діяльнісний) проводиться безпосередня робота з дітьми, яка включає індивідуальні бесіди, тренінгові заняття, спрямовані на розвиток упевненості в собі, вміння співпрацювати в групах, парах, колективі; вирішення соціально-педагогічних ситуацій спеціальні ситуації, які формують певні знання, навички, переконання; використання елементів диспуту, фокус-групової методики, рольових ігор, створення та обговорення реальних життєвих ситуацій, спільний критичний аналіз поведінки, систематизації, узагальнення, моделювання явищ, процесів; використання ігротерапії. Все це сприяє налагодженню теплих, довірливих стосунків між однолітками та запобігає виникненню безконфліктних ситуацій. Третій, аналітико-корекційний етап присвячено консультаційним порадам щодо необхідної дитині допомоги.

Висновки. Результатом визначеної соціально-педагогічної діяльності є, перш за все, підтримка дитини у вигляді кураторства, тимчасова допомога, яка з часом переходить у самопомогу через підтримку, яку на початкових етапах надає фахівець з соціальної роботи.

Список використаних джерел:

1. Підчасов Є. В. Теоретичний аналіз основних підходів до проблеми адаптації особистості в психології. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г Сковороди*. 2012. Вип. 42 (1). С. 179-193.
2. Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям з дітьми в період військового конфлікту: навч.-метод. посіб. / Андрєєнкова В. Л. та ін. Київ: Агентство Україна, 2015. 175 с.
3. Ткачишина О. Р. Соціально-психологічна адаптація особистості як невід'ємна складова її соціалізації. Київ, 2006. Т. VIII. Вип. 1. С. 341-348.

Катерина Кузьма

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник: Галина Лещук
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК УМОВА ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Постановка проблеми. Явище булінгу часто існує в закладах загальної освіти, але цю проблему часто ігнорують і не надають необхідної значимості [4]. Соціальна педагогіка зараз прагне мінімізувати вплив булінгу та оптимізувати вирішення даної проблематики в навчальних закладах.

В сучасному світі дуже складно добиватись бажаного та впевнено йти до цілей через надмірну суспільну конкуренцію. Вірогідність того, що студенти, які незважаючи ні на що, прямують лише вперед зосереджуючись на отриманні омріяного результату дуже низька, тому академічна доброчесність серед студентів – велика цінність. Через велику кількість інформаційно-технологічних засобів студентам важко зосереджуватись на власні знання та зусилля. Таким чином, студентам оперативніше та легше звернутись за допомогою до різних інформаційних джерел.

Виклад основного матеріалу. Однією із поширених форм насильства у дитячому середовищі є булінг. Булінг у перекладі з англійської: хуліганити, грубіянити. Визначається, як утиск, цькування, дискримінація. Це тривалий процес свідомого жорстокого ставлення (фізичного і психічного) з боку дитини або групи дітей до іншої дитини або дітей.

Насамперед, булінг – це явище, яке несе за собою дії жорстокого, фізичного характеру. Якщо говорити про академічну доброчесність, то

булінг може переважати в двох випадках: не дотримання академічної доброчесності та зловживання нею.

Булінг спричиняє психологічні травми жертви насильства. Також наслідками булінгу можуть бути: депресія, суїцид, невроз, селфхарм. Це вид насильства, коли людина (або група людей) нападає, або погрожує іншому, слабшій фізично та морально людині (або групі осіб). Зараз дане явище набуло соціальний, психологічний характер і стало сталим терміном для психологів, педагогів, соціальних працівників, адвокатів.

Важливо, бути не лише небайдужими до даної проблеми, а й компетентними, щоб допомогти вирішити, як вийти без наслідків і провокаційних дій з таких ситуацій.

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час викладання та впровадження наукової діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання або наукових досягнень [3].

Педагоги та батьки вихованців повинні усвідомлювати те, що вони несуть відповідальність за дотримання академічної доброчесності учнів. Також формувати сприятливе академічне середовище для забезпечення якісного проведення освітнього процесу.

Академічна доброчесність складається з вагомих для неї чинників: чесність, прозорість, законність, взаємоповага, ввічливість, справедливість, відповідальність та толерантність.

Для того, щоб учасник освітнього процесу не був жертвою булінгу, через недотримання академічної доброчесності, він повинен дотримуватися таких принципів [2]:

- *автономність*. Учень/студент повинен розуміти, що важливо висвітлювати свої істинні знання та старання. Своя суб'єктивна думка більше цінується, ніж переказ інформації знайденої в Інтернеті.

- *відповідальність та усвідомленість за власні знання та об'єктивне оцінювання*. Важливо учаснику освітнього процесу бути емоційно зрілим, щоб з розумінням віднести до об'єктивного оцінювання.

- *толерантність та взаємоповага*. Учень/студент, незважаючи на мету здобуття знань в закладі, також має розуміти, що суспільна думка та підтримка до оточуючих – це дуже важливо. Соціальні стосунки вагомо

впливають на освітній процес і це може бути перешкодою безпосереднього засвоєння навчального матеріалу.

- *компетентність в законах.* Дотримання Конвенції ООН «Про права дитини», Конституції, законів України.

- *запобігання корупції.* Негативне явище, яке карається законом, та є руйнівним чинником справедливого та об'єктивного оцінювання учнів/студентів.

- *вміння користуватися джерелами.* Правильно залишати посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей та дотримання норм про авторські права.

- *чесність та прозорість.* Надання правдивої інформації про результати власної наукової/творчої діяльності.

Педагогічним працівникам також потрібно дотримуватися низки принципів, щоб не стати жертвою емоційного цькування [1]:

- *професіоналізм.* Надання якісних освітніх послуг з використанням в практичній професійній діяльності інноваційних здобутків в сфері освіти.

- *відповідальність.* Обов'язкова присутність, активна участь на засіданнях педагогічної ради та колегіальної відповідальності за прийняті управлінські рішення.

- *справедливе оцінювання.* Об'єктивне та неупереджене оцінювання результатів навчання здобувачів освіти.

- *інформованість.* Інформування учасників освітнього процесу про типові порушення академічної доброчесності та види відповідальності за її порушення.

У разі, якщо так сталося, що розповсюдилась інформація, викладена з перекручуванням фактів, з наклепами. Тим самим ображає людину або може завдавати іншої серйозної шкоди закладу. Особа, яка має відношення до цього повинна зробити все можливе, щоб спростувати викривлену інформацію і зменшити обсяг завданої шкоди.

Висновки. Підсумуємо, що дотримання принципів академічної доброчесності – це, насамперед, передумова протидії булінгу в освітньому процесі. Завдяки цьому освітній процес розвивається в правильному напрямку та якісно впливає на учасників загальноосвітніх закладів.

Список використаних джерел:

1. Липоводолинський ліцей. Положення про академічну доброчесність. URL: <https://lpl.school.org.ua/akademichna-dobrochesnist-23-10-28-01-06-2020/> (дата звернення: 28.03.2023).
2. Національна академія внутрішніх справ. Мультимедійний навчальний посібник. Антикорупційна політика в Україні. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/atikorruption/lectures/lecture_1.html (дата звернення: 28.03.2023).
3. НУШ. Нова українська школа. Академічна доброчесність – як її пояснити учням і створити систему в школі. URL: <https://nus.org.ua/articles/akademichna-dobrochesnist-yak-yiyi-royasnytu-uchnyam-i-stvoryty-systemu-v-shkoli/> (дата звернення: 28.03.2023).
4. Сидорук І. Булінг як актуальна соціально-педагогічна проблема. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/6578/1/35.pdf> (дата звернення: 28.03.2023).

*Наталія Притула,
здобувачка другого(магістерського) рівня вищої освіти,
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології,
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)*

Науковий керівник: **Наталія Островська**,
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки,
Державний заклад «Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ КОМПЛЕКСУ ГАНДИКАПУ У СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Постановка проблеми. Процеси інтеграції в європейську спільноту гостро ставлять питання забезпечення толерантного ставлення до людей з інвалідністю, які мають складнощі в процесі соціалізації, що часто супроводжується гандикапізмом. Слід зазначити, що проблеми здоров'я людей з інвалідністю в нашій країні мають специфіку внаслідок слабкої соціальної захищеності осіб цієї групи. Це висуває перед вітчизняними фахівцями соціальної сфери низку проблем, результат розв'язання яких

полягатиме в поліпшенні умов життя осіб з інвалідністю, розробці психолого-педагогічних програм їхнього розвитку [1]. У цьому контексті актуальною є проблема ставлення здорових людей до осіб з інвалідністю, що здебільшого носить характер соціального відмежування, соціальної ізоляції людей з інвалідністю. Це зумовлюється поширенням явища гандикапізму як соціальної проблеми та загостренням гандикапності, як риси індивідуальності.

Орієнтація українського суспільства на принципи толерантності до осіб з інвалідністю, а особливо дітей та молоді з інвалідністю, посприяла гуманізації навчально-виховного процесу у навчальних закладах, у зв'язку з розвитком інклюзивної освіти, в рамках якої відбувається включення дітей та молоді з інвалідністю в освітнє середовище і адаптація в ньому.

Виклад основного матеріалу. Серед науковців, які розглядали інвалідність у площині індивідуальних відмінностей, варто назвати Л. Александрова, Д. Леонтьєва, С. Максименко, М. Семаго, Н. Семаго та ін. Проблему соціалізації осіб з інвалідністю досліджували І. Каткова, В. Кузнєцов, С. Саричева, О. Чабан (медичний аспект); О. ДіковаФаворська, О. Асмолов, І. Расюк, О. Усанова (соціально-психологічний аспект); С. Болтivecь, Б. Гершунський, В. Журавська, І. Зязюн (педагогічний аспект). Психологічні аспекти дослідження феномену «гандикапізм» присвятили свої дослідження О. Ставицький, А. Драпака, Н. Вічалковська, Є. Макогончук, О. Царькова та ін.

Здобуття вищої освіти є важливим викликом для студентів з особливими освітніми потребами, оскільки вони можуть стикатися з рядом соціально-психологічних проблем, які можуть призвести до виникнення комплексу гандикапу.

Поняття «гандикапу» та «гандикапізму» знаходяться на початковому етапі наукового становлення і є практично не дослідженими. Проблема психологічних аспектів інвалідності (гандикапізм, гандикап, гандикапність) вивчалася лише в межах спеціальної психології і педагогіки, де основна увага приділялася психологічному дизонтогенезу та порушенням психічного розвитку, відхиленням від норми психогенезу дітей із вродженими або набутими дефектами сенсорної, інтелектуальної, емоційної сфер. О. Ставицький у своїх дослідженнях присвячених гандикапу, зазначав, що саме ізоляція людей з особливими потребами, підтримання в них залежної позиції державою є однією з передумов

виникнення та розповсюдження гандикапу, оскільки в такому випадку інвалідизований гостро відчуває свою неповноцінність, пригнічується його ініціативність, він стає нездатним на прояви самостійності [2, с. 87].

Вивчення соціально-психологічних причин виникнення комплексу гандикапу у студентів з особливими освітніми потребами може допомогти зрозуміти особливості їх соціальної адаптації до інклюзивного освітнього середовища закладу вищої освіти та взаємодії в ньому.

На виникнення комплексу гандикапу у студентів з особливими освітніми потребами, на нашу думку, впливають такі фактори, як:

- негативне ставлення суспільства, стереотипи та дискримінація, з якими стикаються здобувачі освіти з інвалідністю в повсякденному житті та в освітньому середовищі закладу освіти;
- особистісні особливості студентів з особливими освітніми потребами, такі як самооцінка, стійкість до стресу, мотивація та самоактуалізація;
- негативна взаємодія студентів з особливими освітніми потребами зі значущими людьми, такими як члени родини, друзі, викладачі, одногрупники;
- соціокультурні особливості середовища, такі як відносини внутрішньої групи, цінності, норми та установки, формуючи їхню самоідентифікацію та взаємодію з оточуючим середовищем;
- доступність закладу вищої освіти для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, включаючи універсальний дизайн, можливості отримання адекватної освіти та підтримку адміністрації та викладацького складу;
- внутрішні фактори, такі як відчуття непевності, страх перед оцінкою оточуючих, почуття меншовартості;
- значний вплив медіа та віртуального середовища, включаючи стереотипи, дискримінацію та негативне відображення в мас-медіа.

Висновки. Отже, соціально-психологічні причини виникнення комплексу гандикапу у студентів з особливими освітніми потребами є складним і міжпов'язаним явищем. Соціальні стереотипи та стигма, пов'язані з інвалідністю, можуть впливати на формування внутрішнього почуття меншовартості і неприйнятності у здобувачів освіти з інвалідністю. Відчуття страху перед оцінкою оточуючих, непевність щодо

власних можливостей та інші внутрішні фактори також можуть посилити комплекс гандикапу.

Важливо враховувати, що ці проблеми не виникають з інвалідністю самі по собі, а є результатом соціальної взаємодії, стереотипів та стигми, які існують в суспільстві. Комплекс гандикапу може міцніти через дискримінацію, обмеження доступу до рівних можливостей та неповну соціальну інтеграцію здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел:

1. Арц О. В. Поняття симптомокомплексу гандикапу у психології інвалідності. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія.* Том 32 (71). №1. 2021. URL : https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/1_2021/3.pdf (дата звернення: 21.04.2023)

2. Ставицький О. О. Психологія гандикапізму: монографія. Рівне: Принт Хаус. 2011. 376 с.

*Карина Устенко,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 231 Соціальна робота.
Соціальна педагогіка. Практична психологія,
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»(м. Полтава)*

Науковий керівник: **Наталія Отрощенко,**
*кандидатка педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки,
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»(м. Полтава)*

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У ДИТЯЧІЙ ШКОЛІ МИСТЕЦТВ

Постановка проблеми. Відкриті, дружні стосунки – джерело натхнення, стимул подолання труднощів, те, що дає почуття задоволення й розуміння того, що зусилля не були марними. Взаєморозуміння й відкритість – підґрунтя рівноправних, безконфліктних стосунків.

Наразі мистецтво стає одним із засобів самореалізації особистості та способом вирішення життєвих труднощів сучасної людини. Його роль у вихованні підростаючого покоління неухильно зростає, оскільки протидіяти явищам бездуховності, аморальності можна лише шляхом формування усвідомлення важливості та пріоритету загальнолюдських цінностей, вдосконалення творчого потенціалу, прагнення до пізнання.

Виклад основного матеріалу. Характерна риса справжньої дитячої школи мистецтв – це сприятливий клімат, що визначає ставлення вчителів і дітей до всього, що відбувається, як до особисто значущого, важливого і цікавого. І якщо необхідність спілкування збігається з бажанням і вмінням підтримувати добрі стосунки, то в колективі поступово складається позитивний психологічний клімат, а також благодатні умови для подальшого розвитку і вдосконалення особистості. Учнівський колектив є могутнім засобом формування особистості, але лише тоді, коли клімат в ньому сприятливий та безконфліктний.

Сприятливий соціально-психологічний клімат є одним з вирішальних чинників успішної життєдіяльності людини в усіх сферах суспільних відносин, найважливіша умова удосконалювання способу життя і формування особистості.

Одним з перших зміст соціально-психологічного клімату розкрив відомий вчений В. Шепель. На його думку, соціально-психологічний клімат – це емоційне забарвлення психологічних зв'язків членів колективу, що виникає на основі їх близькості, симпатії, збігу характерів, інтересів, схильностей. Б. Паригін зазначає, що соціально-психологічний клімат – один із вирішальних чинників успішної діяльності людини в усіх сферах життя суспільства [1, с. 5].

Також соціально-психологічний клімат у своїх дослідженнях висвітлює низка авторів, серед яких: Р. Шакуров, В. Дворецька, Л. Карамушка, Є. Кайлюк, Є. Жаріков, А. Русалінова.

Змістова характеристика соціально-психологічного клімату пов'язана, як правило, з самопочуттям дитини в колективі (настроєм, задоволенням, психологічним комфортом). Коли самопочуття підростаючого покоління переноситься на їх відношення до начання, виховання та інших членів колективу, на міжособистісні відносини, тоді складається соціально-психологічний клімат. Саме в такому аспекті розглядають психологічний клімат Б. Паригін, К. Платонов, Г. Моченок.

Найбільш повне визначення соціально-психологічний клімату, на нашу думку, дає вчений В. Кноринг. Він розуміє під соціально-психологічним кліматом якісну сторону міжособистісних стосунків, яка проявляється у вигляді сукупності психологічних умов, що сприяють або перешкоджають спільній продуктивній діяльності й всебічному розвитку особистості у групі [2, с. 10].

Соціально-психологічний клімат характеризується насамперед особливостями взаємин у групі, під якими розуміють обмін діяльністю, інформацією, спілкуванням.

Спільна діяльність людей в організації в свою чергу регулюється на трьох рівнях взаємодії:

- 1) соціальна взаємодія – спирається на формалізовані взаємини, зумовлені правовими, економічними й соціальними нормами;
- 2) соціально-психологічна взаємодія – це взаємини між людьми в процесі спільної діяльності;
- 3) психологічна взаємодія – це рівень міжособистісного спілкування, що спирається переважно на емоційно-почуттєву сферу.

Переконані, що гармонійний розвиток творчої особистості в межах дитячої школи мистецтв відбуватиметься за умови створення сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі дитячої школи мистецтв.

Висновки. Таким чином, зважаючи на беззаперечну актуальність розглянутої проблеми, перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у розробці соціально-педагогічного проекту щодо покращення соціально-психологічного клімату в дитячій школі мистецтв.

Список використаних джерел:

1. Моченов Г. В., Ночевник А. М. Конфліктні ситуації й організаційні структури колективу. Тернопіль. 1993. 123 с.
2. Богомолотьцев А. Социально-психологический климат коллектива: понятие и методы анализа. *Менеджмент*. 2004. № 8. С. 19-25.

*Ірина Ящищак,
менеджер відділу з Соціальної роботи
Sincere Care Agency (Нью Йорк, США),
випускниця аспірантури (ОНП «Соціальна робота»),
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник: **Наталія Олексюк,**
*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ СТУДЕНТІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ США НА ЇХ АКАДЕМІЧНІ ДОСЯГНЕННЯ

Постановка проблеми. Одним із основних напрямів діяльності сучасних закладів вищої освіти, у тому числі – університетів, є забезпечення оптимальних умов для здобуття студентами знань, формування у них умінь й навичок майбутньої професійної діяльності та особистісного зростання. Усього переліченого можна досягнути за умови налагодження ефективної соціальної підтримки здобувачів освіти. Адже, саме соціальна підтримка студента забезпечує його впевненість у подоланні труднощів пов'язаних із професійною підготовкою, віру у власні сили та вселяє надію на успішне працевлаштування у майбутньому [3, с. 140].

На жаль, в більшості університетів України соціальна підтримка студентів перебуває лише у стадії зародження і часто зводиться до надання пільг/стипендій, а в окремих випадках – психологічної допомоги. Саме тому, сьогодні надзвичайно важливим завданням для науковців є вивчення змісту, умов, особливостей соціальної підтримки студентів в університетах США, її впливу на якість професійної підготовки майбутніх фахівців, а саме на їх академічні успіхи та можливостей імплементації кращого досвіду в закладах вищої освіти України [1, с. 90].

Метою нашого дослідження стало вивчення впливу соціальної підтримки студентів в університетах США на їх академічні досягнення. У процесі дослідження ми послуговувались методами аналізу, синтезу, дедукції, систематизації та порівняння. Метод аналізу використовувався

для детального дослідження соціальної підтримки студентів як складної системи, яка має психологічну, психоемоційну, соціальну та культурну складову, і яка спрямована на забезпечення стабільної мотивації студентів та запобігання вигоранню й стресу. За допомогою методу синтезу із даних, отриманих в результаті аналізу, було виокремлено різні аспекти соціальної підтримки. Метод дедукції використано для дослідження соціальної підтримки на основі істинних припущень, які вказують на необхідність підтримки для збереження психологічної стійкості людей у періоди стресу. За допомогою дедукції було визначено поняття об'єктивної та суб'єктивної підтримки. Метод систематизації використано для обґрунтування місця соціальної підтримки в загальній системі підготовки майбутнього фахівця поряд з академічною, сервісною та технічною підтримками. За допомогою методу порівняння було виявлено різницю між результатами дослідження серед українських та американських студентів. Аналіз наукових публікацій допоміг скласти обґрунтовану думку про об'єкт дослідження та впевнитися у позитивному впливі соціальної підтримки на здобутки студентів. Поряд з цим, головним методом збору інформації ми обрали метод анкетування, що дозволив комплексно оцінити вплив соціальної підтримки студентів університетів США на їхні академічні досягнення.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, соціальна підтримка студента у широкому розумінні – це система заходів матеріального та нематеріального характеру, спрямованих на допомогу йому в запобіганні виникненню, чи вирішенні проблем (соціальних, психологічних, педагогічних, економічних, побутових), з якими він не може впоратись самостійно [6, с. 2]. Соціальна підтримка покликана мотивувати здобувача освіти до саморозвитку, самовизначення та самореалізації, підтримувати його ініціативу і творчість та, звичайно, оптимізувати його академічні досягнення (успіхи) [7, с. 184]. Соціальна підтримка студента у вузькому розумінні – це його суб'єктивне відчуття піклування про себе з боку батьків, друзів, одногрупників, викладачів та належності до сприятливого соціального середовища (впевненість у тому, що тобі довіряють, тебе люблять, цінують, підтримують соціальну взаємодію). У стресовій ситуації саме соціальна підтримка допомагає студенту знизити власну тривожність, уникнути вигорання тощо [6, с. 3]. Зміст соціальної підтримки студента залежить від особливостей кожного окремого

випадку, а результативність визначається рівнем задоволення його соціальних потреб при оптимальних витратах [3, с.139].

Соціальна підтримка – це складне поняття, що охоплює різноманітні конструкції, але його можна розділити на два типи: об'єктивна та суб'єктивна підтримка, включаючи матеріальну підтримку і мережеву підтримку (стабільні соціальні стосунки, такі як шлюб, колеги, друзі тощо, а також нестабільні соціальні контакти, такі як неформальні групи тощо), що не залежить від сприйняття індивіда [1, с. 80-81]. Розрізняємо чотири джерела соціальної підтримки студентів у освітньому контексті: підтримка батьків, вчителів, однокласників та близьких друзів. Також існує чотири аспекти соціальної підтримки: емоційний (визначається як емоційна присутність близької людини, коли це потрібно та демонструється за допомогою різних почуттів (довіра, турбота, співчуття, любов, прийняття, інтимна взаємодія тощо); інструментальний (визначається як надання допомоги в різних формах, наприклад, позичання грошей, допомога у складній ситуації, спільне проведення часу та надання необхідних матеріалів); інформаційний (визначається як надання знань, порад, інформації, пов'язаної з проблемою, підказки щодо альтернатив вирішення тощо); оцінювальний (визначається як надання оцінювального зворотного зв'язку та надання винагороди (усне ствердження, висловлювання похвали та висловлювання зворотного зв'язку щодо прогресу), а також передбачає конструктивну критику або оціночні пропозиції як метод самооцінки) [5, с. 130-132; 7, с.186].

Дослідження, проведені рядом вчених показали, що соціальна підтримка студента в першу чергу значно впливає на його академічну залученість (поведінку, фізичний, емоційний та інтелектуальний стан особи, який мотивує її якісно виконувати роботу, характеризується трьома факторами (енергійністю, відданістю та заглибленістю в процес навчання) і виявляється у їх ініціативності, допомозі у вирішенні проблем, впливі на прийняття рішень в університеті та ін.) [2, с. 16].

За допомогою проведених розрахунків було виявлено значний взаємозв'язок між соціальною підтримкою студентів університетів та їх успішністю, що є вагомим елементом академічних досягнень. Окрім того, доведено, що соціальна підтримка позитивно впливає на психологічний стан здобувача освіти, його мотивацію до знань, стосунки з оточенням і навіть на майбутній кар'єрний успіх. На думку респондентів, саме

соціальна підтримка гарантує психологічну стабільність, запобігає емоційному вигоранню, знижує рівень стресу та тривожність [7, с. 189]. Вагомо, що зміст соціальної підтримки студентів в університетах США охоплює не лише інформаційну діяльність, спрямовану на запобігання розвитку у них депресії/тривожності, а й проникає в усі сфери їх життя з метою гарантування їм різносторонньої підтримки, налагодження соціальної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу, встановлення нових соціальних контактів і особистісного розвитку [4, с. 174].

Висновки. Таким чином, отримані нами результати підтверджують позитивний вплив соціальної підтримки студентів на їх академічні досягнення та покращення якості навчання в цілому, що, в свою чергу, сприяє підвищенню значущості вищої освіти та, у перспективі, економічному розвитку країни за рахунок збільшення кількості справжніх фахівців в усіх сферах. Саме тому, вважаємо за необхідне рекомендувати закладам вищої освіти удосконалювати вже діючі програми соціальної підтримки студентів, та запроваджувати такі програми в тих закладах, які їх ще не мають. Це стосується і освітніх установ, які функціонують в сучасній Україні, оскільки в період війни студенти потребують особливої соціальної підтримки (специфічних її напрямів, видів і механізмів).

Подальші дослідження соціальної підтримки студентів, на наш погляд, повинні зосереджуватись на визначенні її ефективності з врахуванням академічних очікувань здобувачів освіти, рівнів їх стресостійкості, а також особливостей програм підготовки. Особливої уваги заслуговує також соціальна підтримка викладачів закладів вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Baria K., Gomez D. (2022). Influence of social support to student learning and development. *International Journal of Research Studies in Education*, 11 (2), pp. 69-97.
2. Cheng S., Deng M., Yang Y. (2021). Social support and student engagement among deaf or hard-of-hearing students. *Communication Disorders Quarterly*, 43 (1), pp. 15-22.
3. Drageset J. (2021). Social Support. In: G. Haugan, M. Eriksson (Eds.), *Health Promotion in Health Care – Vital Theories and Research* (pp. 137-144).

4. Martirosyan N., Bustamante R., Saxon D. (2019). Academic and social support services for international students: current practices. *Journal of International Students*, 9 (1), pp. 172-191.

5. Saefudin W., Sriwiyanti S., Yusoff S. (2021). Role of social support toward student academic self-efficacy in online learning during pandemic. *Journal of Educational Thought and Research*, 19 (2), pp. 133-154.

6. Vargas-Madriz L., Konishi C. (2021). The relationship between social support and student academic involvement: the mediating role of school belonging. *Canadian Journal of School Psychology*, 36 (1), pp. 1-14.

7. Ящищак І. В. (2022). Напрями соціальної підтримки студентів в університетах США. *Соціальна робота та соціальна освіта. Наукове видання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. Випуск 1 (8). С. 183-190. URL: <http://srsou.edu.ua/article/view/262715> (дата звернення: 13.03.2023).

СЕКЦІЯ 2. Соціальна робота: виклики сьогодення

*Ольга Агакішиєва,
аспірантка кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи,
спеціальність 231 Соціальна робота,
Київський університет імені Бориса Грінченка*

Науковий керівник: **Ренате Вайнола,**
*доктор педагогічних наук, професор
м. Київ, Україна*

ВПЛИВ ІНТЕРВІЗІЙНИХ ГРУП НА ФОРМУВАННЯ ПСИХОЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ СТУДЕНТІВ-ВОЛОНТЕРІВ

Постановка проблеми. Волонтерство – це важлива складова розвитку суспільства, яка допомагає людям у разі потреби та забезпечує зміцнення взаємодії між людьми різного віку, соціального та економічного стану. Студентське волонтерство не тільки розвиває соціальну відповідальність та активну громадянську позицію, але й допомагає формувати психоемоційну стійкість. Інтерв'язійні групи, що включають студентів-волонтерів, можуть мати значний вплив на формування психоемоційної стійкості. Участь у таких групах дозволяє

студентам обмінюватися досвідом та знаннями, знаходити підтримку у розумінні складних емоційних станів та розвивати навички емоційного регулювання. Тож, дослідження впливу інтервізійних груп на формування психоемоційної стійкості студентів-волонтерів є актуальним та важливим для розуміння процесів, що відбуваються у молодих людей, які займаються волонтерством.

Виклад основного матеріалу. Інтервізійні групи є важливим інструментом у формуванні психоемоційної стійкості студентів-волонтерів. Вони дозволяють студентам об'єднуватися в малих групах з метою взаємопідтримки, обговорення емоційних станів та вирішення проблем. Участь в інтервізійних групах допомагає студентам розвивати навички емоційного регулювання та підвищувати рівень своєї психоемоційної стійкості [1, с. 24].

Основними завданнями інтервізійних груп є:

- створення безпечного та довірливого середовища, в якому студенти можуть обговорювати свої емоції та відчуття;
- розвиток навичок емоційного регулювання та самопізнання, що допомагає студентам збільшувати свідомість щодо власних емоцій та здатність контролювати їх;
- стимулювання взаємодії та співпраці між учасниками групи, що розширює їхній кругозір, розвиває навички спілкування та сприяє підвищенню самоповаги та самооцінки;
- розвиток навичок підтримки та допомоги іншим, що сприяє формуванню соціальної відповідальності та активної громадської позиції [2, с. 20];
- вивчення психологічних механізмів, які лежать в основі взаємодії учасників інтервізійних груп, може допомогти зрозуміти, як саме взаємодія в групі впливає на емоційний стан студентів-волонтерів. Серед таких механізмів можна виокремити:
 - емпатію – здатність відчувати емоції іншої людини. Участь у інтервізійній групі може сприяти розвитку емпатії, що дозволяє студентам краще розуміти та підтримувати одне одного;
 - саморефлексію – здатність аналізувати власні емоції та поведінку. Участь у інтервізійній групі може сприяти розвитку навичок саморефлексії, що дозволяє студентам краще розуміти себе та свої емоції;

- соціальну підтримку. Участь у інтервізійній групі може стати джерелом соціальної підтримки для студентів-волонтерів, що допомагає зменшити стрес та підвищити рівень самоповаги та самооцінки;

- позитивний приклад – здатність навчатися від інших людей. Участь в інтервізійній групі може стати джерелом позитивного прикладу для студентів-волонтерів, що сприяє розвитку позитивних якостей та навичок [3].

Вивчення психологічних механізмів, які лежать в основі взаємодії учасників інтервізійних груп, може допомогти краще зрозуміти, як саме взаємодія в групі впливає на емоційний стан студентів.

Дослідження різних форм інтервенції може допомогти підвищити ефективність роботи інтервізійних груп та покращити їх вплив на психоемоційну стійкість студентів-волонтерів.

Одним із можливих підходів інтервенції є когнітивно-поведінкова терапія. Цей підхід базується на зміні поглядів та переконань студентів-волонтерів, що допомагає їм краще розуміти свої емоції та поведінку, а також розвивати навички емоційного регулювання.

Ще одним можливим підходом є медитація. Ця практика допомагає студентам-волонтерам зосередитися на своїх думках та емоціях, знизити рівень стресу та тривожності.

Групова терапія – це форма психологічної допомоги, яка дозволяє студентам-волонтерам зустрічатися зі спеціалістами та іншими учасниками групи для обговорення своїх емоцій та взаємодії з іншими. Цей метод може допомогти зменшити відчуття самотності та підвищити рівень підтримки від інших людей [4].

Висновки. Отже, дослідження впливу інтервізійних груп на формування психоемоційної стійкості студентів-волонтерів є важливим і актуальним напрямом психологічної науки. Дослідження вказують на те, що участь в інтервізійних групах може мати позитивний вплив на психоемоційний стан студентів-волонтерів. Зокрема, участь у інтервізійних групах сприяє розвитку емпатії, саморефлексії, соціальної підтримки та позитивних якостей.

Однак, дослідники визначили деякі виклики та перешкоди, що виникають у процесі формування інтервізійних груп. До таких викликів можна віднести необхідність розвитку спеціальних навичок та знань для

проведення ефективних інтервенцій, проблеми взаємодії учасників групи та збалансованого розподілу ролей в групі.

Для подальших розвідок у цьому напрямку можна рекомендувати дослідження ефективності різних форм інтервенції, їх взаємодії та послідовності застосування.

Список використаних джерел:

1. Лях Т. Л. Методика організації волонтерських груп: навчальний посібник. К.: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. 160 с.
2. Boros A., Marian L. O., Mateevici V. Promoting volunteering and raising awareness of volunteerings importance. *Hyperion Economic Journal*. 2019. №7 (2). Pp. 19–24.
3. Training student volunteers as community resource navigators to address patients' social needs: A curriculum toolkit: веб-сайт. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9531674/> (дата звернення: 14.04.2023).
4. Ways to Volunteer Your Time for Mental Health: веб-сайт. URL: <https://mhanational.org/blog/10-ways-volunteer-your-time-mental-health> (дата звернення: 13.04.2023).

Наталія Анікієнко,
*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології,
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)*

Науковий керівник: **Наталія Островська,**
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки,
Державний заклад «Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)*

АНАЛІЗ НАЦІОНАЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ-УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Постановка проблеми. Події, які виникли у 2014 році на сході України, а у 2022 році поширилися на всю територію країни, розширили

сферу дії системи соціального захисту. Виникла потреба здійснення соціального захисту військовослужбовців та інших учасників бойових дій, які захищали незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, брали участь у заходах із забезпечення національної безпеки та оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації.

Теоретико-методологічні проблеми соціального захисту та механізмів його реалізації досліджують у своїх роботах: В. Скуратівський, В. Вакуленко, Н. Болотіна, Л. Баранник, О. Лаврухінта та ін. Дослідженню нормативно-правових засад соціального захисту учасників бойових дій присвятили роботи такі вчені, як: І. Дацюк, О. Кондратенко, М. Кравченко, А. Кириченко, Д. Чижов та ін. Велику роботу в цьому напрямі здійснено колективом громадської організації «Юридична Сотня». Що стосується комплексного дослідження нормативно-правового забезпечення соціального захисту ветеранів війни, особливо шляхів оптимізації діяльності держави в цій галузі, то таких праць бракує.

Виклад основного матеріалу. Аналіз системи соціального захисту ветеранів та військовослужбовців спрямований на виявлення системних проблем у сфері державної підтримки учасників російсько-української війни, інших військовослужбовців, ветеранів, членів їхніх сімей та формування рекомендацій для покращення взаємодії органів державної влади у сфері забезпечення прав і гарантій [1].

Відповідно до статті 17 Конституції України на державу покладено обов'язок соціальної підтримки громадян, які захищали Україну в складі Збройних Сил України, інших військових формувань, а також членів їхніх сімей. Наразі Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року № 3551-ХІІ (зі змінами) та інші спеціальні НПА містять понад 40 пільг, які надаються різними органами державної влади та доступ до них ускладнений бюрократією. Окремі чинні законодавчі та підзаконні НПА стосуються соціального захисту ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб. Це посилює бюрократичний хаос і ускладнює процес отримання гарантованих пільг та реінтеграції до мирного життя (особливо якщо людина має право одночасно на декілька пільгових статусів) [1, с. 5].

Основу нормативно-правового забезпечення соціального захисту учасників бойових дій становлять Конституція України, відповідні закони,

укази Президента України та урядові рішення, програми обласних і місцевих органів самоврядування. Понад ста нормативно-правовими актами регламентуються суспільні взаємовідносини у сфері соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей. Попри це, система соціального захисту учасників бойових дій сьогодні залишається належно неврегульованою на законодавчому рівні [2, с. 169].

Аналіз національного механізму соціально-правового захисту прав і свобод військовослужбовців-учасників бойових дій містить наступні напрями:

Законодавчий фреймворк. Важливим аспектом соціально-правового захисту військовослужбовців-учасників бойових дій є наявність національного законодавства, яке регулює їх права та свободи. Це закони про статус військовослужбовців, про соціальні гарантії та пільги, про підтримку учасників бойових дій, про медичну допомогу, про виплати компенсацій та інші аспекти соціального захисту.

Матеріальне забезпечення. Важливим аспектом соціально-правового захисту військовослужбовців-учасників бойових дій є їх матеріальне забезпечення: виплати пенсій, компенсацій, страхові виплати, медичні допомоги та інші види державної підтримки, спрямованої на покращення матеріального становища військовослужбовців.

Медична допомога. Військовослужбовці-учасники бойових дій можуть потребувати особливої медичної допомоги через можливість отримання поранень внаслідок бойових дій. Тому механізм соціально-правового захисту містить наявність медичних програм і послуг, спрямованих на діагностику, лікування та реабілітацію військовослужбовців-учасників бойових дій за рахунок держави.

Психологічна підтримка. Військовослужбовці-учасники бойових дій в результаті виконання бойових завдань зазнають психологічного стресу та травм. Тому механізм соціально-правового захисту також має містити соціально-психологічну підтримку, реалізацію психотерапевтичних програм та реабілітаційних послуг, спрямованих на забезпечення психологічного здоров'я і благополуччя військовослужбовців-учасників бойових дій та членів їх родин.

Соціальна реабілітація. Після повернення з місць активних бойових дій військовослужбовці можуть зіткнутися зі складнощами соціальної адаптації та реінтеграції у цивільне життя. Тому механізм соціально-

правового захисту повинен містити заходи, спрямовані на допомогу військовослужбовцям-учасникам бойових дій у відновленні соціального статусу, професійного навчання, трудової реінтеграції та інші аспекти соціальної підтримки.

Захист прав та свобод. Соціально-правовий захист військовослужбовців-учасників бойових дій також повинен включати захист їх прав та свобод будь-якої людини, таких як право на життя, здоров'я, рівні можливості, доступ до освіти, праці, соціального захисту та інші.

Моніторинг та оцінка. Ефективність механізму соціально-правового захисту військовослужбовців-учасників бойових дій також на пряму залежить від наявності системи моніторингу та оцінки його реалізації. Це можуть бути механізми звітності, контролю, оцінки та взаємодії з військовослужбовцями-учасниками бойових дій, їх представниками та громадськістю.

Висновки. Отже, це лише основні напрямки за якими має здійснюватися аналіз національного механізму соціально-правового захисту прав і свобод військовослужбовців-учасників бойових дій. Крім вищезазначених питань для вдосконалення нормативно-правового забезпечення системи соціального захисту учасників бойових дій доцільним є вивчення міжнародного досвіду із зазначеної проблематики.

Список використаних джерел:

1. Аналіз системи соціального захисту ветеранів та військовослужбовців: посібник / Ю. Морій, В. Звягінцева, М. Івасик, та ін. Київ: ГО «Юридична сотня». Січень, 2022. 142 с. URL: <https://legal100.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/2022-Bila-kniga.pdf> (дата звернення: 22.04.2023).

2. Пінчук Р. С., Письменна О. П. Правовий захист учасників бойових дій та ветеранів війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. Випуск 58. Том 1. 2019. С. 168-172.

Флоріна-Лорідана Бомпа,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Науковий керівник: **Тетяна Равлюк,**
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

ДІЯЛЬНІСТЬ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ З ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА МОЛОДІ

Постановка проблеми. На формування батьківства впливають різноманітні фактори, які за ієрархією можна розмістити на рівнях: суспільство, батьківська сім'я, власна сім'я, конкретна особистість. Суспільство дає особистості певний приклад батьківства, що започатковує його формування в конкретному випадку, враховуючи особливості подружжя, їх ціннісно-мотиваційну сферу та досвід, отриманий у батьківській сім'ї.

Необхідно зазначити, що перехід з одного життєвого циклу на інший, до прикладу, від укладання шлюбу та фази без дітей до фази появи первістка, не завжди буває позитивним. Досить часто в сім'ї виникають конфлікти та проблеми через те, що члени сім'ї не можуть плавно увійти в новий цикл. Це зумовлено тим, що психологічна сутність сімейних стосунків стає особистісно значущою і впливає на почуття, мислення та поведінку.

У період очікування дитини, подружжя готується до нових соціальних ролей – бути батьками. На цій стадії вони активно починають формувати сім'ю у контексті власної відповідальності за дитину, яка певний час буде залежати лише від їх рішень та дій. Досить часто в цей період відбувається перерозподіл обов'язків. З моменту зачаття жінки до появи дитини на світ, відбуваються досить суттєві зміни в атмосфері сім'ї, формується відношення до власної дитини, на яку очікує подружжя. Звісно, що найбільш сприятливим чинником для майбутніх батьків є

дійсне бажання та очікування на дитину, розмова з нею, приємні передпологові клопоти [2].

Виклад основного матеріалу дослідження. Численні дослідження показують, що переважна більшість пар, які планують, або й уже мають дітей, все ще не володіють необхідними навичками та знаннями щодо психологічно-вікових особливостей дітей. Звісно, це має негативний вплив на виховання та розвиток дитини. Важливо знати, що психологічна готовність сім'ї розглядається як сукупність позитивного і негативного впливу на дитину.

Потрібно зазначити, що формування почуття батьківства і усвідомлення себе в новій ролі здійснюється під впливом ряду чинників, які мають соціально-психологічний характер [1]. Зокрема, мова йде про:

- власний досвід взаємодії із батьками, особливо позитивний. Вчені прийшли до висновку, що існує пряма залежність між тим, які відносини були у майбутніх батьків із власними батьком та матір'ю і тим, якими стануть вони. Чим кращим, теплішим, емоційнішим був зв'язок із батьками, тим кращою буде взаємодія із власною дитиною, тим більше молоді батьки отримуватимуть задоволення від нової соціальної ролі;
- взаємна любов і повага подружжя один до одного. Сюди ми також відносимо бажання чути один одного, велика підтримка і розуміння бажань і потреб партнера;
- розуміння своєї нової ролі, відповідальності за стан як дитини, так і іншого із подружжя;
- важливе значення відіграє присутність батька під час пологів і підтримка дружини під час процесу народження дитини;
- усвідомлення факту народження і виховання малюка, як спільної відповідальності обох батьків;
- розуміння процесу народження не як особистої справи жінки, а спільної справи;
- важливу роль відіграє найперший емоційний та позитивний контакт дитини із батьками;
- усвідомлення того, що дитина є окремою особистістю, яка матиме власні погляди, бажання і прагнення;
- і найголовніше: особисте, ніким не нав'язане, бажання змінити соціальну роль і стати батьками, яке тісно пов'язане із усвідомленням

змін, які чекають молоду сім'ю. Готовність до цих змін і розуміння чим доведеться поступитися, заради благополуччя дитини.

Вчені виділили декілька головних завдань, які ставляться задля формування навичок усвідомленого батьківства. Зокрема:

- показати, наскільки великою є цінність сім'ї та хороших відносин між батьками та дітьми;
- продемонструвати, що таке відповідальне та усвідомлене батьківство;
- сформувати відповідальне ставлення до батьківських обов'язків;
- показати, якими мають бути «здорові» відносини між молодими людьми;
- проінформувати молодь про основи усвідомленого батьківства;
- ознайомити юнаків та дівчат із різними видами поведінки батьків та їх наслідками [3].

З метою формування навичок усвідомленого батьківства використовується наступні форми та методи: індивідуальні (етична бесіда, консультація, інформування, листування); групові (тренінг, семінар, тести, відео лекторії, конкурси, вікторини та ін.); масові (тематичні дні, тижні, акції, вечори, конференції та ін.). На думку дослідників, одними із найдієвіших методів, які допомагають сформувати навички усвідомленого батьківства є ті, які можуть активізувати думку молодих людей, викликають у них роздуми та бажання отримувати і аналізувати інформацію, шукати різноманітні аргументи.

Висновки. Отже, одним із головних завдань, яке стоїть перед соціальними працівниками при роботі із молоддю є формування у них навичок відповідального батьківства. Для досягнення цієї мети необхідно, аби молодь розуміла що таке батьківство, які функції їм доведеться виконувати, якими є типи поведінки батьків та як їх поведінка впливатиме на розвиток, становлення та подальше життя дитини.

Перспективами подальших розвідок є дослідження специфіки формування відповідального батьківства здобувачів загальної середньої освіти.

Список використаних джерел:

1. Вязнікова О. В. Формування навичок усвідомленого батьківства у старшокласників. *Психологічна газета*. 2006. № 16. С. 13-16.

2. Михайлова Л. М. Основні напрямки соціально-педагогічної роботи зі студентськими сім'ями. *Соціальна педагогіка : теорія та практика*. 2012. № 3. С. 74-79.

3. Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини та підвищення виховного потенціалу громади: методичні матеріали до тренінгу / упоряд.

І.В.Братусь. URL:https://childfund.org.ua/Uploads/Files/books_pdf/Usvidomlene_Batkivstvo.pdf (дата звернення: 27.02.2023).

*Валентина Гайдамаха,
здобувач першого(бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник: *Людмила Петришин,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

АНАЛІЗ СУЧАСНОЇ ПРАКТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПРОФІЛАКТИКИ ВІЛ/СНІД СЕРЕД МОЛОДІ

Постановка проблеми. Наукові дослідження у сфері профілактики ВІЛ/СНІД проводяться в усьому світі. Проте сьогодні не існує однозначного підходу до профілактики в підлітковому і молодіжному середовищі. Зважаючи на досвід організації профілактики, експерти ВОЗ (Декларація про прихильність справі боротьби з ВІЛ/СНІД і вітчизняні вчені виділяють сьогодні три найбільш перспективні напрями в області профілактики ВІЛ/СНІД серед молоді. Просвіта й інформування в сфері ВІЛ/СНІД – надання всебічної та точної інформації про шляхи зараження на ВІЛ-інфекцію та заходи їх попередження; обставини, які підвищують ризик зараження.

1. Навчання молоді, відповідальній поведінці – формування мотивації на здоровий спосіб життя, зміну ризикованої поведінки, підвищення соціальної та міжособистісної компетентності.

2. Формування умов, які підтримують профілактичну діяльність: зокрема залучення до взаємодії представників всіх секторів; навчання співробітників державних структур і недержавних організацій; здійснення постійних контактів з метою обміну інформацією між всіма учасниками взаємодії на етапах планування, реалізації і аналізу результатів; залучення до роботи молодіжних лідерів; розширення можливості доступу молоді до консультативної допомоги, медичного обслуговування.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури, присвяченої вивченню теоретичних основ профілактики ВІЛ/СНІД дав можливість побачити три глобальні напрями створених теорій: когнітивні теорії, мотиваційні теорії, поведінкові теорії. Розділення теоретичних основ профілактики ВІЛ/СНІД на три напрями є умовним, оскільки неможливо врахувати всі аспекти теорій. В основу запропонованого об'єднання покладені провідні чинники. *Когнітивні підходи* профілактики більшою мірою спрямовані на посилення особистісного потенціалу, віру у власну ефективність, переконаність в значущості знань, що набувають, про чинники ризику. *Мотиваційні теорії* спрямовані на формування мотивації людини до змін, пов'язаних із власним здоров'ям. Без мотивації неможливо змінити поведінку на безпечну. *Поведінкові теорії* вивчають можливість зміни поведінки, умови вироблення навичок безпечної поведінки, навичок вирішення проблем, особистісні та середовищні чинники. У меншій мірі в даних теоріях приділена увага впливу середовища на формування менш небезпечної поведінки, а також на побудову соціуму, який сприяє здоровому способу життя.

Агарков О. [1, с. 86] зауважує, що соціальна робота із ВІЛ-інфікованими полягає у реалізації соціальних послуг, які надаються й іншим соціальним групам населення, однак для ВІЛ-інфікованих на першому місці знаходиться саме медико-соціальна робота (соціально-медичні послуги), що пов'язано із специфікою даної категорії хворих. Звичайно, що в організаційному плані служби, центри або організації, які здійснюють допомогу ВІЛ-інфікованим, повинні мати як персонал мультипрофесійну (мультидисциплінарну) команду фахівців: медичний персонал (лікарі, медсестри), соціальні працівники, психологи, юристи, соціальні педагоги тощо.

Агарков О. [1] наголошує, що соціальний працівник мультипрофесійної (мультидисциплінарної) команди дає оцінку

соціального стану і потреб ВІЛ- інфікованих. Соціальний працівник: проводить індивідуальне та групове консультування; здійснює соціальний супровід; надає допомогу у розв'язанні соціальних проблем (оформлення документів, соціальної допомоги, пошук житла, працевлаштування тощо); організовує індивідуальний супровід осіб, які мають функціональні обмеження та ускладнення у пересуванні; консультує осіб з ВІЛ-інфекцією та їх родичів щодо безпеки сумісного проживання та догляду; здійснює заходи з формування та підтримки позитивного ставлення до діагностики та лікування, в тому числі АРТ; організовує соціально-психологічну підтримку отримувача та його близького оточення (особисті зустрічі з ним та членами родини), надає інформацію щодо ходу виконання індивідуального плану, сприяє організації груп самопомоги; допомагає у проходженні сімейної терапії (у разі потреби); за необхідності здійснює перенаправлення пацієнтів з групи СН до реабілітаційних програм, програм зниження шкоди; організовує психологічну допомогу родичам, сприяє у створенні груп самопомоги родичів; представляє інтереси особи в державних службах, веде переговори від імені особи з метою отримання необхідних послуг; залучає волонтерів до індивідуального догляду, координує їхню роботу. Отже, концепція мультипрофесійного (мультидисциплінарного) підходу до ведення ВІЛ-інфікованих, їхніх дітей і родин передбачає взаємодію мультипрофесійних (мультидисциплінарних) команд центрів профілактики та боротьби зі СНІДом, громадських організацій, які здійснюють допомогу ВІЛ-інфікованим. Мультипрофесійний (мультидисциплінарний) підхід до медичного спостереження хворих включає забезпечення доступу ВІЛ-інфікованих до всіх видів спеціалізованої медичної допомоги. Невід'ємною складовою частиною надання допомоги ВІЛінфікованим є їхній соціальний супровід. Комплексне медикосоціальне ведення ВІЛ-інфікованих, їхніх дітей і сімей знижує ризик передачі ВІЛ від матері до дитини, забезпечує прихильність до диспансерного спостереження, проведення високоактивної антиретровірусної терапії (ВААРТ), профілактики опортуністичних інфекцій, що сприятиме зниженню смертності, а також зменшує соціальні наслідки епідемії ВІЛ-інфекції.

Основні завдання первинної профілактики [2, с.3]: попередження немедичного вживання наркотичних речовин та ризикованих статевих зв'язків; інформування дітей, молоді та різних категорій сімей про

ВІЛ/ПСС, наслідки вживання наркотичних речовини; формування та закріплення навичок безпечної поведінки серед дітей та молоді для запобігання ВІЛ/ПСС; створення умов для закріплення навичок безпечної поведінки через забезпечення доступу до презервативів; забезпечення доступу до обстеження на ПСС та їх лікування, тестування на ВІЛ- інфекцію, тощо; створення системи надання адресних профілактичних соціальних послуг дітям, молоді та їхнім батькам; забезпечення доступу дітей, молоді та їхніх батьків до адресних профілактичних соціальних послуг; створення дієвих механізмів міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії щодо запобігання наркотичної залежності та ВІЛ/ПСС.

Основні завдання вторинної профілактики [2, с. 3]: раннє виявлення дітей та молоді, які вживають наркотичні речовини, але ще не мають залежності, мотивація їх до змін поведінки; забезпечення комплексу заходів з інформування та навчання цього контингенту та його оточення; зниження ризику інфікування ВІЛ/ПСС шляхом усунення поведінкових факторів ризику; мотивація молоді з ризикованою поведінкою до зміни поведінки на безпечну; формування та розвиток навичок безпечної поведінки для запобігання ВІЛ/ПСС; сприяння доступу до тестування, діагностики, лікування ВІЛ та ПСС тощо; створення системи зменшення шкоди від вживання наркотичних речовин; забезпечення доступу до програм зменшення шкоди від уживання наркотичних речовин; створення системи надання комплексних адресних послуг молодим особам та їхнім батькам; забезпечення доступу до комплексного обстеження і надання кваліфікованої психологічної, медичної, педагогічної та соціальної допомоги, а також комплексних соціальних послуг дітям, молоді та їхнім батькам; створення дієвих механізмів міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії щодо запобігання ВІЛ/ПСС; надання медико-соціальних послуг, що зменшують ризик передачі вірусу від інфікованої людини до неінфікованої, зокрема від матері до дитини (третинна профілактика).

Основні завдання третинної профілактики [2, с.4]: лікування та адаптація осіб, які мають залежність, та осіб, які живуть з ВІЛ; профілактика рецидивів; формування навичок поведінки, спрямованої на вирішення проблем та соціально прийнятної поведінки; формування та розвиток навичок безпечної поведінки для запобігання ВІЛ/ПСС; реабілітація та ресоціалізація; формування соціально підтримуючого

середовища; забезпечення доступу до програм зменшення шкоди від уживання наркотичних речовин; забезпечення доступу до програм замісної терапії; створення системи надання комплексних, адресних послуг молодим особам та їхнім батькам; забезпечення доступу до комплексного обстеження і надання кваліфікованої психологічної, медичної, педагогічної та соціальної допомоги, а також комплексних соціальних послуг дітям, молоді та їхнім батькам; створення дієвих механізмів міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії щодо запобігання ВІЛ/ПСС.

Усі типи профілактики здійснюються на трьох рівнях: особистісному, сімейному та соціальному [2; 3]. Особистісний рівень профілактики – фокусування впливу на формуванні тих якостей особистості, які сприяють відповідальному ставленню до власних поведінки та здоров'я, підвищенню рівня здоров'я, самооцінки, впевненості у собі тощо. Сімейний рівень профілактики передбачає вплив на найближче оточення, сім'ю з метою посилення та зміцнення впливу на особистість. Соціальний рівень профілактики сприяє зміні суспільних норм щодо вживання наркотиків та ставлення до наркозалежних, людей, які мають інфекції, що передаються статевим шляхом, та людей, які живуть із ВІЛ/СНІДом.

Висновки. Таким чином, аналіз теоретичних основ профілактики ВІЛ-інфекції серед молоді свідчить про їх ефективність в методиках освіти й інформованості про загрозу ВІЛ/СНІД. Всебічна та точна інформація про шляхи зараження на ВІЛ і заходи його попередження; обставинах, що підвищують ризик зараження, а також навчання молоді відповідальній поведінці, зміні ризикованої поведінки, підвищення соціальної та міжособистісної компетентності здатне дати результат при послідовній та цілеспрямованій діяльності такого роду. Проте формування умов, що підтримують профілактичну роботу (середовище, залучення до роботи молодіжних лідерів, розширення можливості доступу молоді до консультативної допомоги, медичного обслуговування) залишається недостатньо вивченою та впровадженою в практику проблемою.

Список використаних джерел:

1. Агарков О. А. Мультипрофесійний підхід в медико-соціальній роботі з ВІЛ-інфікованими. Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління. 2013. Т. 14, Вип. 276. С. 80-90.
2. Профілактична робота з підлітками та молоддю з питань пропаганди здорового способу життя, профілактики алкоголізму, наркоманії та ВІЛ-інфекції (методичний посібник) / В.В. Брич, Я.І. Сокач, Н.В. Романюк, та ін. Ужгород, 2010. 113 с.
3. Соціально-психологічна підтримка ВІЛ-інфікованих дітей та їх сімей у громаді : метод. матер. до семінару / упоряд. : Т. Авельцева та ін. ; за заг. ред. І. Д. Зверевої. Київ : Наук. світ, 2004. 89 с.

Тарас Кульчицький,

*доктор філософії, Ph.D в галузі права,
старший викладач кафедри кібербезпеки,
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя*

Степан Ганджа,

*аспірант кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
спеціальність 231 Соціальна робота,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

СПЕЦИФІКА ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ У ВІТЧИЗНЯНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИКАХ

Постановка проблеми. Для України початку ХХІ століття волонтерський рух, зокрема – серед молоді, набуває особливої актуальності, адже за останні два десятиріччя українське суспільство зазнало низку корінних соціально-політичних змін. Соціальним підґрунтям сучасної парадигми волонтерської діяльності слід вважати, на нашу думку, положення про те, що сучасні волонтерські організації різного ступеню розвитку являють собою модернізовані посттрадиційні соціальні конструкції, які функціонують і розвиваються в контексті соціального реалізму на принципах свободи, рівності, справедливості, солідарності, суспільного прагматизму. Волонтери характеризуються

високим рівнем мобільності – територіальної, соціальної, професійної – що пов'язано з відсутністю / слабкістю суспільних та економічних зв'язків, наявністю доволі значного адаптаційного потенціалу [1; 2].

Виклад основного матеріалу. Як показують події останніх років, дії української влади стосовно проблем внутрішньо переміщених осіб носять переважно декларативний характер. Безумовно погодимося з думкою М. Малихи про те, що «фактичною допомогою даній категорії населення займаються волонтери, приватні підприємці та самі місцеві жителі тієї чи іншої області, в яку переселяють вимушених мігрантів. За військових умов це є необхідним, проте держава повинна координувати та врегульовувати дані процеси, однак на сьогодні фактично відсутня система обліку та реєстрації тимчасово переміщених осіб. Зволікання влади у прийнятті та втіленні у життя відповідних законів стосовно внутрішньо переміщених осіб ускладнює роботу з даною категорією населення та знижує ефективність допомоги» [3].

Коментуючи динамічний розвиток волонтерства в Україні у більш широкому контексті у зв'язку з масштабними суспільними процесами, заступник директора Інституту соціології НАН України Є. Головаха зазначає: «В Україні стало значно більше людей, які вважають, що вони повинні щось робити не для себе, а для інших. Феномен волонтерства зробив українців більш щасливими саме тому, що вперше в історії привніс до українського концепту щастя задоволення від допомоги іншим» [6].

Вітчизняна дослідниця Е. Лібанова вказує на те, що активізація волонтерського руху рішуче протистоїть традиційному українському патерналізму: «Дуже важливо, що є люди, які розуміють: від влади нічого не треба чекати – ні доброго, ні поганого, – і просто роблять свою справу. Наразі – допомагають армії». «Взагалі такого ентузіазму ніхто не очікував – ні наші фахівці, ні європейські, ні американські. Проте він з'явився. Це дозволяє людям усвідомити свої спільні інтереси, об'єднатися» [6].

Волонтерська діяльність об'єктивно покликана виступати не тільки в ролі об'єкта соціальних інновацій, але й у ролі їх активного суб'єкта, оскільки від того, як розвивається в суспільстві волонтерство, залежить майбутнє нашої країни. Протиріччя в соціальному плані, контрадикторність переконань у суспільстві провокують посилення диссенсусу щодо єдиного підходу до бачення сучасного та майбутнього держави, її місця в сучасному глобалізованому світі. Для сучасних

волонтерів характерною є актуалізація буттєвих новацій, неприйнятних для представників старшого покоління: це прагматизм і здоровий цинізм, відсутність безпідставного романтизму та пафосу, формування меркантильності й цинічного практицизму, інформаційна незалежність, орієнтація на європейські ціннісні патерни, суперництво та амбітність, енергійність та рішучість, мобільність та готовність до конфліктних стосунків не тільки з інститутами громадянського суспільства, але й державними структурами.

Слідуючи визначеному підходу, логічно стверджувати, що волонтерська діяльність у сучасній Україні характеризується значною кількістю незвичних для світової практики волонтерства напрямів діяльності, створюючи не тільки систему допомоги нужденним особам та соціальним групам, але й адекватну систему планування та реалізації рішень, орієнтованих на більш результативне виконання функцій відповідними державними структурами та інститутами громадянського суспільства. Роль волонтерських організацій у вирішенні низки гострих проблем ВПО, є загально визнаною, але невирішеними залишаються багато важливих питань, які гальмують повноцінну реалізацію внутрішнього потенціалу волонтерського руху, а саме:

а) відчутне зниження рівня добровільних пожертвувань від громадян на користь, зокрема ВПО внаслідок падіння активності населення (ефект звикання – навіть гострі соціальні проблеми з часом рутинізуються, стають повсякденними) та зниження рівня матеріального становища внаслідок неефективності вітчизняної економіки;

б) окремі прогалини в законодавстві України та недолугість місцевих рішень, що значно ускладнює системну волонтерську діяльність, а також знижує ефективність зусиль у напрямі рекрутування нових членів у волонтерські організації;

в) прояви незацікавленості чиновників (на різних рівнях – від центрального до локального), консерватизм і рутинерство урядових структур та органів місцевого самоврядування, що загалом знижує результативність волонтерської діяльності як на місцях так і в регіонах;

г) недостатність ефективності популяризації волонтерського руху в суспільстві, зокрема – в школах, ліцеях, коледжах і закладах вищої освіти, як цивільних, духовних так і військових;

г) практична відсутність результативної та регулярної комунікації між волонтерами і суспільством, державними органами, засобами масової інформації, хоча варто відзначити активізацію в 2014–2020 роках волонтерських організацій у соціальних мережах, на телебаченні, у друкованій пресі тощо;

д) наявність окремих випадків недоброчесності з боку волонтерів, поява в суспільстві так званих «псевдоволонтерів», котрі використовують у своїх корисливих інтересах гуманні прагнення та бажання допомогти нужденним переважної частини сучасних українців;

е) збереження в суспільній свідомості значної кількості українців радянських ментальних атавізмів відносно того, що волонтерство – це дитяча гра на зразок славнозвісних «тимурівців», а соціальними проблемами населення (конкретних соціальних груп) має займатися тільки держава у відповідності з популярним у радянські часи принципом патерналізму;

є) певна недостатність державного і громадського контролю, в особі спеціальних органів, за матеріальними коштами, які опиняються в руках волонтерів та не завжди спрямовуються за призначенням, зокрема – на потреби ВПО;

ж) зниження у волонтерів мотивації діяльності, а також фізична, емоціональна та психічна втома, емоційне «вигорання», викликані нерідко екстремальними умовами діяльності на тлі недосконалості діючого законодавства щодо безпеки волонтерської діяльності.

Враховуючи вищевикладене, фактично можна говорити про те, що основним контрфактором формування розвиненої системи волонтерської діяльності в Україні вбачається наявність у суспільній свідомості рудиментів радянської минульщини, в умовах якої «...індивід характеризувався незацікавленістю стосовно минулого, згодою із сьогоденням та невизначеністю відповідно майбутнього. Зміни у політичному житті країни, еволюція суспільної правосвідомості відбуваються повільно й не завжди передбачувано, але перехідний період має і певні позитивні прояви: підсилюється громадянська згода, зростає національна самосвідомість, концентруються зусилля інколи ще аморфних асоціацій громадянського суспільства задля єдиної мети – повної руйнації проявів старого, тоталітарного режиму й побудови нового, демократичного» [5, с. 390].

Доречно відзначити, що українське суспільство вимушено в досить стислий термін відреагувати на проблему ВПО адекватно, системно та організовано; при цьому активізувати наявні ресурси з тим, щоб надати соціальну підтримку вказаній категорії громадян. Специфіка волонтерської діяльності щодо внутрішньо переміщених осіб набуває в сучасних умовах концентрованої форми, зважаючи на те, що в умовах серйозних економічних проблем і браку часу необхідно сформувати відповідні механізми реалізації волонтерської діяльності щодо ВПО. Одним із таких механізмів постає система соціальних служб, провідну роль у якій відіграватимуть різноманітні державні та громадські організації, в тому числі – волонтерські. Аналіз стану внутрішньо переміщених осіб демонструє готовність державних органів, місцевих жителів, приватних підприємців, волонтерів до надання їм відповідної допомоги.

Однак, слід зазначити, що відцентрові, з боку держави, імпульси, спрямовані на створення та функціонування волонтерських організацій на конвенціональних засадах навряд чи будуть результативними – структури такого роду генези виглядають забюрократизованими та підконтрольними владним структурам. Натомість волонтерська діяльність має бути чітко інкорпорована в систему інститутів громадянського суспільства та являти собою органічні компоненти координаційної взаємодовіри та субординаційної автономності. Перспективні прорахунки й тактичні промахи організаторів і координаторів сучасної волонтерської діяльності призводять до стану, про який сучасний американський політолог Джей Форрестер із певним сарказмом писав: «За погіршенням ситуації слідують зусилля, які її ще більше погіршують» [3; 4].

Варто додати, що показовим в даному контексті є трансформація волонтерства з групи невиробничого характеру в амбівалентну соціальну групу, яка бере безпосередню участь у матеріальному й духовному виробництві. Волонтерська діяльність в сучасній Україні, зокрема – відносно ВПО, характеризується проявом феномена конгеніальності в інтенціях, поглядах, поведінці, суспільних проявах, а також у певному радикалізмі, готовності волонтерів брати участь у революційних перетвореннях і еволюційних трансформаціях на благо майбутньої України.

Висновки. Слід прийняти оцінку ситуації, сформульованої стосовно умов діяльності волонтерських організацій, такою, що сучасне українське суспільство стоїть на шляху вирішення значного комплексу соціально-культурних і політико-економічних проблем, від вирішення яких залежатиме і формат волонтерської діяльності щодо ВПО. Формування системи волонтерської діяльності в сучасній Україні – складний, суперечливий і далекий від завершення процес. На відміну від традиційних практик, розгортання волонтерської діяльності в нашій державі відбувається і під тиском глобальних трансформаційних процесів, і в межах вітчизняного комплексу соціальних, політичних, культурних, технологічних трансформацій, характерних для держав транзитивної демократії. Простір подібних змін і формування практик в країнах перехідних демократій є дуже об’ємним та різноманітним і значною мірою залежить від базових цінностей культурно-цивілізаційного змісту.

Список використаних джерел:

1. Кульчицький Т. Р. Нормативно-правове забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Журнал Київського університету ринкових відносин: економіка, бізнес-адміністрування, право*. 2018. № 4 (4). С.348-358.
2. Петришин Л. Й. Основні аспекти соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами у громаді. Соціальна робота з різними категоріями населення у територіальній громаді: українські реалії та міжнародний досвід: колективна монографія . Тернопіль: Осадца Ю.В., 2018. 221 с./ С. 127-145.
3. Стратегія інтеграції внутрішніх переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення не період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 лист. 2017 р. № 909-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/909-2017-p#Text> (дата звернення: 20.12.2022).
4. Чухрай М. Інституціалізація волонтерського руху в Україні: реалії та перспективи. *Соціологічні студії*. 2013. № 1(2). С. 104-108.
5. Розвиток творчого потенціалу майбутнього фахівця: монографія / Т. О. Дмитренко, К. В. Яресько, Т. В. Колбіна, С. В. Копилова, Ж. В. Давидова, В. М. Нагаєв, Н. Д. Кабусь, С. К. Костючков. Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2014. 424 с.

6. Волонтерство. Український форум благодійників. URL: <http://ufb.org.ua/sekto-r-blagodijnosti/privatnablagodijnist/instrumenti-privatnoi-filantropii/volonterstvo.htm> <https://ufb.org.ua> (дата звернення: 23.04.2023).

*Дар`я Герук,
здобувач фахового молодшого бакалавра,
спеціальність 231 Соціальна робота,
ВСП «Кам`янець-Подільський фаховий коледж»*

Науковий керівник: **Інна Гуменюк,**
*магістр, викладач ВСП
«Кам`янець-Подільський фаховий коледж»*

СОЦІАЛЬНА РЕКЛАМА ЯК ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Постановка проблеми. У формуванні соціальних уявлень мас-медіа займає одне з провідних місць, тому належної уваги потребує соціальна реклама, провідна функція якої полягає у виявленні та формулюванні соціальних проблем, значимих для суспільства в цілому і таких, що потребують негайного вирішення. Розробка та впровадження соціальної реклами має посідати важливе місце в практичній діяльності соціального працівника. Соціальна рекламна кампанія повинна плануватися відповідно до цілей і завдань соціальної роботи, має відповідати поставленій меті, цільовій групі. Основною функцією фахівця з соціальної роботи в проектуванні соціальної реклами має бути розробка концепції реклами, консультування і контроль проектувальної групи.

Виклад основного матеріалу. У загальному контексті, соціолог Андрусенко А. Г. розглядає соціальну рекламу як вид комунікації, спрямованої на те, щоб привернути увагу громадськості до найбільш актуальних проблем суспільства та його морально-етичних цінностей. Це інформація будь-якого виду, розповсюджена в будь-якій формі та спрямована на досягнення суспільно корисних цілей, популяризацію загальнолюдських цінностей і яка не ставить за мету отримання прибутку [1]. Таким чином, провідна функція соціальної реклами полягає у виявленні та формулюванні соціальних проблем, які важливі для суспільства й потребують негайного вирішення (пропагування здорового способу життя серед молоді, допомога безпритульним, покращення матеріального достатку пенсіонерів тощо). Соціальні проблеми – це не

просто відображення об'єктивних у суспільстві умов, а швидше проєкції колективних почуттів, настроїв і думок. У той час, коли одні умови визначаються суспільством як проблеми, привертаючи до себе серйозну увагу громадськості – інші, не менш згубні та небезпечні, можуть залишатися без подібної уваги.

Соціальна робота повинна використовувати соціальну рекламу як засіб досягнення успіху на шляху до здорового суспільства. Вона спрямована на допомогу людині чи групі людей у важкій життєвій ситуації. Але в деяких соціальних проблемах необхідна профілактика, тобто потрібно проінформувати представників групи ризику про ситуацію, щоб в подальшому вони не стали клієнтами соціальної роботи.

Рекламна діяльність фахівця з соціальної роботи регламентується положеннями закону України «Про рекламу», в якому запропоновано визначення соціальної реклами як інформації будь-якого виду, розповсюдженої в будь-якій формі, яка спрямована на досягнення суспільно корисних цілей, популяризацію загальнолюдських цінностей, розповсюдження якої не має на меті отримання прибутку [2].

Соціальна реклама в системі соціальної роботи виконує низку функцій, з яких пропонуємо розглянути такі:

1) зосередження уваги до соціальних проблем (люди не хочуть бачити очевидне та зізнаватися собі в тому, що вони знаходяться поряд із проблемою, а деякі вже в самій проблемі, тому соціальна реклама ставить за мету привернути увагу всього суспільства до ситуації, що виникла, прагне зосередити увагу людей на можливих проблемах і варіантах їх вирішення);

2) сприяння проведенню просвітницько-інформаційної роботи, що є запорукою успішності рекламної кампанії (те, що люди бачать на плакатах, впливає на те – чи пройдуть вони повз, чи задумаються та спробують не бути байдужими). Важливу роль тут відіграє не тільки правильна подача інформації, але й правильність самої інформації. В соціальній рекламі не повинно бути перебільшень та недомовок. Головне завдання соціальної реклами в системі соціальної роботи – донести до потенційних клієнтів соціальної роботи інформацію про те, що для них краще (наприклад, зайнятися спортом, щоб не мати шкідливих звичок);

3) безпосереднє залучення реклами соціальних послуг та соціальних установ (досить часто людина, в якій виникла проблема, не знає куди

звернутися за допомогою, а через відчуття сорому не може попросити її у близьких. З огляду на це завданням соціальної реклами є надання інформації про наявність відповідних установ, у яких можна отримати необхідну допомогу. Потрібно вказати адресу соціальних служб і номери телефонів, зазначити, який вид допомоги надає той чи інший соціальний центр або установа, звернути увагу на те, чи існує там анонімна форма роботи, чи можлива проста консультація з будь-якої соціальної проблеми. Також соціальна реклама може закликати людей до участі у різних тренінгах і семінарах, які проводяться деякими центрами);

4) має місце й педагогічний аспект, що передбачає:

- прогнозовані під час планування рекламної кампанії зміни в свідомості та поведінці дітей, молоді;
- усвідомлення значення тих чи інших суспільно бажаних цінностей;
- запам'ятовування інформації про ті чи інші соціальні проблеми;
- зміну емоційного ставлення до рекламованих проблем, усвідомлення їх особистісної значущості;
- виникнення соціальної комунікації щодо інформації, представленої в соціальній рекламній продукції;
- відмову від неприйнятних із точки зору суспільної моралі моделей поведінки та їх зміну [3].

Соціальна реклама має бути коректною і відкритою для зворотного зв'язку. Необхідно розміщувати телефони та адреси, куди можна звернутися. Коректна реклама – це правильно подана реклама, яка має потенціал, здатність змусити людину замислитися про проблему, допомогти знайти вихід. Тому більшу частину сучасної української реклами можна назвати некоректною. А все тому, що більшу активність у створенні та розповсюдженні соціальної реклами проявляють комерційні організації, автори соціальних проєктів. Це можна пояснити необхідністю залучення фінансових і матеріальних ресурсів для здійснення ідей. Ці організації діють не за принципами соціальної роботи, а за принципами створення звичайної комерційної реклами. Їх мета відрізняється від цілей соціальної роботи та соціальної реклами зокрема, а державні соціальні установи якщо і рекламують себе, то тільки всередині своєї установи, тобто вони розповідають про себе тим, хто до них вже прийшов за допомогою. Через це стоїть завдання винести соціальну рекламу за стіни

соціальних служб. Необхідно підвищити рівень грамотності соціальної реклами, зробити її соціальною в широкому сенсі.

Соціальна реклама – це не просто вид комунікації, це спосіб донести до людей ідеї та життєві принципи, зробити те, що не можуть інші види комунікації. Тому створювати таку рекламу повинні не маркетологи, а соціальні працівники та соціологи. Більшість фахівців із соціальної роботи розуміють, що через засоби масової інформації вони можуть інформувати населення, зв'язуватися з громадськістю та проводити профілактичні заходи [1]. Соціальна реклама, як засіб масової інформації, в контексті соціальної роботи дозволяє:

- доводити до відома громадськості, включаючи її впливову частину, нагальну необхідність корисних соціальних програм, надавати повні відомості про конкретні програми соціального обслуговування, їх потреби та проблеми;
- роз'яснювати мету та особливості діяльності фахівців з соціальної роботи;
- інформувати суспільство про доцільність тих витрат на соціальне забезпечення, які можуть запобігти індивідуальним, сімейним чи суспільним кризам;
- надавати дані про соціальний та психічний розвиток дітей, підлітків, батьків, людей похилого віку й інших груп населення, а також про способи допомоги їм;
- забезпечувати корисною інформацією громадян, які перебувають у важкій життєвій ситуації: безробітних, батьків-одинаків, людей, які переживають втрату близької людини;
- повідомляти необхідні відомості вразливим групам населення, таким, як психічно хворі, люди похилого віку й інваліди, роз'яснювати громадськості, громадським організаціям потреби вразливих груп населення;
- надавати інформацію, яка може допомогти сусідам і іншим помічникам конструктивно відповідати на потреби родичів і друзів, які зіткнулися з певними проблемами;
- повідомляти дані, корисні для груп самостійної та взаємної допомоги, заохочувати створення груп самостійної та взаємної допомоги, повідомляючи про їх існування та сприяти їх підтримці з боку громадськості.

Висновки. Таким чином, соціальна реклама – це не пряма пропаганда, а діалог між людиною і проблемою, діалог між особистістю і соціумом. Вона допомагає людині вийти з кола проблеми і озирнутися на навколишній світ, тим самим виконуючи завдання соціальної роботи. У соціальній рекламі, яка надає реальний вплив на життя людей, повинні бути широко представлені сильніші можливості людини. Соціальна реклама є лише прикладною методикою в системі соціальної роботи, але вона повинна працювати на запобігання складних життєвих ситуацій і допомагати не тільки клієнту, але й соціальному працівнику в здійсненні поставлених завдань.

Список використаних джерел:

1. Андрусенко А. Г. Соціальна реклама в Україні: здобутки та перспективи / А. Г. Андрусенко . *Маркетинг в Україні*. 2016. № 1.
2. Про інформацію: Закон України від 30 жовтня 1997 р. N 2658-ХІІ // URL: www.zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 01.04.2023).
3. Обрисько, Б. А. Реклама і рекламна діяльність: Курс лекцій / Б. А. Обрисько. Київ: МАУП. 2018. 240 с.

Вікторія Глиняна,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота
(Соціальне адміністрування в громаді),
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник: **Віра Поліщук,**
*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ У МОЛОДИХ СІМ'ЯХ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИЧНОГО СПЕКТРУ

Постановка проблеми. Проблема теоретичного дослідження і розробки прикладних аспектів попередження конфліктів у молодих сім'ях, є вічною і актуальною практично для кожної сім'ї. Важливість проблеми

попередження конфліктів зростає в рази стосовно молодих сімей, які виховують дітей з розладами аутичного спектру. Кожна сім'я, як підсистема (осередок) суспільства, постійно відчуває і реагує на усі зміни (як позитивні так і негативні), які відбуваються в країні. У молодій сім'ї ці процеси проходять особливо гостро і динамічно. Народження у сім'ї дитини з розладом аутичного спектру є серйозним викликом і впливає на систему сімейних і родинних відносин.

Мета нашої наукової розвідки полягає в аналізі прикладних аспектів підходу, орієнтованого на сильні сторони, при попередження конфліктів у молодих сім'ях, які виховують дітей з розладами аутичного спектру.

Для вирішення означеної мети нами окреслено логіку послідовності виконання таких завдань: 1) здійснити аналіз особливостей подружніх взаємин та причин конфліктів у молодих сім'ях в цілому та сім'ях, які виховують дитину з розладами аутичного спектру, зокрема; 2) ознайомитися із провідними стратегіями вирішення конфліктів у молодих сім'ях; 4) вивчити розроблені дослідниками моделі попередження конфліктів у молодих сім'ях які виховують дітей з розладами аутистичного спектру; 5) розробити прикладні аспекти упровадження підходу, орієнтованого на сильні сторони, у процесі соціальної роботи з молодими сім'ями, які виховують дітей з розладами аутичного спектру, з метою попередження у них конфліктів.

Виклад основного матеріалу. Процес формування та розвитку сучасної української сім'ї проходить у складних і суперечливих умовах, на фоні яких спостерігаємо погіршення стану фізичного і психічного здоров'я людей, зростання міжособистісної ізоляції, агресивності, нездатності розв'язувати власні проблеми та конфлікти, що виникають на життєвому шляху. До груп сімей з підвищеним ризиком виникнення конфліктів відносяться сім'ї, які виховують дітей з ментальними захворюваннями, зокрема з різними розладами аутичного спектру.

Дослідження науковців (О. Василенко; Н. Горішна; Н. Олексюк; В. Поліщук [1; 2; 3; 4] свідчать про наявність серйозних проблем і труднощів у сім'ях, що виховують дитину з аутизмом, і підвищеного ризику виникнення у них конфліктів.

Аутизм чи розлад спектру аутизму (РСА) трактується дослідниками як неврологічне захворювання, що характеризується низкою симптомів, зокрема, дефіцитом соціальної взаємодії, повторюваною поведінкою та

стереотипією мислення, пізнавальних інтересів, рухової активності, ехолалією.

У психології під конфліктом розуміють зіткнення протилежно-спрямованих інтересів, цілей, думок суб'єктів взаємодії або опонентів. Під подружнім конфліктом ми розуміємо зіткнення інтересів і протиборство між членами подружжя, під час якого кожен з останніх прагне посісти позицію, несумісну з позицією іншого.

До причин сімейних конфліктів, зазвичай, відносять: різні погляди на сімейне життя; нереалізовані очікування і незадоволені потреби, що пов'язані з сімейним життям; асоціальну поведінку одного з подружжя; подружню невірність; грубість, неповажне ставлення один до одного; небажання чоловіка допомагати дружині у домашніх справах; побутову не облаштованість; неповажне ставлення чоловіка до родичів дружини і навпаки; відмінності в духовних інтересах і потребах; наявність є різного роду соціальних проблем і труднощів (відсутніх окремого житла, відсутність роботи, фінансові проблеми, тощо). Вагомим чинником виникнення напруження в родині і сімейних конфліктів є народження в сім'ї дитини з ментальними захворюваннями, зокрема з різними розладами аутичного спектру. Наслідком подружніх конфліктів можуть бути психологічні травми, що виявляються у вигляді переживань та впливають на психічний стан особистості. Виділяють такі наслідки подружніх конфліктів, як стан повної сімейної незадоволеності, сімейної тривоги, нервово-психічного напруження, провини. Відтак, дуже важливим для подружжя є повне вирішення конфлікту.

Подолання конфліктів в молодій сім'ї представляє собою процес знаходження взаємоприйняттого вирішення проблеми, що має особистісну значущість для учасників. У науковій літературі наводяться такі шляхи подолання конфліктів: надання спеціалістами психологічних консультацій; здійснення (під час роботи спеціаліста з сім'єю) аналізу взаємин між членами сім'ї; застосування певних форм роботи для покращення ситуації в сім'ї; проведення певного корекційного впливу на членів консультаційного процесу; обговорення членами подружжя конфліктної ситуації, що дає змогу визначити причини та обрати шляхи його подолання самостійно, без втручання третіх осіб. Існують різні шляхи подолання конфліктів, але всі вони мають на меті відновлення взаєморозуміння між опонентами та досягнення максимально вигідного

для обох сторін результату. Велику роль у вирішенні конфліктів відіграє обрання молодим подружжям стилю поведінки, що відповідає ситуації, оскільки саме від правильності вибору стратегії поведінки залежить процес конструктивного вирішення або ескалації конфліктних ситуацій між членами подружжя.

На підставі результатів вихідного зрізу, нами були зроблені певні узагальнення про те, що більшість молодих подружніх пар, які перебувають у шлюбі не більше трьох років, під час конфлікту обирають деструктивні стилі поведінки, не бажають йти на взаємні поступки та не намагаються знайти компроміс. Значний відсоток учасників експериментальної групи обирають стилі суперництва та пристосування; причому серед тих молодих сімей, які виховують дитину з аутизмом, деструктивна поведінка в конфлікті трапляється значно частіше.

Висновки. Виходячи з результатів нашого дослідження нами розроблені рекомендації подружнім парам щодо доцільності опори на сильні сторони з метою уникнення (нівелювання) негативних наслідків конфліктних ситуацій в подружньому житті. Одним із провідних завдань соціальної роботи з такими сім'ями є навчити членів молодих сімей та членів родини вирішувати (долати) труднощі і конфліктні ситуації конструктивним шляхом: йти на взаємні поступки, домовлятися між собою, так щоб потреби або вимоги кожного члена родини були в достатній мірі враховані і задоволені. Розроблена модель соціальної підтримки сімей, які виховують дітей з певними розладами аутичного спектру, містить наступні змістові компоненти: формування адаптивних навичок у членів родини; підтримка в забезпеченні соціальної мобільності сім'ї; актуалізація і трансформація сімейного ціннісного контексту; реорганізація системи сімейних відносин та сімейна реструктуризація; орієнтація усіх членів родини на конструктивну взаємодію.

Список використаних джерел:

1. Василенко О. (2018). Методи консультування з опорою на сильні сторони підлітків. *Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях* : матеріали Всеукр. наук-практ. конф. Харків : ХНПУ. 2019. С. 24–25.

2. Горішна Н. (2018). Роль соціального працівника у впровадженні антидискримінаційних практик щодо вразливих сімей у територіальній

громаді. *Актуальні проблеми сучасної соціології і соціальної роботи та професійної підготовки фахівців: антидискримінаційна теорія і практика*. Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет». 2018. С. 32–33.

3. Олексюк Н. (2019). Соціальна підтримка батьків дітей з особливими потребами як актуальна проблема. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*, 2 (10). 2019. С. 63–66

4. Поліщук, В. (2021). Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з батьками, які виховують дітей з проявами аутичних розладів. *Social Work and Education*, Vol. 8, No. 4. PP. 540-549.

Ірина Калініна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології,
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»(м. Полтава)

Науковий керівник: **Наталія Островська,**
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки,
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»(м. Полтава)

СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ЧЛЕНІВ РОДИН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Постановка проблеми. Захист прав та інтересів військовослужбовців та їхніх родин є важливою складовою соціальної політики держави. У зв'язку з цим, розробка ефективних механізмів забезпечення соціально-психологічної підтримки членів родин військовослужбовців стає надзвичайно важливою задачею для соціальних працівників.

Війна в Україні підняла актуальність проблеми збереження психологічного здоров'я військовослужбовців на принципово новий рівень. Адже участь у бойових діях практично завжди супроводжується стресовою реакцією організму, яка без відповідної своєчасної

кваліфікованої допомоги може призвести до несприятливих наслідків, як для самого військовослужбовця, так і для суспільства в цілому. Психологічна травматизація особового складу стає причиною зниження ефективності виконання завдань за призначенням та збільшення небойових втрат. Також вона зумовлює виникнення труднощів із соціалізацією та погіршує якість життя військовослужбовців, створює тривалі соціальні, економічні та політичні проблеми для країни. У зв'язку з цим гострою є потреба в консультативній і психотерапевтичній допомозі різним категоріям травмованих осіб – військовослужбовцям, ветеранам, членам їхніх сімей, які переживають руйнацію звичного життя [1, с. 5].

Виклад основного матеріалу. Проблемі соціальної роботи з військовослужбовцями та їхніми сім'ями присвячено наукові пошуки: О. Бойко, Ю. Бриндікова, Н. Гусак, О. Міхеєвої, О. Морщакової, Т. Назарчук, В. Санжаровця, І. Трубавіної та інших дослідників.

Серед учених, що розглядали питання соціального захисту військовослужбовців: С. Ветлинський, У. Гордієнко, В. Клос, М. Кравченко, В. Пашинський, С. Ситняківська та ін.

Соціально-психологічна підтримка членів родин військовослужбовців – це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення психологічної стійкості та емоційного благополуччя учасників військових конфліктів і їх рідних.

Діяльність соціального працівника у цьому контексті полягає у наданні різноманітної допомоги членам родин військовослужбовців: від консультування та психологічної підтримки до надання правової допомоги та організації соціальних послуг.

Одним з основних завдань соціально-психологічної підтримки є зниження ризику розвитку психічних та психосоматичних захворювань у членів родин військовослужбовців.

Ефективна соціально-психологічна підтримка містить у собі планування та організацію заходів на зниження рівня стресу, використання методів психологічної корекції та підтримки, а також розвиток соціальної інфраструктури.

Проведення інформаційно-просвітницької роботи серед членів родин військовослужбовців має на меті підвищення рівня свідомості про можливість отримання допомоги та сприяння у формуванні позитивного психологічного ставлення до ситуації.

Соціально-психологічна підтримка членів родин військовослужбовців має бути реалізована в рамках системного підходу, що містить у собі координацію дій різних служб, які забезпечують допомогу родинам військовослужбовців-учасників бойових дій.

Завдання соціального працівника щодо соціально-психологічної підтримки членів родин військовослужбовців полягає у виявленні потреб та проблем, підготовці та реалізації програм соціальної підтримки, організації та проведенні заходів з метою поліпшення якості життя родин військовослужбовців.

Основними методами соціально-психологічної підтримки членів родин військовослужбовців у діяльності соціального працівника є: індивідуальні консультації та психологічна підтримка; проведення групових тренінгів з підвищення навичок комунікації та взаємодії в родині; створення можливості отримання інформації про права та соціальні пільги членів родин військовослужбовців; сприяння у розвитку родинних традицій та підтримці спільної активності в сім'ї.

Основними принципами соціально-психологічної роботи з членами родин військовослужбовців є: індивідуальний підхід до кожної родини; забезпечення конфіденційності та поваги до особистості; підвищення самооцінки та самоповаги членів родин; формування співпраці з іншими соціальними службами та органами влади.

Роль соціального працівника при роботі з членами родин військовослужбовців полягає у:

- забезпеченні їх доступу до соціальних і психологічних послуг та підвищення їхньої свідомості про існуючі можливості підтримки;
- аналізі досвіду роботи соціальних служб інших країн з питань підтримки членів родин військовослужбовців та можливості його використання в українських умовах;
- розробці рекомендацій щодо вдосконалення діяльності соціальних служб з підтримки членів родин військовослужбовців, зокрема через залучення більш широкого спектру професіоналів (психологів, педагогів тощо) і вдосконалення методів роботи.

На основі аналізу наукових джерел та практичного досвіду можна зробити висновок, що соціально-психологічна підтримка членів родин військовослужбовців є важливою складовою діяльності соціального працівника. При цьому, важливо враховувати особливості цільової

аудиторії, а саме: учасників бойових дій, ветеранів, родин загиблих та постраждалих військовослужбовців.

Висновки. Соціально-психологічна підтримка має бути комплексною та індивідуальною, з урахуванням психологічних, емоційних та соціальних потреб цільової аудиторії. Важливо розробляти і впроваджувати програми спрямовані на підвищення рівня психологічної стійкості, зниження ризику появи посттравматичного стресового розладу та інших психологічних проблем у членів родин військовослужбовців.

У цілому необхідно відзначити, що соціальна робота з військовослужбовцями та членами їхніх сімей має носити інтегративний характер, визначна роль у цій справі належить, на нашу думку, саме соціальному працівникові.

Список використаних джерел:

1. Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам та членам їхніх сімей цивільними психологами : метод. посіб. / Кокун О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С., та ін. Київ : 7 БЦ. 2023. 175 с.

*Олександр Кузнецов,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
педагогічного факультету,
ДВНЗ «Донбаський національний педагогічний університет»*

*Науковий керівник: Ярослав Співак
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи,
ДВНЗ «Донбаський національний педагогічний університет»*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Постановка проблеми. Швидкий процес «старіння» населення, що передбачає зменшення народжуваності та збільшення кількості людей похилого віку є актуальною проблемою для України та країн Європейського Союзу. Дані статистики свідчать, що у 1991 році кількість населення України складала 51,6 млн. За дослідженням Держкомстату, на 1 січня 2022 р. ця кількість становила вже 41,16 млн осіб. За підрахунками

ООН, у 2022 р. в Україні мешкало 43 млн 792 тис. осіб (необхідно зазначити, що ООН здійснює дослідження в міжнародно визнаних кордонах України). Частка громадян віком до 17 років у структурі постійного населення держави залишається на рівні 18,1% (2019 р.) – 17,9% (2021 р.). Ситуацію суттєво ускладнює повномасштабне вторгнення РФ на територію України. За даними управління у справах біженців ООН, станом на початок 2023 року, понад 7,9 мільйонів українців виїхали за кордон через війну. Ще 5,9 мільйона людей стали внутрішньо переміщеними особами. З огляду на це дослідники роблять висновки, що внаслідок цих процесів українське суспільство з часом опиниться у низхідній спіралі демографічного занепаду. Отже, соціальна робота з людьми похилого віку є й буде залишатися у найближчому майбутньому одним з головних напрямів соціальної політики в Україні. На нашу думку, аналіз сучасних форм і напрямів соціальної роботи з людьми похилого віку сприятиме вдосконаленню системи соціального захисту населення в Україні та її гармонізації з європейським законодавством.

Виклад основного матеріалу. Питаннями вивчення проблем та особливостей людей похилого віку та специфіки соціальної роботи з ними займалися такі вітчизняні науковці, як: О. Безпалько, М. Єрмолаєва, І. Зверєва, І. Іванова, Т. Коленіченко, А. Лобанова, Л. Тюптя, С. Харченко та ін. Значна кількість вчених досліджували технології соціально-педагогічної роботи (Б. Алмазов, Н. Гарашкіна, Л. Мардахаєв), розглядали питання організації соціально-педагогічної підтримки людей похилого віку (Н. Басов, В. Фокін, Н. Шмельова та ін.). Напрями соціальної роботи з людьми похилого віку були досліджені у працях А. Капської, М. Лукашевич, Т. Семигіної, В. Яценко та ін.

У сучасній соціальній роботі, заснованій передусім на засадах гуманізму та індивідуального підходу до проблем особистості, фахівцям необхідно не лише приділяти увагу соціально-економічному захисту особи похилого віку, який виражений у наданні різноманітних матеріальних чи натуральних допомог, а й розуміти вагому роль культурного і духовного розвитку людини, адже у похилому віці проблема самореалізації та подолання наслідків зміни соціальних ролей стоїть особливо гостро. З огляду на це деякі підходи до здійснення соціальної роботи з даною категорією осіб є застарілими і не пристосованими до сучасних умов.

Загальні основи державної політики щодо осіб похилого віку визначено Конституцією України [3], Законом України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» [6], Законом України «Про соціальні послуги» [7] тощо.

Згідно з Положенням про Міністерство соціальної політики України, від 17.06.2015 № 423 [5], на Міністерство соціальної політики України в сфері соціального захисту покладаються функції щодо формування і реалізації державної політики щодо допомоги вразливим категоріям населення, зокрема людям похилого віку.

Законом України «Про соціальні послуги» передбачено право осіб літнього віку на соціальне забезпечення, гарантовано право особи на отримання соціальних послуг як переліку юридичних, економічних, психологічних, педагогічних, медичних, відновлювальних заходів тощо, завданням яких є покращення або відтворення їх життєдіяльності соціального пристосування та повернення до повноцінного життя [7]. Даний Закон визначає, що базовими формами надання соціальних послуг є матеріальна допомога та соціальне обслуговування. Матеріальну допомогу можна отримати у грошовій або натуральній формах.

Соціальне обслуговування – це комплекс соціальних заходів, який передбачає сприяння, підтримку й певний перелік послуг, що надають соціальні служби окремій особі чи групам населення для подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їхнього соціального статусу та повноцінної життєдіяльності. Соціальне обслуговування осіб літнього віку складається із комплексу соціальних послуг, які клієнти можуть отримувати вдома та/або у спеціальних державних закладах та установах, що підпорядковуються органам місцевого самоврядування: соціально-побутові, психологічні, соціально-економічні, соціально-медичні, соціально-педагогічні, інформаційні, юридичні тощо [2, с. 77].

Основними завданнями соціального обслуговування в Україні є здійснення соціальної реабілітації та соціальної адаптації людей літнього віку. Серед головних цілей соціальної реабілітації фахівці вбачають створення сприятливих умов для соціалізації особи в суспільстві, поновлення її соціального статусу та спроможності до індивідуальної соціальної та сімейно-побутової діяльності за допомогою орієнтації у соціальному середовищі, суспільно-побутового пристосування, окремих форм соціального патронажу й соціального обслуговування. Зараз в

Україні існують три моделі соціального обслуговування літніх людей: стаціонарна, напівстаціонарна, нестаціонарна [1, с. 174].

Соціальна робота з особами літнього віку потребує постійного реформування із врахуванням сучасних реалій та зарубіжного досвіду. На даний час найбільш передовою формою соціальної роботи з громадянами літнього віку є робота в громаді. Аналіз іноземного досвіду дозволив визначити, що так звана «community work» виступає як робота соціального працівника безпосередньо у територіальній громаді, яка здійснюється залежно від певного рівня розвитку та чисельності мікросоціального середовища. Зважаючи на те, що специфіка соціальної роботи в громаді полягає в стимулюванні мешканців громади до розв'язання проблем, що виникли, важливою її частиною є розвиток і мотивування мешканців громади до активних дій [4, с. 64].

Науковці поділяють функціональні напрями соціальної роботи в громаді з громадянами літнього віку на такі типи [4, с. 65-66]: а) координаційно-посередницька діяльність – стимулювання розвитку взаємовигідних зв'язків територіальної громади, державних і недержавних організацій соціальної спрямованості на території даної громади; ефективна комунікація з місцевими ЗМІ; б) мотиваційно-мобілізуєча діяльність – мотивування осіб похилого віку до колективної діяльності задля розвитку громади; стимулювання здатності мешканців громади брати активну участь у суспільному житті; заохочення до виникнення різноманітних форм взаємної допомоги між жителями громади; в) дослідницько-моніторингова діяльність – аналіз і оцінка соціальних умов, потреб, нахилів осіб літнього віку у даній територіальній громаді; моніторинг якості соціальних послуг; г) сервісно-обслуговувальна діяльність – надання соціальних послуг співробітниками закладів соціального обслуговування та волонтерами.

Висновки. Отже, соціальна робота з людьми похилого віку в Україні охоплює досить широкий перелік видів, форм і послуг. Інституційне забезпечення соціального захисту даної верстви населення характеризується своєю різноманітністю і функціональністю. Водночас нормативно-правова база щодо соціальної роботи з людьми похилого віку залишається дещо застарілою і може бути не повністю адаптованою до нових викликів: наслідків повномасштабної війни, стрімкого «старіння» населення в Україні, потребі літніх людей у суб'єктності та активному

дозвіллі. Таким чином, необхідно не тільки оновлювати і вдосконалювати чинне законодавство відповідно до європейських стандартів, а й впроваджувати новітні методики і технології роботи з людьми «третього віку». Дана робота має базуватися на принципах поваги до гідності людини, гуманізму, адресності, активної участі в соціальному житті.

Список використаних джерел:

1. Голова Н. І. Соціальні моделі обслуговування геронтологічної групи населення в Україні. *Social Work and Education*. 2020. Vol. 7, No. 2. С. 170-177.

2. Голубенко Т. О. Особливості процесу формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку. *Молодий вчений*. 2013. № 1 (01). С. 77-81.

3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. UPL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 17.03.2023).

4. Мещан І. В. Самотність людей похилого віку як проблема соціальної роботи в громаді. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2017. № 1-2. С. 56-67.

5. Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.03.2023).

6. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16.12.1993 р. № 3721-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text> (дата звернення: 17.03.2023).

7. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. UPL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 17.03.2022).

*Надія Левадня,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальності 231 Соціальна робота,
ОПП «Міжнародні соціальні проекти та волонтерська діяльність»
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Науковий керівник : **Лариса Кальченко,**
*професор кафедри філософії факультету соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ДІЯЛЬНІСТЬ БЛАГОДІЙНИХ НЕДЕРЖАВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ СОЦІАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ЩОДО ДОПОМОГИ ВРАЗЛИВИМ КАТЕГОРІЯМ СІМЕЙ З ДІТЬМИ

Постановка проблеми. Благодійність – це давній універсальний принцип, за яким люди допомагають нужденним, незалежно від раси, національності, релігії чи соціального статусу. Україна не є винятком і має свою сучасну історію становлення благодійних фондів.

Після здобуття Україною незалежності, у 1997 році, а потім у 2012 році було прийнято низку Законів України – ЗУ «Про благодійництво та благодійні організації» (1997 р.), ЗУ «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (2012 року, зі змінами від 11 грудня 2022 року), основним завданням яких була регуляція благодійної діяльності та поштовх до створення й розвитку благодійних об'єднань, фондів, добровільних рухів громадян, визначення загальних принципів благодійної діяльності в Україні, затвердження правових норм суспільних відносин, змісту гуманітарної та благодійної діяльності і допомоги [1].

Виклад основного матеріалу. Відповідно до законодавства України, *благодійна діяльність* визначається як: «добровільна особиста та/або фінансова допомога, не пов'язана з отриманням прибутку спонсорами, та виплата будь-якої винагороди спонсору або компенсації бенефіціару (отримувачу допомоги) [2]. Закон також визначає види благодійних організацій – благодійні об'єднання, благодійні установи та благодійні фонди – залежно від специфіки діяльності організації.

Розкриваючи сутність соціально спрямованої діяльності *благодійних організацій і фондів*, можемо відмітити, що чинне законодавство [1; 2; 3] визначає їх, як «...організації, основною метою яких є надання соціальних послуг вразливим категоріям населення». Це уявлення базується на досвіді міжнародної спільноти щодо захисту та забезпечення населення і відкриває нові можливості для розвитку соціальної сфери через надання

соціальних послуг. Закон України «Про соціальні послуги» (2019), зазначає *соціальні послуги* як «сукупність заходів щодо надання допомоги особам та окремим соціальним групам, які перебувають у скрутному становищі і не можуть самостійно його подолати, з метою вирішення життєвих проблем. Соціальні послуги надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, які об'єктивно порушують нормальну життєдіяльність особи, та з наслідками яких їй важко самій впоратись (особливо інвалідність у зв'язку з похилим віком або за станом здоров'я, самотність, сирота, бездомність, відсутність житла чи роботи, насильство, стигма та негативні стосунки в родині, бідність, психологічні чи психічні розлади, стихійні лиха, катастрофи тощо)» [4].

Українські благодійні громадські організації відіграють важливу роль у допомозі незахищеним верствам населення, в тому числі сім'ям з дітьми. Ці організації сприяють забезпеченню рівних прав і можливостей для всіх дітей, незалежно від їх соціального статусу, стану здоров'я, етнічного походження та інших факторів, а також надають послуги соціальної підтримки сім'ям з дітьми.

Серед прикладів плідної співпраці центральної та місцевої влади з громадськими та благодійними організаціями України є діяльність Благодійного фонду «Асперн» (м. Київ), який вже більше 20 років співпрацює з Дарницькою райдержадміністрацією та Дарницьким районним центром соціальних служб у справі допомоги вразливим категоріям сімей з дітьми. БФ «Асперн» створено у 2000 році, як неприбуткову некомерційну організацію, що займається благодійною діяльністю на території м. Києва та Київської області. Під опікою фонду є: діти-сироти, діти, які втратили батьківське піклування, малозабезпечені та багатодітні сім'ї, сім'ї які потребують соціальної підтримки та допомоги, одинокі матері з дітьми, сім'ї переселенців. БФ «Асперн» здійснює зв'язок та взаємодію з органами державної влади, місцевого самоврядування, органами соціальної роботи та їх суб'єктами, а також навчальними та виховними закладами, медичними закладами, державними установами та іншими недержавними установами та організаціями з питань соціального захисту населення.

Варто також зазначити, що сьогодні в Україні працює багато самостійних неурядових організацій, що націлені на допомогу вразливим категоріям сімей з дітьми. До прикладу можемо навести діяльність Міжнародної благодійної організації «Благодійний фонд «СОС Дитячі Містечка в Україні», що створила можливість виховувати дітей-сиріт в умовах, наближених до сімейних. Організація здійснює 5 основних напрямків роботи, а саме: робота з родинами у кризі, з дітьми-сиротами, з молодими людьми з числа сиріт та з родин у кризі, з родинами, що

постраждали від бойових дій на Сході України, адвокаційна діяльність задля покращення стану прав дітей в Україні [5].

«Дитяче містечко» – це довгострокова форма виховання дітей-сиріт, які втратили батьків або залишилися без батьківської опіки. Мета фонду – захист дітей, які втратили батьківське піклування, захист їх прав та сприяння розвитку цих дітей, допомога сім'ям шляхом створення дружньої атмосфери. Лише в доброму сімейному оточенні діти, які втратили батьків, мають рівні можливості для реалізації своїх здібностей та розвиток, навчання відповідальності за власне життя. «Дитяче містечко» – це спільнота, яка складається з 11-15 будинків, у кожній з яких 6-8 дітей різного віку і статі та SOS-мама (у первинному варіанті створення таких сімей і на сьогодні це SOS-батьки). Як і в будь-якій звичайній сім'ї, SOS-мами/ SOS-батьки турбуються про виховання дітей, займаються всім: від прибирання до покупок у магазині. Діти, які живуть у SOS-містечках, як правило, відвідують звичайні школи, дитсадки, поліклініки, отримують додаткову освіту, оскільки це допомагає їм пришвидшити соціальну адаптацію. Кожна сім'я живе своїм життям: планує і витрачає сімейний бюджет, вирішує, як проводити дозвілля, куди поїхати, створює свою унікальну атмосферу затишку і комфорту в будинку. Ще одна важлива відмінність СОС Дитячого містечка від інтернатів – орієнтація на біологічну родину дитини. По-перше, братів і сестер ніколи не розлучають (що може статися в інтернатах). По-друге, вони підтримують зв'язок з родичами – рідні можуть відвідувати їх і проводити час разом [5; 6].

У розвитку дітей батькам-вихователям допомагають фахівці СОС Дитячого Містечка, в межах програми «Укріплення сім'ї», мета якої – збереження дитини в родині та попередження втрати батьківського піклування для дитини. Дана програма ґрунтується на «кейс-менеджменті», тобто підході, в основі якого є принцип надання послуги на основі індивідуальної оцінки потреб сімей, що включає: безкоштовні психологічні, соціально-педагогічні, соціально-медичні, соціально-побутові, інформаційні послуги, підтримку в отриманні професії/перекваліфікації та матеріальну допомогу. У результаті 70% сімей виходять з програми самодостатніми [5].

Отже, аналіз проєктної діяльності українських благодійних недержавних організацій соціальної спрямованості, які працюють з вразливими категоріями сімей з дітьми дає підстави для наступних висновків:

1. Останніми роками помітно зросла кількість проєктів, спрямованих на інтереси дітей, що реалізують українські громадські організації на національному, регіональному та місцевому рівнях у співпраці з

державними організаціями. Переважна більшість українських благодійних проєктів реалізується в місті, області чи районі міста, села. Цей факт вказує на необхідність створення сприятливого найближчого життєвого простору для дитини в межах громад.

2. Українські громадські організації, що працюють в інтересах дітей, реалізують проєкти в різних сферах соціально-просвітницької діяльності, таких як: профілактика, реабілітація; підтримка дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; допомога особам, які постраждали від насильства; підтримка сімей, які проживають у складних життєвих обставинах.

3. Серед основних напрямів діяльності недержавних благодійних організацій в роботі з дітьми та сім'ями можна виокремити: соціальний супровід дітей, які опинилися у СЖО; гуманітарна допомога (продукти першої необхідності, відпочинок, оздоровлення та ін.); освітні, психологічні та юридичні послуги дітям, батькам, опікунам; пошук і підготовка потенційних усиновлювачів, прийомних батьків, батьків-вихователів для дитини; реалізація соціальних програм підтримки дітей-сиріт у співпраці з національними, державними організаціями.

4. Аналіз співпраці благодійних фондів з державними структурами показав, що найпоширенішими формами такої співпраці є фінансова підтримка (пряме фінансування соціальних послуг, експертна робота, освіта, профілактика, освітні чи соціальні заходи тощо), кадрова політика (обмін експертами, надання експертів з кризової теми, передача направлення експертам тощо), організаційні (допомога в організації міжнародних конференцій, семінарів чи майстер-класів тощо) та методичні (розробка навчальних програм, створення планів дій чи інструкцій для партнерських організацій чи окремих експертів) форми роботи, коли є потреба у великій кількості помічників. Мета такої співпраці – покращення якості соціальних послуг та наближення кінцевого отримувача послуги до подолання СЖО або мінімізації наслідків певних життєвих труднощів.

Висновки. Сьогодні існують певні труднощі та виклики щодо надання соціальних послуг дітям та сім'ям в громаді, в діяльності державних структур і місцевих органів влади та соціальних служб. А тому благодійні фонди, організації та об'єднання, що працюють у сфері соціального захисту і забезпечення, можуть успішно заповнити ці

прогалини. А їх розвиток та активізація діяльності – спроможні сьогодні ефективно вирішувати складні виклики війни, труднощі фінансування даної сфери, забезпечувати нормальне функціонування сімей з дітьми, сприяючи задоволенню їх найважливіших потреб та права дитини на зростання в сім'ї, сімейних формах виховання, в умовах громад – дружніх для дітей та молоді, сімей з дітьми, за якими майбутнє нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 5 липня 2012 року № 5073-VI, зі змінами від 11.12.2022 р. № 2757-IX.

2. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям : Закон України від 01.06.2000 р. № 1768-III, зі змінами від 16.09.2022 р. № 2471-IX.

3. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21.06.2001 р. №2558-III, зі змінами від 15.12.2021р. № 1875-IX.

4. Про соціальні послуги : Закон України від 07.01.2018 р. №966-IV.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-15>

5. Що ми робимо? СОС Дитячі Містечка в Україні. 2023. URL: <https://sos-ukraine.org/nasha-robota/shho-robymo/>

6. Кальченко Л. В. Реінтеграція дітей з альтернативних форм догляду: сутність, види, специфіка, рівні та принципи. *Реінтеграція дітей з альтернативних форм догляду до біологічних сімей : методичний посібник* / автор.-упорядн. К. О. Дуванська, Л. В. Кальченко, Н. А. Литвинова, та ін. ; за заг. ред. Караман О. Л., Харченка С. Я. Київ : Талком, 2020. С. 15–24.

*Діана Мишкун,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

*Науковий керівник: Галина Олійник,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

МЕТОДИКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Соціально-демографічна структура сучасного суспільства характеризується постійним збільшенням кількості літніх і старих людей. У багатьох розвинених країнах помітили тенденцію до збільшення кількості старіючого населення у тому числі в Україні. Сьогодні існує безліч проблем пов'язаних зі «старінням суспільства». У зв'язку з цим наголошується підвищений інтерес до цього вікового періоду життя.

Старіння населення, тобто, збільшення частки осіб, що є старшими від працездатного віку в загальній чисельності населення, спостерігається в усіх без винятку розвинутих країнах світу. Старіння населення приводить до цілої низки економічних і медико-соціальних наслідків.

Дані демографічних досліджень свідчать про постійне зростання кількості осіб похилого віку в загальній структурі населення нашої держави. Сьогодні кожен п'ятий житель України досяг 60-річного віку. Частка осіб 65 років і старших, котрі у 1994 році становили 14%, у 2025 році збільшиться до 21.

На сучасному етапі спостерігається розвиток комплексу старіння населення. Так, основними небезпеками старості стають: самотність, апатія, жалість до себе, безнадійність, соціальне виключення – руйнування соціальних зв'язків. На ряду з цими проблемами люди похилого віку не мають змоги подбати про себе, фізично і матеріально задовольняти основні життєві потреби. Внаслідок складної життєвої ситуації такі

громадяни потребують допомоги зі сторони соціальних установ зокрема територіальних центрів соціального обслуговування.

Актуальність проблеми зумовлена тим, що в умовах прогресивного старіння населення спостерігаються соціальні проблеми старості, які на сьогодні проявляються у малозабезпеченості, погіршенні здоров'я, самотності, відсутності можливостей для самореалізації тощо. Тому все більшої уваги потребує удосконалення системи соціальної допомоги людям похилого віку та самотнім непрацездатним громадянам.

Проблеми соціальної роботи зі старшими людьми в даний час знаходяться в центрі уваги багатьох соціальних інститутів, соціальних і дослідницьких програм, спрямованих на забезпечення прийняттого рівня життя літніх і старих людей. Для рішення першочергових задач обслуговування старих людей необхідна наявність кваліфікованих кадрів соціальних працівників на всіх рівнях.

Метою нашого дослідження є: аналіз методики соціальної роботи з людьми похилого віку.

Виклад основного матеріалу. У сучасній науковій літературі значне місце приділяється соціальній роботі з людьми похилого віку, що досліджується різними науковцями, такими, як: О. Агапова, С. Архипова, М. Букач, Н. Єрмак, А. Капська, О. Карпенко, С. Коваленко, І. Козубська, Е. Лапшина, І. Мигович, В. Робак, Г. Сухобська (вивчають загальні питання надання щодо освіти людей похилого віку); Є. Холостова, Т. Козлова, Т. Семигіна, Н. Кабаченко, Т. Коленіченко, Т. Голубенко (звертали свою увагу на пошук інноваційних підходів у організації соціальної роботи з людьми похилого віку) та інші.

Люди похилого віку – це одна з найбільш незахищених категорій населення. Вони постійно потребують психологічної та юридичної допомоги.

Зміна соціального статусу людини в старості, викликана насамперед припиненням або обмеженням трудової діяльності, змінами ціннісних орієнтирів, самого способу життя і спілкування, виникненням ускладнень у соціально-побутовій, психологічній адаптації до нових умов, вимагає необхідності виробітки особливих підходів, форм і методів соціальної роботи з людьми похилого віку.

Розглядаючи старість як вік розвитку, можна припустити, що провідна діяльність на цьому етапі є структуризація та передача досвіду.

Іншими словами, позитивна інволюція в старості можлива в тому випадку, коли літня людина знайде можливість реалізувати накопичений досвід у значущій для інших справі й при цьому вкласти в неї частку своєї життєвої мудрості індивідуальності [3, с. 256].

Старіння населення, тобто, збільшення частки осіб, що є старшими від працездатного віку в загальній чисельності населення, спостерігається в усіх без винятку розвинутих країнах світу. Старіння населення приводить до цілої низки економічних і медико-соціальних наслідків. У багатьох країнах в даний час біля половини всіх бюджетних коштів, що знаходяться в розпорядженні системи медико-санітарної допомоги, витрачається на медичне обслуговування літніх людей.

Основне завдання соціальної роботи з людьми похилого віку пов'язане з їхнім соціальним захистом. Соціальний захист – це комплекс економічних, соціальних і правових гарантій для громадян літнього і старечого віку, що ґрунтується на принципах людинолюбства й милосердя з боку держави у ставленні до тих членів суспільства, які цього потребують. [1, с. 224].

Основними обов'язками соціального працівника у роботі з людьми похилого віку є:

- створювати і підтримувати робочу обстановку й атмосферу;
- виявляти і переборювати негативні почуття, що впливають на людей і на нього самого;
- попередження причин, які породжують проблеми літніх людей;
- сприяння практичній реалізації прав і законних інтересів, забезпеченню можливостей самореалізації і самовиявлення людей похилого віку і попередження соціальної ізоляції, відсторонення від активного життя;
- забезпечення рівності і врахування можливостей літніх людей при отриманні соціальної допомоги і послуг;
- спостерігати, розуміти й інтерпретувати поведінку і відносини між людьми;
- спілкуватися вербально і письмово;
- використання нових технологій соціальної роботи, яка спрямована на задоволення потреб людей похилого віку;
- забезпечення інформованості літніх громадян про можливості соціальної допомоги і послуг [2].

Зміна соціального статусу людини в старості, як показує практика, насамперед, негативно позначається на її моральному і матеріальному положенні, негативно впливає на психічний стан, знижує її опірність до захворювань і адаптацію до змін навколишнього середовища.

Підвищена соціальна уразливість літніх громадян пов'язана також з економічними проблемами: низьким рівнем якості життя, невеликими розмірами отримуваних пенсій, низькою можливістю працевлаштування, як на підприємствах, так і в здобутті роботи вдома.

Ефективність соціально-психологічної допомоги людям похилого віку забезпечується врахуванням особливостей перебудови їх ціннісно-сміслової сфери, переорієнтацією на пікові цінності та одночасним підвищенням важливості периферійних ціннісних орієнтацій.

Головним у соціальній роботі повинно стати вміння встановлювати контакти з найбільш некомунікабельними людьми похилого віку. Соціальним працівникам необхідно оволодіти мистецтвом спілкування зі старою людиною, тому що в протилежному випадку виникають різні міжособистісні непорозуміння, нерозуміння і навіть відкрита обопільна ворожість. На думку літніх людей, їхні вимоги до соціальних працівників такі: насамперед, доброта і чесність, безкорисливість і жаль. Вміння слухати – одна з головних якостей соціального працівника, а сумлінність, відповідальність і вимогливість до себе повинні визначати його професійний статус. [4].

Для соціальних працівників необхідно, насамперед, розуміння величезної кількості психологічних, психопатологічних, соматичних, морально-етичних проблем, що виникають у людей похилого віку, оволодіння методиками і технологіями, що допомогли б і полегшили зусилля в повсякденній практичній роботі і спілкуванні з літніми клієнтами.

Поле діяльності соціального працівника дуже широке, він сприяє інтеграції діяльності різних державних організацій і установ по наданню соціально-економічної допомоги населенню, допомагає в сімейному вихованні, проводить роботу з пенсіонерами, з людьми з інвалідністю, дітьми, також бере участь у роботі для створення центрів соціальної допомоги, соціальної реабілітації і т. д. Для виконання цієї багатопланової діяльності соціальний працівник повинен бути готовим виступати в різних якостях, грати безліч ролей. Від соціальних працівників вимагається

оперативність, ініціативність, кмітливість у вирішенні конкретних потреб кожної старшої людини.

Висновки. Проблеми соціальної роботи з людьми похилого віку в даний час знаходяться в центрі уваги багатьох соціальних інститутів, соціальних і дослідницьких програм, спрямованих на забезпечення прийняттого рівня життя літніх і старих людей. А отже, потрібно надалі науково досліджувати і розробляти нові стратегії та форми обслуговування людей похилого віку.

Список використаних джерел:

1. Зверєва І.Д., Петрочко Ж. В. Соціальна педагогіка : теорія та практика. Київ. : Століття, 2008. 224 с.
2. Участь людей літнього віку в житті суспільства. Режим доступу: <https://studfile.net/preview/4617578/page:2/> (дата звернення: 02.05 2023).
3. Чайковська В. В., Стаднюк Л. А. Довідник для людей літнього віку Тернопіль: Тернограф, 2010. 256 с.

*Анжеліка Мінько,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології,
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)*

Науковий керівник: **Наталія Островська,**
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки,
Державний заклад «Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)*

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА У ФОРМУВАННІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО УЧАСТІ У БОЙОВИХ ДІЯХ

Постановка проблеми. Участь у бойових діях є складною та небезпечною справою, яка може сильно впливати на психічний стан військовослужбовців. Для того, щоб вони могли успішно виконувати свої обов'язки на передовій, необхідно мати психологічну готовність. Саме в

цьому процесі важливу роль відіграє соціальний працівник, який може допомогти військовослужбовцям розвинути необхідні навички та вміння для успішного виконання своїх обов'язків на передовій.

Проблема формування психологічної готовності військовослужбовців Збройних Сил України (далі – ЗС України) до виконання завдань за призначенням є надзвичайно значущою, оскільки від такої готовності залежить не тільки ефективність службової діяльності військовослужбовців, але й їх особиста безпека [1, с. 5].

Виклад основного матеріалу. Проблему психологічної готовності стосовно її значення для ефективності діяльності в складних та екстремальних умовах у своїх працях розглядало достатньо багато науковців в Україні і за кордоном: Серед українських науковців цією проблемою займалися В. Вареник, М. Корольчук, С. Миронець, О. Тімченко, М. Кришталь, О. Кокун, В. Молотай, І. Окуленко, І. Горелов, О. Колесніченко, О. Поканевич та інші.

Психологічна готовність до виконання службово-бойових завдань на етапі бойового злагодження – це сукупність певних психологічних властивостей та станів особистості, яка складається з особистісної та функціональної готовності [1, с. 6].

Одна з основних ролей соціального працівника полягає в підтримці військовослужбовців у важкі моменти під час підготовки до бойових дій та під час виконання бойових завдань. Важливо сформулювати:

- емоційно-вольову стійкість при здійсненні ризиконебезпечної діяльності;
- підвищувати адаптаційний потенціал до дії стрес-факторів;
- формувати рефлексію для здатності визначати зміни власного психічного стану;
- інформувати про дію стрес-факторів на психіку військовослужбовців (в тому числі і для подолання у військовослужбовців мета-почуттів);
- визначати ситуації, що мають індивідуальну психотравмуючу силу і можуть «додаватися» до дії стрес-факторів;
- навчати заходам психологічної допомоги іншим військовослужбовцям [2].

Соціальний працівник може надавати психологічну підтримку військовослужбовцям, допомагаючи їм зняти стрес і побороти страхи, що

можуть виникнути в результаті виконання завдань. Вони також можуть допомагати військовослужбовцям розуміти свої почуття та емоції, допомагаючи їм зосередитися на своїх міцних сторонах та здібностях, які допоможуть їм подолати будь-які труднощі. Фахівці можуть надавати підтримку у формуванні здатності до мислення та аналізу, зосередженості та відповідальності, що є важливими якостями для будь-якого військовослужбовця.

Соціальні працівники під час роботи з військовослужбовцями мають змогу надавати їм соціально-психологічну підтримку щодо подолання наслідків травми і стресу, включаючи симптоми посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та інших психічних розладів.

Крім того, соціальні працівники можуть працювати з військовослужбовцями, щоб розвивати стратегії впорядкування, стійкості та емоційного інтелекту, що все разом може допомогти поліпшити їх здатність управляти стресом та ефективно виконувати завдання в бойових ситуаціях. Це може включати навчання технік управління тривогою, практикування уваги, та розвитку позитивних комунікативних навичок.

Основними формами та методами роботи соціального працівника з військовослужбовцями є проведення тренінгів з розвитку психологічної стійкості військовослужбовців, бесіди групові та індивідуальні консультивання психологічна діагностика, корекція та ін. Ці заходи можуть включати різні психологічні вправи, які допоможуть військовослужбовцям розкрити та розвинути свої сильні сторони, зробити узагальнення свого досвіду та відчути певну міру контролю над ситуацією.

Для ефективного формування психологічної готовності військовослужбовців до участі в бойових діях, соціальний працівник повинен проводити систематичну роботу з підготовки військових до стресових ситуацій, робити акцент на адаптації до непередбачуваності, навчати розв'язувати конфліктні ситуації, а також надавати допомогу після повернення з місць військових дій.

Соціальний працівник повинен мати певний набір навичок, знань та компетенцій, які дозволяють йому ефективно працювати з військовослужбовцями. До таких навичок можна віднести вміння слухати, розуміти та співпрацювати з військовослужбовцями, а також дотримуватися етичних принципів у роботі з ними.

Висновки. Отже, роль соціального працівника у формуванні психологічної готовності військовослужбовців до участі у бойових діях є надзвичайно важливою і актуальною проблемою в умовах сьогодення. Соціальний працівник забезпечує професійну та психологічну підтримку військовослужбовців у різних аспектах їхнього життя, включаючи підготовку до бойових дій. У результаті правильно спрямованих зусиль соціального працівника військовослужбовці здатні краще опанувати свої емоції та вміти керувати ними, забезпечуючи таким чином свою психологічну стійкість і готовність до дій в екстремальних умовах та забезпеченні успішного виконання їхніх професійних обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Кокун О. М., Мороз В. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Формування психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до виконання завдань за призначенням під час бойового злагодження: метод. посіб. Київ : 7БЦ, 2021. 170 с.
2. Тимофієва М. Роль військового психолога під час воєнних дій. Буковинський державний медичний університет: веб-сайт. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/rol-vijskovogo-psyhologa-pid-chas-voyennyh-dij/> (дата звернення: 21.04.2023).

***Інна Пивоварова,**
здобувачка другого(магістерського) рівня вищої освіти,
інститут педагогіки і психології,
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)*

*Науковий керівник: **Наталія Краснова,**
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки.
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)*

ДИСФУНКЦІОНАЛЬНА СІМ'Я ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ АДИТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Постановка проблеми. Проблема адитивної поведінки дітей та молоді останнім часом стає дедалі актуальнішою. Вживання психоактивних речовин становить серйозну проблему у всьому світі,

зокрема і в українському суспільстві. Відтак основними причинами цього явища є психофізіологічні особливості, бажання звільнитися від дорослих, соціальна несформованість, прагнення до нових відчуттів. Подібна сукупність психологічних, соціальних, біологічних і вікових чинників ускладнює соціальну адаптацію підлітків у суспільстві та викликає схильність до адитивної поведінки. Фактично сім'я є першою сполучною ланкою між людиною і суспільством, яка передає від покоління до покоління генетичний код, соціальні цінності, що на суб'єктивному рівні є ціннісними орієнтаціями членів сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Сучасна українська сім'я часто не має змоги повною мірою реалізувати свій виховний потенціал. Це спричиняється як особливостями суспільного виховання, так і негативними факторами всередині сім'ї: порушення зв'язків з соціумом, економічні фактори, залежність членів сім'ї від психоактивних речовин, насилля в сім'ї, психолого-педагогічна неспроможність сім'ї, неповна сім'я та ін. Зазначені типи сімей можна віднести до функціонально неспроможних або дисфункціональних.

Аналіз наукової літератури показав, що проблему дисфункціональної сім'ї, як чинника формування адитивної поведінки можна знайти у роботах А. Лічко, який розглядав біологічні та соціально-психологічні чинники як фактор адитивної поведінки підлітків; аналіз соціальних чинників виникнення адитивної поведінки досліджували Е. Еріксон, В. Мендильєвич, Ж. Піаже, А. Маслоу, Л. Виготський та ін.; наукові розвідки І. Трубавіної стосуються виховання дітей у неблагополучних сім'ях; характеристиці дисфункціональних сімей присвятили свої наукові доробки Е. Ейдемільєр, В. Юстицькіс та ін.

Однак, протиріччя між, з одного боку, соціальною потребою відтворення не тільки фізично та інтелектуально розвинутого і соціально спрямованого молодого покоління, а з іншого боку, зростання кількості сімей, які в силу своєї дисфункціональності неспроможні репродукувати його, і зумовили вибір теми нашого дослідження.

Сім'я – це соціально-педагогічний інститут та особлива соціальна система, яка є підсистемою суспільства і включає до себе інші підсистеми (членів сім'ї), це мала соціальна група, первинний контактний колектив [2].

Зазвичай сім'я виконує ряд функцій, які задовольняють потреби сім'ї. О. Бондарчук виділяє наступні функції:

- економічну (забезпечення матеріальних, господарсько-побутових потреб);
- регулятивну (регулювання стосунків між членами сім'ї на основі моральних норм, через первинний соціальний контроль, реалізацію особистого авторитету і влади);
- репродуктивну (народження дітей і продовження людського роду);
- виховну (первинна соціалізація дитини, систематичний виховний вплив сім'ї на кожного члена);
- комунікативну (задоволення потреби сім'ї у спілкуванні та взаємодії один з одним і соціумом);
- рекреативну (організація дозвілля);
- психотерапевтичну (увага один до одного. розуміння і допомога один одному) [1].

Отже, нормально функціонуюча сім'я – це сім'я, яка відповідально та диференційовано виконує свої функції, в результаті чого задовольняє потреби в зростанні та змінах як сім'ї в цілому, так і кожного її члена.

Дисфункціональна сім'я – це така сім'я, де одна або декілька функцій порушені або відсутні. Дисфункціональна сім'я виявляється нездатною задовольнити потреби одне одного в духовному особистісному зростанні. Це система, що є джерелом неадаптованої, нездорової поведінки одного або декількох своїх членів [3].

Дисфункціональна сім'я неодноразово згадувалася багатьма зарубіжними авторами і у вітчизняній літературі, як чинник виникнення девіантної поведінки. Найбільший вплив на формування адитивної поведінки підлітків здійснюють асоціальні сім'ї з пияцтвом, кримінальною поведінкою батьків, жорстоким відношенням всередині сім'ї. Діти з таких сімей як правило потрапляють в категорію діти «вулиці», тоді ж і з'являються перші вживання психоактивних речовин. Виховання по типу гіпопротекції також призводить до вживання наркотичних речовин. Поштовхом до адитивної поведінки дітей також стає емоційне відштовхування зі сторони батьків, особливо матері. В даному випадку адитивна поведінка виступає одним із механізмів психологічного захисту.

Висновки. Можна зробити висновок, що функції сім'ї спрямовані на формування і розвиток у дитини ціннісного ставлення до дійсності та реалізується через виховання. Не належне виконання або невиконання сім'єю своїх функцій призводить до виникнення адитивної поведінки дітей в цих сім'ях, тобто деформоване сприйняття соціальної дійсності батьками призводить до відчуження норм, які соціально схвалюються.

Таким чином, існує однозначний зв'язок між дисфункціональною сім'єю і виникненням адитивної поведінки у підлітків, які виховуються в таких сім'ях. При цьому виникнення адикцій вірогідніше в більш дисгармонійному макро та мікросередовищі – суспільство в цілому і безпосереднє соціальне оточення, в першу чергу сім'я.

Список використаних джерел:

1. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї: курс лекцій. Київ: МАУП. 2001. 96 с.
2. Соціальний супровід сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах: методичний посібник / І. Д. Зверева та ін. Київ: Держсоцслужба, 2006. 104 с.
3. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю. навчальний посібник. Київ: ДЦССМ. 2002. 132 с.

Віктор Сенчук,

*здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник: Наталія Олексюк,
*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ОСНОВНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Постановка проблеми. Досягнення якісно нового стану сучасного суспільства неможливе без кардинального підвищення рівня соціальної

захищеності усіх його членів. Складність вирішення означеної проблеми в Україні обумовлюється тим, що в період повномасштабної військової агресії росії, реструктуризації економіки, реформування багатьох галузей виробництва і обслуговування населення вкрай складним є визначення змісту соціального захисту усіх категорій населення і особливо – військовослужбовців Збройних Сил України (далі – ЗСУ) та членів їх сімей [6, с. 212].

Соціальний захист військовослужбовців ЗСУ і їх родин ґрунтується на Конституції України та Законах України – «Про соціальні послуги», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про Збройні Сили України», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» тощо [3, с. 9].

Зазначимо, що проблема соціального захисту військовослужбовців ЗСУ та їх родин перебуває у постійному полі зацікавлення науковців. Так, зміст поняття «соціальний захист» досліджували науковці С. Синчук, М. Туленков, Ю. Шайгородський, Н. Шульга; правове забезпечення соціального захисту вивчали Н. Болотіна, О. Лавріненко, Б. Сташків, І. Ярошенко; діагностику стану та перспектив розвитку системи соціального захисту здійснили О. Гупало, О. Жук, В. Скуратівський; механізми та напрями соціального захисту схарактеризовано в роботах Н. Балтачаєвої, К. Павлюк, О. Степанової, Н. Сушицької; складові соціального захисту військовослужбовців вивчали О. Верба, С. Ненько, С. Пасіка, О. Сайнецький. Поряд з цим, мало вивченими сьогодні все ж залишаються зміст соціального захисту військовослужбовців ЗСУ та їх родин і особливості його здійснення.

Саме тому метою нашого дослідження є виокремлення й аналіз основних аспектів соціального захисту військовослужбовців ЗСУ і членів їх сімей. Вважаємо, що соціальний захист військовослужбовців ЗСУ є обов'язком суспільства, який реалізує держава, з утримання означеної категорії громадян в особливих випадках та особливими засобами за рахунок соціуму, завдяки мережі державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських організацій та релігійних громад.

Виклад основного матеріалу. Реалізація соціального захисту у ЗСУ відбувається через надання військовослужбовцям і членам їх сімей, іншим категоріям, визначеним законами України, соціальної допомоги, пільг, компенсацій згідно з чинним законодавством [1; 7, с. 55]. На жаль, в сучасній системі соціального захисту військовослужбовців ЗСУ і членів їх сімей чітко виділяються такі групи проблем, як: недосконалість нормативно-правової бази щодо реформування системи соціального захисту; необхідність структурних змін у програмах, спрямованих на підвищення адресності соціальної допомоги, в тому числі, за рахунок скасування пільг, наданих багатьом категоріям громадян незалежно від їх матеріального становища, або встановлення там, де можливо, нового порядку надання соціальної допомоги, що базується на перевірці доходів; відсутність взаємоузгодження різних програм соціальної допомоги військовослужбовцям та членам їх сімей – наприклад, програм дитячих допомог, житлових субсидій і соціальної допомоги родинам; складність переходу до єдиної системи грошових трансфертів у рамках мультипрограмної системи соціального захисту населення [3, с. 18-21].

На запобігання загостренню перелічених проблем та їх вирішення спрямовується соціальна політика у ЗСУ, що є складовою частиною політики держави, будується відповідно до чинного законодавства України, визначених державою принципів, стандартів та нормативів. Основним засобом реалізації соціальної політики в ЗСУ є соціальна робота з військовослужбовцями та їх сім'ями, яка поєднує соціальний захист, соціальну підтримку, соціальне обслуговування, адаптаційну роботу й реалізується у сучасній парадигмі надання соціальних послуг [7, с. 57-58].

Виявлено, що соціальна робота з військовослужбовцями ЗСУ та членами їх сімей здійснюється за такими напрямками: соціальним, соціально-психологічним, соціально-педагогічним, соціально-правовим, медико-соціальним, соціально-економічним, матеріальним і соціально-трудоим. Вважаємо, що сьогодні, за прикладом США та ряду інших держав, вкрай необхідними для ЗСУ є також розвиток й реалізація соціокультурного та освітнього напрямів, які забезпечать ефективну адаптацію військовослужбовців до цивільного життя в соціумі, їхнє особистісне зростання та самовдосконалення. Окрім того, не менш актуальними у сучасних умовах стає соціальна робота з суспільством

щодо розробки та реалізації шляхів усвідомлення громадянами країни соціальних проблем військовослужбовців та їхніх сімей, постійний науково-практичний пошук і дієва допомога означеній категорії у розв'язанні їхніх проблем на практиці [2, с. 189-191].

До принципів соціального захисту військовослужбовців ЗСУ та їх родин, відносимо принципи: законності й дотримання прав людини; комплексності і системності використання широкого спектра прийомів та засобів; відкритості й доступності соціальних послуг; забезпечення прозорості та громадського контролю за діяльністю органів, відповідальних за реалізацію соціальної політики у ЗСУ; відповідальності суб'єктів соціальної роботи за дотримання етичних і правових норм; відповідності завдань соціального захисту рівню фінансово-економічного забезпечення [4, с. 152-154].

Реалізація принципів та основних напрямів соціального захисту військовослужбовців та їх сімей здійснюється через: систему гарантованих Конституцією України економічних, соціальних та правових заходів щодо забезпечення особам, які потрапили у складні життєві обставини, умов для подолання цих обставин та можливості рівної участі у житті суспільства; систему обов'язкового соціального страхування та додаткової соціальної допомоги; надання додаткових до соціального страхування послуг у вигляді матеріальної допомоги, соціального обслуговування (надання спеціальними службами та кваліфікованими спеціалістами різних видів послуг для адаптації військовослужбовців ЗСУ і їх родин до оточення й налагодження повноцінного життя у суспільстві) [5, с. 214-216].

Соціальний захист військовослужбовців ЗСУ та їх родин відбувається шляхом запровадження соціально-політичних; нормативно-правових; соціально-економічних та соціально-культурних механізмів, дослідженню яких ми присвятимо подальші наукові пошуки [6, с. 221].

Висновки. Таким чином, цілі соціального захисту військовослужбовців ЗСУ та членів їх сімей полягають у тому, щоб зберегти фізичне та психічне здоров'я означеної категорії осіб, скорегувати їхні особистісні установки, стимулювати їх розвиток і реалізацію у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12> (дата звернення: 20.03.2023).
2. Олексюк Н. С. (2018). Соціальна підтримка військовослужбовців Збройних Сил як важливий напрям соціальної політики у США. *Соціальна робота з різними категоріями населення у територіальній громаді: українські реалії та міжнародний досвід: колективна монографія* / За ред. В.Поліщук, Н. Горішна, Г. Слосанська та ін. Тернопіль: Осадца Ю. В. С. 182-196.
3. Олексюк Н. С. (2011). Соціально-педагогічна робота з сім'ями військовослужбовців в умовах реформування Збройних Сил України: монографія. Київ: Видавничий дім «Слово». 304 с.
4. Семигіна Т. В. (2020). Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин та туризму. 275 с.
5. Таран Ю. Я. (2010). Соціальна адаптація колишніх військовослужбовців та членів їх сімей. Досвід роботи недержавних некомерційних організацій. *Праця і соціальні відносини*. № 1. С. 211-217.
6. Трубавіна І. М., Каліна К. Є., Байдала В. В. (2020). До питання про теоретичні основи соціальної роботи з військовослужбовцями (на основі світових і вітчизняних теорій). *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. № 7 (338). С. 211-224.
7. Шолудько Ю. О. (2018). Соціальний захист військовослужбовців за законодавством України. *Актуальні проблеми сучасного права*. С. 55-68.

*Оксана Собчишин,
аспірант кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник: **Ганна Слосанська,**
*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

МОРАЛЬНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА ПРОФЕСІЙНА ЯКІСТЬ СУЧАСНОГО ВІЙСЬКОВОГО ЛІДЕРА

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення російської федерації в 2022 році на територію України змусило народ і армію переосмислити своє ставлення не тільки до власної історії, мови чи релігії, а й до самої культури поведінки кожного громадянина. Жорстокі події війни вразили українське і світове суспільство в цілому. Боротьба за незалежність цілої нації внесла значні зміни у всі сфери життєдіяльності, вибудовуючи нові моделі поведінки держаних діячів та воєначальників, тим самим створюючи нові стилі та моделі лідерства. Модель радянського лідерства остаточно померла.

Аналізуючи страшні воєнні злочини скоєні в Україні військовими російської федерації можемо впевнено сказати, що саме за рівнем розвитку соціальної і моральної культури суспільства і визначається рівень розвитку країни на світовій арені. А недостатній розвиток моральної свідомості свідчить про збільшення кількості непорозумінь, конфліктів, нестабільних та кризових ситуацій, що можемо і спостерігати у рф. Відтак, вважаємо однією із найбільш важливих морально-психологічних якостей, яким має володіти військовий лідер є моральність, яка виступає суттю етичної культури, основою формування професійної культури військовослужбовця та проявляється через світогляд особисті. Ставлення до військової служби, виконання службових завдань та взаємовідносин у підрозділі визначається рівнем формування цієї моральної складової військовослужбовця.

Виклад основного матеріалу. Звертаючись до вивчення передумов виникнення моральної складової у військового лідера, варто для початку розглянути поняття «моралі» та «моральності». Так, мораль (лат. *moralis* — моральний, від *mores* — звичаї) — духовно-культурний механізм регуляції поведінки особистості та соціальних груп за допомогою уявлень про належне, в яких узагальнені норми, цінності, зразки поведінки, принципи ставлення до інших індивідів та соціальних груп. Мораль постає як цілісна система добра, цінностей людської життєдіяльності та співвідноситься з духовно-ідеальними основами права, релігії, мистецтва, філософії [1, с. 248].

Дослідники різних історичних епох трактували мораль, як досвід житейської мудрості; як школу виховання людини, навчання її доброчесності; як виконання божественних заповітів, що забезпечують безсмертя особистості; як забезпечення чесності у взаєминах людей; як інститут, який приборкує тваринні інстинкти людини та інші [2, с. 262].

Про моральні чесноти у своїх працях висловлювались такі античні мислителі, як: Сократ, Платон, Епікур; учені Середньовіччя: Аврелій Августин і Фома Аквінський ін.; мислителі епохи Відродження: Джованні Піко делла Мірандола і М. Монтень; філософи Нового часу: Бенедикт Спіноза, Т. Гоббс та ін. Фундаментальний внесок та масштабну систематизацію теорій етики, моралі та культури зробили такі учені, як О. Шпенглер, З. Фрейд, Г. Гегель, і багато інших. Дослідженнями моралі, моральності, етики та культури у військовій справі серед вітчизняних вчених займалися: Ягупов В. В., Голик М. М., Гинда С. М., Романишин А. М., Бойко О. В., Грицевич Т. Л., Гузенко І. М., Олексюк О. Є., Шевкун Г. М., Ткачук П. П., Лазуріна Н. П. та багато інших.

Синонімами терміну «моральність» вважаються такі поняття, як мораль та етика. Зокрема етика, як філософська дисципліна вивчає моральність і мораль. Моральність виступає внутрішнім регулятором поведінки особистості та у будь-якій сфері професійної діяльності відповідає за ставлення цієї людини до своїх колег з якими вона взаємодіє, до своїх професійних обов'язків та до суспільства загалом.

Військова сфера діяльності являється тим самим професійним напрямком, де моральні колізії особливо чітко проявляються, адже ситуації, що пов'язані з виконанням бойових завдань, життям і смертю, боротьбою за гідність, свободу і незалежність суттєво залежать від

поведінки воїна. Високий рівень моральної культури військовослужбовця свідчить про те, що він досягнув професійного розвитку й моральної зрілості і проявляється в здатності самостійно планувати своє майбутнє, свідомо ставити собі цілі, займатися їх реалізацією, що згодом формує його стійку життєву позицію. Моральним орієнтиром справжнього військового професіонала є Кодекс честі офіцера Збройних Сил України [3].

Моральна культура військового лідера передбачає наявність таких рис, як: вихованість, справедливість, резистентність до злоби та неприпустимість до зловживання службовим становищем та статусом. Вирішальною складовою моральності військового є здатність та готовність до самоаналізу, самопізнання і самовдосконалення. Військовий лідер повинен бути відповідальним за свою поведінку, професійну діяльність та саморозвиток [4, с.18].

Висновки. Відповідальність військового лідера полягає не тільки в успішному виконанні поставлених завдань, а й в особистісному виявленні високих стандартів зразкової поведінки, чесності і моральності по відношенню до своїх підлеглих, для яких він є особистим прикладом. В умовах воєнного стану військовослужбовці ЗСУ та мирні жителі країни проявили високий рівень соціальної і моральної культури, доказом цього є невинне волонтерство, благодійність, допомога один одному та гуманне ставлення до військовополонених.

Список використаних джерел:

1. Філософія: Словник-довідник: навч. посіб. / І. Ф. Надольний та ін. 3-тє вид. Київ : НАКККиМ, 2011. 480 с.
2. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики: словник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.
3. Про Кодекс честі офіцера Збройних Сил України: Наказ Міністерства оборони України від 31.12.1999 р. № 412.
4. Методичні рекомендації щодо проведення психологічної підготовки особового складу Збройних Сил України. Київ. 2012. 214 с. URL:
https://www.mil.gov.ua/content/social_adaptation/psychological_preparation/recomend_pcuvol_pidgotovka_2013.pdf (дата звернення: 08.04.2023).

Юліана Стельмах

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота,
факультету педагогіки і психології,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник: **Людмила Петришин**
*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА З РОЗУМОВО ВІДСТАЛИМИ ДІТЬМИ

Постановка проблеми. Порушення розумового розвитку – досить складна і, одночасно, недостатньо розкрита на сьогодні особливість перебігу розвитку дитини. Однак ця особливість не обмежує здатність дитини розвиватися, жити в суспільстві та мати власні перспективи. Виникає потреба в подальшому вдосконаленні процесу навчання, виховання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами, одне з провідних місць серед яких займають також діти з інтелектуальними порушеннями. Це обумовлено стійкою тенденцією поширення нових варіантів поєднання порушень на тлі, або в сукупності з інтелектуальними порушеннями, значним збільшенням кількості дітей із цими порушеннями в закладах як спеціальної, так і інклюзивної освіти [1; 2].

Саме тому, важливо дотримуватися соціальному працівнику принципів роботи із дітьми з тяжкими інтелектуальними порушеннями різних для створення умов ефективного здійснення виховного та навчального впливу на особистість.

Виклад основного матеріалу. Розумовий розвиток забезпечує формування умінь спілкування, цілеспрямованих дій та інших якостей, які визначають можливості до адекватного існування дитини в оточуючому середовищі. Важливо дотримуватися певних *принципів* у роботі з дитиною для того, аби з'явилися довірливі стосунки між фахівцем та учнем, щоб

створилося позитивне середовище, яке дасть дитині зацікавленість у навчанні, що приведе до успішного результату [3].

Важливими принципами у роботі з розумовими відсталими дітьми для соціального працівника є такі принципи, що базуються в першу чергу на толерантності та взаєморозумінні. Одним із найважливішим принципів у роботі з дітьми, які мають інтелектуальні порушення є *врахування вікових та індивідуальних особливостей дитини*. Вік та особливості дитини допоможуть визначати зміст, методи і форми роботи. Адже, один з важливих шляхів реалізації принципу – вивчення дитини [4].

Наступним принципом який спрацьовує при освоєнні нового матеріалу з дітьми з вадами у розвитку є *принципу доступності*. При цьому важливим є досягнення розуміння дітьми більш складних понять, засвоєння навичок, матеріал має подаватися невеликими частинами [2].

Ще одним принципом, не менш важливим, є дотримання *уповільненості в навчанні та вихованні*. У дітей з помірними та тяжкими інтелектуальними порушеннями надзвичайно повільно відбувається процес сприймання і особливо усвідомлення та мовне оформлення результатів цих процесів [5].

Не менш важливим є принцип *врахування структури дефекту конкретної дитини та особливостей її соціальної ситуації розвитку*. Дуже важливо, щоб корекція розвитку мала *випереджувальний характер*. Вона має бути спрямованою не на тренування й удосконалення того, що вже досягнуто дитиною, а на активне формування того, що повинно бути досягнуто відповідно до норм вікового розвитку і становлення індивідуальності [5].

У роботі соціального працівника з означеною категорією дітей які мають інтелектуальні порушення має бути присутній *принцип систематичності та послідовності*. Принцип вимагає, щоб знання, уміння і навички формувались системно в певному порядку, щоб кожний елемент матеріалу логічно пов'язувався з іншим, а нові знання спиралися на засвоєні раніше і створювали фундамент для засвоєння наступних знань [5].

Загалом, звернемо увагу на те, що під час роботи соціального працівника з дитиною, яка має інтелектуальні порушення потрібно не забувати про встановлення *доброзичливої, довірливої і оптимістичної*

атмосфери та розуміння того, що важливо емпатійно ставитися до дитини, хвалячи її за кожен успішний крок [3].

Висновки. Зазначимо, що знання принципів є необхідним у роботі з дітьми, які мають інтелектуальні порушення, це дозволяє планувати форми і методи роботи соціального працівника з урахуванням потреб дітей з інтелектуальними порушеннями, нівелювати проблеми дітей досліджуваної категорії які виникають у процесі навчання, соціалізації чи адаптації у соціумі.

Список використаних джерел:

1. Галецька Ю. В. Програма формування соціально-побутових навичок у дітей з помірним та тяжким ступенем інтелектуального порушення: навчально-методичний посібник. Кам'янець – Подільський національний університет імені Івана Огієнко. 292 с.

2. Дитина з порушеннями інтелектуального розвитку. КУ «Інклюзивно-Ресурсний центр». URL: <https://dubno.irc.org.ua/ditina-z-porushennyami-intelektualnogo-rozvitku-22-20-13-14-09-2022/> (дата звернення: 20.03.2023).

3. Принципи мотивації в роботі з дітьми. *Бібліотека методичних матеріалів*. URL: <https://vseosvita.ua/library/principi-motivacii-v-roboti-z-ditmi-205065.html> (дата звернення: 20.03.2023).

4. Принцип урахування вікових та індивідуальних особливостей школярів. *Студопедія*. URL: https://studopedia.com.ua/1_331611_printsip-urahuvannya-vikovyh-ta-individualnih-osoblivostey-shkolyariv.html (дата звернення: 20.03.2023).

5. Як працювати з дітьми з інтелектуальними порушеннями. Методи та поради. ГО «Смарт Освіта». URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-pratsyuvaty-z-ditmy-z-intelektualnymy-porushennyam-metody-ta-porady-2/> (дата звернення: 20.03.2023).

Максим Фролов,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології,
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)

Науковий керівник: **Інна Сьомкіна,**
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки,
Державний заклад «Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Постановка проблеми. Військова служба є однією з найважчих професій, яка пов'язана з виконанням завдань в умовах військових конфліктів, кризових ситуацій, катастроф та інших надзвичайних подій. Для успішного виконання завдань в екстремальних умовах військовослужбовці повинні мати не лише відповідну підготовку та професійні навички, а й високий рівень соціально-психологічної адаптації.

Однією з найважливіших складових соціально-психологічної адаптації військовослужбовців є здатність до саморегуляції в умовах стресу. Під час виконання військових завдань в екстремальних умовах військовослужбовці стикаються з різними стресовими ситуаціями, що може впливати на їх емоційний стан та рівень працездатності. Тому важливо мати навички саморегуляції, які дозволяють знизити рівень стресу та підвищити ефективність виконання завдань.

Виклад основного матеріалу. Теоретико-методологічну базу вивчення проблематики адаптації військовослужбовців складають наукові праці дослідників у напрямках: соціальні та медико-психологічні аспекти адаптації особистості, соціально-психологічні чинники адаптації військовослужбовців та ветеранів війни/бойових дій.

Серед зарубіжних досліджень зазначимо роботи С. Вільямс, Л. Калхуна, Д. Кишбог, Р. Лауфера, В. Холла та ін. У працях вітчизняних науковців розглядаються психологічні наслідки впливу бойового стресу на життєдіяльність військовослужбовців: Р. Абдурахманов, О. Буковська, О. Блінов, Л. Вакуленко, А. Караян, О. Кокун, А. Кучер, Г. Ложін, Н.

Матейчук, В. Осьодло, Н. Пророк, Ю. Сурмяк, Н. Тарабріна, О. Тополь, А. Чаплигін та ін.

У психологічній літературі дослідниками поняття «адаптація» визначається «...як процес формування найбільш прийнятних стратегій/моделей поведінки в умовах змінюваного мікросоціального середовища» [1, с. 60].

Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців до дій в екстремальних умовах – це складний та багатоаспектний процес, який передбачає здатність адаптуватися до нових умов діяльності, управляти власними емоціями та стресом, ефективно взаємодіяти з колегами та персоналом, знаходити та вирішувати проблеми, які виникають в процесі служби.

Особливості соціально-психологічної адаптації військовослужбовців до дій в екстремальних умовах можуть бути дуже різноманітними, оскільки цей процес передбачає адаптацію до високого рівня фізичного та психологічного навантаження, високого рівня стресу та нестабільної ситуації.

Однією з найважливіших особливостей є здатність до саморегуляції. Уміння контролювати свої емоції та реагувати на стресові ситуації є ключовим фактором, який впливає на здатність військовослужбовців до ефективного виконання своїх завдань в екстремальних умовах. Для цього необхідно мати здатність контролювати власні емоції та діяти раціонально в умовах підвищеного ризику.

Ще однією важливою особливістю є здатність до швидкої адаптації до нових умов діяльності. Військовослужбовці повинні бути готові до швидкого переходу від мирного часу до бойової діяльності, що вимагає здатності до швидкої та ефективної адаптації до нових умов.

Іншою важливою особливістю є здатність до ефективної комунікації та взаємодії з колегами та персоналом. Уміння вести співбесіду, прослуховувати інших та розуміти їхні погляди та потреби є дуже важливим умінням для військовослужбовців, які працюють в екстремальних умовах.

Крім того, до інших особливостей можна віднести здатність до прийняття рішень в умовах невизначеності та нестабільності. Військовослужбовці мають бути здатні до швидкого та раціонального

прийняття рішень у небезпечних ситуаціях, що може бути важливим для успішного виконання місії.

Також важливою особливістю, на нашу думку, є здатність до тимчасової ізоляції від звичного середовища та звичних зв'язків. Уміння працювати та жити у складних умовах з обмеженими ресурсами та можливостями є важливим фактором успіху військової діяльності.

Варто відзначити важливість формування сильної військової дисципліни та моралі серед військовослужбовців. Військовослужбовці повинні мати ясну ієрархію та дотримуватись правил і процедур для досягнення спільних цілей, що вимагає від них великої відданості та дисципліни.

Під впливом екстремальних умов військової діяльності формуються специфічні психологічні ознаки, які характеризують певний тип особистості, яка має досвід адаптації до екстремальних умов. Набуті особистісні риси ускладнюють процес подальшої реадaptaції військовослужбовця (соціально-психологічної адаптації до звичайного життя та виконання своїх професійних обов'язків), які потребують реабілітації та психологічної корекції в напрямку відновлення психічного здоров'я людини [2].

Виділимо кілька напрямів соціально-психологічної адаптації військовослужбовців до дій в екстремальних умовах:

Тренування та навчання. Військовослужбовці можуть бути навчені різним технікам та стратегіям для кращої адаптації до екстремальних умов. Це може включати фізичні тренування, навчання навичок виживання, підготовку до психологічного напруження та інші аспекти, які можуть бути корисні для військової служби.

Підтримка соціальних зв'язків. Підтримка зв'язків з родиною та друзями може допомогти військовослужбовцям зберегти позитивні міжособистісні відносини та підтримати емоційне благополуччя під час служби.

Підтримка психологічного здоров'я. Психологічна підтримка може включати консультування психологічних проблем, таких як тривога та депресія, а також навчання стратегій для кращого керування стресом та емоційним напруженням.

Командна співпраця. Взаємодія з командою може бути корисною для підтримки психологічного благополуччя. Військовослужбовці можуть

навчитися співпрацювати, довіряти один одному та спільно працювати над вирішенням проблем.

Соціальна підтримка. Для успішної соціально-психологічної адаптації військовослужбовців важливо забезпечити підтримку від колег, керівництва та родини. Це можна забезпечити шляхом організації соціальних заходів, які сприятимуть зближенню та підтримці між військовослужбовцями та їхніми сім'ями, а також забезпеченням підтримки від психологів та соціальних працівників.

Висновки. Враховуючи все вищевказане, можна зробити висновок, що соціально-психологічна адаптація військовослужбовців до дій в екстремальних умовах вимагає комплексного підходу, який включає в себе формування відповідних навичок та вмінь, забезпечення психологічної підтримки, формування сильної військової дисципліни та моралі. Такий підхід дозволить забезпечити успішність військової діяльності в умовах екстремальних ситуацій та зберегти здоров'я та психологічну стійкість військовослужбовців.

Список використаних джерел:

1. Безпалько О. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури. 2003. 134 с.
2. Павлик Н. В. Психологічна адаптація особистості в екстремальних умовах військової діяльності. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/719971/1/Психол.%20адапт.-конвертирован.pdf> (дата звернення: 22.04. 2023).

Юлія Фролова,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології,
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)

Науковий керівник: **Інна Сьомкіна,**
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки,
Державний заклад «Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка»(м. Полтава)

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ СЕРЕД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Постановка проблеми. Гендер є важливою, але іноді невидимою частиною соціального життя. Він також стосується багатьох аспектів життєдіяльності військових інституцій і операцій. Багато недавніх подій продемонстрували крайню невідкладність, необхідність і готовність інтегрувати гендерну перспективу в діяльність збройних сил. Жінки все частіше вступають до військової служби і займають в ній все більш високі посади. Проте, деякі проблеми в гендерній рівності все ще залишаються нерозв'язаними.

На сьогоднішній день у збройних силах більшості держав світу існує розуміння того, що для підвищення якості функціонування військової організації необхідно не тільки включати в лави збройних сил представниць жіночої статі, але й чітко розрізняти ролі і потреби жінок і чоловіків військовослужбовців. Досягти цього неможливо без розвитку потенціалу самих збройних сил в галузі вирішення гендерних питань та зміни колективної ментальної моделі [3, с. 102].

Виклад основного матеріалу. Фемінізація армії є специфічною частиною об'єктивного процесу фемінізації суспільства і виражається посиленням ролі і впливу жінки в армії, а також функціональною залежністю останні від ступеня реалізації особистісного потенціалу військовослужбовцями-жінками [2].

Особливості статево-рольової диференціації та гендерної соціалізації досліджувалися у працях Т. Голованової, М. Палагнюк, О. Рубан. Основні

теоретико-методологічні підходи до дослідження проблеми гендерної політики в Збройних Силах України, стан і тенденції її реалізації знайшли відображення в працях Н. Вавілової, Н. Дубчак, О. Дяченко, Н. Клименко, В. Кротикова, В. Малюги, О. Олійник, В. Топальського, Ю Калагіна та ін.

Комплексна та ефективна гендерна політика – це цілеспрямована діяльність державних інституцій із забезпечення та гарантування рівних прав, свобод та можливостей для жінок і чоловіків, утвердження гендерної демократії, формування гендерної культури в суспільстві, захисту від дискримінації за ознакою статі, що є визначальною умовою досягнення гендерної рівності [1, с. 18].

Нормативно-правова база гендерної рівності серед військовослужбовців включає різні законодавчі акти, які забезпечують дотримання рівних прав і можливостей для чоловіків і жінок у Військових Збройних Силах.

Одним з найважливіших документів є Конституція України, яка забезпечує рівність перед законом та забороняє будь-яку форму дискримінації, в тому числі за статевою ознакою.

Закон України «Про захист від дискримінації» (статті 2, 3, 4) – гарантує заборону будь-якої форми дискримінації на основі статі в тому числі в армії.

Закон України «Про Збройні Сили України» встановлює, що військовослужбовці мають рівні права та обов'язки незалежно від статі, а також забезпечує умови для працевлаштування та професійного розвитку жінок у Збройних Силах України.

У 2016 році був прийнятий Закон України «Про засади державної політики щодо забезпечення гендерної рівності в Україні», який передбачає захист жінок від насильства та дискримінації, встановлює державні гарантії щодо рівних можливостей жінок та чоловіків у всіх сферах життя, в тому числі в армії.

Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (статті 5, 6, 9) – забезпечує гендерну рівність у сфері захисту прав та інтересів ветеранів війни, включаючи жінок-ветеранів.

У зв'язку з цим, українська армія поступово впроваджує політику гендерної рівності та боротьби з дискримінацією на робочому місці. Це включає в себе заходи для забезпечення рівних можливостей для жінок та чоловіків у військових силах, недопущення статевої дискримінації,

проведення тренінгів з гендерної рівності та дискримінації, розробку спеціальних процедур та інструкцій для розгляду випадків дискримінації та інших порушень прав військовослужбовців.

Українська армія також активно співпрацює з різними громадськими організаціями та міжнародними партнерами з метою підвищення свідомості щодо гендерної рівності та боротьби з дискримінацією на робочому місці. Наприклад, було підписано Меморандум про співпрацю між Міністерством оборони України та Українською асоціацією «Жінки у військовій справі» з метою підвищення ролі жінок в армії та забезпечення їхньої рівної участі у всіх аспектах військової діяльності.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що гендерна рівність серед військовослужбовців є важливим аспектом в забезпеченні ефективної роботи армії та захисту прав людей, які служать у військовій сфері. Україна має нормативно-правову базу, яка регулює питання гендерної рівності серед військовослужбовців та забезпечує їх захист від будь-якої дискримінації. Проте, необхідно продовжувати працювати над забезпеченням гендерної рівності в армії та вдосконалювати правові механізми захисту прав військовослужбовців незалежно від їх статі.

Список використаних джерел:

1. Гендерна політика в нормативно-правових документах. Ч. 1. / Г. Г. Жуковська, К. Б. Левченко, О. О. Остапенко, О. І. Сулова. за заг. ред. К. Б. Левченко. Київ. 2020. 186 с.

2. Петрова Л. О., Панфілов О. Ю. Гендерна рівність в армії: участь жінок у військових діях в антитерористичній операції (Операції Об'єднаних Сил) // *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*. 2020. № 2 (64). С. 19-25.

3. Салкуцан С., Кринець Л. Особливості формування гендерної ментальності в Збройних Силах України з урахуванням досвіду провідних країн-членів НАТО. // *Вісник Національного університету оборони України*. 2019. № 2 (52). С. 102-111.

Вікторія Шуль,

*здобувач другого(магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота,
факультету педагогіки і психології,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник: Наталія Олексюк,
*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ВРАЗЛИВИМ КАТЕГОРІЯМ НАСЕЛЕННЯ В ОБ'ЄДНАНІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

Постановка проблеми. В умовах воєнної агресії росії в нашій державі надзвичайно актуальною у науковому та публічному просторі стала тема соціальних послуг. Адже з'явилися нові соціальні групи, які потребують цих послуг, і яких не було в Україні раніше – це учасники бойових дій, ветерани війни та члени їх сімей, вимушено переміщені особи, жителі окупованих/деокупованих територій, колишні військовополонені й інші категорії населення, постраждали внаслідок війни. Окрім того, відбулася реформа децентралізації, яка наділила об'єднані територіальні громади новими повноваженнями, а разом з тим делегувала їм і нові обов'язки. Зокрема, щодо надання на місцевому рівні якісних соціальних послуг для людей, які їх потребують [3].

Тому сьогодні вкрай постає необхідність в обґрунтуванні заходів щодо оптимізації змісту та урізноманітнення механізмів надання соціальних послуг в об'єднаних територіальних громадах, здійсненні ефективного контролю за їх відповідністю до визначених державних соціальних стандартів, посиленні взаємодії органів виконавчої влади й громадськості у сфері їх надання [1, с. 19]. Вищезазначені чинники зумовили актуальність і вибір теми нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Метою функціонування системи надання соціальних послуг є розв'язання життєвих проблем, від яких

потерпають окремі особи чи соціальні групи [6, с. 4]. При цьому система надання соціальних послуг повинна підтримувати потребувачих, допомагати у: створенні умов для самостійного розв'язання ними власних життєвих проблем; відновленні втрачених ними навичок і функцій позитивно спрямованої життєдіяльності; подоланні або мінімізації впливу негативних наслідків обставин, які вони не в змозі подолати за допомогою наявних у них ресурсів [5].

Основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику, подолання складних життєвих обставин та/або мінімізацію їх наслідків особам/сім'ям, які перебувають у цих обставинах, схарактеризовані в Законі України «Про соціальні послуги» (2019). Самі ж соціальні послуги Законом визначені як дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають. Щодо складних життєвих обставин, то вони нормативно-правовими документами визначаються як обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які вони не можуть подолати самостійно [2; 4].

Окрім означених понять, в Законі зазначено, що отримувачами соціальних послуг є особи/сім'ї, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах. Що стосується вразливих груп населення, то це особи/сім'ї, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників. На основі аналізу наукової літератури та досвіду роботи у центрі надання соціальних послуг вважаємо за доцільне зазначити, що до таких чинників, що можуть зумовити складні життєві обставини, відносяться: інвалідність; часткова або повна втрата рухової активності, пам'яті; невиліковні хвороби й хвороби, що потребують тривалого лікування; психічні та поведінкові розлади, у тому числі внаслідок вживання психоактивних речовин; бездомність; безробіття; малозабезпеченість особи; поведінкові розлади у дітей через розлучення батьків; ухилення батьками або особами, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків із виховання дитини; втрата соціальних зв'язків, у тому числі під час перебування в місцях позбавлення волі; жорстоке поводження з дитиною; насильство за ознакою статі; домашнє насильство; потрапляння в ситуацію торгівлі

людьми; похилий вік; шкода завдана пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією тощо [2; 3; 5].

Соціальні послуги можуть надаватися у центрах соціального обслуговування, які функціонують в об'єднаних територіальних громадах, центрах зайнятості, закладах охорони здоров'я, освіти, культури тощо. Як зазначено в статті 13 Закону України «Про соціальні послуги» соціальні послуги надають: установи/заклади надання соціальних послуг (стаціонарні, реабілітаційні, тимчасового перебування); інші установи/заклади соціальної підтримки (обслуговування), у тому числі спеціалізовані служби підтримки осіб постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі; недержавні підприємства, установи, організації, громадські об'єднання, благодійні, релігійні організації, фізичні особи – підприємці та фізичні особи, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності. До надання соціальних послуг, згідно Закону, можуть залучатися і волонтери [2].

Залежно від кінцевої цілі соціальні послуги поділяються на: соціальну профілактику (запобігання виникненню складних життєвих обставин та/або потраплянню особи/сім'ї в такі обставини); соціальну підтримку (допомога особі/сім'ї подолати складні життєві обставини); соціальне обслуговування (мінімізація впливу на особу/сім'ю негативних наслідків складних життєвих обставин, підтримка, допомога з включення у громаду). До базових соціальних послуг, що надаються у громаді максимально наближено до проживання осіб, які їх потребують, відносимо: догляд вдома; денний догляд; підтримане проживання; соціальну адаптацію; соціальні інтеграцію та реінтеграцію; надання притулку; кризове втручання; фізичний супровід людей з інвалідністю; супровід під час інклюзивного навчання; консультування, інформування; соціальний супровід; представництво інтересів; соціальну профілактику; посередництво (медіація), переклад жестовою мовою; догляд та виховання дітей в умовах наближених до сімейних; натуральну допомогу [5].

Так, наприклад, у процесі надання послуги «соціальна адаптація» фахівець із соціальної роботи центру надання соціальних послуг, що функціонує в територіальній громаді, повинен надати особі/сім'ї допомогу в: аналізі життєвої ситуації, визначенні основних проблем, шляхів їх

вирішення, складанні плану виходу з складної життєвої ситуації; залученні отримувача до вирішення власної складної життєвої ситуації; наданні інформації з питань соціального захисту; навчанні, формуванні та розвитку соціальних навичок, умінь, соціальної компетенції; представництві інтересів; корекції психологічного стану та поведінки в повсякденному житті; психологічній підтримці; в оформленні документів; працевлаштуванні; зміцненні/відновленні родинних та суспільно корисних зв'язків; організації клубів за інтересами, клубів активного довголіття, університетів третього віку; організації денної зайнятості та дозвілля; організації груп самодопомоги [6, с. 27].

При реалізації послуги «соціальна реабілітація» її отримувач може розраховувати на допомогу в: навчанні, формуванні, розвитку й підтримці соціально-побутових навичок (самообслуговування, комунікації, позитивної поведінки, приготування їжі, користування грошима, орієнтування тощо); забезпеченні технічними засобами реабілітації, навчанні навичкам користування ними; психологічну підтримку, у тому числі шляхом організації та координації підтримки за принципом «рівний-рівному»; нормалізації психосоціального стану і підвищенні якості життя; організації дозвілля, спортивно-оздоровчої, технічної та художньої діяльності, терапії працею; отриманні інформації з питань соціального захисту [1, с. 33].

Важливо, що при наданні однієї і тієї ж соціальної послуги різним категоріям населення та в кожному конкретному випадку в межах однієї категорії фахівець із соціальної роботи, спільно з отримувачем послуги, розробляє індивідуальну траєкторію її реалізації.

Висновки. Таким чином, надання соціальних послуг вразливим категоріям населення в об'єднаній територіальній громаді є надзвичайно актуальною проблемою сьогодення і від її вирішення залежить налагодження їх нормальної життєдіяльності. Зміст соціальної послуги визначається специфікою категорії отримувача, результатами оцінки його потреб, ресурсами центру надання соціальних послуг. У подальшому вважаємо за необхідне дослідити особливості надання соціальних послуг кожній із вразливих категорій населення.

Список використаних джерел:

1. Вакуленко О. В. Залучення місцевих громад до вирішення проблем дітей, сімей та молоді, які опинилися у складних життєвих обставинах: метод. рек. К. : Держсоцслужба. 2010. 108 с.
2. Закон України «Про соціальні послуги». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 17.03.2023).
3. Концепція участі та методи залучення населення до розвитку територіальної громади. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=156> (дата звернення: 16.03.2023).
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 01 червня 2020 року № 587 «Про організацію надання соціальних послуг». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-п#Text> (дата звернення: 17.03.2023).
5. Слозанська Г. І. Теорія і практика підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у територіальних громадах. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/12839> (дата звернення: 16.03.2023).
6. Соціальна робота у громадах: методичні рекомендації до самостійної роботи / уклад. Т. В. Петренко. К. : НАУ. 2013. 52 с.

Оксана Юрчак,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка*

Науковий керівник: Ігор Зубрицький,
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка*

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДАННЯ
СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ СІМ'ЯМ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У
СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ**

Постановка проблеми. Відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 в Україні введено воєнний стан, який

запровадив особливий правовий режим, що передбачає, окрім усього іншого, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України [1]. Зрозуміло, що умови воєнного стану негативно впливають на рівень життя значної кількості українських сімей та призводять до суттєвого зниження якості надання соціальних послуг, особливо на територіях, які наближені до зони бойових дій. Тому, одним із пріоритетних завдань держави у сфері соціального захисту в умовах воєнного стану, є забезпечення сімей своєчасною, необхідною, доступною підтримкою, особливо сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, спричинених повномасштабним вторгненням російської федерації на українську землю.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до п. 15 статті 1 Закону України «Про соціальні послуги» складні життєві обставини – це «обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самотійно» [2]. Варто зауважити, що серед групи чинників, які можуть зумовити складні життєві обставини – інвалідність, поведінкові розлади у дітей через розлучення батьків, жорстоке поводження з дитиною, ухилення батьками або особами, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків з виховання дитини, домашнє насильство тощо, законодавець виокремлює і «шкоду завдану пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією» [2].

Доцільно вказати, що після 2014 року, коли Україна вперше зіткнулася із військовою агресією та частковою окупацією своїх земель, українське суспільство зуміло вибудувати міцний правовий фундамент у сфері соціальної роботи та надання соціальних послуг сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Станом на сьогоднішній день, надання соціальних послуг сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, регулюється цілої низкою законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів. Це, зокрема Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про охорону дитинства», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей», «Про зайнятість населення» тощо. Однак, базовим нормативним актом у цій

сфері є Закон України «Про соціальні послуги», який визначає основні «організаційні та правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах» [2]. З метою визначення механізмів виявлення сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах та сімей, які мають найвищий ризик потрапляння у такі обставини, у червні 2020 року Кабінетом Міністрів України (далі – КМУ) було прийнято Постанову «Про організацію надання соціальних послуг» [3]. Цей нормативний акт, замінив попередню Постанову КМУ «Про затвердження Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб)» від 21.11.2013 р. № 896-2013-п [4].

Також, з метою спрощення механізмів отримання і надання якісних соціальних послуг, Міністерство соціальної політики України (далі – Мінсоцполітика) розпочало процес прийняття окремих державних стандартів для різних видів соціальних послуг, наприклад: Державний стандарт соціальної послуги консультування (затверджений наказом Мінсоцполітики від 02.07.2015 р. № 678), Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах (затверджений наказом Мінсоцполітики від 31.03.2016 р. № 318), Державний стандарт кризового та екстреного втручання (затверджений наказом Мінсоцполітики від 01.07.2016 р. № 716), Державний стандарт соціальної послуги профілактики (затверджений наказом Мінсоцполітики від 14.06.2019 р. № 103) і т.п.

Як уже зазначалося, у зв'язку зі збройною агресією проти України та введенням воєнного стану, органи місцевого самоврядування зіткнулися з проблемою забезпечення надання якісних соціальних послуг особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах. З метою урегулювання питання екстреного (кризового) надання соціальних послуг в умовах воєнного стану КМУ прийняв Постанову «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях» від 07.05.2022 р. № 560-2022-п [5]. Зазначеною Постановою, зокрема передбачено, що рішення про надання соціальних послуг екстрено (кризово) приймається надавачем соціальних послуг

невідкладно та впродовж однієї доби [5]. Також, Мінсоцполітики розробило методичні рекомендації щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану, зокрема щодо соціального супроводу сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Висновки. Зазначимо, що і в умовах воєнного стану, держава не припиняє роботи над удосконаленням нормативно-правового забезпечення сфери соціального захисту населення та вживає невідкладних заходів щодо оперативного надання соціальних послуг особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 03.04.2023).

2. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII (редакція від 27.04.2022, підстава – 2193-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 03.04.2023).

3. Про організацію надання соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-п#n177> (дата звернення: 06.04.2023).

4. Про затвердження Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб): Постанова Кабінету Міністрів України від 21.11.2013 р. № 896-2013-п. (втрата чинності від 14.07.2020, підстава – 587-2020-п) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-2013-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.04.2023).

5. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.2022 р. № 560-2022-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2022-п#Text> (дата звернення: 07.04.2023).

3. Соціальна педагогіка: пріоритетні напрями та стратегії розвитку

Наталія Борик,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник: **Людмила Петришин,**
доктор педагогічних наук, професор професор кафедри соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИХ СІМЕЙ

Постановка проблеми. Діти – відображення своїх батьків, культури і стану своєї сім'ї. Поведінка, соціалізація дітей – ось ті чинники, на які потрібно звернути увагу при вивченні і дослідженні стану сім'ї. Сім'ю можна характеризувати за багатьма чинниками, які на неї впливають. Сім'я – це «група людей, що складається з чоловіка, жінки, дітей та інших близьких родичів, які живуть разом; родина» [2, с. 1324], разом з ти сім'я є «основним суспільним середовищем для кожної людини» [14, с. 215]. Саме завдяки здатності до врегулювання вона є найгнучкішим елементом соціальної структури, здатним швидко реагувати на внутрішні та зовнішні впливи. За таких умов сім'я опиняється перед низкою проблем економічного, соціального, політичного, а тепер і військового плану.

Наше сьогодення несе багато негативних факторів, які впливають на суспільство, зокрема на сім'ю як на один з головних соціальних інститутів. Можемо припустити, що матеріальне становище багатьох українських сімей різко погіршилося. На рівні з різноманітними проблемами сучасної сім'ї найгострішою виступає її низька матеріальна забезпеченість. Це зумовлює порушення такої функції сім'ї як прокреаційна (відтворююча), яка передбачає турботу, догляд за дитиною, забезпечення її матеріальних потреб [14, с. 215], саме тому на сьогодні ми спостерігаємо появу великої кількості малозабезпечених сімей, які з

поважних або незалежних від них причин мають середньомісячний сукупний дохід нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Дослідженням малозабезпеченої сім'ї та її проблем присвячені роботи С. Байгереевої, В. Гурова, М. Ковалевського, П. Сорокіна, М. Шакурової, Т.Шульги та ін. Питання надання соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям містяться у роботах І. Зверєвої, П. Павленок, Ж. Петрочко, Е. Холостової, В. Шахрай та ін. Теоретичні аспекти соціально-педагогічного супроводу дітей та молоді, які виховуються в малозабезпечених сім'ях в рамках освітнього закладу розглядаються у роботах О. Вяткіна, Е. Євграфова, Н. Захарової, В. Мартинової, А. Ходосока та ін.

На законодавчому рівні також прописаний статус малозабезпечених сімей, та допомога, яка може надаватися таким сім'ям. Адже це природне право людини, що закріплене в Загальній декларації прав людини, у якій зазначається, що сім'я є природним і основним осередком суспільства і має право на захист з боку суспільства та держави [4], що підтверджується у Міжнародному пакті про соціальні, економічні і культурні права [11, с. 10], Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [6, с. 8], Конвенції про права дитини [7, с. 16] тощо. На національному рівні право на сім'ю гарантується Конституцією України [8, с. 32], а у Цивільному кодексі України зазначається, що фізична особа незалежно від віку та стану здоров'я має право на сім'ю [15, с. 291], цю ж думку регламентує Сімейний кодекс України [12, с. 4]. Слід зазначити, що основними законами, які регулюють питання малозабезпечених сімей є: Закон України «Про охорону дитинства», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про соціальні послуги», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям».

Причинами, які впливають на низьку матеріальну забезпеченість сімей або її відсутність на сучасному етапі життя можна вважати: низький рівень оплати праці, високі тарифи на житлово-комунальні послуги, високий рівень безробіття, воєнний стан в Україні. Внаслідок цього малозабезпечені сім'ї знаходяться на межі бідності. Поняття «бідність» трактується як «матеріальна незабезпеченість, нестатки, брак засобів для існування; убогість» [2, с. 79]. Це і «неможливість унаслідок нестачі коштів підтримувати оптимальний рівень життя, притаманний

конкретному суспільству в конкретний період часу» [3, с. 745]. За таких умов малозабезпечені сім'ї не в змозі сплачувати житлово-комунальні послуги, освітні, послуги охорони здоров'я, культурні потреби сім'ї, соціальні, духовні. Такі умови життя малозабезпечених сімей мають вплив на поведінку дітей. Адже діти все розуміють і сприймають по-особливому. Нерідко діти з малозабезпечених сімей порівнюють себе з дітьми із забезпечених сімей і роблять висновок, що їх батьки неспроможні забезпечити кращий рівень життя дитини, її потреби. І на основі цього виникають конфліктні ситуації, які можуть проявлятися в асоціальній поведінці дітей, постійних конфліктах з батьками, заниженій самооцінці, неадекватному уявленні про власну значимість, образа, пригніченість і почуття власної неповноцінності. Дитина з малозабезпеченої сім'ї частіше виявляється об'єктом морально-психологічного тиску з боку дітей з благополучних сімей. Такий соціальний тиск на дитину приводить до формування почуття невпевненості, а нерідко і озлобленості, агресивності. Діти з таких сімей не можуть соціалізуватися в суспільстві, а відтак не може сформуватися здорова особистість. Тому педагогам в першу чергу потрібно звертати увагу на малозабезпечені сім'ї. Працювати потрібно саме з сім'єю, бо атмосфера в сім'ї виконує важливу роль в формуванні індивіда.

Автори посібника «Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми» Кияниця З. та Петрочко Ж. розробили модель соціальної роботи з вразливими сім'ями:

- найбільше відповідати потребам вразливих сімей з дітьми і враховувати можливості суспільства;
- максимально та ефективно інтегрувати потенціал і зусилля спеціалістів громади (соціальних працівників, учителів, вихователів, психологів, соціальних педагогів, медиків, працівників служб у справах дітей, органів МВС) для підтримки вразливих сімей з дітьми;
- бути спрямованою на профілактику сімейного неблагополуччя, партнерство із сім'ями та дитиною, сприяти підвищенню відповідальності батьків та спеціалістів за становище дітей;
- відповідно до міжнародних стандартів, передбачати реальні механізми забезпечення прав дитини, вразливих громадян у разі порушення таких прав [13, с. 20].

Загалом, технологія соціально-педагогічного супроводу вихованців з малозабезпечених сімей спрямована на їх підтримку, побудову ними своїх соціальних відносин, навчання новим моделям взаємодії з собою і світом, подолання труднощів соціалізації і передбачає створення умов для актуалізації та вирішення проблем дитини, захист її прав, надання допомоги у вирішенні індивідуальних проблем, забезпечення базових потреб [16, с. 8]. У зв'язку з цим, з'являється гостра необхідність надання не тільки матеріальної допомоги даній категорії сімей, а й професійної соціально-педагогічної допомоги, зокрема соціально-педагогічного супроводу, який складається із двох взаємообумовлених частин: внутрішньої і зовнішньої. До основних напрямів внутрішньої частини відносять діагностування, здійснення соціального виховання, загальне керівництво соціально-виховною діяльністю, захист та охорона прав дитини. Зовнішня соціально-педагогічна діяльність створює можливості для застосування набутих у школі знань, умінь та навичок, творчої діяльності. Крім цього, соціально-педагогічний супровід спрямовується на позитивний вплив соціального середовища, в якому знаходяться діти з малозабезпечених сімей [9; 16].

Важливою особливістю соціально-педагогічного супроводу дітей з малозабезпечених сімей в загальноосвітньому закладі є його посередницький характер. За таких умов соціальний педагог виступає посередником між учнем і соціумом. Ця взаємодія здійснюється за такими напрямками:

- між учнем і різноманітними структурами й установами;
- між учнем та вчителями;
- між дитиною та батьками;
- між учнем та іншими спеціалістами, які залучаються до вирішення виховних та навчальних проблем учня (тренери, керівники гуртків тощо);
- між учнем та різними групами ровесників, молодіжними групами тощо [5].

Ефективне здійснення соціальним педагогом посередницької функції можливе в разі дотримання таких умов:

- розуміння соціальним педагогом проблем учня, його здатності перейматися змістом проблеми дитини;

- представлення (презентації) і вираження (репрезентації) проблем учня;
- наявності знань про існування соціальних ресурсів різних закладів та установ, що займаються проблемами дітей та молоді;
- наявності знань про інструментальні можливості суміжних професій, представники яких залучаються до вирішення проблем учня;
- уміння забезпечувати порозуміння різних спеціалістів та їх ефективне співробітництво;
- довіри до соціального педагога учня і його сім'ї [10].

Висновки. Через нестабільні умови життя українські сім'ї опинилися під загрозою матеріального зубожіння і потрапляння до статусу «малозабезпечених». Тому такі умови життя вимагають формування комплексу підтримки сімей, соціально-педагогічного супроводу, який включає в себе комплекс профілактичних, діагностичних, соціально-реабілітаційних заходів для сімей, які опинилися у складних життєвих ситуаціях. У роботі з такими сім'ями важливою буде і соціальна підтримка, профілактика і організація роботи з дітьми під час навчального процесу. Це, насамперед, забезпечення соціальної захищеності дітей в освітніх закладах, яке досягається завдяки: знанням учнями своїх прав і обов'язків; дотриманню педагогами та іншими учасниками навчально-виховного процесу норм і правил взаємодії і спілкування з дітьми; соціальній рівності всіх учнів, що виключає їхню дискримінацію за будь-якими ознаками; дотримання прав учнів на індивідуальну своєрідність і самовизначення. Саме тому соціально-педагогічна робота включає в себе взаємодію з учнями навчального закладу, педагогічним колективом, батьками учнів. На основі цього соціальний педагог вирішує три основні завдання: створює у школі сприятливі умови для саморозвитку та самореалізації особистості дитини; досягає єдності у розв'язанні соціально-педагогічних завдань; формує з учнями та їх батьками відносини співпраці, взаємної довіри.

Список використаних джерел:

1. Ватрас В. А. Поняття «Сім'ї» у сімейному праві України. Форум права. Харків. 2009. № 1. С. 83-91.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови/ Уклад. і голов. ред. Т. Бусел. К., Ірпінь : ВТФ Перун, 2004. 1440 с.

3. Енциклопедія Сучасної України. Т.2 : «Б» - «Біо» / Гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. 872 с.

4. Загальна декларація прав людини: Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text. (дата звернення: 29.03.2023).

5. Зайченко М. В. Інструментарій соціального педагога / М. Зайченко. К. : Шк. Світ, 2011. 128 с.

6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text. (дата звернення : 28.03.2023).

7. Конвенція про права дитини: ратифіковано Постановою ВР № 789-ХІІ від 27.02.91. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text. (дата звернення: 23.03.2023).

8. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення: 24.03.2023).

9. Литвиненко С. А. Основи соціально-педагогічної діяльності : навч. посібн. для студ. вищ. пед. навч. закладів / Литвиненко С.А. Одеса : ПНЦАІШ, 2007. 187 с.

10. Методи роботи соціального педагога: матеріали творчої групи соціальних педагогів / Г. Бондаренко та ін. К.: Редакція загальнопед. газет, (Бібліотека «Шкільного світу»), 2012. 96 с.

11. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII (2148-08) від 19.10.73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text. (дата звернення: 24.03.2023).

12. Сімейний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>. (дата звернення : 23.03.2023).

13. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посіб. у 2-х ч.; Ч.1. Сучасні орієнтири та ключові технології / Кияниця З. П., Петрочко Ж. В. К.: ОБНОВА КОМПАНІ. 2017. 256 с.

14. Психологія. З викладом основ психології релігії / Під ред. о. Юзефа Макселона. Пер. з пол. Т. Чорновіл. Львів : «Свічадо», 1998. 320 с.

15. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. (дата звернення: 29.03.2023).

16. Борик Н.С., Петришин Л.Й. Соціально-педагогічний супровід як технологія роботи з вихованцями із малозабезпечених сімей. Тернопіль. MAGISTERIUM. 2022. С.5-9.

*Денис Герасимов,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальності 231 Соціальна робота,
освітньо-професійна програма «Соціальна робота.
Соціальна педагогіка. Практична психологія»
Державний заклад «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава),*

*Науковий керівник: Вікторія Степаненко,
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри соціальної педагогіки,
Державний заклад «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»*

СІМ'Ї ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ЯК ОСОБЛИВА КАТЕГОРІЯ КЛІЄНТІВ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Постановка проблеми. Перед Україною наразі постала величезна кількість проблем, що потребують вирішення. І в першу чергу, це проблема людей, які не з власної волі залишили рідні домівки. Виїжджали вони в різний час, з різних причин та за різних обставин. Хтось мусив тікати із зони бойових дій, хтось приймав обдумане, виважене рішення, хтось покинув окуповані території. Але всіх їх об'єднує гостра потреба у допомозі як під час переїзду, так і вже на новому місці. Ця допомога може надаватися державою, громадськими організаціями, волонтерами,

місцевими жителями. Хоча найкращий результат надасть лише спільна робота.

Виклад основного матеріалу. Поняття «сім'я» у сучасних умовах все гостріше стає об'єктом всебічного дослідження багатьох фахівців та науковців. Основа суспільства, його фундамент наразі функціонує дуже нестабільно, щодня стикаючись із цілим комплексом труднощів, народжених нинішньою, непростою ситуацією. Загалом з різних причин, суб'єктивних і об'єктивних, тисячі родин змушені були змінити своє місце проживання, отримавши статус вимушених переселенців. Більшість з них пережила важкі психологічні потрясіння, емоційні стреси і з цим тягарем, нажаль, за усього бажання, неможливо впоратися самотійно. Горе, втрати, розбиті мрії, загиблі родичі, друзі, знайомі, відсутність роботи, невизначеність майбутнього – усе це подвоюється важкою адаптацією до нових реалій. Люди потребують комплексної, якісної допомоги від спеціалістів різних напрямів. Тяжкий, травматичний досвід вимагає сучасних підходів і знання більш прогресивних технологій вирішення соціальних проблем найбільш незахищених категорій суспільства. Саме такими, вразливими, чутливими до змін, є, в першу чергу, діти. Вони мусили залишити рідних, друзів, звичне, налагоджене життя, затишний дім, і головне, впевненість у собі в довоєнному минулому, отримавши, натомість, важкі спогади, постійний стрес і відчуття страху перед невідомістю. Цим дітям непросто вчитися знову довіряти іншим людям, налагоджувати стосунки між собою, вливатися до нових колективів. Підвищується рівень агресивності, тривожності. Дитина може замикатися у собі, відчувати, що батьки не приділяють їй стільки ж уваги, стільки це було раніше. Нова реальність вимагає докладати усіх зусиль для того, аби хоча б частково відновити, відбудувати те, що було зруйновано і втрачено. Батьки часто самі просто не мають сил, аби допомогти дитині і поруч не залишається нікого, хто став би опорою, і підтримкою. Ось чому робота із сім'ями вимушених переселенців це, насамперед, відповідальність і високий рівень професіоналізму, через різноманітність гострих, емоційних станів, проблем, конфліктів, з якими необхідно боротися [2].

Соціальні педагоги мають у першу чергу, пам'ятати, що усі родини переселенців дуже відрізняються одна від одної і, однозначно, потребують індивідуального підходу до кожної особистої історії. Фахівець із соціально-педагогічної роботи має знати потреби і проблеми кожної,

окремо взятої, сім'ї і кожного її члена. Навіть найнезначніше, на перший погляд, питання не повинно залишатися поза його увагою, а до їх вирішення мусять залучатися різні організації та служби – усі, які можуть допомогти. Під час особистих зустрічей соціальний педагог має бути ввічливим, доброзичливим, тактовним. Розуміючи, настільки важко буває звернутися за допомогою, потрібно зробити усе, аби мінімізувати напруження під час процесу і не поставити людину у незручне становище. Не менш важливим і актуальним є вміння не давати порожніх, нездійснених обіцянок. Не варто бути занадто емоційним, запальним і за будь-яку ціну намагатися довести свою точку зору, навіть якщо вона є правильною і раціональною. Людина, яка пережила важкий стрес, часто дуже гостро і невиправдано реагує навіть на спокійні поради та рекомендації. Здатність вислухати людину, зрозуміти, поставити себе на її місце, викликати довіру – усе це залежить від внутрішнього світу [1].

Однією з основних проблем сімей вимушених переселенців є проблема матеріальна. Втративши житло, роботу, заощадження, матеріальні цінності і надбання, люди залишаються сам на сам із поганими житловими умовами, відсутністю забезпечення елементарних потреб, високими цінами на послуги, неможливістю у найближчий час повернути звичайний рівень життя. Кожна родина має свої власні соціально-економічні потреби. Але певний час вона просто не здатна обходитися без захисту і допомоги держави. Ця допомога має стати основою і підвалиною для подальшої успішної адаптації родини до нових умов, засобом самореалізації, підтримкою у критичний момент. Програма роботи з такими сім'ями може бути орієнтиром і провідником у складній системі отримання різноманітних пільг, компенсацій, різних видів допомоги [3].

Соціально-педагогічна робота несе визначальну, зв'язну роль між розгалуженою системою надання соціального захисту і тими, заради кого вона, власне, і існує – вимушеними переселенцями та їх сім'ями. Вона є потрібною, а зараз у період суспільно-політичної кризи, життєво необхідною. Успішною вона стане при дотриманні певних принципів. Ця робота бореться з першопричиною емоційних напруг людини. Допомога не може бути примусовою, бо вона вимагає певних зусиль з обох сторін, як від тієї, що цієї допомоги потребує, так і від тієї, хто надає. Не можна забувати принцип своєчасності [2].

Висновки. Отже, працюючи з сім'ями вимушених переселенців, потрібно приділяти увагу та глибоко пропрацьовувати проблеми і переживання з кожним членом родини. Позитивним наслідком цієї роботи стане спроможність людини самостійно вирішувати і долати труднощі, що будуть з'являтися у її новому житті.

Список використаних джерел:

1. Завацька Л. М. Технології професійної діяльності соціального педагога: навч. посіб. К.: Видавничий Дім Слово. 2008. 240 с.
2. Особливості соціально-педагогічної роботи з переселенцями в Україні: реалії та перспективи. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Сер. : Соціально-педагогічна. 2015. Вип. 24. С. 71-83.
3. Харченко С. Я., Краснова Н. П. Робота соціального педагога з сім'ями. Х: Основа. 2012. 111 с.

*Катерина Владімірова,
здобувачка другого(магістерського) рівня вищої освіти,
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології,
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»(м. Полтава)*

Науковий керівник: **Наталія Краснова,**
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки,
Державний заклад «Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка»(м. Полтава)*

СУЧАСНІ ФАКТОРИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Соціалізація дітей дошкільного віку є однією з найважливіших соціально-педагогічних проблем. Цей процес відбувається впродовж усього дитинства, але саме в дошкільному віці він набуває особливої ваги.

Соціалізація означає адаптацію дитини до соціального середовища у якому вона живе. Цей процес включає у себе формування у дитини соціальних навичок, цінностей, норм поведінки та культури, ставлення до

інших людей та до себе самої, взаємодію дитини зі світом, формування її особистості. Дошкільний вік є критичним періодом для формування цих навичок, оскільки саме в цей період дитина найбільш вразлива та відкрита до впливу зовнішнього середовища. Дошкільний вік є також найбільш сприятливим для соціалізації, оскільки діти знаходяться у процесі формуванні своєї особистості і поглядів на світ. Від успішності соціалізації у дошкільному віці залежить подальше ставлення дитини до навчання, суспільства та людей навколо неї.

Проблему соціалізації особистості досліджувала значна кількість соціологів та соціальних педагогів, серед яких варто зазначити: Е. Дюркгейма, Т. Парсонса, Д. Дьюї, Дж. Міда, У. Томаса та ін. Різні аспекти соціалізації дитини розглядала Бурова А., яка визначила особливості соціалізації дитини у процесі її ігрової діяльності; Кириченко О. та Литвишко О. вивчають вплив сімейного виховання на процес соціалізації дитини; Рожко-Павлишин Т. у своїх наукових доробках наголошує на необхідності співпраці дитячих садків та батьків дитини з метою надання дитині якісної допомоги у процесі її соціалізації.

Незважаючи на численну кількість праць науковців, присвячених проблемі соціалізації особистості у дошкільному віці, зазначена проблема продовжує бути актуальною та потребує подальшого вивчення. Особливої уваги при цьому потребує дослідження умов та факторів, від яких залежить успішність процесу соціалізації дитини.

Виклад основного матеріалу. Соціалізація дітей дошкільного полягає в підготовці дітей до життя в суспільстві та їхньому включенні в нього. У процесі соціалізації діти засвоюють соціальні норми, цінності, традиції та правила поведінки, які необхідні для того, щоб стати успішними учасниками соціального життя [1, с. 46]. Серед основних факторів, які впливають на процес соціалізації дітей дошкільного віку, науковці виділяють: *сімейне оточення* – батьки та інші члени родини є головними факторами, які впливають на формування основних цінностей та навичок у дитини [3, с. 69]; *дитячий садок* – у дошкільних навчальних закладах дитина отримує можливість взаємодіяти з іншими дітьми та дорослими, набувати нові знання та вміння [5, с. 697]; *суспільне середовище* – соціальне середовище, у якому дитина живе, також має великий вплив на її соціалізацію [1, с. 56].

Дошкільний заклад відіграє важливу роль у процесі соціалізації дітей, бо саме тут дитина вперше стикається з груповим життям та взаємодією з іншими дітьми. В цьому віці формується своєю особистістю дитини, здобуваються навички спілкування та встановлюються соціальні зв'язки з оточуючим середовищем [1, с. 74].

Окрім дошкільної освіти у процесі соціалізації дітей дошкільного віку важливу роль відіграє також родина. Батьки є першими вчителями для дітей та мають великий вплив на їхні соціальні навички та поведінку. У родині дитина засвоює основні соціальні норми та цінності, навчається спілкуванню з іншими людьми та розвиває свою особистість. Батьки повинні створювати для дітей сприятливе соціальне середовище, де вони могли б вільно висловлювати свої думки та почуття, розвивати емоційну сферу та виховувати позитивні соціальні якості, такі як толерантність, взаємоповагу та допомогу [3, с. 70].

Також важливою складовою процесу соціалізації дітей дошкільного віку є взаємодія з оточуючим середовищем. Дитина має усвідомлювати свою приналежність до соціальної групи та вміти адаптуватися до різних соціальних ситуацій. У дошкільному віці діти засвоюють соціальні норми та правила поведінки в громадських місцях, навчаються спілкуватися з представниками різних соціальних груп та розвивати емпатію до інших людей.

Для вирішення проблем соціалізації дітей дошкільного віку необхідні оптимальні умови для їх виховання та розвитку. До цих умов можна віднести: створення сприятливого середовища для дітей у сім'ї, дитячому садку та найближчому оточенні [1, с. 60]; розвиток програм і методик виховання та навчання для дітей дошкільного віку, які сприяють їх соціалізації; підтримку батьків у формуванні правильного підходу до виховання дітей та допомога їм у розвитку соціальних навичок і цінностей у дітей [2, с. 59]; розвиток співпраці між сім'єю, дитячим садком та суспільством, що допоможе забезпечити оптимальні умови для соціалізації дітей дошкільного віку [5, с. 700]; розвиток культури міжособистісних відносин, сприяння взаємодії між дітьми та дорослими; розвиток мистецтва та культури у дошкільних навчальних закладах, що допоможе дітям розвивати емоційну, креативну та культурну компетенції; підтримку та стимулювання ігрової діяльності у дітей, яка сприяє

формуванню соціальних навичок та розвитку уяви і креативності [4, с. 150].

Соціалізація дітей дошкільного віку є дуже важливим етапом їх розвитку, який визначає їхні подальші можливості для соціальної адаптації та успіху в житті. У цьому процесі важливу роль відіграють батьки, вихователі та соціальне оточення дитини.

Батьки допомагають дітям розвивати соціальні навички та уміння у спілкуванні. Важливим є навчання соціальним нормам та цінностям, які панують у суспільстві, адже саме у сім'ї закладаються основи характеру формуються основні риси суспільної поведінки, погляди на певні ситуації, вміння приймати участь у суспільному житті.

Дошкільний заклад відіграє дуже важливу роль у процесі соціалізації дошкільників. Основне завдання вихователів полягає у створенні сприятливих умов для соціальної взаємодії між дітьми, що може бути досягнуте за рахунок проведення різних групових та індивідуальних занять, які сприяють розвитку соціальних навичок та умінь дітей. Важливим завданням вихователів є також формування у дітей елементарних знань та уявлень про толерантність, ввічливість та їх важливість у суспільстві при взаємодії з іншими людьми, розуміння, що всі люди різні, вміння доброзичливо ставитися до інших для мирного співіснування.

Висновки. Таким чином, соціалізація дітей дошкільного віку є важливою соціально-педагогічною проблемою, яка потребує комплексного підходу та співпраці між родиною, дитячим садком та суспільством. Важливо надати дітям можливість набувати соціальні навички та цінності, забезпечити успішну адаптацію, розвиток та самореалізацію, які допоможуть їм стати повноцінними членами суспільства.

Список використаних джерел:

1. Ільєнко О. І. Соціалізація особистості. Київ : Основи, 2012. 200 с.
2. Кириченко О. В. Батьківство як соціально-психологічний феномен. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2018. № 23. С. 58-62.
3. Литвишко О. М. Соціалізація дітей дошкільного віку у сім'ї. *Формування професіоналізму фахівця в системі безперервної освіти*: зб.

наук. праць за матеріалами VII Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., 20-21 квітня 2017 р. Київ : Міленіум, 2017. С. 69-71.

4. Литвишко О. М. Сутність соціалізації особистості старших дошкільників у ігровій діяльності. *Актуальні питання сучасної педагогіки: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. С. 150-152.

5. Рожко-Павлишин Т. А. Взаємодія з сім'єю – пріоритетний напрям діяльності закладу дошкільної освіти. *Молодий вчений*. 2008. № 11. С. 697-701.

*Мар'яна Гарбовська,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка*

*Науковий керівник: Мар'яна Клим,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки
та корекційної освіти,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка*

ОРГАНІЗАЦІЯ КОНСУЛЬТАТИВНОЇ РОБОТИ У ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Постановка проблеми. У перспективі еволюції соціальних очікувань і нових викликів у сфері соціальної роботи важливим напрямком може стати соціальне консультування – професійна діяльність і нова освітня спеціальність. Це поле відкрите до нових способів розуміння соціальної діяльності як консультативної діяльності, що стимулює власну активність індивідів та груп ризику в їхньому життєвому середовищі. Консультування в широкому розумінні спрямоване на досягнення більш задоволеного життя, вирішення специфічних, індивідуальних та групових проблем, прийняття освітніх та трудових рішень та управління особистим життям під час навчання, роботи та інших ситуацій, а також боротьба з кризою чи внутрішніми конфліктами та вдосконалювати стосунки з іншими.

Виклад основного матеріалу. Соціально-педагогічним консультуванням є особливими напрямом здійснення соціально-педагогічної діяльності, вона пов'язується з наданням соціального педагога безпосередньої соціально-педагогічної допомоги клієнтам. Ці клієнти потребують порад та рекомендацій. Ці рекомендації соціальний педагог надає клієнту через особисту бесіду та попереднє вивчення проблеми з якою стикнувся клієнт. Подані соціальним педагогом поради та рекомендації пропонуються клієнту, які розраховані на те, щоб скористувавшись ними, клієнт мав змогу впоратися зі проблемою без допомоги, яку надасть соціальний педагога-консультант [2, с. 82].

Консультування розуміється як допомога клієнтам, які потребують певної підтримки життя. Така допомога може бути пов'язана з установою, яка має особливу структуру, а консультування в іншому розумінні є діяльністю, спрямованою на потребуючих.

У консультуванні слід звертати увагу на фактори, які чітко свідчать про ефективність вирішення проблем. Це: тема, методи та засоби консультаційної діяльності. Консультування як соціальна діяльність – це допомога людині, яка опинилася у важкій ситуації. Консультант – це фахівець, який повинен дати такі поради щодо швидкого та ефективної зміни ситуації потребуючого. Консультування, зрозуміло як міжособистісна взаємодія, реалізоване діалогом або передачею порад, рекомендацій або завдань щодо тривалих змін у людині, яка потребує допомоги. Рефлексивна зміна її життєвої ситуації та вирішення проблеми. Поле, в якому ми зазвичай маємо справу з консультуванням це соціальна робота. Діалогове консультування найчастіше використовується в соціальній роботі. У соціальній роботі консультування означає надання допомоги у вигляді порад щоб змінити складну ситуацію життя [4].

Соціально-педагогічне консультування розуміється як надання інформації, яка застосовується в певному випадку клієнта щодо соціальної сфери (включаючи його права). У процесі консультування визначається, що проблема клієнта зазвичай має більше одного рішення. Про те, яке рішення найкраще, зменшує багато факторів, до яких належать: цілі, цінності та обмеження [3, с. 11].

Соціальне консультування – така організація роботи з клієнтом, яка поважає його систему цінностей, особистих ресурсів і здібностей, а також визначення власного вибору. Усі види консультування підкреслюють

важливість відносин між соціальним працівником і клієнтом, які ґрунтуються на повазі, довірі та вірі в клієнта. Також передбачається, що турбота і розуміння клієнта визначають ефективність діяльності професіонала. Існує принаймні три основні виміри консультативної діяльності: 1) корекція, попередження та підтримка розвитку; 2) суб'єкт втручання (індивід, група, установи чи спільноти); 3) методи втручання та підтримки (індивідуальні інтерв'ю, консультації, навчання).

Висновки. Аналізуючи сутність соціально-педагогічного консультування варто підкреслити, що воно є комплексною формою консультування і є результатом комплексності соціально-педагогічної роботи, яка, будучи спрямованою на допомогу, сприяє соціальному розвитку.

Консультант соціальний педагог – особа, яка бере участь у процесах, спрямованих на те, щоб допомогти людям пізнати себе в різноманітних, складних для них ситуаціях і умовах навколишнього середовища в місці проживання, роботі і в сфері цілеспрямованих контактів з громадськими організаціями. Суб'єктами соціального консультування можуть бути як діти, молодь і дорослі або навіть люди похилого віку, однак, якщо відокремити їх від консультативного догляду та освітнього характеру, у наш час він частіше спрямований на дорослих. Трудово-педагогічний словник визначає професійні компетенції як структуру елементів особистості (інтеріоризованих знань, умінь, навичок) – набутих у процесі навчання та професійної практики, які складають компетентні дії в певній сфері (установі) [1, с. 15].

Список використаних джерел:

1. Титаренко Т. М. Кризове психологічне консультування. К.: Главник, 2004. 96 с.
2. Трубавіна І. Консультування сім'ї. Частина І. К.: ДЦССМ, 2003. 88 с.
3. Федоренко Р., Шкарлатюк К. Психологічний практикум з консультування: зміст, прийоми, технології : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. III-IV рівнів акредитації. Луцьк, 2012. 237 с.
4. Харченко С. Соціально-педагогічне консультування : наук.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. [С. Я. Харченко, Н. П. Краснова, Я.

І. Юрків ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка»].
Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. 403 с.

*Віктор Кавецький,
кандидат педагогічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри педагогіки і психології
та інклюзивної освіти,
Тернопільський обласний комунальний інститут
післядипломної педагогічної освіти*

ТРЕНІНГ ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Постановка проблеми. Кардинальні зміни у суспільстві, викликані початком широкомасштабної агресії РФ проти України, зумовлюють переосмислення функціонування усіх сфер життєдіяльності, зокрема, освітньої галузі. Важливо спрямувати зусилля педагогів на розв'язання актуальних проблем, що виникли в новій соціокультурній реальності. Необхідно сформувати наскрізні життєві компетентності в здобувачів освіти, що можливим є за умови впровадження інтерактивних форм роботи, серед яких слід відзначити використання тренінгових технологій в роботі соціального педагога.

Виклад основного матеріалу. Соціально-педагогічний тренінг – це форма активного соціального навчання, яка дозволяє людині сформувати навички й уміння в побудові продуктивних психологічних та соціальних міжособистісних відносин, аналізувати соціально-психологічні ситуації зі своєї точки зору і позиції партнера, розвивати в собі здібності пізнання і розуміння себе й інших у процесі спілкування [4, с. 5]. В умовах воєнного стану важливо спрямувати зусилля на формуванні здатності особистості забезпечити свою психологічну стійкість в кризових умовах, спроможності знаходити ефективні рішення в невизначених ситуаціях а також можливості надавати дієву підтримку тим, хто її потребує. Загалом, в соціально-педагогічних тренінгах доречно зосередити зусилля на таких цілях:

1. отримання нової інформації;
2. формування нових вмінь/навичок або вдосконалення наявних;
3. структурування наявних знань;

4. вироблення нового погляду і нового розуміння;
5. зміна стереотипів поведінки або вироблення нових якостей, що сприятимуть процесу особистісного розвитку, реалізації творчого потенціалу, досягненню оптимального рівня життєдіяльності і відчуття щастя й успіху;
6. формування продуктивних для діяльності установок;
7. налагодження ефективного спілкування, обмін досвідом;
8. згуртування команди. Навчання під час тренінгу побудовано таким чином, що його учасники весь час взаємодіють працюючи в парах і групах. Спільна діяльність є найкращою основою побудови команди, так що під час тренінгів це завдання вирішується одночасно з основними тематичними завданнями [2, с. 41-43].

Звичайно, цілі можуть у процесі тренінгової діяльності змінюватися, зокрема, доповнюватися чи конкретизуватися, оскільки у кожного з учасників є свої цілі, своє бачення участі в пропонованих заняттях. Важливо так організувати роботу, щоб інтегрувати особисті цілі і цілі кожного учасника з загальними цілями тренінгу.

Для ефективного досягнення поставлених цілей, необхідно сформулювати і дотримуватися певних принципів групової роботи. Найхарактерніші для переважної більшості тренінгових груп є такі:

1. «тут і тепер». Цей принцип орієнтує учасників тренінгу на те, щоб предметом їх аналізу постійно були процеси, що відбуваються в групі в даний момент, почуття, пережиті в даний конкретний момент, думки, що з'являються в даний момент. Крім спеціально обумовлених випадків забороняються проєкції в минуле і в майбутнє. Принцип акцентування на цьому сприяє глибокій рефлексії учасників, навчання зосереджувати увагу на собі, своїх думках і почуттях, розвитку навичок самоаналізу;
2. щирість і відкритість. Найголовніше в групі – не лицемірити і не брехати. Чим більш відвертими будуть розповіді про те, що дійсно хвилює і цікавить, чим більш щирим буде пред'явлення почуттів, тим успішнішою буде робота групи в цілому. Щирість і відкритість сприяють отриманню та наданню іншим чесного зворотного зв'язку, тобто тієї інформації, яка так важлива кожному учаснику і яка запускає не тільки механізми самосвідомості, а й механізми міжособистісної взаємодії в групі;
3. принцип «Я». Основна увага учасників має бути зосереджена на процесах самопізнання, на самоаналізі і рефлексії. Навіть оцінка

поведінки іншого члена групи повинна здійснюватися через висловлювання власних почуттів і переживань;

4. активність. У групі відсутня можливість пасивно «відсидітися». Оскільки соціально-педагогічний тренінг відноситься до активних методів навчання і розвитку, така норма, як активна участь усіх в тому, що відбувається на тренінгу є обов'язковою. Більшість вправ передбачає включення всіх учасників. Але навіть якщо вправа носить демонстраційний характер або має на увазі індивідуальну роботу в присутності групи, всі учасники мають безумовне право висловитися по завершенні вправи;

5. конфіденційність. Все, про що йдеться в групі щодо конкретних учасників, має залишитися всередині групи – природна етична вимога, яка є умовою створення атмосфери психологічної безпеки і саморозкриття. Само собою зрозуміло, що отримані знання і конкретні прийоми, ігри, технології можуть і повинні використовуватися поза групою – в професійній діяльності, у навчанні, в повсякденному житті, при спілкуванні з рідними та близькими, з метою саморозвитку [1, с.13].

Дотримання вищенаведених принципів сприяє ефективного досягнення поставлених цілей тренінгової діяльності.

Як зазначає науковець О. М. Шевчук, соціально-педагогічний тренінг – це особлива форма групової роботи зі своїми можливостями, обмеженнями, правилами і проблемами. Він навчає новим навичкам, допомагає соціалізації особистості. Його особливість у тому, що навчає займати активну позицію, а засвоєння навичок відбувається в процесі переживання, особистого досвіду поведінки, відчування, діяння, що є особливо важливим в умовах нових суспільних викликів.

Також відзначають такі переваги реалізації групових форм роботи у вигляді тренінгу:

1. у групі забезпечується потреба вступати в контакт, ділитися своїми враженнями, надається емоційна підтримка. Це важливо для педагогів, оскільки в переважній більшості вони проводять робочий час у взаємодії з дітьми, контакти з колегами епізодичні і не тривалі, або ж здійснюються у діловому форматі, наприклад, під час педагогічних нарад. На тренінгу з'являється можливість у довірливій, підтримуючій атмосфері поділитися професійними проблемами з колегами. У тренінгу в системі

післядипломної освіти, як правило, беруть участь педагоги з різних закладів освіти, що додатково дає гарантію конфіденційності;

2. потенційна перевага групи полягає у можливості надати зворотний зв'язок та підтримку кожному члену групи, адже її учасники, як правило, мають подібні проблеми або досвід і можуть допомогти знайти відповіді на актуальні питання. В умовах тренінгу з педагогічними працівниками, ця перевага проявляється особливо ефективно, адже вчителі в невимушеній, неформальній обстановці щиро діляться своїми міркуваннями щодо розв'язання подібних проблем, наводять конкретні приклади з власного досвіду і описують свої дії у тому чи іншому випадку. У педагога з'являється розуміння, що його проблема не є унікальною і є можливості її розв'язання. Також у нього виникає натхнення долати труднощі внаслідок дієвої емоційної підтримки з боку колег;

3. у тренінговій групі можна бути не лише активним учасником а й глядачем. Спостерігаючи з боку за ходом групової динаміки, можна ідентифікувати себе з певними учасниками та використовувати цю інформацію при оцінці власних емоцій та вчинків. У педагога з'являються безцінні знання щодо мотивів, вчинків та поведінки колег, їхньої інтерпретації тих чи інших ситуацій, що трапляються під час освітнього процесу. Він зіставляє цю інформацію з власними міркуваннями, емоційними реакціями і робить відповідні висновки щодо удосконалення власного стилю професійної діяльності;

4. група часто сприяє особистісному зростанню учасників. У групі особистість перебуває у становищі, що змушує її до самоспостереження та інтроспекції. Педагог краще починає розуміти, що саме прагне і як саме він хотів би діяти. Коли він про свою мету заявляє вголос і отримує підтримку і схвалення від колег, це надихає його на невідкладні дії [3].

Висновки. Отже тренінгові форма роботи це ефективний засіб досягнення цілей діяльності соціального педагога спрямованих на створення умов для позитивної активності дітей і молоді, розв'язання відповідних завдань соціалізації, надання допомоги та підтримки в умовах нової соціокультурної реальності. Перспективи вбачаються у дослідженні ефективних тренінгових технологій підготовки соціальних педагогів до діяльності в умовах воєнного і післявоєнного станів.

Список використаних джерел:

1. Методологія проведення тренінгів: курс лекцій з дисципліни для студентів денної та заочної форми навчання спеціальності 053 «Психологія» / укладачі Корнієнко І. О., Алмаші С. І. Мукачево: МДУ. 2016. 60 с.
2. Методика проведення тренінгів з розвитку професійної компетентності андрагогів: методичні рекомендації / Баніт О. В., Коваленко О. Г. К.: ШООД імені Івана Зязюна НАПН України. 2022. 104 с.
3. Рудестам К. Групова психотерапія: теорія і практика. URL: <https://psylib.org.ua/books/rudes01/index.htm> (дата звернення: 28.02.2023).
4. Шевчук О. М. Тренінг як інноваційна форма соціально-педагогічної діяльності. Умань: ПП Жовтий. 2011. 168 с.

Оксана Капелусь,

*здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник: Наталія Олексюк
*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Протягом останнього десятиріччя Україна зіштовхнулася з рядом політичних, економічних та соціальних викликів, найстрашнішим серед яких стала війна, розв'язана росією. Проблеми, пов'язані з воєнними діями, особливо загострилися з початком повномасштабного вторгнення країни-агресора на територію нашої держави. Мільйони людей, які стали свідками жахів війни, вимушені були покинути звичні місця проживання, мігрувати та потребують сьогодні соціальних підтримки, допомоги й захисту. Особлива увага серед таких людей повинна приділятися дітям, оскільки переживання стресу від перебування в зоні військового конфлікту, переселення, пристосування до

нових умов перебування є серйозними обмежувальними факторами для розвитку й соціалізації особистості та може негативно вплинути на їх психічне і фізичне здоров'я. Саме тому актуальність проблеми організації і здійснення соціально-педагогічної роботи з дітьми із сімей вимушено переміщених осіб у місцях їхнього тимчасового поселення не викликає сумнівів [6, с. 21].

Варто зазначити, що соціальні підтримка, допомога й захист вимушених переселенців дедалі частіше відображаються в законодавчих та нормативно-правових документах. Окрім того, науковцями виконано ряд досліджень, присвячених проблемам означеної категорії осіб. Так, до розв'язання питання правового статусу вимушених переселенців, біженців зверталися Т. Анісімова, Н. Грабар, І. Ковалишина, О. Кузьменко, В. Стешенко та ін. Теоретичні аспекти соціальної роботи з вимушено переміщеними особами висвітлено у працях Ю. Жданович, І. Іванової, М. Лукашевич, Л. Тюпті та ін. Технології соціальної роботи з біженцями висвітлюються у праці О. Малиновської та інших. Проте маємо визнати, що особливості організації життєдіяльності дітей з сімей вимушено переміщених осіб, соціально (соціально-педагогічної) роботи з ними предметом наукового пошуку майже не виступали.

Саме тому, *метою* нашого дослідження є виявлення актуальних проблем соціально-педагогічної роботи з дітьми внутрішньо переміщених осіб та визначення можливостей попередження (подолання) цих проблем.

Діти вимушено переміщених осіб – це діти, які разом з батьками (особами, які їх заміщують) були змушені покинути або залишити свої будинки чи місця звичайного проживання у результаті або задля уникнення наслідків збройного конфлікту, окупації і повсюдних проявів насильства, стихійного чи антропогенного лиха. Діти вимушено внутрішньо переміщених осіб знаходяться на території власної країни [2, с. 7]. Соціально-педагогічна робота з дітьми внутрішньо переміщених осіб – це діяльність соціального педагога та інших фахівців, спрямована на допомогу дитині у нових її життєвих ситуаціях. При цьому, метою соціально-педагогічної роботи з дітьми ВПО є створення сприятливих умов, які необхідні для розвитку, задоволення інтересів, реалізації права на освіту та адаптації до нових умов життя. Усі завдання соціально-педагогічної роботи зорієнтовані на реальні соціально-економічні умови і передбачають формування готовності дітей до ефективного вирішення життєвих проблем [1, с. 8].

Робота соціального педагога з дітьми ВПО ґрунтується на гуманістичному та компетентнісному підходах. Реалізація гуманістичного підходу передбачає: ставлення до дитини як до найвищої цінності, сприяння виявленню взаємної відкритості, відвертості; надання допомоги дітям ВПО у

відчутті довіри, поваги, любові, розвитку у них почуття власної гідності; у виявленні турботи і любові до вихованців; розвитку в них здібностей конструювати соціально цінну діяльність. Використання ж компетентнісного підходу передбачає: формування у дітей ВПО практичних умінь свідомо й відповідально залучатися до системи соціальних відносин, готовності до сімейного життя, до побудови власної сім'ї на основі усвідомленої материнської та батьківської позиції [4, с. 69].

Соціально-педагогічна робота з дітьми ВПО повинна здійснюється у сферах: сімейних відносин, освіти та середовища проживання. У процесі соціально-педагогічної роботи дітям ВПО забезпечуються: оптимальний рівень життя (життєві потреби, фізичне і психічне здоров'я), безпека (фізична, психічна, економічна й соціальна), право на самореалізацію і розвиток своїх здібностей та можливостей [3, с. 17].

Важливою особливістю соціально-педагогічної роботи з дітьми ВПО є її посередницький характер. Соціальний педагог виступає посередником між учнями, дітьми внутрішньо переміщених осіб і соціумом в цілому [5, с. 19]. Ефективне посередництво можливе в разі дотримання таких умов: розуміння соціальним педагогом проблем дитини, його здатності перейматися змістом проблеми дитини; адекватного представлення (презентації) і вираження (репрезентації) проблем учня; наявності знань про існування соціальних ресурсів різних закладів та установ, що займаються проблемами дітей та молоді; довіри до соціального педагога учня і тих людей, з якими у нього виникли проблеми (що досягається завдяки професіоналізму та бездоганній роботі соціального педагога) [7, с. 93].

Висновки. Соціально-педагогічна робота з дітьми ВПО, насамперед, залежить від індивідуальних потреб дитини, ситуації її розвитку, особливостей життєдіяльності, можливостей та компетентності самого соціального педагога. Найпоширенішою технологією роботи соціального педагога з означеною категорією дітей є соціально-педагогічний супровід та соціально-педагогічна підтримка. Серед форм роботи з дітьми внутрішньо переміщених осіб переважає індивідуальна форма, оскільки дитина, яка пережила чи якусь втрату, чи змінила своє місце проживання, вона перебуває в стані постійного стресу, потребує індивідуального підходу до розв'язання її проблем. Соціальний педагог при цьому, повинен застосовувати також різноманітні форми роботи, які є ефективними і застосовуються для формування умінь та навичок у дітей ВПО (наприклад, при проведенні тренінгів, вікторин, змагань та організації відпочинку), а також нададуть можливість соціалізації та адаптації до нового середовища.

Список використаних джерел

1. Булавенко С. Д. Шляхи формування соціально-адаптованої особистості в загальноосвітній школі. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки». Чернігів : Вид-во ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, 2012. Вип. 96. С. 28–30.
2. Григоренко І. О., Савельєва Н. М. Соціальна робота з внутрішньо-переміщеними особами в сучасних умовах: навчальний посібник [для студентів і магістрів спеціальностей «Соціальна робота» та «Соціальна педагогіка»]-/ І.О. Григоренко, Н. М. Савельєва. Полтава: ПНПУ, 2017. 100 с.
3. Діяльність психологічної служби системи освіти у наданні допомоги постраждалим від збройного конфлікту на Сході України / авт. кол. за заг. ред. В. Г. Панка. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 29 с.
4. Допомога дітям, постраждалим внаслідок воєнного конфлікту: Довідник вихователя дошкільного навчального закладу / за ред. Н. В. Пророк. Слов'янськ: ПП «Канцлер», 2015. 84 с.
5. Левченко К. Б. Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям з дітьми в період військового конфлікту : навчально-методичний посібник. К. : Агентство «Україна». 2015. 174 с.
6. Марчук М., Костюк О. Використання ресурсів арт-терапії на допомогу дітям з сімей ВПО : практичний посібник. Чернівці, 2023. 106с.
7. Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям з дітьми в період військового конфлікту : навч.-метод. посіб. / Заг. ред.: К. Б. Левченко, В. Г. Панок, І. М. Трубавіна. К. : Агентство «Україна», 2015. 176 с.

*Анна Катеринич**аспірантка другого року навчання,
спеціальності 231 Соціальна робота,
Київського університету імені Бориса Грінченка**Науковий керівник: Ренате Вайнола,
доктор педагогічних наук, професор**Київського університету імені Бориса Грінченка*

МОЛОДІ ЛЮДИ З ІНВАЛІДНІСТЮ ВНАСЛІДОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПОРУШЕНЬ ЯК ОДНА З КАТЕГОРІЙ, ЩО ПОТРЕБУЮТЬ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ВТРУЧАННЯ В ХОДІ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Постановка проблеми. Розглядаючи сучасні наукові роботи та дослідження нами було відмічено, що дуже багато уваги приділяється створенню умов для інклюзії саме в освітньому просторі, та інтеграції дітей у навчальний процес. Так науковці Т. Чечко та Г. Першко всебічно розглядають створення умов для гармонійної інклюзії дітей до загальноосвітніх навчальних закладів. Про технології соціально-педагогічної роботи з дітьми, що мають інвалідність говорить у своїй роботі Р. Вайнола. Розкривають особливості роботи з родинами, що виховують дітей з інвалідністю у своїх роботах Н. Грабовенко та О. Денисюк.

Україна – це суспільство, економічна політика якого спрямована на забезпечення захисту прав та інтересів її громадян. На сучасному етапі розвитку країни особлива увага приділяється таким аспектам, що сприяють розвитку та становленню особистості.

Виклад основного матеріалу. Розвиток і становлення особливо характерні для дитинства, підліткового та юнацького віку. Сучасні виклики, нові обставини та умови війни спонукають суспільство переосмислити, вивчити та проаналізувати питання суспільного устрою, зокрема соціалізації кожної ланки, щоб кожен міг відчувати себе повноцінним членом суспільства, а фахівці та соціальні служби – вирішувати проблеми соціальної інтеграції, з якими зустрічаються найменш захищені соціальні групи, зокрема молоді люди з інвалідністю.

Молодь є рушієм суспільного та соціально-економічного зростання країни, та, в свою чергу, є однією з найбільш вразливих ланок суспільства. В Україні, станом на 1 січня 2022 року, налічувалося 9 969 315 молодих людей, це 24,3% від населення нашої країни.

На жаль, значна кількість молодих людей страждає від вроджених та набутих захворювань через політичні, екологічні, економічні умови та соціальні фактори, що впливають на їх здоров'я, через що може статися обмеження життєдіяльності, зниження якості життя і, зрештою, рівень соціальної активності часто межують з поняттям «інвалідність». Різні види інвалідності мають певні характеристики, проблеми та особливості. Так, молодь інвалідністю потребує допомоги та підтримки, оскільки в дитинстві їх часто підтримують батьки, сім'я та навчальні заклади, після закінчення яких ситуація може погіршитись. В умовах сьогодення не всі батьки можуть продовжувати підтримувати своїх дітей. Це може бути спричинено станом здоров'я, фінансовим та психологічним становищем.

Як наслідок, молоді люди часто залишаються наодинці зі своїми проблемами, обмеженими можливостями та потребою в соціалізації. Молоді люди з інтелектуальною інвалідністю потребують найбільшої уваги. Це пов'язано з тим, що хоча вони зазвичай фізично здорові, але часто мають обмеження у фізичній активності та спілкуванні, адже особливості їхнього когнітивного функціонування важко зрозуміти оточуючим.

Важливо зазначити, що аналіз існуючих досліджень демонструють, що багато молодих людей з інвалідністю мають низьку мотивацію та соціальні навички, мають труднощі у спілкуванні та обмежене коло спілкування. В умовах повномасштабного вторгнення до нашої держави, багато родин були вимушені змінити місце проживання, а це, в свою чергу, змусило змінити все звичне середовище .

Як висновок важливо зазначити, що проведений аналіз теоретичних даних свідчить про малу кількість приділеної уваги розвитку та інтеграції молодих людей з інвалідністю, а досвід фахівців, що працюють з даною категорією, допомагає стверджувати про те, що молоді люди з інвалідністю, внаслідок інтелектуальних порушень мають потенціал для розумового розвитку, стають економічно самодостатніми та соціально корисними, якщо вони отримують певну соціально-педагогічну та психологічну підтримку.

Список використаних джерел:

1. Вайнола Р. Х. Технології соціально-педагогічної роботи: програма навчальної дисципліни. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2012. 38 с.
2. Грабовенко Наталія Валеріївна. Соціально-педагогічна робота з сім'ями, що виховують дітей з обмеженими фізичними можливостями, в умовах реабілітаційного центру : Дис... канд. наук: 13.00.05. 2008.
3. З обмеженими можливостями, в умовах реабілітаційного центру: автореф. дис. на здобуття наук. ст. канд. пед. н.: спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка»; Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2008. 24 с.
4. Першко Г. О. Підготовка соціальних педагогів до інтеграції дітей особливостями психофізичного розвитку у середовище загальноосвітнього навчального закладу : автореф. канд. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка». Київ, 2011. 20 с.
5. Соціологія молоді / Під ред. проф. В. Т. Лисовського. СПб., 1996.
6. Чечко Т. М. Соціально-педагогічна підтримка батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах : дисертація канд. пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка» Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2018. 353 с.

*Софія Кобельник,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник: **Наталія Олексюк,**
*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВПЛИВУ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ МОЛОДІ

Постановка проблеми. Сучасна молодь є однією з ключових складових суспільства, яка має значний вплив на його розвиток та майбутнє. У зв'язку з цим, активна участь молоді в громадському житті та питання впливу громадських організацій на соціалізацію тієї ж молоді стає надзвичайно актуальним для обговорення. На жаль, в Україні виникає невіршених питань, які гальмують процес соціалізації молоді та знижують її активність у громадських організаціях. Громадські організації є важливим інструментом соціалізації молоді, які допомагають їм розвиватися та навчатися соціальної взаємодії з оточуючим світом.

Звідси очевидно, що громадські організації можуть відігравати важливу роль у соціалізації молоді. Соціалізація включає в себе процес передачі соціальних норм, цінностей, традицій та навичок, які допомагають індивідуалізуватись та інтегруватись в соціальну спільноту. В Україні таким переломним моментом, який призвів до соціальних перетворень стало набуття Україною незалежності [4, с. 10].

Метою дослідження наукової проблеми є висвітлення актуальних питань впливу громадських організацій на соціалізацію молоді. Для досягнення цієї мети ми звернемо увагу на такі питання, як відсутність інтересу молоді до громадської діяльності, бюрократичні перешкоди, недостатній рівень кваліфікації керівників громадських організацій та проблема фінансування. Крім того, у публікації будуть запропоновані шляхи вирішення цих проблем та підвищення рівня участі молоді в

громадському житті.

Виклад основного матеріалу. Молодь відіграє важливу роль у державотворенні, так як вона є ключовим фактором в розвитку країни та формуванні суспільства, а також є носієм ідей та інновацій, що забезпечує його прогрес та розвиток. Однією із головних ролей молоді в державотворенні її участь у політичному житті країни, так як молодь може бути представлена у парламенті та інших політичних інституціях, які здійснюють владу. Їх участь може забезпечити нові погляди на рішення, які приймаються, та сприяти більш демократичному та відкритому суспільству. При цьому, молодь завжди була рушійною силою багатьох, як соціальних так і політичних змін, наш історичний досвід це яскраво показує, тільки з початком нашої незалежності наше суспільство підняло три революції, рушійною силою яких була саме молодь (Студентська революція на граніті, Помаранчева революція, Революція Гідності), кожна з цих революцій була кроком нашого суспільства до ще більшого усвідомлення та переоцінення цінностей, як окремої нації. Кожна революція дає нам якийсь новий напрямок розвитку, і найбільше в напрямку розвитку, соціалізації та переоцінки цінностей рухається молодь, яка формує культуру нашої нації її модель поведінки не лише у внутрішньо державному аспекті а й на світовій арені. Саме тому громадські організації є дуже важливим та необхідним чинником соціалізації молоді та загалом суспільства, але також я вважаю що вони є дещо недооціненими в нашій державі [3].

До того ж молодь може бути активним учасником громадського життя та приймати участь у діяльності різних громадських організацій, які здійснюють важливі функції у суспільстві. Їхня участь може забезпечити більш ефективно виконання завдань цих організацій та сприяти розвитку суспільства в цілому. Разом з тим, молодь є головним джерелом кадрів у бізнесі, науці, культурі та інших галузях. Вони є носіями нових ідей, які можуть змінювати та покращувати життя людей, так як їх участь у вирішенні соціальних проблем, зокрема проблем бідності та безробіття, є дуже важливою для створення кращого майбутнього для всіх [2].

Переходячи безпосередньо до актуальних проблем соціалізації молоді у громадських організаціях, однією з актуальних проблем сучасного суспільного розвитку є формування молодого покоління, спроможного адекватно відповісти на всі виклики часу і активно

включитися в процес державотворення [1, с. 10]. На сьогоднішній день існують актуальні проблеми у соціалізації молоді у громадських організаціях. Виокремимо декілька з них. По-перше, відсутність інтересу до громадської діяльності, адже багато молодих людей не цікавляться громадською діяльністю через недостатню інформованість про можливості участі у ній, відсутність мотивації. Це одна з головних проблем, які перешкоджають участі молоді в державотворенні. Більшість молодих людей віддають перевагу розвагам та відпочинку замість участі у громадських заходах та ініціативах. Говорячи по причини цієї проблеми то на нашу думку, одна з причин відсутності інтересу – це недостатній розвиток культури громадської участі в школах та вищих навчальних закладах. Часто навчальні програми не містять достатньої кількості матеріалів про громадську діяльність та її важливість для суспільства. Крім того, молодь може відчувати відстань від політичного та громадського життя через відчуття безсилля та нездатності змінити щось. Також важливим фактором є недостатність інформації про можливості та ініціативи, які доступні для участі. Для вирішення цієї проблеми необхідно забезпечити доступність інформації та проводити активну пропаганду громадської діяльності серед молоді. Також важливо залучати молодь до участі в різних проектах та ініціативах, які можуть зацікавити їх та дати можливість відчувати свою важливість в суспільстві. Наприклад, проведення громадських заходів, фестивалів та інших культурних подій може привернути увагу молоді та заохочувати їх до участі у громадських ініціативах. Також створення волонтерських організацій та проектів, які мають конкретні цілі та завдання, може стимулювати молодь до більшого інтересу та залучення [4].

По-друге, громадські організації можуть бути дуже бюрократичними та важкодоступними для молодих людей, які не мають досвіду в організації та управлінні проектами. Бюрократія може проявлятися у формі надмірної регламентації, складних процедур та процесів, а також непрозорих та заплутаних механізмів прийняття рішень. Одна з причин бюрократизації у громадських організаціях полягає в тому, що вони можуть бути підпорядковані різними структурами влади та інтересами. Це може привести до затягування процесу прийняття рішень та ускладнити доступ до інформації. До того ж, деякі громадські організації можуть бути перевантажені різними формальними процедурами, що забирає багато

часу та ресурсів, що може зменшити їх здатність до ефективної роботи та залучення молоді. Для розв'язання проблеми бюрократизації у громадських організаціях необхідно проводити реформування системи прийняття рішень та спрощувати процедури. Також необхідно забезпечувати прозорість роботи громадських організацій та відкривати доступ до інформації про їх діяльність [4].

По-третє, громадські організації можуть спрощувати процедури участі молоді в їх проектах та ініціативах, забезпечувати доступність та зрозумілість інформації про них. Наприклад, впровадження онлайн-платформ для взаємодії та обміну інформацією може значно спростити процес співпраці молоді з громадськими організаціями. Проблемою у цьому аспекті виступає відсутність кваліфікованих керівників громадських організацій, так як молоді люди можуть не мати достатнього досвіду або знань, щоб ефективно керувати громадськими проектами, або вони можуть зіткнутися зі старшими колегами, які не бажають працювати з молодими людьми. Це одна з найбільш відчутних проблем, яка ускладнює діяльність цих організацій та може зменшувати їх вплив на суспільство. Незважаючи на те, що у громадських організаціях працюють волонтери, які мають певні знання та навички, вони можуть не мати достатнього досвіду та знань для ефективного керівництва проектами та ініціативами [3].

Причини відсутності кваліфікованих керівників у громадських організаціях є різні але одна із них це недостатній фінансовий ресурс, адже громадські організації зазвичай мають обмежені фінансові можливості, що ускладнює наймати кваліфікованих працівників. Окрім того, низька зарплата та відсутність соціальних гарантій може зменшувати привабливість такої роботи для професійних керівників.

Щоб вирішити проблему відсутності кваліфікованих керівників у громадських організаціях, необхідно залучати більше ресурсів та інвестувати у розвиток інфраструктури громадських організацій. Також можна залучати професійних керівників на базі добровільного згоди або відшкодуванням витрат. Важливо проводити розвиток громадських організацій, їх кадровий потенціал та навчати молодь управлінським навичкам. Необхідно сприяти створенню механізмів підтримки та співпраці між громадськими організаціями, що надасть можливість успішної реалізації сучасної молоді, а саме її соціалізації в складних

умовах, ведення військових дій в Україні.

Висновки. Загалом, актуальні проблеми соціалізації молоді у громадських організаціях включають в себе відсутність інтересу молоді до громадської діяльності, бюрократичність у громадських організаціях, відсутність кваліфікованих керівників та недостатню фінансову підтримку.

Для розв'язання цих проблем необхідно забезпечити привабливість та доступність громадської діяльності для молоді, спрощення процедур та скорочення бюрократичних перешкод, надання можливості для підвищення кваліфікації керівників та розвитку їх лідерських навичок, а також забезпечення достатньої фінансової підтримки з боку держави, місцевих бюджетів та приватних донорів.

Пропозиції щодо розв'язання цих проблем можуть включати розвиток інформаційних технологій та цифрових платформ для залучення молоді до громадської діяльності, створення спеціалізованих служб підтримки громадських організацій з питань юридичної допомоги, фінансового менеджменту та розвитку, а також надання фінансової підтримки за допомогою спеціальних грантових програм. Всі ці заходи можуть зміцнити роль молоді в державотворенні та сприяти ефективному розвитку громадських організацій як важливого чинника розвитку суспільства в цілому.

Список використаної літератури:

1. Деркач М. О. (2019). Формування громадського суспільства в Україні: стан, проблеми, перспективи. *Наукові записки НаУКМА*. Вип. 216. С. 83-91.
2. Порядок фінансування громадських організацій ветеранів. UPL: https://legal100.org.ua/wpcontent/uploads/2018/09/2018_finansuvannya_GO.pdf (дата звернення 28.03.2023).
3. Рак В. В. (2018). Особливості соціалізації молоді в сучасних умовах. *Педагогіка і психологія*. Вип. 37. С. 48-55.
4. Сівчук П. І. Проблеми соціалізації молоді в умовах соціально-політичних трансформацій / П. І. Сівчук. *Матеріали Міжнародної науково-технічної конференції, «Фундаментальні та прикладні проблеми сучасних технологій» до 100 річчя з дня заснування НАН України та на*

вшанування пам'яті Івана Пулюя (100 річчя з дня смерті), 22-24 травня 2018. Т. : ТНТУ, 2018. С. 10-11. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/25520> (дата звернення 28.03.2023).

5. Шморгун А. В. (2019). Соціальні рухи в Україні як фактор громадянського суспільства. Східна Європа: історія, політика, культура. 42 с.

*Тетяна Лященко,
аспірант першого року навчання,
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова*

Науковий керівник: **Ренате Вайнола,**
*доктор педагогічних наук, професор
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова*

СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ТРАНСФЕР САМОВИЗНАЧЕННЯ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Постановка проблеми. У змісті Концепції Нової української школи нині особливого значення набуває положення про формування у здобувачів освіти системи загальнолюдських цінностей – морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей) та соціально-політичних (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність) [2].

Однією із ключових компетентностей здобувача освіти Нової української школи визначено соціальну компетентність. Зокрема, самовизначення особистості, її соціальна успішність, в першу чергу, ґрунтуються на стані вдосконалення потреб у безпечних міжособистісних зв'язках та соціальному комфорті; на умінні адаптуватися до наявних соціальних умов та можливості знаходження шляхів для здійснення самореалізації.

Виклад основного матеріалу. У Законі України «Про освіту» зазначено, що компетентність – це динамічна комбінація знань, способів

мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [1]. Визначено, що «ключові компетентності – ті, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя» [1, с.10].

В. Шахрай визначає соціальну компетентність як якісний ступінь соціалізації особистості, ступінь набору певних знань, умінь, соціальних навичок та моральних цінностей, що забезпечують успішне входження людини в суспільство та його окремі групи. Інтеграція особистості у структуру суспільства реалізується на основі продуктивного виконання нею соціальних функцій, різноманітних соціальних ролей; ефективного вирішення проблемних соціальних ситуацій та успішної самореалізації [5].

Отже, соціальна компетентність забезпечує готовність особистості до самостійної життєдіяльності, спираючись на адекватне співвідношення людиною своїх можливостей, бажань, наявних якостей та вмінь задля досягнення власної мети та задоволення особистих потреб, з урахування вимог оточуючих та суспільства.

Процес соціального розвитку особистості відбувається впродовж усього життя, але саме у підлітковому віці присутній значний вплив на засвоєння життєвого, зокрема соціального досвіду, який неможливо буде компенсувати у майбутньому. У цей віковий період відбувається інтенсивне формування особистості, зародження її індивідуальності; формуються фундаментальні переконання та погляди на оточуючий світ. Тому важливими та необхідними на цьому етапі є доброзичливе ставлення дорослих та цілеспрямована педагогічна підтримка і заохочення особистісного розвитку для подальшого самовизначення підлітків.

Розглядаючи розвиток соціальної компетентності у підлітків, І. Ніколаєску підкреслює важливість засвоєння та активного відтворення соціокультурного досвіду через різні види діяльності, соціальні взаємодії та спілкування. Цей процес передбачає зміщення акцентів з накопичення досвіду до здатності застосовувати його для вирішення складних життєвих ситуацій, готовності до відповідальності за свої дії; уміння бути толерантним та проявляти емпатію [3].

Соціальна компетентність охоплює різноманітні риси, які є ключовими для соціальної успішності. Це передбачає не лише здатність ефективно взаємодіяти з іншими, а й власне самосприйняття та загальне відчуття благополуччя особистості у постійно змінному соціальному середовищі.

Таким чином, здатність особистості адаптуватися до соціального середовища та конструктивно взаємодіяти в ньому, є вирішальним фактором успішного входження її у структуру суспільства.

Однією з ефективних форм організації роботи закладу освіти, що має позитивний вплив на формування соціальної компетентності підлітка, є залучення його до діяльності, що забезпечує практичну реалізацію теоретично здобутих знань та умінь; дає змогу закріпити їх у процесі творчої діяльності та здобути нові навички. Цей процес передбачає спрямованість на ту активність, що виявляє підліток у своїй діяльності та як наслідок – розвиток готовності до самореалізації та самовизначення [4].

Висновки. Отже, соціальна компетентність підлітків формує знання та навички, що необхідні для успішної інтеграції особистості у соціальне середовище; визначає здатність індивіда дотримуватися загальноприйнятих соціальних норм та правил; передбачає вміння конструктивної взаємодії з оточуючими, виступаючи основним механізмом у соціалізації, та адаптації.

Соціальна компетентність сприяє ефективному процесу самовизначення особистості, що визначає успішність її становлення як повноцінного члена суспільства, забезпечує готовність підлітків до здійснення свідомих самостійних виборів, дає можливість побудови подальших життєвих планів та перспектив майбутньої успішної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 02.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 23.04.2023).

2. Концепція «Нова українська школа»: концептуальні засади реформування середньої школи URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 23.04.2023).

3. Ніколаєску І. О. Формування соціальної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів: науково-методичний посібник. Черкаси: ОПОПП. 2014. 76 с.

4. Флярковська О. В. Психолого-педагогічні умови формування соціальної компетентності підлітків. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2019. № 4. С. 36-40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2019_4_8 (дата звернення: 22.04.2023).

5. Шахрай В. М. Формування соціальної компетентності особистості як умови її якісно взаємодії з суспільством. *Вісник ЛНУ імені Т. Шевченка*. 2012. № 7 (242). Ч.ІІ. С. 53-59.

Олександра Миколів,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник: Світлана Калаур,
*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ПРОФІЛАКТИКИ МОБІНГУ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Основний Закон України – Конституція України проголошує: «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [7]. У Загальній декларації прав людини зазначено: «Усі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один до одного в дусі братерства» [6].

Розбудова і реформування системи освіти в Україні відбувається у складних воєнно-політичних та соціокультурних умовах сьогодення.

Негативний вплив реалій життя часто віддзеркалюється у різних соціальних сферах, зокрема, і у навчальних закладах загальної середньої освіти в учнівських колективах та взаємостосунках вчителів та учнів. Проблема цілеспрямовано психологічного та фізичного «терору», зокрема, мобінгу зустрічається доволі часто. Отож, є надзвичайно важливою і актуальною. Важливого значення набуває організація процесу виховання у навчальних установах, завданням яких є формування основ моральної культури особистості, сприянню засвоєння моральних норм і правил, розвитку моральних мотивів і навичок поведінки.

Виклад основного матеріалу. Виховання гуманного ставлення розглядається науковцями як процес формування моральних уявлень, почуттів, мотивів поведінки і звичок. Проблема морального виховання та формування гуманних емоцій у стосунках представлена у дослідженнях І. Княжевої, Н. Скрипник, Л. Врочинської, Ю. Приходько, В. Котирло, О. Вовчик-Блакитної та ін.

А от проблема мобінгу, як психологічна, була окреслена ще в 70-80 роках ХХ століття у Швеції фахівцем німецького походження у галузі індустріальної психології Хайнцом Лейманном після проведених ним досліджень у скандинавських країнах. Науковець описав мобінг і охарактеризував його як психологічний терор, що включає систематично повторюване вороже й неетичне поводження одного або декількох людей, спрямоване проти іншої людини, в основному однієї. Міжнародна організація праці у 1998 році у книзі «Насильство на роботі» («Violence at Work») у переліку з такими злочинами як вбивство, пограбування, зґвалтування подає мобінг. Пояснення цьому таке: необразливий на перший погляд у порівнянні з іншими видами фізичного насильства мобінг іноді закінчується у жертви зведенням рахунків з життям [3; 4].

Мобінг як наукова проблема представлений у працях учених Д. Лейн, А. Колот, О. Кочмар, К. Лоренц, Д. Сорокіна, Є. Догаєв, М. Галасанов. З. Фрейда, О. Байло, К. Нідла, С. Василюка, Х. Леймана, Б. Уілсона, Е. Руланн, Н. Чередніченко, А. Самойленко, О. Кайріс та ін. Незважаючи на наявність багатьох наукових праць щодо боротьби з мобінгом, проблема морального переслідування на робочому місці не є до кінця вивченою і дослідженою, а деякі проблеми у цій сфері залишаються невирішеними. Отже, враховуючи важливість і актуальність даного явища, доцільно продовжити дослідження з цієї проблематики [1. С. 88-

89].

У багатьох країнах, таких як Франція, Німеччина, Канада та інших проблеми мобінгу розглянуті на законодавчому рівні. В Україні 4 березня 2019 року до Верховної Ради України було подано законопроект № 10118 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії мобінгу», яким передбачається відповідальність за цькування на роботі, а 16 листопада 2022 року Закон щодо протидії мобінгу прийнято та передано на підписання Президенту України [5].

Для розуміння поняття «мобінг» дамо визначення цього негативного явища. Мобінг (з англ. – натовп, глум) – це регулярне цілеспрямоване нанесення фізичної чи психологічної шкоди людині, дитині, зокрема, у трудовому колективі керівництвом, чи колективом в цілому. Зокрема, актуальним є той факт, що це слово пов'язане з довготривалим виключенням особистості з групи, класу, колективу. Це «довготривале» ізолювання особи більшістю членів класу, чи групи. Як показують дослідження, актуальним в учнівських колективах поняття «мобінгу» означає психологічний терор, який здійснює група по відношенню до особистості. Види мобінгу: бойкот, причіпки, цькування, кепкування, наклеп, дезінформація, спричинення шкоди здоров'ю, дрібні крадіжки або псування особистих речей. Крім того, в залежності від походження, мобінг поділяють на вертикальний (боссинг) — від керівництва, або відповідно від підлеглих, і горизонтальний — від колег або учнів. Передумови мобінга з боку жертви: конкуренція з вже існуючим авторитетом (через відхилення від психологічних рамок колективу; стиль, в тому числі манера поведінки [2; 3].

Найчастіше жертвами шкільного насилля стають учні, які мають: фізичні недоліки або вади – ті, що носять окуляри, діти з особливостями поведінки – замкнуті, або імпульсивні; діти з особливостями зовнішності; діти з певними вадами здоров'я –. Також слід згадати учнів з поведінкою, як у жертви (слабкість, жалібність, емоційність, вразливість). Для учнів, які отримали статус відкинутих, характерним є об'єднання в мікрогрупи, які переростають у так звані «групи ризику».

Наслідки мобінгу: занижена самооцінка, комплекс неповноцінності, незахищеність; неадекватне сприйняття реальності (тривога, стрес, фобії, депресії, неврози, страх), відхилення в поведінці, формування залежностей (алкогольної, тютюнової, наркотичної, психологічної), порушення в

комунікативній сфері (страх спілкування з людьми, крайня недовіра до людей, відсторонення від спілкування з колективом) [2;3].

Відсутність корекційного впливу на таких учнів, інтеграція даних мікрогруп сприяє формуванню відхилень у поведінці учнів, а це впливає на стан правопорушень у навчальному закладі і створює негативний мікроклімат в учнівському колективі. Об'єднуючись між собою, такі учні порушують робочу атмосферу на уроці, викликають негативізм і роздратування у вчителів, висміюють, або принижують однокласників, конструктивно налаштованих на навчання.

Що ж стає ґрунтом мобінгу? Часто причиною цього є демонстрація сцен насильства у ЗМІ. Також пережите насильство спостерігається не лише в кіно, а й на власному досвіді, а саме в неблагополучних сім'ях, сценах приниження в класі, на вулиці в товаристві друзів, чи незнайомців (бійки, вимагання грошей, психологічний тиск, словесні образи). Причиною мобінгу може бути не тільки агресія або страх, а також нудьга і монотонність, бажання розв'язатись, чи виділитись серед інших. Наслідки таких «розваг» відображаються на особистості і супроводжуються психосоматичними порушеннями [2, с. 21-22].

Як не прикро, але однією з причин мобінгу є й нестабільність сучасної сім'ї (багато дітей живе з одним із батьків, значна частина дітей проживає з родичами або опікунами у зв'язку з виїздом батьків за кордон, існує багато функціонально неспроможних, деструктивних сімей). У зв'язку з цим, у дітей в таких сім'ях з'являються емоційні розлади, депресивні стани, агресивність, що значною мірою впливає на взаємовідносини в учнівському колективі.

Мобінг вкрай негативно впливає на соціалізацію жертви, дезадаптуючи її з усіма впливаючими звідси наслідками, а саме: руйнування, або ж затримка формування сфер, в яких здійснюється становлення особистості – діяльності, спілкуванні, самосвідомості.

Основні завдання соціально-педагогічної корекційної роботи з постраждалими від шкільного насилля:

- працювати з колективом у якому зафіксовано явище мобінгу через бесіду, тренінги з метою подолання агресії, конфліктності та формування взаємоповаги, толерантності та емпатії;

- створити психологічний комфорт для учнів через позитивну підтримку в колективі, формувати навички конструктивного спілкування;

- працювати з учнями у напрямку формування навичок впевненої поведінки, позитивного самосприйняття;
- через певні тренінги та рефлексії підвищувати рівень емоційної комфортності шляхом зниження тривожності [2;3].

Слід також підкреслити велике значення батьківської уваги, спрямованої на виявлення та запобігання цькуванню, агресивних дій з боку дітей. Батьки здатні допомогти своїй дитині і запобігти цькуванню її у школі, чи також виявити і коректувати агресивну поведінку своєї дитини. Діти часто не знають, як самостійно розв'язати певні проблеми. Проблема булінгу, мобінгу – не виняток. Для батьків дуже важливо вміти попередити, або належним чином відреагувати на ситуацію насилля, цькування в яку потрапляють їхні діти. Саме тому класні керівники та соціально-психологічна служба має працювати з батьками у даному напрямку на попередження проблеми [8].

Напрямки профілактики у превентивній роботі соціального педагога:

- чітке формулювання серед учнів правил поведінки, формування в учнів навичок самоконтролю, ознайомлення з правами та обов'язками, підтримка позитивного статусу кожної дитини (особливо, потенційної жертви мобінгу) в класі;
- організація спільної роботи у колективі з певною благородною метою (наприклад, благодійна діяльність);
- недопущення та ствердний осуд постійно деструктивної й антисоціальної поведінки учнів;
- використання в роз'яснювальній профілактичній діяльності такий матеріал, що спонукатиме слухачів до позитивних змін власної поведінки;
- заохочення учнів до позитивних змін в особистісному вдосконаленні [9].

Профілактична робота передбачає діагностику (збір інформації щодо проявів мобінгу), цілеспрямовані заходи (виховна робота з використанням інтерактивних форм та методів арт-терапії для зняття агресії і реабілітації; обговорення на загальношкільних і батьківських зборах; запровадження медіації; навчання шкільного персоналу стратегіям профілактики цькування і втручання при виникненні насильства серед дітей); моніторинг ситуації; співпраця з практичним психологом та молодіжними громадськими організаціями з метою проведення тренінгів та реабілітаційних занять [4].

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що мобінг – це різновид насильства, який потребує детального вивчення та аналізу, адже людина та її гідність є найбільшою цінністю. Вказане обумовлює необхідність удосконалення системного підходу на подолання, запобігання та протидію мобінгу у суспільстві. На мою думку, беззаперечним є те, що практична діяльність соціального педагога з профілактики мобінгу у закладах загальної середньої освіти є однією із первинних ланок у сфері запобігання цього негативного явища.

Список використаних джерел:

1. Alexander Nikitenko, Elena Kravchenko Implementation of responsibility for mobbing in Ukraine. Впровадження відповідальності за мобінг в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. С. 88-89.

2. Алексеєнко Т. Ф. Булінг і мобінг: причини розвитку і шляхи профілактики. Київ, С. 16-25 UPL: <https://mail.google.com/mail/u/0/?tab=rm&ogbl#inbox?projector=1> (дата звернення 31.03.2023).

3. Алексеєнко Т. Булінг і мобінг: реалії і шляхи профілактики. Безпечна школа // *Педагогічна газета*. 2018. № 6 (268).

4. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник. Андрєєнкова В. Л., Мельничук В. О., Калашник О. А. К.: ТОВ «Агентство «Україна». 2019. 132 с.

5. Офіційний вебпортал парламенту України: Верховна Рада України гарантувала усім працівникам в Україні правовий захист від мобінгу (цькування). UPL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/230333.html> (дата звернення 29.03.2023).

6. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. Ст. 1 UPL: https://ips.ligazakon.net/document/MU48001D?an=301&ed=1948_12_10 (дата звернення: 29.03.2023).

7. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Ст. 3. UPL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 29.03.2023).

8. Методичні рекомендації щодо формування безпечного освітнього простору, запобігання булінгу та мобінгу. UPL: <http://22.zosh.zt.ua/metodychni-rekomendacziyi-shhodo-formuvannya->

bezpechnogo-osvitnogo-prostoru-zapobigannya-bulingu-ta-mobingu (дата звернення 31.03. 2023).

9. Психологічна проблема мобінгу в шкільному середовищі Департамент освіти і науки Івано-Франківської міської ради. URL: http://osvita-mvk.if.ua/content&content_id=1266 (дата звернення 31.03.2023).

Вікторія Ольхова,
*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології,
Державний заклад «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)*

Науковий керівник: **Наталія Краснова,**
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки
Державний заклад «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)*

НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ПРОФІЛАКТИКИ БУЛІНГУ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві продовжується утвердження загальнолюдських цінностей, серед яких чільне місце посідає розуміння цінності кожної людини та її особистої гідності. Негативне явище булінгу якраз і гальмує процес утвердження таких цінностей. Воно надзвичайно поширене в сучасному закладі загальної середньої освіти. На жаль, цю проблему з деяких причин частіше звикли замовчувати, не розголошувати. І саме за таких умов проблему не усувають, а навпаки, вона набуває більших обсягів і жорстокості. Як ніколи тема профілактики булінгу серед молоді стала надзвичайно актуальною сьогодні.

Виклад основного матеріалу. Внесок у теорію подолання булінгу зробили такі зарубіжні науковці, як Д. Ольвеус, Д. Лейн, Е. Роланд, Е. Міллер, Д. Таттум, Д. Томпсон та ін. В Україні феномен шкільного булінгу, шляхи запобігання та подолання цієї проблеми висвітлювали Є. Волков, С. Кривцова, А. Орлов, А. Малішевська, В. Хмелько та ін. Поняття «шкільне середовище» досліджували А. Куракін та Л. Новікова. Психовікові особливості підліткового віку вивчали В. Гончаров, Д.

Ельконін, А. Краківський та ін. Термін «профілактика» розглядали А. Капська, І. Зверева, Л. Коваль та ін.; поняття «соціальна профілактика» досліджували О. Безпалько, В. Поліщук, С. Харченко та ін.

Однак, протиріччя, які виникають внаслідок важкості визначення і виокремлення булінгу, як явища, яке найчастіше виникає у закритих від впливу дорослих групах (клас, однолітки) від звичайних підліткових конфліктів, котрі можуть бути яскравими за проявом, але короткими за своєю природою і зумовили вибір теми нашої статті.

Поняття «булінг» походить від англійського слова «bully», яке означає хуліган, забіяка, людина, яка використовує свою силу і владу, щоб налякати, або заподіяти шкоду слабшим людям. Поняття «булінг» (bullying) означає агресивну поведінку однієї людини відносно іншої з метою заподіяти їй моральну або фізичну шкоду, принизити її і в такий спосіб утвердити свою владу [4].

Булінг – це один із видів насильства, який має умисний характер, проявляється в тривалій агресії, пов'язаній із повторюваними діями фізичного, психічного, економічного, сексуального характеру з боку особи або групи осіб, які мають переваги (фізичні, психологічні тощо), з можливим використанням технічних засобів, вчинюваних з певною метою (залякування особистості, покарання за вчинення якогось діяння, моральне приниження, примушування зізнатися в чомусь тощо), що спричиняє різного роду (соціальні, матеріальні, моральні, фізіологічні, психологічні тощо) негативні наслідки та є небезпечним для життя та здоров'я особи [2].

На сьогодні першочерговим заходом запобігання булінгу є активна соціально-виховна робота щодо роз'яснення суті даного явища, способів протидії та захисту від нього.

Одним із напрямків профілактики булінгу є участь в антибулінгових програмах, що передбачають розвиток комунікативних навичок, навичок розв'язання конфліктів, стресостійкості особистості. Успішні антибулінгові програми «Bullying Prevention Program», «KiVa», «Friendly Schools», «Anti-bullying – prevention and intervention», «Метод Фарста» що були запроваджені в окремих державах: Норвегія, Фінляндія, Америка, Швеція, передбачали, зокрема, рольові ігри, в яких виконуються функції жертви та агресора, написання творів на тему почуттів жертви булінгу,

обговорення в класі фактів насильства, обговорення проблематики насильства в межах класного колективу [3].

До напрямів соціально-виховної роботи з профілактики булінгу серед підлітків в закладі загальної середньої освіти можна віднести наступні:

1. робота з педагогічним колективом: опанування формами та методами профілактики булінгу в підлітковому середовищі, тренінги, спільні перегляди та обговорення тематичних відеосюжетів з усіма учасниками освітнього процесу щодо ненасильницьких методів поведінки та виховання, круглі столи;

2. робота з батьками: бесіди, консультації, тренінгові заняття, що спрямовані на ознайомлення з психолого-педагогічними особливостями підлітків;

3. робота з учнями: діагностика причин булінгу, дискусії, диспути, що спрямовані на попередження та вирішення конфліктів у підлітковому середовищі, управління власними емоціями та подолання стресу, симуляційні та ділові ігри для формування умінь та навичок з попередження булінгу.

Висновки. Заплановані заходи мають бути спрямовані на досягнення конкретних результатів, тобто, мати чіткий критерій ефективності. Метою проведення заходів має стати не їх кількість, а рівень зменшення прояву булінгу (цькування) та покращення загальної психологічної атмосфери в підлітковому середовищі конкретного закладу загальної середньої освіти.

Список використаних джерел:

1. Olweus D. Bullying at school: tackling the problem. *Research Centre for Health Promotion*, 2001: University of Bergen.

2. Миронюк Т., Запорожець А. Удосконалення заходів протидії булінгу в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 3. (112). С. 21-28.

3. Nation M., Crusto C., Wandersman A., Kumpfer K., Seybolt D., Morrissey-Kane E. & Davino K. Critical issues in the prevention of violence-related behavior in youth. *Clinical Child And Family Psychology Review*. 2003. №5 (2). P. 133-160.

4. Барліт О. Форми і методи подолання (мінімізації) соціально-педагогічної та психологічної проблеми булінгу в освітньому середовищі. *Горизонти освіти* : науково-методичний журнал. 2012. № 2 (35). С. 44-47.

Віталій Онинко,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 231 «Соціальна робота.
Соціальна педагогіка. Практична психологія»,
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)

Науковий керівник: **Наталія Отрощенко,**
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки,
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)

ПРОФІЛАКТИКА РАНЬОГО БАТЬКІВСТВА У РОБОТІ ШКІЛЬНОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Постановка проблеми. Сучасний етап суспільного розвитку в Україні характеризується трансформацією традиційних стереотипів репродуктивної поведінки, загостренням демографічних проблем, зміною моделей сімейних стосунків. Статева зрілість підлітків стала більш ранньою. Зміна соціальних та моральних цінностей, яка відбувається в останні роки в українському суспільстві, значно вплинула на свідомість молоді щодо шлюбу, створення сім'ї та народження дітей.

Виклад основного матеріалу. З одного боку, молоді люди досить рано розпочинають статеве життя, яке частіше буває невпорядкованим, з другого – психологічно не готові до створення сім'ї та свідомого відповідального батьківства. У результаті кожен рік у світі близько 15 млн. дівчат неусвідомлено вагітніють у віці 14-16 років і народжують дітей, піклування за якими частіше всього беруть на себе батьки або старші родичі. Часто ці діти виявляються залишеними, покинутими, потрапляють до дитячих закладів.

Вагітність, як правило, у 14-16 років – це неусвідомлений крок: просто так трапилося й юні батьки живуть ілюзіями прекрасного майбутнього. Але що вони здатні вкласти в духовний розвиток свого малюка? – зазвичай нічого! Це безвідповідальна та незапланована

вагітність, небажання мати дитину супроводжується негативними емоційними переживаннями, що порушує процес формування адекватної батьківської поведінки.

Саме цей факт і підтверджують статистичні дані Міністерства охорони здоров'я: близько 60 % новонароджених дітей мають юних матерів віком від 14-16 років. У Луганській області неповнолітні матері складають 48 % від загальної кількості народжуваності (дані 2021 року). За даними акушерсько-гінекологічного відділення Сватівської багатопрофільної лікарні за період з липня 2020 по березень 2021 року народилося 10 дітей від 14-річних дівчат і 34 від 17-річних.

Девіантне батьківство – це безвідповідальна поведінка подружжя, яка заперечує формування позитивного образу дитини, не сприяє збереженню її здоров'я, а іноді й життя, порушує процес її нормального розвитку в пренатальному і перинатальному періодах, що в подальшому ускладнює процес нормальної соціалізації дитини [1, с. 148].

Дослідження у сфері девіації батьківства ретельно висвітлюють дану проблематику. Так, причини та характеристики девіантного материнства розкрито у працях таких вітчизняних вчених: Л. Гридковець, Н. Даниленко, Н. Кодацька, М. Нестеренко, О. Швець, Н. Яремчук та ін.

За останнє десятиріччя науковцями здійснено низку соціально-педагогічних досліджень, присвячених питанням роботи з неповнолітніми матерями (І. Братусь), формуванню у молоді навичок усвідомленого батьківства (Л. Буніна, Т. Гусак, В. Кравець, Г. Лактіонова), соціально-педагогічній роботі з сім'ями (Г. Бевз, Н. Делінгевич, І. Трубавіна), підтримці молодих сімей (Т. Алексеєнко), оцінці потреб дитини та її сім'ї (І. Зверева, З. Кияниця, Ж. Петрочко).

Діти юних батьків не забезпечені ні матеріально, ні духовно. Вони часто страждають від того, що безвідповідальним батькам не вистачає досвіду виконання дорослих обов'язків і турботи про інших. Оскільки юні батьки відчувають стрес і фрустрацію, вони частіше нехтують власними дітьми. Наслідками таких дій є відставання у когнітивному зростанні [2, с. 85].

Якщо в родині присутні одночасно такі чинники, як злидні, розбіжності між подружжями й погана освіта батьків, то шанси виникнення цих проблем у дитини збільшуються. Не у всіх юних мам є люблячі чоловіки, не у всіх стабільна економічна ситуація, не у всіх є

кому допомогти з доглядом за дитиною. Мама, яким бракує підтримки та позитиву, схильні зриватися на своїх маленьких дітях, весь час докоряти їм у власних проблемах, не приділяти належну увагу на виховання та догляд. Але ж в чому винна ця дитина? Чи просила вона Вас вступати в ранні дошлюбні статеві стосунки?

Висновки. З огляду на вищесказане, розуміємо, що важливим завданням медичних та соціальних служб, громадських організацій, преси та телебачення, Інтернет-мереж є формування відповідального ставлення до батьківства, від рівня й якості якого залежить здатність матері та батька дитини повною мірою виконувати свої батьківські обов'язки та сприяти повноцінному, здоровому розвитку дитини, саме тому перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у розробці соціально-педагогічної профілактики раннього батьківства здобувачів загальної середньої освіти.

Список використаних джерел:

1. Безпалько О. В. Системний підхід до організації соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю в територіальній громаді // Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2006. № 3. С. 46-54.
2. Громова З. П. Гігієна та фізичне виховання учнів в родині. Мінськ. 1973. 140 с.

*Карина Устенко,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 231 «Соціальна робота.
Соціальна педагогіка. Практична психологія»,
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»(м. Полтава)*

Науковий керівник: **Наталія Отрощенко,**
*кандидатка педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки,
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»(м. Полтава)*

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У ДИТЯЧІЙ ШКОЛІ МИСТЕЦТВ

Постановка проблеми. Відкриті, дружні стосунки – джерело натхнення, стимул подолання труднощів, те, що дає почуття задоволення й розуміння того, що зусилля не були марними. Взаєморозуміння й відкритість – підґрунтя рівноправних, безконфліктних стосунків.

Наразі мистецтво стає одним із засобів самореалізації особистості та способом вирішення життєвих труднощів сучасної людини. Його роль у вихованні підростаючого покоління неухильно зростає, оскільки протидіяти явищам бездуховності, аморальності можна лише шляхом формування усвідомлення важливості та пріоритету загальнолюдських цінностей, вдосконалення творчого потенціалу, прагнення до пізнання.

Виклад основного матеріалу. Характерна риса справжньої дитячої школи мистецтв – це сприятливий клімат, що визначає ставлення вчителів і дітей до всього, що відбувається, як до особисто значущого, важливого і цікавого. І якщо необхідність спілкування збігається з бажанням і вмінням підтримувати добрі стосунки, то в колективі поступово складається позитивний психологічний клімат, а також благодатні умови для подальшого розвитку і вдосконалення особистості. Учнівський колектив є могутнім засобом формування особистості, але лише тоді, коли клімат в ньому сприятливий та безконфліктний.

Сприятливий соціально-психологічний клімат є одним з вирішальних чинників успішної життєдіяльності людини в усіх сферах

суспільних відносин, найважливіша умова удосконалювання способу життя і формування особистості.

Одним з перших зміст соціально-психологічного клімату розкрив відомий вчений В. Шепель. На його думку, соціально-психологічний клімат – це емоційне забарвлення психологічних зв'язків членів колективу, що виникає на основі їх близькості, симпатії, збігу характерів, інтересів, схильностей. Б. Паригін зазначає, що соціально-психологічний клімат – один із вирішальних чинників успішної діяльності людини в усіх сферах життя суспільства [1, с. 5].

Також соціально-психологічний клімат у своїх дослідженнях висвітлює низка авторів, серед яких: Р. Шакуров, В. Дворецька, Л. Карамушка, Є. Кайлюк, Є. Жаріков, А. Русалінова.

Змістова характеристика соціально-психологічного клімату пов'язана, як правило, з самопочуттям дитини в колективі (настроєм, задоволенням, психологічним комфортом). Коли самопочуття підростаючого покоління переноситься на їх відношення до начання, виховання та інших членів колективу, на міжособистісні відносини, тоді складається соціально-психологічний клімат. Саме в такому аспекті розглядають психологічний клімат Б. Паригін, К. Платонов, Г. Моченок.

Найбільш повне визначення соціально-психологічний клімату, на нашу думку, дає вчений В. Кноринг. Він розуміє під соціально-психологічним кліматом якісну сторону міжособистісних стосунків, яка проявляється у вигляді сукупності психологічних умов, що сприяють або перешкоджають спільній продуктивній діяльності й всебічному розвитку особистості у групі [2, с. 10].

Соціально-психологічний клімат характеризується насамперед особливостями взаємин у групі, під якими розуміють обмін діяльністю, інформацією, спілкуванням.

Спільна діяльність людей в організації в свою чергу регулюється на трьох рівнях взаємодії:

4) соціальна взаємодія – спирається на формалізовані взаємини, зумовлені правовими, економічними й соціальними нормами;

5) соціально-психологічна взаємодія – це взаємини між людьми в процесі спільної діяльності;

6) психологічна взаємодія – це рівень міжособистісного спілкування, що спирається переважно на емоційно-почуттєву сферу.

Переконані, що гармонійний розвиток творчої особистості в межах дитячої школи мистецтв відбуватиметься за умови створення сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі дитячої школи мистецтв.

Висновки. Таким чином, зважаючи на беззаперечну актуальність розглянутої проблеми, перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у розробці соціально-педагогічного проєкту щодо покращення соціально-психологічного клімату в дитячій школі мистецтв.

Список використаних джерел:

3. Моченов Г. В., Ночевник А. М. Конфліктні ситуації й організаційні структури колективу. Тернопіль. 1993. 123 с.

4. Богомолотьцев А. Социально-психологический климат коллектива: понятие и методы анализа. *Менеджмент*. 2004. № 8. С. 19-25.

*Марія Савич,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 231 Соціальна робота,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник: **Людмила Петришин,**
*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ БУЛІНГУ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Останнім часом серед сучасної молоді надзвичайно актуальною є проблема насильства, тривалих агресивних проявів та міжособистісної поведінки молоді, яка вчиняється самими дітьми. Булінг – це, зокрема, специфічна форма агресивної поведінки, за якої сильніший (авторитетний) учень (чи учні) систематично погано

поводиться з іншим (слабшим, стороннім). Ситуація звернення не обмежується лише ролями «агресора» і «жертви», а включає й інших однокласників, робить їх активними або пасивними учасниками цих відносин. Такі стосунки називають шкільним насильством, поширеність якого визнана в освітній практиці останніх років і є соціальною проблемою.

Виклад основного матеріалу. Явище булінгу дуже поширене в сучасних школах, вчителі роблять багато для того, щоб цькування не було вчасно помічено, але іноді цю проблему замовчують, оскільки причини цькування не публікуються та не обговорюються. У таких умовах проблема не зникає, а навпаки, набуває більших масштабів і більш інтенсивних проявів. Профілактика шкільного насильства є найважливішим завданням для педагогів і психологів, оскільки насильство над дітьми неминуче призводить до багатьох руйнівних наслідків, а саме:

- педагогічні наслідки: шкільні суперечності, шкільна неуспішність;
- психологічні наслідки: психічні розлади, закріплення негативної самооцінки, зниження самооцінки, порушення соціалізації, соціальна дезадаптація;
- медичні наслідки: поранення або самогубство [1; 2].

Згідно з сучасними дослідженнями, Україна входить до топ-10 країн, де в школах переважає дитяча агресія. Постраждали переважно учні віком від 11 до 15 років.

Термін «булінг» походить від дієслова «to bull», що означає «залякування, переслідування». Кембриджський словник англійської мови визначає це дієслово як: «ображати, залякувати когось, хто є нижчим або менш впливовим»; «спричинення небажаної дії іншій людині».

Келіл Дюкс є автором перших публікацій про це явище, він писав про булінг ще в 1905 році. Проте більш детально поняттям булінгу вітчизняні та зарубіжні вчені займалися лише пізніше [1; 2].

У 1978 році Ден Олвеус ввів у науковий обіг термін «булінг». Він провів власне дослідження дитячої агресії, переважно щодо «хлопчиків» і «шкільних хуліганів». Вчений вважав, що роль жертви чи агресора залежить не від групових явищ, а від індивідуальних особливостей дитини. Крім того, дитячій агресії сприяють певні негативні умови соціального середовища. Дослідник посилався на тристоронню природу

явища булінгу: 1) систематичні/повторювані дії; 2) агресивність; 3) дисбаланс сил [1; 2].

Заступник директора Українського інституту вивчення екстремізму Богдан Петренко наголошує: «Насправді переслідування є маленькою версією теракту. весь клас, що він начальник». «Крайнім проявом булінгу є розвиток антилюдських мотивацій», - пояснює дослідник [1; 2].

Отже, домагання є формою психологічного насильства у формі гноблення, дискримінації, залякування, переслідування, бойкоту, дезінформації, пошкодження особистого майна, фізичного насильства. Цей термін означає тривалий процес навмисної жорстокості (фізичної та психічної) дитиною або групою по відношенню до іншої дитини або дітей, які не можуть захистити себе в даній ситуації. Булінг – глобальне та масове явище.

У 2018 році в Україні відбулися кардинальні зміни щодо булінгу – це явище було внесено до закону, а 19 січня 2019 року закон набув чинності. Адже акти насильства завдають шкоди фізичному та психічному здоров'ю всіх трьох учасників процесу – жертви, злочинця та свідка. Мета жорстокого поведіння полягає не лише в впливі на жертву, а й у формуванні відповідної моделі поведінки: начебто насильство було ефективним для досягнення успіху в житті, завоювання авторитету. Булінг є тривожною тенденцією, особливо серед дітей сьогодні [2; 3].

Згідно з опитуванням HBSC 2020 року, 35% респондентів серед дітей віком 10-17 років були залучені в образи/приниження або знущання над іншим протягом останніх двох місяців, 37,9% були жертвами образ, знущань або приниження іншого підлітка [3].

Результати опитування U-Report відображають найпоширеніші причини жорстокого поведіння: жорстоке поведіння не помічають дорослі (39%) і певні характеристики дітей (26%). Це поширена проблема сучасного українського суспільства, і найяскравіше вона проявляється в освітньому середовищі, де дитина проводить більшу частину свого повсякденного життя [3].

Закон України «Про внесення деяких змін до законодавства України щодо протидії булінгу» розширює визначення булінгу, спричиненого діями чи бездіяльністю будь-якої особи, яка бере участь у навчальному процесі. Це означає, що розширюється спектр навчальних суб'єктів: не тільки дошкільнята, студенти, учні, а й учні професійно-технічних,

професійно-технічних та загальноосвітніх навчальних закладів, педагоги дитячих садків, шкіл, коледжів та всі, хто задіяний у навчально-виховному процесі та батьки. У законі під терміном домагання розуміють випадки економічного та сексуального насильства, насильства з використанням електронних засобів зв'язку. Жорстоким поведінням є також насильство щодо неповнолітніх або вчинене ними насильство щодо інших учасників навчально-виховного процесу, що призвело до заподіяння шкоди психічному, а іноді й фізичному здоров'ю [6].

Українське законодавство вперше встановлює відповідальність не лише за спостереження, а й за приховування випадків домагань.

Зміни щодо запобігання насильству серед однолітків внесено до Закону України «Про освіту і виховання», який визначає права та обов'язки всіх учасників освітнього процесу, та Закону України «Про адміністративні правопорушення». Закон також визначає покарання за порушення, вчинені вчителями, викладачами наук, науковими працівниками, директорами або засновниками навчальних закладів. Він регламентує адміністративну відповідальність причетних до зловживань у вигляді штрафів та заходів виховного характеру [4; 5; 6].

Міжнародні організації визначають булінг, як небажану та агресивну поведінку учнів, метою якої є залякування, демонстрація влади та приниження.

Ось деякі ознаки образливої поведінки, які відрізняють її від простої суперечки чи конфлікту:

- завжди беруть участь три сторони: агресор, жертва і спостерігач;
- це може статися несподівано, коли дитина опиниться в ситуації булінгу або просто приєднається до булінгу;
- негативно впливає на фізичне та психічне здоров'я всіх учасників;
- супроводжується реальним фізичним чи психологічним насильством: жертву дражнять, шантажують, б'ють, залякують, висміюють, травмують, принижують, ширяться чутки, публікують особисту інформацію/фото в соціальних мережах;
- якщо це сталося один раз, це може повторитися; дитина важко протистоїть булінгу;
- агресор не шкодує, дії агресора закінчені [1; 2].

Вчені поділяють причини жорстокого поведіння на чотири групи:

1. Жорстоке поводження з дитиною може бути викликане особистими причинами, тобто індивідуалізацією фізичного, психологічного та інтелектуального розвитку дитини, її зовнішності, стану здоров'я, національності тощо. Над кожною «фантазією» в середовищі можна кепкувати.

Часто причиною жорстокого поводження є інвалідність або порушення розвитку дитини. Наприклад, діти з психологічними особливостями: розлади поведінки, біполярний розлад, посттравматичний стресовий розлад, синдром дефіциту уваги з гіперактивністю тощо. Приводом для жартів найчастіше стають ініціатори булінгу.

Діти часто можуть бути наполегливими, тому що вони хочуть безпеки, страху та поваги до авторитету своїх однолітків. Він бореться із заздрістю однолітків і найвдалішими речами, одягом, гаджетами тощо.

2. Сімейні обставини, наприклад, коли не налагоджені близькі стосунки, немає адекватного спілкування між батьками та дитиною, вони не приділяють йому уваги, тому він не може поділитися своїми проблемами [1; 2].

Бувають випадки, коли школярі переносять авторитарний стиль спілкування батьків у домашній колектив. Батьки зарозумілі, вимагають оцінки, часто сваряться та бояться один одного тощо. Передбачливість дитини позбавляє її здатності спілкуватися і самостійно вирішувати проблеми. Коли вдома відбувається насильство, дитина наслідує поведінку дорослих і може стати агресором чи жертвою.

3. Екологічні чинники. Серед них:

- проблема, залишена поза увагою шкільного закладу (незнання причин жорстокого поводження з дітьми призводить до нормативного сприйняття чи відчуття безкарності);

- коли вчитель показує пальцем на учня (позитивний чи негативний приклад викликає конкуренцію, яка перетворюється на жах для цього учня);

- авторитарне викладання призводить до самовпевненості, дратівливості та психологічного опору в учнів; якщо за одного карають весь клас, то пустощі дітей посилюються;

- відсутність нагляду з боку вчителя на перервах, на пляшці, в роздягальні тощо;

- сексуальні відносини між студентами стають джерелом терору.

4. Соціальні причини – соціальна нерівність, соціальна нетерпимість, культурні норми, соціальні стереотипи, неконтрольований інформаційний простір (Інтернет, медіа, ігри, фільми тощо), які впливають на свідомість та слабку психологію неповнолітніх [1;2].

Дискримінація між студентами та викладачами допускається. Насильство часто ґрунтується на сексуальній орієнтації. Частою причиною булінгу є соціальна та економічна нерівність (діти з багатих сімей не поважають дітей з бідних сімей, навпаки, якщо їх більше в цій групі, то знущаються над представниками меншин, іммігрантами). Жорстокість і насильство настільки поширені в сучасних ЗМІ, що навіть діти можуть побачити такі сцени. Вони повторюють побачене в реальному житті, проявляючи агресію до оточуючих, тварин і навколишнього середовища.

Види булінгу:

- психологічні (психологічні травми: образи, погрози, залякування, словесні образи, ізоляція, покинутість, контроль, шантаж);
- фізичні (удари ногами, руками, штовхання, торкання, удари руками, ногами, тілесні ушкодження)
- фінансові (крадіжка, псування речей і одягу, крадіжка грошей або продуктів або інше, примушування до крадіжки);
- сексуальність (непристойні дії, погляди, жести, прізвиська, образливі коментарі, зображення та кидання одягу, жарти та погрози сексуального характеру);
- кібербулінг (переслідування та насильство за допомогою електронних пристроїв, особливо мобільних телефонів та Інтернету) [1; 2].

Найкращий спосіб запобігти булінгу – працювати над побудовою довірливих стосунків з учнями та вчителями. З цією метою розроблено різні методи мінімізації булінгу в навчальних закладах:

- планувати заходи щодо запобігання та протидії булінгу;
- затвердити та популяризувати цей план заходів щодо запобігання та протидії булінгу, враховуючи заяви учнів, їх батьків, законних представників та інших осіб про факти булінгу та приймаючи рішення про проведення розслідування [2].

Навчальні заклади повинні надавати відкритий доступ до учнівської політики, планів дій щодо запобігання та боротьби з булінгом, а також процедур для учнів та їхніх батьків щодо подання та розгляду справ про булінг. Також одним із найважливіших напрямків роботи школи у подоланні проявів булінгу є робота з батьками учнів, які зазнали жорстокого поводження, які в більшості випадків не знають, як себе поводити. розвивається навколо дитини.

Висновки. Вирішальну роль у боротьбі з булінгом у школах відіграють вчителі, яких повинні підтримувати школи, батьки, місцева влада та громадські органи. Ключем до боротьби з насильством серед однолітків є розуміння всією шкільною спільнотою того, що насильство, дискримінація та нетерпимість неприпустимі.

Список використаних джерел:

1. Булінг у школі. URL: <https://106.kiev.ua/5665-2/> (дата звернення: 02.04.2023).

2. Ліліт Данагулян для Освіти.ua. URL: <https://osvita.ua/school/method/83083/> (дата звернення: 02.04.2023).

3. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження проекту заходів щодо планування та протидії насильству (цькуванню) з боку однолітків у навчальних закладах» від 26 лютого 2020 р. № 293.

4. Закон України «Про вищу освіту». URL <http://fedmet.org/analytics/zakon-ukraini-pro-vishhu-osvitu/> (дата звернення: 02.04.2023).

5. Закон України «Про засади запобігання і протидії дискримінації в Україні». URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text> (дата звернення: 02.04.2023).

6. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу». URL: https://znayshov.com/News/Facts/bulinh_prychyny_Yoho_Yavyshcha_profilat_uka_v_shkoli (дата звернення: 02.04.2023).

*Андріана Стефанів,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

*Науковий керівник: Галина Олійник,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ЯВИЩА БЕЗДОГЛЯДНОСТІ ТА БЕЗПРИТУЛЬНОСТІ, ЯК СОЦІАЛЬНО - ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМИ

Постановка проблеми. Сьогодні світ переживає кризові явища, що позначилися на всіх без винятку сферах людської життєдіяльності. Сучасне українське суспільство характеризується соціально-політичними і економічними процесами, які неоднозначно позначаються на житті людей. Одночасно із розшаруванням суспільства зростає кількість людей, які потребують додаткової допомоги та уваги із боку держави. Прикро що до такої категорії потрапляють діти, особливо ті які виховуються у проблемних, кризових сім'ях. Недостатня підтримка з боку сім'ї, природна потреба у співчутті, співпереживанні, духовному захисті штовхає їх на крайні форми поведінки.

Однією з найгостріших та найболючіших проблем в Україні є проблема дитячої бездоглядності, ця тема надзвичайно актуальна і складна. У наш час, щодня тисячі позбавлених домашнього тепла підлітків шукають захисту та розради у перебуванні на вулиці, жебракуванні вживанні алкоголю та наркотиків. Значного масштабу за останні роки набула чисельність дітей, які ж більшу частину свого буденного життя, у тому числі й нічного, перебувають на вулиці. В світі з'явилась нова категорія дітей, яких часто стали називати в суспільстві «дітьми вулиці». У різних закладах, а саме в державних про таких дітей говорять як про безпритульних, соціальних сиріт, позбавлених батьківської опіки тощо.

Сучасний стан бездоглядності у нашій країні дає підстави стверджувати, що державі не вдається вживати ефективних заходів щодо попередження такого соціального явища як бездоглядності дітей. Адже в умовах не сприятливої економічної ситуації, кризи інституту сім'ї, особливе значення набувають превентивні заходи держави щодо профілактики дитячої бездоглядності. Ця проблема існує не тільки в Україні де є високі показники дитячої безпритульності, але й у інших країнах.

Проблемою вивчення соціальних і психологічних особливостей категорії «бездоглядні та безпритульні» та причин виходу дітей на вулицю займаються О. Антонова-Турченко, В. Виноградова-Бондаренко, Л. Волинець, І. Дубровіна, В. Зарецький, Н. Комарова, Й. Лангмейер, М. Лісіна, Д. Мажец, З. Матейчик, А. Поляничко, І. Пеша, Т. Шатохіна.

Метою публікації є: аналіз причин виникнення явища бездоглядності та безпритульності, як соціально - педагогічної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Дитяча бездоглядність – одна з найгостріших проблем сучасного суспільства. Бездоглядними, безпритульними називають дітей, які були покинутими батьками або самі залишили сім'ю чи дитячі заклади, в яких перебували і не мають певного місця проживання. Явище дитячої бездоглядності і безпритульності є складним і неоднозначним, адже ці діти є жертвами не лише власних родин, але й байдужості оточуючих та суспільства.

Причини безпритульності та бездоглядності дітей в Україні досить різноманітні, що є відображенням складності цього суспільного явища. Серед основних причин експерти називають: кризу сімейних відносин, зокрема високий рівень позашлюбних народжень або свідомої відмови батьків (батька) від реєстрації новонародженої дитини, розлучень подружжя, які мають дітей, ухиляння або відсторонення батьків від виконання своїх обов'язків щодо виховання дітей, жорстокість та насильство в сім'ях тощо; загальне зниження рівня життя населення; безробіття одного або обох батьків; необхідність виїздити на заробітки до інших країн чи регіонів; порушення законодавства на ринку житла; психологічні проблеми у стосунках батьків і дітей, асоціальна поведінка батьків.

На думку Рогач З., головними причинами, що зумовлюють появу дитячої безпритульності та бездоглядності, є такі причини :

1. Невідповідність організації роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування з питань сім'ї та дитинства реальним потребам суспільства.
2. Неспроможність батьків утримувати дітей, що зумовлює збільшення звернень до притулків.
3. Жорстокі форми виховання дітей в сім'ях;
4. Неспроможність або небажання сім'ї виконувати виховні функції;
5. Експлуатація батьками праці дітей, що призводить до послаблення будь якої мотивації до проведення навчання.
6. Низька результативність роботи органів опіки та піклування, недосконала система виявлення неблагополучних сімей тощо [1, с. 78].

Реальна ситуація в Україні свідчить, що проблема «безпритульних дітей» з'явилася не вчора, але за різних умов вона розвивалася по-різному. Іноді навіть важко пояснити, що спонукає дитину залишити родину, школу, близьких людей і йти на вулицю.

Бездоглядність розглядається як різновид девіантної поведінки. Дослідниця Зверева І. виділяє три типи причин появи і поширення бездоглядності та безпритульності:

1) соціально-економічні – тривале порушення трудового устрою життя, що деформує побут людей, економічна криза, голод, епідемії, безробіття, продаж житла, інтенсивні міграційні процеси у зв'язку з військовими конфліктами і природними катаклізмами;

2) соціально-психологічні – (вони часто виступають як наслідок соціально-економічних реформ) пов'язані із загальною кризою сім'ї: збільшенням числа розлучень і кількості сімей, де є лише один батько, погіршенням морально-психологічного клімату у відносинах між батьками, що приводить до грубого відношення з дітьми і частих фізичних покарань;

3) психологічні і психофізіологічні – пов'язані із збільшенням числа дітей, що мають виражені психофізіологічні відхилення в розвитку і межі асоціальної поведінки. Деякі учені співвідносять їх з генетичним нахилом. У середовищі підростаючого покоління такі діти складають 3-5%. [2, с. 13].

Науковці Зінченко А. та Петрович Ж. виділяють наступні основні причини, перебування бездоглядних дітей на вулиці.

1) криміногенний чинник (злочин проти моральності: спонукає дітей з боку батьків і кримінальних груп до жебрацтва, експлуатація і залучення дітей в незаконний бізнес);

2) родинний чинник (порушення функціонуванні сім'ї, коли батьки, опікуни, близькі родичі не забезпечують належного виховання дитини, а також необхідного психологічного комфорту в сім'ї);

3) об'єктивна ситуація (що викликає труднощі у вихованні, здійсненні контролю над дітьми зі сторони батьків);

4) патологічні девіації характеру деяких дітей, схильність до незаконного вжитку психоактивних речовин, самовільних відходів з будинку або виховного закладу і інших форм поведінки, що відхиляється;

5) молодіжний чинник (розвиток асоціальної підліткової і молодіжної «субкультури»);

6) організаційний чинник (недоліки в роботі системи освіти і органів опіки, системи соціального обслуговування сім'ї і дитинства, служб зайнятості неповнолітніх і молоді і інших державних структур);

7) інформаційний чинник (низька ефективність безпеки багатьох сайтів в Інтернеті, засоби масової інформації дають багато негативних прикладів для дітей і молоді на всіх доступних носіях, низька якість реклами, телевізійні програми і так далі) [4, с. 44].

Отже, причини появи соціального явища «безпритульності» та «бездоглядності дітей» є такі:

1. *Соціально-економічні умови появи «безпритульних дітей»:* погіршення матеріального становища значної частини населення України; збільшення незайнятих дітей та підлітків; економічна експлуатація дорослими дитячої праці; послаблення відповідальності батьків за утримання і виховання дітей; загострення розбіжностей і конфліктів між батьками та дітьми; ослаблення роботи з організації дозвілля дітей за місцем їхнього проживання і навчання; негативні тенденції у засобах ЗМІ, пропаганда насилля і легкого життя;

2. *Відмежування дітей від сім'ї:* безробіття обох чи одного з батьків; відсутність постійного місця роботи батьків чи залучення їх до так званого «човникового бізнесу»; відсутність постійного житла; розлучення батьків; асоціальний спосіб життя одного чи обох батьків; примус дітей дорослими членами родини до жебракування; злочинні дії батьків; різноманітні

форми насилля, спрямованих і на дітей; раннє або позашлюбне материнство; неповна родина; новостворені родини [3, с.15].

Висновки. Отже, проаналізувавши проблему безпритульності та бездоглядності в Україні, можна зробити висновки, що через різні причини (бідність, перенаселеність у квартирі, різні види експлуатації дітей, непорозуміння з батьками, друзями, вчителями) більшу частину дня, а інколи й ночі вони проводять на вулиці.

Список використаних джерел:

1. Гайдар Є. О. Соціальні наслідки безпритульності у контексті демографічної ситуації в Україні. *Вісн. Харк. Нац. внутр. справ: зб. наук. праць*. 2005 .89–94 с
2. Геращенко О. В. Дисфункціональна сім'я як фактор соціалізації підлітків, схильних до бродяжництва. *Право і Безпека*. 2016. №2.120-124 с.
3. Зінченко А. С. Безпритульність як соціальне явище (до історії розв'язання проблеми) . *Соціальна політика і соціальна робота*. 2001. № 1–2. 78–86 с.
4. Логвиненко Т. О. Соціальна педагогіка: практикум : навч. посібн. для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич: Просвіта, 2012. 47-48 с.

*Ірина Шкурат,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології,
Державний заклад «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)*

*Науковий керівник: Олена Караман,
ректор Державного закладу «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної педагогіки*

АРТТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Починаючи з часів карантину, а потім повномасштабної війни, багато людей зазнали складних емоційних

переживань – загибель членів сімей, родичів, друзів, втрата роботи, житла, зниження соціальної та фізичної активності, перехід на дистанційне навчання, неможливість подорожувати та займатися багатьма видами захоплень, дистанціювання від близьких та знайомих тощо. Наразі, на превеликий жаль, рівень психологічного здоров'я дітей (особливо дітей, які вимушено перемістилися в інше місто, а то й країну, через повномасштабну війну росії проти України) дуже знизився. Російська армія бомбардує, обстрілює житлові квартали міст, знищує цивільну інфраструктуру, лікарні, школи, історичні пам'ятки. Зі стрес-факторів, що впливають на життя дитини, можна скласти довгий перелік, а завершують його – стрес, психоматичні, тривожні розлади, депресія та емоційне вигорання. Усе це спричиняє негативні емоційні реакції дітей молодшого шкільного віку, які, якщо з ними не працювати, можуть призводити до різноманітних наслідків, у тому числі афективних, тривожних та інших розладів, а також загострення патохарактерологічних змін особистості, перехід у патологію тощо.

Виклад основного матеріалу. Збереження психологічної стійкості дітей молодшого шкільного віку та формування гармонійно розвиненої, творчої особистості засобами арттерапії – проблема, яка в соціально-педагогічній та психологічній роботі розглядалась багатьма науковцями достатньо широко. Психологічним підґрунтям використання терапевтичних технік у соціально-педагогічній роботі стали праці К. Маховера, К. Рудестама, Е. Крамера, В. Яковлева, Н. Полякової та інших. Визначення теоретичних положень арттерапії базується на результатах досліджень А. Копитіна, О. Вознесенської, М. Кисельової та ін. Використання окремих технік арттерапії відображено в працях В. Газолишина, О. Любарец, Н. Простакової. Окремі аспекти реабілітаційної, корекційної, діагностичної роботи соціального педагога засобами арттерапії висвітлено в роботах М. Наумбург, О. Тараріної, А. Чуприкова, Н. Єщенко та інших [3, с. 114-118].

На початку ХХІ століття відбувся великий прогрес людства в науці, техніці та новітніх інформаційних технологіях. Разом з новими відкриттями життя людей поповнилося стресами, болем, страхом за власне майбутнє, а особливо – дітей. Сьогодні суспільство все більше починає розуміти, що основи щасливого та здорового життя людини закладаються ще з дитинства, а найбільш цінний його здобуток – це

психічне здоров'я дитини, її неповторний індивідуально-творчий потенціал. Удосконалюючи новітні технології навчання та виховання, педагогіка часто обходить найголовніше питання – питання буття дитячої душі! Почуття та емоції, які дитина проживає «тут і зараз», незалежно від правильних «дорослих повчань», виховних задач, розкладу уроків чи занять, запланованих завчасно заходів тощо, живуть за особистими законами й вимагають свого визначення.

У наш час сучасні дослідження потребують уточнення поняття «емоційний стан», «психологічна стійкість», їх зв'язків з категоріями «емоція» та «настрій», а також аналізу психологічної стійкості у дітей молодшого шкільного віку, пов'язаних з нестабільним воєнним станом в Україні, пошуку та розробки методів, програм їх корекції різноманітними засобами та прийомами, зокрема використання такого цікавого та актуального засобу, як арттерапія.

Початкова школа є фундаментом навчання дитини в школі. Яким буде цей «фундамент», як дитина адаптується до школи, наскільки буде почувати себе добре в школі, чи зуміє впоратися з різними труднощами та неприємними ситуаціями – залежить подальше її успішне навчання. Вступ до школи повністю перебудовує життя дитини. Саме у школі дитина потрапляє в нові для неї соціальні умови, які можуть супроводжуватися підвищенням тривожності, переживанням емоційного неблагополуччя, пов'язаного з передчуттям небезпеки або невдачі, зниженням психологічної стійкості та активності в цілому. При несприятливих умовах тривожність, хвилювання, страхи дітей перетворюються в стійку рису характеру. Адже, ближче до 7-8 років дитини можна говорити про певний емоційний настрій з перевагою почуття занепокоєння чи страху зробити щось не так.

У наш час, коли відбуваються різні несприятливі соціальні проблеми людства (пандемія COVID-19, повномасштабна війна), діти можуть і не говорити про проблему навмисно, а деякі методи чи вправи арттерапії дозволяють обходити захисні механізми і непомітно для дитини показувати існуючі проблеми їхньої нестабільної психологічної стійкості.

«Арттерапія» – це вид психотерапії та психологічної корекції, заснований на мистецтві та творчості. Уперше визначення «арттерапія» було використано британським лікарем та художником Адріаном Хіллом в 1942 році. У 1945 році була опублікована його книга «Мистецтво проти

хвороб» [2, с. 336]. Арттерапія володіє величезною цілющою силою, про яку знали ще наші пращури, тому й намагалися лікувати хвороби, зцілювати духовне здоров'я за допомогою музики, танцю, звуків. Вона є одним з найбільш м'яких і в той же час глибоких методів в арсеналі педагогів, психологів та арттерапевтів. Адже, малюючи, займаючись ліпленням, дитина ніби то отримує закодоване повідомлення від самого себе. Форма, колір та інші характеристики продуктів творчості можуть не лише розкрити істинні, глибинні бажання, страхи, ставлення до когось або чогось, настроїв у даний момент, але й вплинути на психологічну стійкість, емоційний та фізичний стан. Кожна форма, колір чи звук випромінюють певну енергію та сигнали, які можна та потрібно використовувати для покращення життя і зміцнення психологічної стійкості дітей молодшого шкільного віку [4, с. 26].

Арттерапія володіє можливістю відновлення психологічної стійкості дітей молодшого шкільного віку за допомогою залучення їх до різних видів мистецтв. При цьому дитина навчається спілкуватися з навколишнім світом на рівні екосистеми, використовуючи образотворчі, рухові та звукові засоби. Вона дає змогу самостійно висловлювати свої почуття, потреби та мотивацію своєї поведінки, діяльності і спілкування, необхідні для її повноцінного розвитку та пристосування до навколишнього середовища. Через малюнок або інший вид творчої діяльності дитина може «виплеснути» негативні, болючі, стресові емоції та, навпаки, поділитися своїми позитивними емоціями, внутрішньою красою душі, креативністю, талантом. Головна мета використання арттерапії – гармонізація розвитку особистості через розвиток уміння самовираження та самопізнання [1, с. 90].

До провідних й ефективних методів арттерапії в молодшому шкільному віці належать: ізотерапія, казкотерапія, музикотерапія, пісочна терапія, кінотерапія, лялькотерапія, драматерапія. Застосування методів терапії мистецтвом на уроках забезпечує розвиток творчого потенціалу дітей молодшого шкільного віку, збагачення їх емоційної сфери, поглиблення світогляду, відбувається активізація уяви та мислення, формування психологічної стійкості.

Арттерапевтична робота надає дітям молодшого шкільного віку можливість вираження власних думок, почуттів, емоцій, потреб, станів, як і будь-яка творчість, що в результаті призводить до високого позитивного

емоційного заряду, формує активну життєву позицію, впевненість у своїх силах, адекватну самооцінку та психологічну стійкість до будь-яких стресових ситуацій.

Особливість використання в педагогічній та психологічній практиці сучасної школи арт-терапевтичних методик та вправ для формування психологічної стійкості дітей молодшого шкільного віку полягає у розв'язанні низки діагностичних, психотерапевтичних, виховних, розвивальних, корекційних завдань.

Основними етапами формування психологічної стійкості дітей молодшого шкільного віку засобами арттерапії є: налаштування на творчість; актуалізація візуальних, аудіальних, кінестетичних відчуттів; образотворча діяльність; активізація вербальної і невербальної комунікації; звільнення від неприємних почуттів; рефлексивний аналіз.

Висновки. Отже, арттерапія заснована на мобілізації творчого потенціалу дитини, внутрішніх механізмів саморегуляції та зцілення. Вона відповідає фундаментальній потребі в самоактуалізації – розкритті широкого спектра можливостей і утвердження свого індивідуально-неповторного способу буття у світі.

Подальше дослідження проблеми застосування арттерапії, як засобу формування психологічної стійкості у дітей молодшого шкільного віку, буде присвячено пошуку методів та прийомів, які б у комплексі розширювали уявлення про особливості застосування арттерапії в профілактиці негативних емоційних станів, відновленні психологічної стійкості та гармонізації духовного здоров'я дітей молодшого шкільного віку.

Список використаних джерел:

1. Власюк М. Арт-терапія: лікування мистецтвом. Відкритий урок: розробки, технології, досвід. 2008. № 7/8. С. 90.
2. Вознесенська О. Арт-терапія у подоланні психічної травми: Практичний посібник / Олена Вознесенська, Марина Сидоркіна. К. : Золоті ворота, 2015. 148 с.
3. Ілійчук Л. Педагогічні умови використання арт-терапії в освітньо-виховному просторі початкової школи. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки.* 2016. № 2. С. 114-118.

4. Мірошніченко Т. Запровадження арт-терапії в освітньо-виховний простір початкової школи: історико-методичний аспект. *Педагогічні науки*. 2012. Вип. 3. С. 26-30.

СЕКЦІЯ 4. Актуальні проблеми соціальної освіти в сучасному полікультурному просторі.

Ольга Процик,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальність 231 Соціальна робота, факультету педагогіки і психології, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник: Людмила Петришин,
доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ВАДАМИ МОВЛЕННЯ

Постановка проблеми. На сучасному етапі суспільних змін дослідження обраної теми є актуальним, оскільки кількість дітей з вадами мовлення з кожним роком зростає (наприклад, діагноз «загальне недорозвинення мовлення» ставлять на сьогодні у 6 разів частіше), а отже виникає потреба у дослідженні особливостей їх розвитку та пошуку шляхів вирішення проблем, що виникають у процесі розвитку дітей з вадами мовлення і вивченні особливостей їх пристосування до умов змінного соціально-побутового середовища [5].

Діти з порушеннями мовлення – це діти, що мають відхилення в розвитку мовлення при нормальному слуху і збереженому інтелекті. Порушення мовлення – це вади мовної діяльності, які заважають повноцінній комунікації людини та відповідно її перебуванню в соціумі [1].

Звернемо увагу, що у логопедії виділяють одинадцять форм порушення мовлення, дев'ять з яких є порушеннями усного мовлення на різних етапах його розвитку та становлення, а два інші – писемного

мовлення [1]. Серед основних порушень усного мовлення виділяють: дисфонію, тахіламію, брадилалію, заїкання, дисласію, ринолалію, дизартію, алалію, афазію. Основними порушеннями писемного мовлення при цьому є: дислексія та дисграфія [1; 2].

Виклад основного матеріалу. Особливостями соціально-побутової реабілітації дітей з вадами мовлення є те, що вони націлені на коригування та формування соціально-побутових навичок у аспекті соціально-побутового орієнтування. Це стосуються в першу чергу засобів комунікації та зв'язку, а також культури поведінки чи користування транспортом, адже там необхідне застосування комунікаційних навичок, а для цього важливою умовою є подолання порушень мовлення у дитини [2; 3].

Слід наголосити на тому, що дітям з вадами мовлення важко висловити свої емоції та думки, особливо у місцях скупчення інших дітей (школі чи дитсадку, транспорті, медичних закладах та закладах культури). Через це вони можуть замикатись у собі, і ситуація з їх мовленням буде лише погіршуватись. Саме тому важливо проводити з такими дітьми індивідуальну консультативну роботу, де їм буде надано достатньо часу для висловлення своїх емоцій та думок. У результаті цього можна буде дослідити всі аспекти порушення мовлення у дитини, а також провести з нею необхідну соціально-реабілітаційну роботу, що власне і буде націлена на вивчення і засвоєння нових соціально-побутових умов [3].

Ще одною особливістю соціально-побутової реабілітації є те, що вона полягає у коригуванні наявних та формуванні нових необхідних навичок з метою унормованої та комфортної взаємодії дитини з соціумом. При цьому, соціально-побутова реабілітація буде ефективною лише за умови комплексної та систематичної роботи всіх фахівців та найближчого оточення дитини.

Окремою особливістю у роботі з дитиною із порушеннями мовлення є те, що вона полягає у застосуванні корекційних занять з групою фахівців (логопедом, психологом, соціальним педагогом, соціальним працівником, помічником вчителя). Із фахівцем логопедом у роботі з дітьми важливо використовувати заняття де будуть відкориговані наявні та сформовані нові навички мовлення та можливість комунікації дитини з соціумом [3].

Важливим компонентом реабілітації дитини з вадами мовлення також є робота з психологом. Діти з вадами мовлення часто можуть

піддаватись зовнішньому тиску та приниженням з боку інших дітей. Тому важливо, щоб з такою дитиною працював психолог для уникнення явища, коли дитина замикається в собі, що в свою чергу перешкоджає процесу адаптації [4].

Батьки дитини також є важливою складовою адаптації дитини, так як є її найближчим соціальним оточенням, першим соціальним інститутом у якому перебуває дитини. Участь батьків у процесі адаптації є важливою через те, що вони здійснюють важливу психологічну підтримку для дитини.

Ще однією з необхідних особливостей соціально-побутової реабілітації є поширення інформації про проблему порушення мовлення у дітей в соціумі. Це у свою чергу зробить можливим збільшення кількості дослідження стосовно названої проблеми, а отже й швидшого її вирішення. Також поширивши інформацію про проблему таких дітей можна зменшити кількість випадків приниження цих дітей зі сторони однолітків, що значно полегшить процес реабілітації, соціалізації та адаптації дітей.

Кроком до цього є впровадження Всесвітнього дня людей з вадами мовлення. Відзначають його 22 жовтня. Всесвітній день людей з вадами мовлення почали проводити щорічно за ініціативою фахівців з дослідження патологій мови з Канади (Canadian Association of Speech-Language Pathologists and Audiologist – CASLPA).

Висновки. Загалом соціально-побутова реабілітація дітей з вадами мовлення є важливим та багатоаспектним питанням сучасного суспільства. Робота з соціально-побутової реабілітації дітей з вадами мовлення націлена на коригування наявних та формування необхідних навичок мовлення, які необхідні для якісної та ефективної взаємодії з соціумом та встановлення з ним зв'язків.

Особливості соціально-побутової реабілітації полягають у формуванні навичок, які стосуються соціально-побутового орієнтування у сфері комунікації та зв'язку, що є необхідною умовою взаємодії з соціумом, яка є основою людського життя, бо людина – істота соціальна і жити без соціуму не може.

Список використаних джерел:

1. Lo Gopedochka – Порушення мовлення – які вони бувають.
Google Sites: Sign-in. URL:

<https://sites.google.com/site/logopedochka1/porusenna-movlennaaki-vonibuvaut> (дата звернення: 27.03.2023).

2. Діти з тяжкими порушеннями мовлення – Рогатин ІРЦ. Рогатин ІРЦ – Інклюзивна освіта. URL: <http://inclusive.org.ua/діти-з-ооп/діти-з-порушенням-мовлення/> (дата звернення: 27.03.2023).

3. Як працювати з учнями з вадами мовлення. Журнал «Освіторія». URL: <https://osvitoria.media/experience/yak-pratsyuvaty-z-uchnyamy-z-vadamy-movlennya/> (дата звернення: 27.03.2023).

4. Діти з порушеннями мовлення. Опорний заклад Диканська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів. URL: <https://dkn.school.org.ua/news/12-20-51-28-08-2020/> (дата звернення: 27.03.2023).

5. Петришин Л. Й. Особливості соціального супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання / Л. Й. Петришин // *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності: збірник матеріалів ІІ Міжнародної науково-практичної конференції: у 2 ч. (м. Тернопіль, 11-12 квітня 2019 р.)*. Тернопіль: Тайп, 2019. Ч. 2. С. 133-137.

Зоряна Сенік,

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота,
факультету педагогіки і психології,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник: **Людмила Петришин,**
*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ОСНОВНІ ЕТАПИ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВПО

Постановка проблеми. Дослідження напрямків соціально-побутової реабілітації з внутрішньо переміщеними особами (ВПО) є на даний

момент особливо актуальним, оскільки внаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну кількість ВПО значно збільшилась. Соціально-побутова реабілітація є важливим етапом в процесі реінтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у суспільство та їхнього повернення до звичного життя. Цей етап передбачає відновлення їхнього соціального та побутового середовища, зокрема житла, здоров'я, освіти, зайнятості та інших аспектів їхнього життя [1].

Виклад основного матеріалу. Внутрішньо переміщені особи є однією з найвразливіших категорій населення, які змушені залишити свої домівки через конфлікти, стихійні лиха, економічні чи політичні кризи та інші небезпечні ситуації, при цьому вони змушені шукати нове місце проживання, знайомитися з новим середовищем та адаптуватися до нових умов життя. У таких ситуаціях реабілітаційні програми мають допомогти внутрішньо переміщеним особам відновити побутові та соціальні умови життя.

На сьогодні, у складних умовах ведення військових дій, внутрішньо переміщеними особами є люди, які були змушені залишити свої домівки внаслідок конфлікту, насильства, катастроф, природних лих і т. д. Такі люди змушені переселятися в інші місця та змінювати своє звичне середовище і спосіб життя [3].

При цьому слід звернути увагу, що метою реабілітації ВПО є покращення якості життя цих людей та їх інтеграція в нові умови проживання, а завданням соціально-побутової реабілітації є підтримка людей, які зазнали травматичного досвіду та були вимушені залишити свої рідні місця проживання у зв'язку з конфліктом, насильством або іншими небезпечними ситуаціями [1; 3].

Так, як соціально-побутова реабілітація – це процес підготовки та включення внутрішньо переміщених осіб у нове середовище [3], відповідно соціально-побутова реабілітація включатиме наступні етапи:

- першим етапом у соціально-побутовій реабілітації є надання людям безпечного місця для проживання; при цьому може бути тимчасове проживання в гуртожитку або переселенському центрі, а також влаштування в орендовану квартиру; окрім того, необхідно забезпечити водопостачання, електропостачання, опалення, санітарні умови, доступ до медичних та соціальних послуг;

- другим етапом для реабілітації внутрішньо переміщених осіб є надання їм можливості отримання освіти, що може бути виконано через різні заходи, включаючи курси, семінари, вебінари, навчання онлайн тощо;
- третім етапом є розвиток професійних навичок ВПО, що допоможе їм отримати нові знання та навички, а також підвищити свою конкурентоспроможність на ринку праці;
- четвертим етапом, що є дуже важливим, є надання психологічної підтримки, яка допоможе людям пережити травматичний досвід та відновити психологічну стійкість;
- п'ятим етапом соціально-побутової реабілітації є забезпечення умов для повернення особи до активної участі у суспільному житті [1; 2; 3; 4].

Зауважимо, що одним з головних факторів соціально-побутової реабілітації є забезпечення можливості заробітку та працевлаштування внутрішньо переміщених осіб, що надасть їм можливість успішно соціалізуватись та адаптуватись в нових побутових умовах. Для цього можуть бути проведені вебінари, тренінги, курси підвищення кваліфікації, допомога у пошуку роботи та інші заходи.

Окрім того, ВПО можуть зазнавати психологічних травм та стресів внаслідок того, що вони були змушені залишити свої домівки та звичний спосіб життя. Тому, необхідно забезпечити доступ до медичної допомоги та психологічної підтримки, включаючи консультації, психотерапію, підтримку у відновленні втрачених зв'язків з родиною та близькими.

Висновки. Загалом слід зазначити, що соціально-побутова реабілітація з ВПО є дуже актуальною проблемою і потребує уваги з боку соціальних служб. Саме такі особи на сьогоднішній день потребують, що не найменшого захисту і допомоги з боку держави для успішної реалізації усіх напрямків соціально-побутової реабілітації та особистісної реалізації ВПО в нових умовах життєдіяльності.

Список використаних джерел:

1. Напрямки соціальної реабілітації: соціально-середовищна орієнтація та соціально-побутова адаптація. *Stud Files*. URL: <https://studfile.net/preview/7515127/page:14/> (дата звернення: 21.03.2023).

2. Головна Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pozashkilna/psychologichna-sluzhba/pos-bnik-shhodo-psixosocz-alno-dopomogi.pdf> (дата звернення: 21.03.2023).

3. Соціальна реабілітація. *Pidru4niki*. URL: https://pidru4niki.com/17530607/sotsiologiya/sotsialna_reabilitatsiya (дата звернення: 21.03.2023).

4. Кульчицький Т. Р. *Львівський національний університет імені Івана Франка*. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/04/ann_kulchytskyi.pdf (дата звернення: 21.03.2023).

5. Петришин Л. Й., Лещук Г. В. Змістові аспекти соціально-педагогічної роботи з вимушеними переселенцями та їх сім'ями в сучасних соціальних умовах. *Google Scholar*. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=V0BIe4wAAAAJ&citation_for_view=V0BIe4wAAAAJ:4ТОpqG69KYC (дата звернення: 21.03.2023).

*Юлія Скидан,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
кафедри соціальної освіти та соціальної роботи,
Український педагогічний університет
імені Михайла Драгоманова*

Науковий керівник: **Марина Соляник,**
*кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри соціальної освіти та соціальної роботи,
Український педагогічний університет
імені Михайла Драгоманова*

ЕМОЦІЙНИЙ СТАН СІМЕЙ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Постановка проблеми. Емоційний стан сімей учасників бойових дій - це важлива соціально-психологічна проблема, яка потребує уваги і допомоги з боку держави та громадськості. Ця проблема стосується не тільки учасників бойових дій, але й їхніх родин, які також можуть відчувати наслідки травматичних подій, пов'язаних з війною. Тому, ми розглянемо причини та наслідки погіршення емоційного стану сімей учасників бойових дій та можливі шляхи розв'язання цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу. Розгляд соціально-психологічних проблем, а особливо емоційного стану сімей учасників бойових дій досліджено у численних роботах Ю. Бриндікова, О. Блінова, О. Бойка, А. Бородія, О. Буковської, В. Крайнюка, Є. Литвиновського, М. Мушкевич, А. Романишина та інших.

Однією з головних причин порушення емоційного стану сімей учасників бойових дій є сама війна. Учасники бойових дій переживають травматичні події, які можуть призвести до травматичного стресу та інших психологічних проблем. У той же час, їхні родини також переживають тривогу та страх за своїх близьких, які знаходяться в небезпеці на передовій. Це може призвести до розвитку тривожних розладів, депресії та інших емоційних проблем у родинах учасників бойових дій.

Ще однією причиною порушення емоційного стану сімей учасників бойових дій є відсутність можливості спілкування зі своїми близькими, які перебувають на передовій. Це може призвести до почуття самотності, розриву зв'язку та байдужості до довкілля. Багато родин учасників бойових дій також стикаються з фінансовими труднощами, оскільки один з батьків знаходиться на передовій та не може забезпечувати сім'ю.

Емоційний стан сімей учасників бойових дій може призвести до різних наслідків, які можуть негативно впливати на життя родин та самих учасників бойових дій. Один з основних наслідків - це розлади психічного здоров'я, такі як тривожність, депресія, посттравматичний стресовий розлад та інші. Ці розлади можуть призвести до ризику суїциду, злочинності та насильства в родині [2].

Іншим наслідком розладу емоційного стану сімей учасників бойових дій є соціальна ізоляція. Люди з такими емоційними проблемами можуть відчувати себе відчуженими та відокремленими від своєї родини та інших людей. Це може призвести до зниження якості життя та відчуття втрати контролю над своїм життям [1].

Щоб допомогти родинам учасників бойових дій, держава та громадськість можуть вжити кілька заходів. По-перше, потрібно забезпечити доступ до психологічної допомоги для учасників бойових дій та їхніх родин. Це може включати консультування, терапію та інші методи психологічної допомоги, які допоможуть родинам знайти способи впоратися зі своїми емоційними проблемами [3].

Також важливо збільшити увагу до проблем емоційного стану родин учасників бойових дій у громадському дискурсі та забезпечити їм належну підтримку та побутові умови. Здійснення цих заходів допоможе зменшити ризик розладів психічного здоров'я та соціальної ізоляції учасників бойових дій та їхніх родин.

Висновки. Отже, емоційний стан сімей учасників бойових дій є серйозною питанням, яке вимагає відповідних заходів для його розв'язання. Забезпечення доступу до психологічної допомоги, соціального захисту та підтримки з боку громадськості та владних структур можуть зменшити ступінь емоційного напруження та покращити якість життя родин учасників бойових дій.

Для досягнення цієї мети необхідно розробити та реалізувати комплексну програму підтримки родин учасників бойових дій, яка включатиме в себе не тільки психологічну допомогу та соціальний захист, а й підтримку на різних рівнях. Це може бути забезпечене через взаємодію громадських організацій, державних структур та бізнес-середовища. Програма може включати в себе створення мережі психологічної допомоги та консультацій для родин учасників бойових дій, підтримку в забезпеченні доступу до освіти, працевлаштування та медичної допомоги, створення спеціальних фондів для забезпечення фінансової допомоги, а також проведення соціальних програм та заходів, спрямованих на відновлення родинних зв'язків та підвищення якості життя.

Список використаних джерел:

1. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. К.: Педагогічна думка, 2016. 219 с.
2. Психологічна допомога учасникам АТО та їх сім'ям : колективна монографія / М. І. Мушкевич, Р. П. Федоренко, А. П. Мельник [та ін.] ; за заг. ред. М. І. Мушкевич. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 260 с.
3. Цимбалюк І. М. Психологічне консультування та корекція. Модульно-рейтинговий курс: Навчальний посібник. К: ВД Професіонал, 2005. 656 с.

*Дар'я Цвігун,
здобувач першого(бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 016 Логопедія. Спеціальна психологія,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

*Науковий керівник: Галина Олійник,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ОСОБЛИВОСТІ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПРИ ДИЗАРТРІЇ

Постановка проблеми. Мовлення – одне із найважливіших процесів людини, адже завдяки мовленню можемо вільно спілкуватися, обмінюватись інформацією. Мовлення тісно пов'язане з психічним станом, а саме – з мисленням, пам'яттю, увагою, сприйняттям. На жаль, за останні роки здорових дітей народжується значно менше, порівняно із народженими дітьми, які мають психофізіологічні порушення пізнавальних процесів. Тому в теперішній час, у дітей дошкільного віку є досить поширене таке мовленнєве порушення, як «дизартрія».

Дизартрія – досить важке мовленнєве порушення, характеризується ураженням кори головного мозку, яке найчастіше виникає у дітей з ознакою ДЦП. Патологія мовлення сама по собі виникнути не може. Це виникає внаслідок впливу на організм зовнішніх або внутрішніх чинників, які визначають саму специфіку мовленнєвого порушення. Актуальність дослідження даного мовленнєвого порушення полягає у недостатньому вивченні корекційної роботи для подолання даного порушення.

Тому варто дослідити, які ж є форми, ступені дизартрії, яка їх особливість, розглянути причини виникнення даної патології та визначити правильно побудовану корекційну роботу для подолання мовленнєвого порушення дизартрії. Адже компетентний фахівець повинен знати, як подолати дане порушення правильно, професійно та вміло займатись над його здолаванням.

Дизартрію як складне мовленнєве порушення розглядали та вивчали вітчизняні науковці: М. Шеремет, В. Тарасун, В. Кондратенко, Л. Дідкова, Є. Соботович; та зарубіжні науковці: Л. Волкова, О. Мастюкова, М. Певзнер, В. Лубовський, К. Лебединська.

Метою нашого дослідження є: аналіз особливостей корекційно-логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку при дизартрії.

Виклад основного матеріалу. Дизартрія (від грецького *dus* – розлад, *arthroo* – розчленовую) – це розлад розбірливого мовлення, зумовлений недостатністю іннервації мовленнєвого апарату внаслідок дитячого церебрального паралічу. Мета логопедичної роботи при дизартрії – корекція усієї звукової системи мовлення: звуковимови, фонематичного слуху, голосу, дикції, темпу мовлення, мовленнєвого дихання, а також полягає у розвитку лексико-граматичної будови [2, с. 120].

Щоб подолати мовленнєве порушення, досягти поставленої мети та дійти до максимально позитивного результату треба визначити та дотримуватись основних етапів корекції порушення. Не дотримуючись етапів логопедичної роботи – не вийде подолати наявне порушення. Як наслідок, не вдасться записати вірний висновок та визначити порушення, не виконувавши процеси, які потрібні, корекційна робота буде відбуватися в хаотичному процесі, і ніякого результату з того всього не буде.

Логопедична роботи при дизартрії потребує комплексного підходу, повинні бути задіяні не лише логопед, а й батьки та невролог, та комплексного характеру, тобто корекція звуковимови об'єднується з формуванням звукового аналізу і синтезу, розвитком лексико-граматичної сторони мовлення і зв'язного висловлення. Своєрідність роботи може полягати з використанням диференційованого масажу, артикуляційної гімнастики, із медикаментозним лікуванням, лікувальною фізичною культурою, фізіотерапією [3, с. 6].

Етапи логопедичної роботи при дизартрії з дітьми дошкільного віку:

Перший етап – підготовчий

Даний етап характеризується в підготовці артикуляційних органів до формування правильного мовлення. Тобто в формуванні артикуляційного апарату, корекції дихання, вмінні володіти своїм голосом, формуванням пасивного словника. Також важливо на цьому етапі розвивати пам'ять, увагу, сприйняття (застосовувати ігри, малювання, ліплення, конструктор і т. д.), зорову та слухову увагу. За потреби використовувати масажні

прийоми. Це можуть бути – пощипування, погладжування, розминання [1, с. 6].

Слід звернути особливу увагу на артикуляційну гімнастику, яка виконується здебільшого після масажу. Саме взаємодія масажу та артикуляційної гімнастики – розслаблює м'язи, які беруть активну участь в мовленні, зменшує гіпертонус, допомагає дитині виконувати різні рухи, розвиває силу, точність рухів. Артикуляційна гімнастика – це сукупність спеціальних вправ, які спрямовані на зміцнення артикуляційного апарату та на розвиток сили, точності, координацію артикуляційних органів [2, с. 35].

Другий етап – формування навичок звуковимови

В даному етапі проводиться корекція рухів артикуляційного апарату, розвиток дихальної та голосової функцій, розвиток відчуттів артикуляційних рухів й артикуляційного праксису. Важливо спостерігати за тим, щоб м'язи не були сильно напружені. Етап характеризується постановкою звуків, та їх диференціацією. Виконуються вправи на розвиток та формування моторики. Також проводиться робота над формуванням просодичної сторони мовлення. Здійснюється робота над збагаченням словника. Логопедична робота при дизартрії є тривала та потребує систематичних занять, крім того батьки повинні виконувати домашні завдання, які задає фахівець [1, с. 6; 1, с. 7].

Третій етап – робота над мовленням, виробленню комунікативних умінь та навичок

Етап характеризується вже більшою комунікацією між дитиною та логопедом, тобто ведеться вже певний діалог (можна задавати різні питання, наприклад: що на вихідних цікавого робив?, що снідав?). Виконується робота автоматизації над складними звуками, у вигляді спілкування, різних ігор. Доречно використовувати розповіді, перекази, придумувати та складати речення й оповідання, вивчати вірші та скоромовки, при цьому контролювати правильну вимову всіх звуків. Важливо щоби батьки також слідкували за правильним проголошенням звуків під час спілкування. При розповіді, переказах важливо застосовувати різну інтонацію, змінювати силу голосу [4, с. 25].

Висновки. Отже, основним завданням логопедичної роботи при дизартрії є розвиток і полегшення мовленнєвої комунікації, а не лише формування правильного вимовляння звука. Використовуються прийоми

ігрової терапії у поєднанні з індивідуальною роботою над артикуляцією, диханням, фонацією та корекцією звуковимови, а також над особистістю дитини в цілому.

Список використаних джерел:

1. Чмеленко В. О. Корекційна робота з дітьми зі стертою формою дизартрії. *Науково-методичний журнал. Логопед.* 2019. №1. С. 6-7.

2. Дефектологічний словник: навчальний посібник / За редакцією В. І. Бондаря, В. М. Синьова. К.: МП Леся, 2011. 528 с.

3. Логопедичні практикуми: Навчально-методичний посібник / За редакцією Л. Д. Бегас. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2016. 123 с. Режим доступу: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/6054/1/logopedichna_prakt_BegasL.D.pdf (дата звернення: 01.05. 2023).

4. Лепетченко М. В. Логопедія. Дизартрія: навчально-методичний посібник. 2015. 36 с. Режим доступу: http://distance.dnu.dp.ua/ukr/nmmateriali/documents/logopediya_dyzartriya.pdf (дата звернення: 01.05. 2023).

СЕКЦІЯ 5. Інноваційні технології в освітній та соціальній сфері.

*Володимир Ансімов,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 231 «Соціальна робота.
Соціальна педагогіка. Практична психологія»,
Державний заклад «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)*

*Науковий керівник: Ярослава Юрків,
доктор педагогічних наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи,
Державний заклад «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)*

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФІЛАКТИКИ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Постановка проблеми. Підліткова агресивність є однією з актуальних проблем сучасності. Агресивні прояви в дітей, а також

питання профілактики агресивної поведінки підлітків є одним із найважливіших сьогодні, а розробка системи профілактики цього феномену – актуальним завданням теорії та практики соціальної роботи.

Термін «технологія» походить від двох давньогрецьких слів: техно – мистецтво, майстерність і логос – наука, знання, закон [1]. Звертаючись до дефініції поняття «Інтернет-технології» ми знаходимо, що це технології створення і підтримки різних інформаційних ресурсів у комп'ютерній мережі Інтернет: сайтів, блогів, форумів, чатів, електронних бібліотек та енциклопедій [2].

Виклад основного матеріалу. В основі Інтернет та Інтернет-технологій лежать гіпертексти і сайти, що розміщуються в глобальній мережі Інтернет або в локальних мережах комп'ютера. В рамках нашої Інтернет-технології профілактики агресивної поведінки підлітків ми будемо використовувати соціальні мережі та відеоконференції як технологічний компонент системи профілактики агресії серед підлітків, на якому розміщені профілактичні методики всіх трьох рівнів профілактичної роботи, а саме: освітній, діагностичний та корекційний етапи.

Розкриваючи сутність терміну «технологія профілактики агресивної поведінки підлітків», можна зазначити, що це сукупність взаємопов'язаних компонентів, дія яких спрямована на усунення причин агресії, попередження формування агресивних форм поведінки, запобігання рецидивів і переходу агресії у хронічні форми, що передбачає їх взаємодію (взаємозв'язок) у процесі роботи соціального працівника з підлітками, що не проявляють агресію, підлітками «групи ризику» з так званою «передагресивною» поведінкою та з підлітками, у яких вже виявляли агресію раніше.

Розкриваючи структуру Інтернет-технології профілактики агресивної поведінки підлітків необхідно розпочати з першої процедури – цілепокладання.

Мета технології: попередження та подолання підліткової агресії.

Завданнями технології є:

1. Діагностика та своєчасне виявлення схильності до агресії у підлітків, визначення основних способів реагування на конфліктні ситуації.

2. Попередження різних форм прояву агресивної поведінки підлітків і переходу агресії у хронічні форми через формування і розвиток навичок конструктивної взаємодії і спілкування, формування адекватної самооцінки, усвідомлення власних емоцій і почуттів інших людей, розвиток навичок саморегуляції та самоконтролю, почуття соціальної емпатії.

3. Забезпечення педагогів інформаційно-методичними та дидактичними ресурсами щодо профілактики агресивної поведінки підлітків.

Об'єктом технології виступають підлітки, які є користувачами соціальних мереж Інтернет.

Суб'єктом технології виступають: соціальні працівники; співробітники закладу загальної середньої освіти: педагоги, психологи, вихователі, тренери; лідери молодіжних організацій, а також у цій ролі можуть виступати класні керівники тощо.

Відповідно до цих завдань наступною процедурою є організаційно-діагностична, яка передбачає 1) підготовку Програми профілактики агресивної поведінки підлітків в умовах закладу загальної освіти засобами Інтернет-технологій; 2) діагностику об'єкта профілактики агресивної поведінки підлітків; 3) планування заходів профілактики агресивної поведінки підлітків засобами Інтернет-технологій.

Наступним кроком алгоритму технології профілактики агресивної поведінки підлітків в діяльності соціального працівника є змістовно-операційна процедура, пов'язана з процесом безпосереднього здійснення соціально-педагогічної діяльності суб'єктами профілактики, що реалізується через *програму профілактики агресивної поведінки підлітків «Життя без агресії»*.

Програма має шість основних напрямів:

1. Формування у підлітків соціально прийнятних механізмів поведінки.

2. Навчання підлітків навичкам контролю і управління своїм гнівом.

3. Навчання підлітків конструктивним поведінковим реакціям.

4. Формування усвідомлення власного емоційного світу.

5. Розвиток позитивної самооцінки.

6. Зв'язок між агресивними проявами та адекватною поведінкою.

Кожен з окреслених напрямів програми профілактики агресивної поведінки «Життя без агресії» реалізують за допомогою різних методів і видів технологій, як-от: освітні інтерактивні технології, соціальна терапія (психодрама, арт-терапія, терапія самовиховання), соціальне консультування.

Нами було виділено організаційні форми і методи профілактики агресивної поведінки підлітків засобами Інтернет технологій: *масова робота*: проведення online-тестування; проведення online-конференцій через програму Zoom, тематика яких спрямована на розвиток соціальної емпатії підлітків; Online перегляд профілактичних відеороликів; *групова робота*: проведення Online тестування з окремими групами учнів; проведення тренінгів, ігор, методик через програму відеоконференцій Zoom; Online перегляд профілактичних відео роликів та створення соціальних проектів, проведення акцій щодо попередження підліткової агресії, культивування добра, допомоги та підтримки тих, хто їх потребує (тварини, літні люди, хворі діти, діти-сироти та ін.); *індивідуальна робота*: online перегляд профілактичних відео роликів та їх обговорення; online-тестування; online-консультування; виконання вправ, проведення методик і бесід на розвиток позитивної самооцінки та почуття емпатії;

Повертаючись до опису алгоритму Інтернет-технології профілактики агресивної поведінки підлітків в дрімотності соціального працівника, розкриємо її останню процедуру, пов'язану із оцінкою результатів цього процесу – оціночно-результативну процедуру.

У межах цієї процедури здійснюється аналіз проведеної роботи, підбивання підсумків упровадження програми профілактики агресивної поведінки «Життя без агресії» та надання за потребою додаткових послуг підліткам.

Аналіз ефективності результатів процесу профілактики агресивної поведінки підлітків на цьому процедурному етапі треба здійснювати з урахуванням визначених критеріїв ефективності профілактики агресивної поведінки: когнітивного, мотиваційного та поведінкового. Цю роботу варто проводити за допомогою таких методів: інтерв'ю, анкетування, тестування, бесіда; кількісна та якісна обробка даних за допомогою методів математичної статистики для порівняння і підтвердження отриманих результатів запровадженої Інтернет-технології профілактики агресивної поведінки підлітків.

Висновки. Таким чином, запропонована технологія профілактики агресивної поведінки підлітків має чотири основні процедури: цілепокладання, організаційно-діагностичну, змістовно-операційну та оціночно-результативну процедури. Подальшого вивчення потребують питання модернізації масових форм профілактичної роботи засобами Інтернет-технологій щодо підліткової агресії.

Список використаних джерел:

1. Тюття Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота: теорія і практика: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2008. 574 с.

2. Самойлов А. М. Пріоритети та технології педагогічної профілактики девіантної поведінки підлітків. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Вип. 41. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2015. С. 134–139.

***Вячеслав Бордаш,**
студент НРЗВО «Кам'янець-Подільський
держаний інститут»*

Науковий керівник: **Ярослав Сушарник,**
*кандидат економічних наук, викладач,
НРЗВО «Кам'янець-Подільський
держаний інститут»*

ПЕДАГОГІКА МАЙБУТНЬОГО: КІБЕРНЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОСВІТИ ТА НАВЧАННЯ

Постановка проблеми. Однією з найбільш актуальних проблем, пов'язаних з темою «Педагогіка майбутнього: кібернетичний підхід до освіти та навчання», є необхідність розвитку та впровадження новітніх технологій та інформаційних систем у навчальний процес. Для досягнення максимальної ефективності навчання необхідно забезпечити доступ до сучасних технологій та програмного забезпечення, а також підготувати педагогічний колектив до їх використання.

Іншою проблемою є забезпечення безпеки та захисту персональних даних учнів у онлайн-середовищах, де збирається значна кількість конфіденційної інформації. Необхідно вирішити цю проблему, забезпечивши належний рівень захисту персональних даних та прозорість збору та використання інформації.

Виклад основного матеріалу. Кібернетичний підхід до освіти та навчання відображає взаємозв'язок між педагогікою та кібернетикою і їх спільну мету – покращення ефективності навчального процесу.

Кібернетика – наука про системи та їх управління. У педагогіці кібернетичний підхід полягає в застосуванні сучасних технологій та інформаційних систем для оптимізації навчального процесу. В основі такого підходу лежить ідея, що навчання є системою, яку можна оптимізувати за допомогою розумних технологій та інструментів [1].

У світі існує багато прикладів успішного використання кібернетичного підходу до навчання. Один з них – віртуальна реальність, яка дозволяє створювати іммерсивні навчальні середовища в яких учні можуть експериментувати та вчитися, без необхідності відвідувати фізичний клас. Інші приклади включають застосування інтерактивних дошок, відеоуроків та онлайн-курсів [2].

Однак, на шляху до педагогіки майбутнього, основаної на кібернетичному підході, існує ряд викликів. Наприклад, важливо забезпечити ефективну підготовку педагогічних кадрів, які зможуть використовувати нові технології та інструменти у своїй роботі. Крім того, виникає питання щодо того, як зберігати та захищати конфіденційну інформацію, що збирається під час навчання в онлайн-середовищах.

Узагалі, педагогіка майбутнього заснована на кібернетичному підході, може допомогти вирішити багато проблем, які виникають у сучасній системі освіти. Вона може забезпечити більш ефективний та індивідуальний підхід до кожного учня, забезпечити доступ до якісної освіти для людей з різних куточків світу і з різними потребами, та підвищити загальну якість навчання.

Окрім того, педагогіка майбутнього має потенціал для вирішення більш глибоких соціальних проблем, таких як нерівність у доступі до освіти та створення нових можливостей для людей, що живуть у віддалених та відчужених від освітніх центрів регіонах.

Узагалі, педагогіка майбутнього, що базується на кібернетичному підході, може відкрити нові можливості для забезпечення якісної освіти та навчання в майбутньому. Такий підхід до освіти відповідає вимогам сучасного світу, який нестійкий та швидко змінюється і вимагає постійного оновлення та розвитку [1].

Одним з викликів для педагогіки майбутнього є також збалансованість використання технологій і реальної комунікації між учнями та вчителями. Важливо не забувати про важливість особистісного спілкування та навчання в колективі, що відіграє важливу роль у формуванні соціальних навичок та компетенцій.

Також, для успішного застосування кібернетичного підходу до навчання, необхідно забезпечити доступ до технологій та ресурсів для всіх учнів та вчителів, що може бути проблематичним у деяких регіонах.

В цілому, педагогіка майбутнього, яка заснована на кібернетичному підході, має потенціал для революції в навчанні та освіті. Застосування новітніх технологій та інструментів дозволить зробити навчальний процес більш ефективним, доступним та цікавим для учнів. Однак, для досягнення максимальної ефективності використання кібернетичного підходу до навчання, необхідно вирішити ряд викликів та проблем, що стоять на його шляху.

Висновки. Педагогіка майбутнього, що заснована на кібернетичному підході, має великий потенціал для покращення ефективності навчання та забезпечення більш якісної освіти. Однак, для досягнення цих цілей, необхідно розв'язати деякі проблеми та виклики, пов'язані з використанням новітніх технологій та інформаційних систем у навчальному процесі.

Отже, дослідження педагогіки майбутнього, зосереджене на кібернетичному підході, є актуальним та має великий потенціал для покращення якості освіти. На сьогоднішній день існує багато розробок та інновацій, які можуть бути використані для оптимізації навчального процесу.

Список використаних джерел:

1. Інформаційні технології в сучасній педагогічній діяльності. Автор: Н. М. Міщенко. Видавництво: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2019 рік.

2. Комп'ютерне моделювання процесів навчання у вищій школі.
Автор: В. П. Шевченко. Видавництво: Національний університет «Києво-
Могилянська академія». 2016 рік.

*Наталія Гладчук,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології,
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»(м. Полтава)*

Науковий керівник: **Інна Сьомкіна**,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки,
Державний заклад «Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка»(м. Полтава)

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Молодий вік відрізняється значним збільшенням соціальної активності, а студентство – є найбільш соціально активною категорією суспільства в цілому. Хоча рівень злочинності і правопорушень серед здобувачів вищої освіти є незначним, таких проявів не має бути взагалі. Крім того, студентство – це майбутні кваліфіковані фахівці в різних сферах діяльності, в тому числі й правоохоронній, тому закріплення основних норм правової культури мають стати рівноцінним показником їхньої професійності.

Студентське середовище є важливим об'єктом профілактичного впливу, з огляду на низку ознак. Студенти є складовою молоді і їм певною мірою притаманні окремі негативні процеси та явища молодіжного середовища, такі як зловживання алкогольними напоями, наркоманія, брак морально-духовних засад та правової обізнаності, низька правова та кримінологічна культура, агресивна поведінка, відсутність позитивно спрямованої дозвільної сфери тощо [1, с. 102].

Окремі аспекти застосування форм та методів профілактики правопорушень студентської молоді в умовах закладу фахової передвищої освіти вивчали такі науковці, як: О. Бандурка, І. Васильківська, В. Голіна, О. Джужа, А. Закалюк, О. Костенко, А. Міллер, А. Музика та ін.

Виклад основного матеріалу. Профілактика правопорушень студентської молоді в закладах фахової передвищої освіти визначається як система заходів, спрямованих на запобігання порушення правил, норм і законів серед студентської молоді.

Ефективні форми та методи профілактики правопорушень серед студентської молоді повинні бути комплексними та зорієнтованими на конкретні проблеми закладу освіти, до таких можуть належати:

- впровадження до освітньої програми всіх спеціальностей вибіркового компонента з правознавства та правової культури;
- форми профілактики правопорушень повинні враховувати вікові і соціальні особливості здобувачів освіти фахової передвищої освіти, а також місце закладу в системі передвищої освіти та його специфіку;
- невід’ємним елементом профілактики правопорушень є робота з морально-етичними та духовними цінностями, формування у здобувачів освіти свідомого ставлення до правової культури та відповідальності перед суспільством;
- реалізація програм зі спортивних і культурно-масових заходів може сприяти популяризації здорового способу життя та відволіканню студентів від потенційно шкідливих дій, перенаправленню їх енергії у соціально позитивне русло;
- розвиток інтерактивних платформ та електронних ресурсів для студентів, що допоможуть збільшити їх правову культуру і надати доступ до актуальної інформації про законодавство;
- проведення соціальних заходів, які сприятимуть формуванню правової свідомості та культури у студентів, зокрема дебати, круглі столи, тренінги й інші форми роботи з молоддю;
- використання в освітньому процесі кейс-студій, які допоможуть студентам розібратися в різних ситуаціях та відповідно до закону їх вирішувати;
- розвиток партнерської взаємодії з правоохоронними органами та іншими інституціями, які займаються протидією правопорушенням, з метою взаємовпливу і спільної роботи з молоддю;
- відкритість до діалогу та співпраці зі студентською громадськістю і представниками студентського самоврядування з метою врахування їхніх потреб та інтересів у процесі формування правової культури;

- залучення викладачів та спеціалістів з питань права для проведення лекцій, семінарів й інших форм роботи з молоддю, з метою підвищення їх правової свідомості;
- встановлення прозорої системи дисциплінарної відповідальності для студентів, які порушують правила поведінки в закладі освіти та за його межами;
- розвиток механізмів залучення студентів до добровільної діяльності в громадських організаціях, які займаються питаннями прав людини, захисту прав студентів та протидії правопорушенням.

Висновки. Отже, формування правової культури молоді в умовах закладу фахової передвищої освіти вимагає комплексного підходу і застосування різноманітних форм та методів превентивної діяльності. Тільки таким чином можна зменшити кількість правопорушень серед студентської молоді та сприяти їхньому правильному і законному життєвому вибору.

Список використаних джерел:

1. Кльован Н. В. Профілактика правопорушень у студентському середовищі. *Новітні кримінально-правові дослідження*: зб. наук. пр. / відп. ред. О. В. Козаченко. Миколаїв: Іліон, 2016. С. 101-104.

Богдан Грачов,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 231 Соціальна робота,
освітньо-професійна програма «Соціальна робота.
Соціальна педагогіка. Практична психологія»,
Державний заклад «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава),*

Науковий керівник: **Вікторія Степаненко,**
*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри соціальної педагогіки,
Державний заклад «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ ДІТЕЙ З ТРАВМАТИЧНИМ ДОСВІДОМ

Постановка проблеми. Події сьогодення показали цінність людського життя, необхідність збереження фізичного і психічного

здоров'я кожної людини, особливо дітей, які пережили травматичні події. Наслідки психологічної травми можуть проявлятися в різних сферах життєдіяльності дитини, на емоційному, когнітивному, поведінковому рівнях [4]. Особливим видом допомоги дітям з травматичним досвідом та їхнім сім'ям є соціально-психологічне консультування, яке займає особливе місце у системі психосоціальної підтримки [2].

Виклад основного матеріалу. Надзвичайні ситуації є частиною нашого повсякденного життя, проте вони несуть в собі загрозу соціальної дезадаптації дитини, суїцидальних проявів, зростання випадків насильства, нервово-психічних та психосоматичних страждань. Діти як одна із вразливих категорій населення досить гостро сприймають події, які змінюють константність, надійність, безпечність оточуючого середовища. Несформованість психіки дитини, слабкий вольовий контроль емоційних реакцій, сильна дія підкоркових структур на функціональний стан центральної нервової системи обумовлюють специфічні наслідки впливу психологічної травми [4].

Для різних вікових груп дітей консультування буде мати ряд відмінностей, оскільки в залежності від віку та рівня розвитку діти по-різному реагують на труднощі, стресові ситуації та складні життєві обставини. Так, діти молодшого шкільного віку стають плаксивими, дратівливими або агресивно поведуться в школі чи вдома. Вони потребують більшої уваги до себе, можуть страждати від нічних страхів і жахів, боятися темряви та залишатися наодинці без батьків. Такі діти можуть уникати спілкування з однолітками. Консультанту слід пам'ятати, що саме картина внутрішнього світу дитини, її переживання, відносини з іншими є предметом консультативної взаємодії, обговорення питань, що хвилюють дитину.

Одним з ефективних методів у консультативній роботі з дітьми молодшого шкільного віку є гра, яка надає можливість дитині виразити свої почуття [2]. Також у роботі з дітьми з травматичним досвідом використовують серійне малювання, завдяки якому відбувається активізація цілющого потенціалу, конфлікти знаходять вираження і вирішення [3].

У консультативній роботі з підлітками варто використовувати техніку діалогу. У підлітків і юнаків можуть проявлятися різні психосоматичні симптоми, розлади сну і апетиту, іпохондрія, збудження

або зниження рівня енергії, апатія, зниження рівня шкільної успішності, девіантна поведінка [2].

Реакція дітей на травматичну подію залежить не тільки від ситуації, віку, їхніх психологічних особливостей, навичок опанування кризових ситуацій, а також від того, як взаємодіють з ними їхні батьки. В деяких випадках проблеми дітей можуть бути обумовлені проблемами в сім'ї. Тому важливим у консультуванні дітей з травматичним досвідом є спілкування спеціаліста з батьками [4]. Проте батьки часто відмовляються від проведення консультацій з ними, хоча насправді консультування не потребує частих зустрічей, а також заглиблення в особисту проблематику батьків, однак дозволяє підтримувати позитивні зміни в дитині, розуміння її почуттів та вчинків [2].

Отже, найбільш розповсюдженими симптомами, які можуть з'явитися у дітей: порушення сну; труднощі сепарації (страх розлуки з батьками); зниження концентрації уваги, тимчасове погіршення пам'яті, втрата деяких навичок, що були розвинені раніше; нав'язливі думки, страхи, підвищена настороженість та підозра; порушення спілкування з батьками та однолітками; втрата життєвих перспектив; роздратованість; почуття провини, депресія; підвищення рівня тривожності, аж до панічних нападів.

Під час консультування дітей, що отримали травматичний досвід, консультанту не завжди зрозуміло, що в роботі з ними він стикається з наслідками психологічної травми. Скарга батьків чи дитини не завжди збігається із запитом на консультативну роботу, оскільки вони помічають в першу чергу порушення у поведінці, не зважаючи при цьому на емоційні проблеми, які можуть бути наслідками отриманого травматичного досвіду. Тому у роботі з дітьми з травматичним досвідом фахівцю потрібно певним чином відстежувати це і самостійно ініціювати роботу [1].

Висновки. Основою консультативної роботи з дітьми з травматичним досвідом є повторне переживання травми з наступним пропрацюванням. Тому до консультативного процесу важливо залучати як дітей, так і їхніх батьків, враховувати вікові та індивідуальні особливості дитини, застосовувати такі методи як гра, діалог або певні арт-терапевтичні методики, не допускати ретравматизації дитини.

Список використаних джерел:

1. Бондарчук Ю С. Особливості психологічного консультування при подоланні наслідків психологічного травмування під час супроводу дітей та сімей в освітньому процесі. *Scientific Journal Virtus*. 2019. № 37. С. 39-43.
2. Консультування в системі психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій / авт. кол.; заг. ред. В. Г. Панок, І. І. Ткачук. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2019. 144 с.
3. Психологічна допомога дитині у психотравмуючій ситуації: метод. посіб. / Уклад. : Г. Б. Растроста. Суми: НВВ КЗ СОІППО, 2018. 64 с.
4. Чебоненко В. Психологічна допомога дітям, які пережили травмуючу подію. *Практична психологія*. С. 104-108.

Оксана Жизномірська,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри педагогіки і психології
та інклюзивної освіти,
Тернопільський обласний комунальний
інститут післядипломної педагогічної освіти

**ОСОБИСТІТЬ В ІННОВАЦІЙНОМУ ВИМІРІ
ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ**

Постановка проблеми. Україна у війні... українці неперевершені у своїх силах, можливостях, здібностях, ресурсах долати труднощі, проявляти силу міцної волі, морального та войовничого духу, завдавати постійного нищівного удару злісному ворогу. Україна переможе, переможе увесь український народ, який щоденно намагається протистояти ворожій навалі, прагне консолідувати особистісні ресурси задля великої перемоги. Ми живемо у складний час, час війни, неспокою, тривоги, руйнівних емоційних коливань та станів, де кожен з нас по-своєму проживає усі події та наслідки знущань, катувань, знецінення, приниження українців. Сьогодні, ми творимо свою новітню історію України, де кожен українець має можливість писати кожну сторінку буття,

життєствердження, життєстійкості, незламності в перипетіях соціально-психологічних проблем. Завдання сучасної освіти – виховати гідного, сміливого, відповідального, морального громадянина з інноваційним мисленням, «правильними» ціннісними орієнтирами, креативним наповненням своєї душі, перспективним баченням щасливого майбутнього.

Виклад основного матеріалу. Як зазначено у Законі «Про освіту», мету освіти окреслено як всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей та необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [4, с. 11].

Так на базі Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти здійснювалося блиц-опитування (онлайн) серед учителів щодо питань ціннісних орієнтирів особистості в умовах сьогодення. У результаті цього ми отримали наступні відповіді респондентів: значущими для учителя є комунікативні вміння, цінності; сприятливе, безпечне освітнє середовище; щирість, доброзичливість, справедливість у співпраці з іншими. Для школярів сучасної школи цінними є сім'я, родина; патріотичні почуття усіх членів родини; незламний дух свободи; щасливе майбутнє; професія за власним покликанням; досягнення успіху в своїй справі. Зі слів учителів нашої області, війна внесла корективи у життя кожного українця (школяра), де спостерігається високий рівень цінування родинно-сімейних зв'язків, збереження традицій, звичаїв, культури, вірніше відбулася переоцінка цінностей, прагнень, можливостей молодого покоління.

Ідею впровадження цінностей Української Хартії вільної людини (із самого початку) в Тернопільській області підтримала обласна рада під керівництвом Овчарука В. у тісній співпраці із заступником голови Крупую Л. та керівництвом обласної державної адміністрації з Барною С. у співпраці з колективом управління освіти і науки ОДА під керівництвом

Хоми О. та її замісниці Зварич Г. Ця програма має своє продовження і до нині, де орієнтири виховання та цінності людини стали першочерговими у відстоюванні власної гідності та невтомної боротьби за нашу країну.

Сучасний дослідник цінностей Р. В. Стецишин, кандидат юридичних наук, правовий консультант освітнього проекту EU4Skills пропонує підходи впровадження ціннісної тематики в освітній процес, зокрема:

1. *Світський підхід до етики.* Якщо цінності та життєві принципи є дороговказом і водночас «правилами гри», яких здебільшого людей дотримується, тоді у суспільстві природно зростає ступінь довіри один до одного, зростає відтак суспільна довіра та довіра до державної влади, поглиблюється щирість співпраці між індивідами та у відносинах з державою. Це заохочує людей до активності, інвестування, пожвавлення економіки, підвищення соціальних стандартів, тривалості та якості життя, примноження впевненості у майбутньому.

2. *Цінності – це не лише про національно-патріотичне виховання.* Сутнісна проблема у нашому суспільстві – це проблема не включення у зміст патріотизму такої поведінки у напрямі шанування свого народу, як дотримання правових норм і законних прав інших громадян. Справжній патріот має стійку людську ідентичність, а вже потім – національну.

3. *Практикувати наскрізність.* Генерування ціннісного коду молодій людині є заохочення педагогів, батьків та учнів впроваджувати цінності, транслювати одне одному наскрізно і постійно у школі, навчальному закладі, вдома ті моделі етичної поведінки, які варті наслідування і поширення у суспільстві правдивих громадян.

4. *Творчий крос-предметний та багатопредметний підхід.* Доречним та повноцінним для освітнього процесу буде виокремити 10 хвилин заняття на коментування вчителем чи обговорення з учнями інформації, яка в певний час перебуває в усіх на слуху та яка дає можливість підвищувати у здобувачів освіти їхній рівень ціннісно-критичного осмислення дійсності через аналіз конкретних побутових або резонансних життєвих прикладів.

5. *Не соромитися власної не бездоганності.* Учителям та батькам важливо визнавати свою недосконалість, слабкість, помилки як перед дорослими, так і перед дітьми. Тоді і дитина не буде боятися робити помилки та показатися світові неідеальною, зрештою стане ближчою до себе, своєї порядності та до власного емоційного благополуччя.

6. *Заохочувати молодь до критичного мислення.* «Ярликування» особистостей замість висловлення оцінки лише щодо їхнього певного вчинку – часта помилка не лише у процесі виховання, але й у процесі спілкування як такого, що сприяє лише токсикації взаємин, а не їхньому зміцненню.

7. *Найважливіше в освіті – особистісні принципи та цінності* [4, с. 14-20].

Цілком погоджуємося із окресленими підходами дослідника, оскільки вони віддзеркалюють освітні процеси нинішнього часу та адекватний механізм реагування сучасної людини.

Водночас І. Д. Бех зазначає, що велична мета сучасного виховання – це зробити справедливість і любов стрижнем нашого життя, вимагає надзвичайних зусиль науковців і педагогів-практиків. З вище окресленого, вчений розробив виховні прийоми для молоді у співпраці з педагогами:

1. Майстерність вихователя залежить від його вміння науково правильно реагувати на асоціальні прояви вихованців, зокрема безпосередньо на суб'єкта моральної хиби. Вихователь має запевнити вихованця у тому, що він навіть не згадає про його помилку. Цим самим він закликає винуватця до злагодженої міжособистісної співпраці і побудови на цій основі нових рівноправних взаємин.

2. Найдоцільніший спосіб взаємин педагога із молоддю, коли він не повинен усьому підкорятися; вихователь не має неосмислено підноситися, роблячи міжособистісну дистанцію недосяжною.

3. Між вихованцями можуть виникати певні конфлікти, за яких педагог не повинен дотримуватися справедливості і відповідного осудження, керуючись лише формальним результатом.

4. У групі однолітків може виникнути деструктивна в особистісному плані тенденція, коли той чи інший вихованець через страх перед іншими відмовляється поводитися згідно зі своїми індивідуальними особливостями, відмовляється бути собою у своїй своєрідності. При цьому обов'язковим має бути пов'язування суспільно важливого діяння з відповідальністю, безумовним піклуванням як цінностями, що визначають його «Я-духовне».

5. Виховання, що має, передусім, негативну пристрасть до заздрості, варто поставити у позицію переконувати свого однолітка у подібній якості. У кінцевому результаті у вихованця розгортається

складний, внутрішній процес зміни власного «Я» поведінки, спілкування, вчинку.

6. Вихованець, який ще не утвердився в духовно-моральній цінності, однолітки починають надмірно хвалити, що межує з його спокую. Варто викликати процес згадування неправильних діянь і швидко розгорнеться рефлексивний аналіз і відбудеться особистісне самовдосконалення.

7. У виховному плані педагогу варто мати ґрунтовні знання про ефективність спільної життєдіяльності (пізнання, спілкування, праці, дозвілля) зростаючої особистості.

8. Яким би не був змістовно широким методичний репертуар педагога він не може дати відповіді на усі реальні колізії життя вихованців [1, с. 168].

Висновки. Перспективи подальших розвідок полягає у дослідженні історичних подій нашої області та творчого спадку успішних постатей (митці, лідери, вчені) минулого та сучасності щодо розкриття у них творчого потенціалу, спектру «глибоких», моральних цінностей та інноваційного мислення згідно Української Хартії вільної людини. Таким чином, виховна стратегія цінностей педагога передбачає низку особистісних компетенцій, професійних компетентностей, позитивного мислення, практичних умінь швидко приймати правильні рішення та найскладніше – навчати, виховувати, розвивати сучасну молодь нової формації до життєвих пріоритетів, викликів та конкурентоздатності.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Особистість у сьайві духовності: монографія. Київ. Чернівці: Букрек, 2021. 244 с.

2. Візія впровадження цінностей Української Хартії вільної людини ініціаторів впровадження цінностей УХВЛ в освітній процес / редкол. О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Когут та ін.. *Науковий, методичний, інформаційний збірник Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти*. Тернопіль: ТОКІШПО, 2019. 44 с.

3. Реалізація обласної програми впровадження Української Хартії вільної людини в навчальних закладах Тернопільської області з досвіду

впровадження УХВЛ: посібник за ред.. Петровського О. М., Мисика В. С., Ковалика І. М., Вакуленка Д. В., Тернопіль: ТОКІППО, 2018. 47 с.

4. Стецишин Р. В. Ціннісні орієнтири сучасної української школи як проекція «правил гри» суспільства зразка 2040 року : тези доп. всеукр. наук.- практ. конф. «Формування національної ідентичності українця через цінності Української Хартії вільної людини (м. Тернопіль, 28-29 жовтня, 2021р.). ТОКІППО, Тернопіль, 2021. С. 11-21.

5. Українська Хартія вільної людини - ціннісний базис для національної концепції «Нова українська школа»: посібник / за заг. ред.. О. М. Петровського, В. С. Мисика, вид-во : організаційно-методичний та інформаційно-видавничий відділ ТОКІППО, 2020. 56 с.

*Ілліна Карнюк,
здобувач другого(магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 232 Соціальне забезпечення,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова*

*Науковий керівник: Ірина Гальчич,
викладач кафедри соціальної політики,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова*

ІННОВАЦІЇ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВО-ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Процес розвитку суспільства протікає за допомогою відновлення ресурсів і обумовлює створення передумов для формування нових креативних компонентів у соціальній сфері, інноваційних способів соціальної діяльності, а нововведення є формою цього суспільного розвитку. Тому, необхідно конкретизувати зміст інновації як процесу розвитку в соціальній сфері.

Інноваційний процес – це сукупність послідовних дій, спрямованих на розробку та освоєння інноваційних змін [1], зокрема, у соціальній сфері. Цей процес передбачає цілеспрямовану зміну елементів в роботі з різними категоріями населення з метою її якісної трансформації. В основі

процесу лежить переосмислення і впровадження нових ідей, теорій, концепцій, підходів, принципів організації в соціальній сфері.

Виклад основного матеріалу. Інновації в соціальній сфері представляють в основі своєї діяльності свідомо організовані нововведення або процеси, реалізовані відповідно до мінливих умов її функціонування та мають на меті ефективне використання соціального потенціалу.

Інновації у соціальній сфері можуть сприяти такі фактори, як:

- загострення соціальних проблем, що вимагає нових підходів до їх вирішення, особливо у воєнний час в Україні;
- відсутність необхідних ресурсів для розвитку соціальної сфери, що потребує більш дієвих способів їх пошуку;
- тенденція зростання вимог до якості надання послуг закладів соціальної сфери та приведення їх до міжнародних стандартів [3].

Потреби соціальної сфери в інноваціях визначається необхідністю більш чіткого та зрозумілого формулювання поняття «інновація» і суміжних понять з урахуванням особливостей соціальної сфери. Такий підхід дозволить розробити комплекс заходів, що підвищують ефективність діяльності соціальних організацій і служб при задоволенні соціальних потреб населення. Важливо відзначити, що в точному визначенні інновацій існує ряд методологічних розбіжностей – інновації представляють як процес, як результат, як ідея, як можливість [2].

Одним з найбільш поширених методів реалізації інновацій у соціальній сфері є проєктний метод. Серед переваг цього методу фахівці називають можливість в рамках проєкту ефективно досягати поставлених цілей в умовах заданих параметрів: термінів, вартості, якості і т.п. Однак, при реалізації інновацій у соціальній сфері необхідно враховувати особливості, пов'язані з некомерційним характером відносин.

Внаслідок нестабільності сучасного українського суспільного розвитку й нерозвиненості системи соціального обслуговування соціальні працівники повинні повною мірою мати знання і навички у сфері застосування соціальних інновацій і мотивацію до позитивної зміни дійсності. Сьогодні практично немає жодної сфери в суспільстві, яка у тій чи іншій мірі не була б охоплена інноваційними процесами. Тому підвищення компетентності у сфері надання соціальних послуг є вкрай важливою у такий час.

Варто зазначити, що з прийняттям закону «Про соціальні послуги» у соціальну сферу України було впроваджено багато істотних інновацій на той період часу, але за останній рік було внесено зміни, основними і найбільш радикальними є інновації, які стосуються надання соціальних послуг. На перший погляд в Україні почала будуватись інноваційна для нашої держави система соціальних послуг, впроваджені нові підходи до забезпечення населення соціальною допомогою, розпочалась співпраця держави та недержавних надавачів соціальних послуг, але, на жаль, не всюди і більшість людей в різних куточках України отримують не завжди однаково якісні послуги.

Однак, це можна розглядати як старт і шлях інноваційного розвитку соціальних послуг, який є досить не простим для держави, на ньому постійно зустрічаються труднощі, пов'язані з недосконалістю законодавства, браком фінансування, не відпрацьованістю механізмів реформування соціальної сфери.

Головна інновація на даний період часу – це здатність до переформатування під час війни. Проекти, які раніше служили одним цілям, стали працювати на інші, актуальніші.

2022-2023 роки стали справжнім випробуванням для кожного українця та поставив нові виклики для команди Міністерства соціальної політики. Евакуація мільйонів людей, перебої зі зв'язком, блекаути, кібератаки – все це додавало нових задач та ускладнювало роботу, але держава продовжувала працювати в тандемі з Мінсоцполітики, забезпечивши безперебійність соціальних виплат в реагуванні на виклики війни, не зупиняючи й цифрову трансформацію соціальної сфери в тому й числі.

Висновки. Отже, на сьогоднішній період часу практично немає жодної сфери в суспільстві, яка в тій чи іншій мірі не була б охоплена інноваційними процесами, навіть у воєнний час, що варто відзначити. Соціальна сфера, одна з тих сфер, де просто необхідні інновації. Адже інновації це рух вперед, пошук нових більш ефективних, раціональних шляхів вирішення поставлених питань, без нових технологій ми так і будемо стояти на місці, а разом з тим життя не стоїть на місці, розв'язувані питання ускладнюються і вимагають нових підходів, в цьому можуть допомогти й країни-друзі Європейського Союзу, які підтримують нас з початку повномасштабного вторгнення на територію України.

Список використаних джерел:

1. Малюта Л. Я. Особливості моделювання інноваційних процесів на підприємстві. URL: <http://library.if.ua/book/4/475.html> (дата звернення: 04.04.2023).
2. Єрескова Т. В. Методологічний вимір дослідження інновацій як соціального процесу. URL: <http://lib.lntu.info/book/fb/pesp/2012/12-40/page5.html> (дата звернення: 04.04.2023).
3. Навчально-методичний посібник. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2021. 219 с.

***Юлія Креховець,**
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

*Науковий керівник: **Віра Поліщук,**
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ПРОГРАМА З ЖЕСТОВОЇ МОВИ ЯК ШЛЯХ ДО УСУНЕННЯ БАР'ЄРІВ В КОМУНІКАЦІЇ МІЖ ЛЮДЬМИ

Постановка проблеми. У цей складний час наша країна зазнає випробувань, що ставлять під загрозу життя сотень людей. Ворог щораз проявляє надзвичайно сильну агресію, проте ми понад усе маємо цінувати мир – як найбільший дар від наших предків, які з мужністю захищали нашу землю і повинні робити все, щоб перемога настала якомога швидше. Ми маємо бути сильними, дотримуватись своїх ідеалів та гідності і найголовніше – поважати людей, які жертвують своїм життям заради нас. Разом з цим, наша місія в сучасних умовах полягає в допомозі тим, кому

потрібна підтримка, а це, в першу чергу, особи із вразливих категорій населення: неповні та багатодітні сім'ї, особи похилого віку, люди з особливими потребами, переселенці, безпритульні, люди з функціональними обмеженнями та ін.

Виклад основного матеріалу. Згідно з прогнозом Всесвітньої організації охорони здоров'я близько 430 мільйонів людей у світі страждають на проблему втрати слуху повністю, чи частково. Із них 432 мільйона – дорослих, 25% з цієї кількості це – особи літнього віку старше 60-ти років, а також 34 мільйона дітей різних вікових категорій. ВООЗ відповідно до проведених досліджень передбачає, що до настання 2050 року – більше 700 мільйонів людей, або ж кожна десята людина зіштовхнеться із проблемою втрати слуху [11].

Несхожість, а саме особливість людей із втратами слуху полягає в тому, що вони спілкуються, використовуючи мову жестів. І на перший погляд це набагато зручніше та практичніше, ніж спілкування за допомогою електронних носіїв, однак, значна складність виникає при спілкуванні глухої, або ж глухонімої людини з іншими людьми без вад слуху; адже переважна більшість людей навіть на елементарному побутовому рівні не знають жестової мови.

В Україні, відповідно до різних інформаційних джерел, налічується більше 80 тисяч людей із порушеннями слуху, і всі ці люди спілкуються виключно мовою жестів. Їм складно й важко завжди, але найскладніше і найважче саме зараз у воєнний період. Справа в тому, що під час ракетної атаки під завалами опиняються сотні тисяч людей, серед яких можуть бути люди із порушенням слуху. Так у Дніпрі з-під завалів врятували дівчину, яка перебувала там близько 20-ти годин і не мала змоги покликати на допомогу, тому що із народження не розмовляє [1]. Через вади із слухом потерпіла могла навіть не почути сирени, що призвело до наслідків, які ми можемо спостерігати.

Українське радіо у серпні 2022 року провело цікавий інформаційний ефір, учасники якого торкнулися теми людей із вадами слуху і висвітлили проблемні аспекти їхнього життя у період війни. У Тернополі упродовж 2022 року проживали близько сорока вимушено переселених осіб із порушенням слуху. У випадку, коли їм була потрібна допомога, вони телефонували та спілкувалися через відеозв'язок із Надією Коцовською – головою обласної організації товариства глухих. При зустрічі із

журналістами українського радіо «Суспільне» Н. Коцовська зазначає, що з початком війни роботи у неї побільшало втричі і їй дуже потрібна допомога осіб, які б володіли жестовою мовою та здатні були б надавати допомогу вимушено переселеним особам [7].

Згідно з даними Всеукраїнської громадської організації інвалідів «Українське товариство глухих» в Тернопільській області станом на 01.01.2023 року є лише 3 перекладачі жестової мови [3] і це на більше, ніж 1 млн жителів [5]. Спостерігається очевидний брак кадрів, які були б готові надавати висококваліфіковану допомогу жителям Тернопільської області. Ми цілком поділяємо думку учасників репортажу Суспільного, що наявний брак фахівців негативно позначається не лише на організації і забезпеченні життєдіяльності осіб з вадами слуху, але й на самих працівниках. Тому ми дотримуємося позиції, що було б набагато краще, якби певна частина жителів міста, студентів-волонтерів хоча б на побутовому рівні володіли знаннями із жестової мови. Цим вони допомагали б, як перекладачам, зменшуючи навантаження, яке зараз лягає на їхні плечі, так і особам з порушенням слуху, адже будь-де змогли б надати їм допомогу.

На жаль, ми з прикрістю змушені констатувати, що особи із вадами слуху відчують певні проблеми в реалізації своїх прагнень, бажань і потреб. Візьмемо освітню сферу, адже вона є дуже важливою, бо чимало людей із втратою слуху мають сім'ї та власних дітей, яким потрібно продовжувати здобувати знання. В управлінні освіти повідомляють, що діти із порушенням слуху сьогодні мають повне право навчатися у загальноосвітніх закладах освіти, однак деякі з цих дітей переводяться в спеціалізовані школи, адже говорять, що почувають себе некомфортно серед інших однолітків [6]. Ще складнішу ситуацію спостерігаємо в сфері вищої освіти. Бар'єром слугує, як згадувалося раніше, недостатня кількість перекладачів жестової мови в Україні. Для прикладу наводимо інформацію щодо діяльності університету Університет МакЮена (MacEwan University), що знаходиться в Edmonton, Alberta, Canada (Едмонтон, Альберта, Канада) [10], в якому на кожного студента із вадами слуху припадає два перекладачі. Ми змушені констатувати той факт, що в Україні не тільки бракує перекладачів жестової мови, але і наявним перекладачам бракує відповідної освітньої підготовки. Згідно з даними УТОГ – в країні, зазвичай, є загальні перекладачі, але немає перекладачів

за спеціальністю, які могли б супроводжувати нечуючих студентів при оволодінні ним відповідними спеціальностями [2].

От на що справді нам слід рівнятися – це на університет Галлодет (Gallaudet University, знаходиться в Washington, District of Columbia, United States (Вашингтон, Округ Колумбія, Сполучені Штати Америки) [8], або як по-іншому ще його називають: «подорож у тишу». В умовах сьогодення приватний Університет Галлодет – це місце для неординарних, креативних та творчих людей, який об'єднав у собі все, що потрібно студентам. Університет є двомовним і багатокультурним вищим навчальним закладом. Студенти в університеті можуть спілкуватися американською мовою жестів і письмово англійською мовою. Окрім цього на території університетського кампуса є садок та школа для глухих і слабочуючих дітей, а також функціонує центр розвитку де працюють із сім'ями, займаються їхнім супроводом, підтримкою та навчанням. Класні кімнати університету грамотно продумані і відповідно обладнані. Усі столи розташовані по колу для того, щоб студентам з викладачем було зручно комунікувати під час занять. Якщо викладачу потрібно привернути до себе увагу студентів, тоді він подає світловий сигнал. На момент сьогодення університет Галлодет охоплює бажаючих навчатися з 50-ти штатів та більше, ніж з 100 країн світу, а це близько 23000 випускників [9].

Назві університету можна завдячувати чоловіку на ймення Томас Галлаудет, який народився 10 грудня 1787 року в Філадельфії і був найстаршим із дванадцяти дітей в сім'ї. Він пробував реалізовувати себе в багатьох видах діяльності і вивчив чимало дисциплін. У 27 років, закінчивши курси Духовної семінарії, став проповідником. Зі своїм другом від об'їздив всю Нову Англію і назбирав потрібну кількість грошей, щоб заснувати школу у Хартфорді для глухих студентів, яка пізніше стала відомою, як Американська школа для глухих. Також Т. Галлаудет чимало подорожував в пошуках досконалого та ефективного методу навчання глухих дітей, а це понад 16 країн, більше 40 міст, позитивних людей та зачинених дверей спеціалізованих шкіл. У 1868 році він узагальнив досвід і започаткував у США комбіновану систему навчання глухих під назвою «тотальна комунікація» в якій застосовувалися: жестова, дактильна та словесна мови в усній і письмовій формах [4]. Його метод став доволі дієвим і на його честь назвали єдиний

у світі Університет, орієнтований на навчання глухих і слабочуючих людей.

На жаль, ми змушені констатувати, що в Україні недостатньо розвинені соціальні та освітні заклади та організаційно-педагогічні умови створення сприятливого соціокультурного простору для освіти, розвитку і самореалізації людей із вадами слуху.

Для студентів освітньо-професійної програми «Соціальна робота» Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка стала важливою ідеєю осмислення і реалізації способів усунення комунікаційних бар'єрів. І відповідно до замислу вирішення означеної проблеми було розроблено інноваційний соціальний проєкт, головна мета якого полягає в розробці і реалізації програми із вивчення жестової мови. Програма була адресована студентам університету, членам клубу соціальних ініціатив та волонтерства, а також усім бажаючим. Мета проєкту полягала у вивченні жестової мови для усунення бар'єрів в комунікації та покращенні рівня життєдіяльності й самореалізації слабчочуючих і глухонімих осіб в соціумі. На нашу думку реалізація цього проєкту допоможе об'єднати два «світи»: людей із вадами слуху з чуучим і розмовляючими, що є важливим для оптимізації функціонування освітньої та соціальної сфери.

Цільовою групою проєкту є студенти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Ми виходили з міркувань, що студенти, які пройдуть навчання жестової мови, матимуть змогу допомагати в швидкій адаптації іншим студентам, вимушеним переселенцям та членам їх родин, що зупинилися в Тернополі й загалом усім жителям міста Тернополя, які мають подібні проблеми і потребують нашої допомоги та підтримки.

Разом з цим нами у грудні 2022 року ініціативною групою з розробки і реалізації проєкту була проведена конференція-зустріч з магістрантами ОПП «Інклюзивна освіта» спеціальності 016 «Спеціальна освіта», магістрантами ОПП «Соціальне адміністрування в громаді спеціальності 231 «Соціальна робота» та представниками інклюзивно-ресурсних центрів Львівської, Хмельницької, Івано-Франківської та Закарпатської областей. На конференції піднімалися питання про проблеми людей із вадами слуху в контексті викликів і ризиків, спричинених війною і пандемією. Учасники конференції проявили

зацікавленість до ідеї проекту і заявили про готовність долучитися до нього та допомогти в його реалізації на територіях своїх областей, територіальних громад і ЗВО.

Переваги реалізації означеного проекту полягають у тому, що: відбудеться процес актуалізації проблеми необхідності і доцільності вивчення жестової мови з метою формування культури інклюзивного простору в українському суспільстві; зросте чисельність людей, які знатимуть жестову мову; полегшиться комунікація людей з вадами слуху, що сприятиме покращенню умов життєдіяльності членам суспільства, незважаючи на їхні особливості й можливості.

Висновки. Місія молодих людей полягає у прагненні змінити світ на краще. Ми переступаємо поріг невизначеності та відкриваємо наш розум для введення інновацій, тому що саме вони покликані модернізувати сучасну реальність. Розроблений нами проєкт з вивчення жестової мови стане поштовхом до вагомих змін з формування культури інклюзивного простору. Цей проєкт стане свідченням того, що ми є творцями реальності, а не пасивними спостерігачами і що саме ми здатні діяти. Якщо ми можемо зробити життя хоча б однієї людини кращим, тоді вважаємо, що цю можливість варто використати.

Список використаних джерел:

1. 24 Канал. У Дніпрі врятували дівчину, яка від народження не розмовляє та не могла покликати на допомогу. URL: https://24tv.ua/divchina-yaku-vryatuvati-dnipri-ne-rozmovlyaye-vid-parodzhennya_n2237304 (дата звернення: 27.04.2023).

2. iPress.ua: Новини України. Жити за скляною стіною: Чи є доступною вища освіта для глухих і слабкочуючих студентів в Україні? URL: https://ipress.ua/articles/zhyty_za_sklyanoyu_stinoyu_chy_ie_dostupnoyu_vyshcha_osvita_dlya_gluhyh_i_slabkochuyuchykh_studentiv_v_ukraini_233707.html (дата звернення: 27.04.2023).

3. Тернопільська обласна організація всеукраїнської громадської організації «Українське товариство глухих». URL: <https://utog.org/perekladachi/reestr-perekladachiv> (дата звернення: 27.04.2023).

4. Вільна енциклопедія. Thomas Hopkins Gallaudet. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Thomas_Hopkins_Gallaudet (дата звернення: 27.04.2023).

5. Головне управління статистики у Тернопільській області. URL: http://www.te.ukrstat.gov.ua/files/DS/arxivDS/DS1_202112.htm (дата звернення: 27.04.2023).

6. Медіа-хаб «Твоє місто». Світ глухих. Як люди з порушенням слуху викликають «швидку». URL: https://tvoemisto.tv/exclusive/svit_gluhyh_yak_lyudy_z_vadamy_sluhu_vyklyk_ayut_shvydku_125570.html (дата звернення: 27.04.2023).

7. Українське радіо. Коли не чуєш сирену. Як людей із вадами слуху повідомляти про небезпеку - коментують фахівці. URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=99353> (дата звернення: 27.04.2023).

8. Gallaudet University. Washington, District of Columbia, United States. URL: <https://gallaudet.edu/> (дата звернення: 27.04.2023).

9. Gallaudet University: Leaders. Innovators. Change makers. URL: <https://gallaudet.edu/> (дата звернення: 27.04.2023).

10. Mac Ewan University. Edmonton, Alberta, Canada. URL: <https://www.macewan.ca/home/> (дата звернення: 27.04.2023).

11. World Health Organization. Deafness and hearing loss. URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/deafness-and-hearing-loss> (дата звернення: 27.04.2023).

Анастасія Кузь,

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

*Науковий керівник: Галина Олійник,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН ТЕХНОЛОГІЙ У ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку нашого суспільства відбуваються суттєві зміни в соціокультурних реаліях, зумовлені впровадженням нових інформаційних технологій у суспільне життя. Нові інформаційні технології стали невід'ємною частиною сучасного світу, вони значною мірою впливають на подальший економічний та суспільний розвиток людства. Це обумовлює необхідність всебічного вивчення надсучасних інформаційних технологій, комунікації, осмислення трансформаційних процесів, що відбуваються в системі комунікацій. Тому й діяльність соціальних працівників також пов'язана із необхідністю використовувати у своїй роботі візуалізованих засобів представлення інформації в електронній формі.

Соціальна робота, за своєю суттю, є гнучкою професією. Репертуар її форм, методів та технологій постійно оновлюється. Розвиток ідей інформаційного суспільства та відповідних інформаційних засобів також зумовив осучаснення практики соціальної роботи.

Характеризуючи напрями використання онлайн технологій у соціальній роботі та визначаючи їх переваги та обмеження, наша бакалаврська робота побудована на вивченні зарубіжного досвіду та рефлексії участі в проекті «Покращення ВІЛ-послуг для представників груп найвищого ризику в Україні», у межах якого впроваджувались інтервенції в чотирьох організаціях, де надають соціальні послуги. У рамках цієї роботи он-лайн технології розумілись як сукупність методів та інструментів, що є доступними під час підключення до мережі Інтернет, і

за допомогою яких здійснюється отримання, зберігання, обробка та передача інформації між користувачами мережі Інтернет в режимі реального часу [2].

Метою публікації є: дослідити використання онлайн технологій у практичній діяльності соціального працівника

Виклад основного матеріалу. У сучасній зарубіжній літературі із соціальної роботи питання використання онлайн технологій активно обговорюється упродовж останніх двадцяти років. Якщо ще на початку 2000-х науковці дискутували щодо острахів соціальних працівників стосовно застосування нових інформаційно-комп'ютерних технологій та онлайн технологій для управлінських та моніторингових цілей, то в працях науковців 2015-2023 років мова ведеться про онлайн соціальну роботу [3], інтервенції соціальної роботи, засновані на нових інформаційних технологіях, телесоціальну роботу, цифрове психосоціальне консультування.

Така робота спрямована на те, щоб:

- 1) проведення профілактичної роботи серед молоді, наприклад, для запобігання захворюванням, що передаються статевим шляхом, формування здорових звичок;
- 2) надання дистанційні консультаційні послуги тим, кому незручно в силу різних причин, зокрема, фізичних обмежень, далеких відстаней, потрапити на особисту зустріч до соціального працівника;
- 3) проведення тренінгів, вебінарів та інших навчальних заходів;
- 4) здійснення досліджень (онлайн опитування клієнтів, представників цільових груп, оперативні дослідження);
- 5) реалізація програми адвокації, захисту прав конкретних людей або цільових груп.

В Україні використання нових інформаційних технологій у соціальних службах або ж для потреб соціальної роботи є предметом нечисленних публікацій [1].

Фахівці визначають використання онлайн технологій для профілактики соціально негативних явищ як сучасний та доцільний інструмент. Такі тенденції зумовлені насамперед особливостями аудиторії Інтернет-простору, яка складається переважно з молоді [1]. Найпоширенішими онлайн технологіями для заохочення Інтернет користувачів до здорового способу життя та профілактики соціально

негативних явищ, є веб-сайти, соціальні медіа (соціальні мережі, мікроблоги, блоги, відеохостінги, інтерактивні онлайн платформи), рідше використовуються розсилки електронною поштою.

До переваг онлайн технологій, які використовують для профілактичної соціальної роботи, можна віднести таке:

- 1) економічна вигідність;
- 2) одночасне охоплення великої аудиторії користувачів;
- 3) швидке розповсюдження інформації;
- 4) підтримання двостороннього діалогу з цільовою аудиторією.

З-поміж обмежень онлайн технологій можна виокремити:

- 1) значну кількість часу для підтримки життєдіяльності ресурсів;
- 2) неможливість зміни поведінки лише через надання інформації;
- 3) складність використання одного ресурсу для різних цільових аудиторій.

До переваг онлайн технологій у консультуванні належать:

- 1) доступність;
- 2) можливість надання послуг особам, що не є клієнтами організації;
- 3) можливість залучення нових клієнтів до організації;
- 4) комфортність для клієнта внаслідок віддаленості консультанта;
- 5) анонімність.

До обмежень онлайн технологій у консультуванні належать: необхідність постійно бути присутнім онлайн; складність залучення клієнта до очних консультацій у фахівця; складність у відстеженні реакції клієнта; незручність уточнення деталей ситуації клієнта.

Онлайн технології змінюють традиційну практику соціальної роботи, систему взаємодії із клієнтами та цільовими групами. Водночас посилення використання онлайн технологій у практиці соціальної роботи породжує низку етичних питань щодо стосунків між фахівцями та клієнтами, професійних меж, забезпечення конфіденційності інформації тощо. Дехто навіть стверджує, що соціальні мережі зумовлюють новий етичний простір у соціальній роботі та нову соціальну нерівність.

Поява нових практик соціальної роботи, які ґрунтуються на онлайн технологіях, та етичних дилем із цим пов'язаних вимагають від навчальних закладів, які готують соціальних працівників, впровадження у навчальних процес курсів та тем, які забезпечать студентів знаннями та

навичками для надання соціальних послуг в умовах інформаційного суспільства.

Висновки. Отже, таким чином, онлайн технології змінюють практику соціальної роботи. Вони слугують не тільки управлінським задачам та виступають доповненням до традиційних методів роботи, а й формують принципово нові форми профілактичної, консультативної та представницької роботи. Це породжує не тільки технологічні, а й етичні питання, а також ставить нові завдання перед навчальними закладами, які готують соціальних працівників та існуючих соціальних служб державного та не державного зразків, в яких здійснюється практична соціальна робота.

Список використаних джерел:

1. Вахула Б. Я. Соціальні інтернет-мережі, їхні функції та роль у формуванні громадянського суспільства. *Вісник Львівського університету*. Львів, 2012. Вип. 6. С. 311–319.

2. Державне управління: теорія і практика / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. К. : Юрінком-Інтер, 1998. 432 с.

3. Єрмоленко С. Я. Словник слів іншомовного походження: тлумачення, освіта слів і слововживання. Видавництво: Фоліо Рік : 2006. 623 с.

*Михайло Липчей,
здобувач третього рівня вищої освіти,
педагогічного факультету,
Мукачівський державний університет*

*Науковий керівник: Василь Кобаль,
кандидат педагогічних наук, професор кафедри
педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту
Мукачівський державний університет*

**НАУКОВЕ ПІДГРУНТЯ ФОРМУВАННЯ ПРАКСЕОЛОГІЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЛІСОВОГО
ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ ДУАЛЬНОГО НАВЧАННЯ В
ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ**

Постановка проблеми. Організація дослідницького пошуку передбачає створення наукового підґрунтя, що свідчить про фундаментальність дослідно-експериментальної роботи. У контексті формування праксеологічної компетентності майбутніх фахівців лісового господарства в умовах дуального навчання в закладах фахової передвищої освіти засадничою науковою основою є педагогіка (позаяк досліджується проблема інноватизації професійної підготовки студентів відповідної спеціальності у закладах певного рівня освіти [1]) та праксеологія, що вивчає методику розгляду різних дій з точки зору встановлення їхньої ефективності й у поєднанні окреслюється як педагогічна праксеологія – «вчення про ефективну людську діяльність, що досліджує проблеми використання та застосування нового, закономірності й різновидності, впровадження, розкриває ефективні механізми застосування педагогічних нововведень, оптимальної інноваційної діяльності» [4, с. 443].

Виклад основного матеріалу. Важливою науковою основою формування праксеологічної компетентності майбутніх фахівців лісового господарства в умовах дуального навчання в закладах фахової передвищої освіти є праксеологія, що в контексті педагогічного дослідження дає змогу обґрунтувати доцільні форми професійної підготовки студентів – навчальної, самоосвітньої, професійно зорієнтованої практики тощо. Доречним є розуміння праксеологічного знання, яке закордонні дослідники характеризують як істини, до яких людство дійшло в процесі багатовікової практики, економного підходу до вдосконалення діяльності [5, с. 479].

Хоча термін «праксеологія» вперше запроваджено у науковій сфері філософії та соціології ще в 1890 році (авторство приписують А. Еспінасу), проте впродовж тривалого часу розвиток означеного наукового напрямку відбувався у галузі економічної теорії, де Л. фон Мізес обґрунтовує виникнення праксеології (на основі політичної економії) як загальної теорії людської діяльності. Саме у розумінні теорії людської діяльності праксеологія знайшла наукове обґрунтування у працях польського філософа і логіка Т. Котарбінського. Таким чином науковим підґрунтям праксеологічної компетентності майбутніх фахівців лісового господарства в умовах дуального навчання в закладах фахової передвищої

освіти є праксеологія, яка інтегрує теорію і практику філософського, економічного, соціологічного, педагогічного знання.

Сучасні наукові дослідження, присвячені уточненню сутності, визначенню актуальних проблем, напрямів розвитку праксеологічних ідей, свідчать про активні аналітичні дослідження організованої діяльності, де її предметом є стани, принципи, закони ефективності або неефективності дій системи [2, с. 11].

У створенні методологічного підґрунтя наукового дослідження чітко окреслюється праксеологічний підхід, що заснований на філософській концепції виявлення загальних тенденцій логіки діяльності. Науковці визначають основою праксеологічного підходу загальну «програму дій» [3, с. 121]. У контексті дослідження, присвяченого формуванню праксеологічної компетентності майбутніх фахівців лісового господарства в умовах дуального навчання в закладах фахової передвищої освіти, така програма дій інтегрує функціонал викладацького корпусу та студентів у таких напрямках:

1) урахування функціональних обов'язків майбутніх фахівців лісового господарства в опануванні студентами основних професійних дій, які мають теоретичне підґрунтя й апробовуються на практиці в умовах дуального навчання;

2) розробка ефективного навчально-методичного забезпечення для цілеспрямованого формування праксеологічної компетентності майбутніх фахівців лісового господарства, що спрямовуватиметься на доцільну практичну підготовку кваліфікованих фахівців означеної галузі;

3) апробація та критичний аналіз методів практичної підготовки студентів як у закладах фахової передвищої освіти, так і на виробництві, що є основною умовою дуального навчання, з метою сепарування оптимальних методик підготовки майбутніх фахівців лісового господарства високої кваліфікації.

Таким чином, в основі наукового підґрунтя анонсованого дослідження перебуває розуміння методу, що на думку дослідників, сприяє перетворенню теорії на загальну методологію і розглядає способи діяльності з погляду їх практичних властивостей, тобто в розумінні їх ефективності. Нам імпонує наукове представлення характеристики діяльності, що можна паралелізувати з розумінням праксеологічної

компетентності майбутніх фахівців лісового господарства. Для того, щоб професійна діяльність була ефективною, продуктивною чи плідною (тобто досягати визначеної мети), «правильною» (точною, адекватною, тобто максимально наближатися до визначеного взірця – норми), «чистою» (такою, що максимально уникає непередбачуваних наслідків і непотрібних додаткових включень), «надійною» (прийоми діяльності тим більше надійні, що більшою є об'єктивна можливість досягнення цими прийомами окресленого результату) і послідовною, застосовується основний критерій практичної «успішності діяльності» – її *доцільність*, практична корисність [3, с. 121].

Висновки. Таким чином, формування праксеологічної компетентності майбутніх фахівців лісового господарства в умовах дуального навчання в закладах фахової передвищої освіти ґрунтується на основних наукових постулатах праксеології і потребує розробки оптимального й ефективного методичного забезпечення, що визначаємо предметом наших подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. К. : Академвидав. 2004. 168 с.
 2. Льовкіна О. Г. Генезис праксеологічних ідей: історико-філософський контекст. *Філософські обрії*. 2012. Вип. 27. С. 4-12.
 3. Мельничук І. М. Теорія і методика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій у вищих навчальних закладах : дис. доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Тернопіль. 2011. 586 с.
 4. Методологія наукової діяльності: навч. посіб. / За ред. проф. Д. В. Чернілевського. К. : Вид-во Університету «Україна». 2008. 478 с.
- Pascal C., Bertram A. Praxis, Ethics and Power: Developing Praxeology as a Participatory Paradigm for Early Childhood Research. *European Early Childhood Education Research Journal*. 2012. № 20 (4). P. 477-49.

*Альона Лішун,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 232 Соціальне забезпечення,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова*

Науковий керівник: **Наталія Сухицька,**
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної політики,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова*

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК ОРІЄНТИР ДЛЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Постановка проблеми. 23 червня 2022 р. лідери 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС. Ця подія офіційно стала початком здійснення бажань українського народу. В світлі сучасних євроінтеграційних процесів, набуття Україною статусу країни – кандидата ЄС актуальним стає питання розуміння і тлумачення соціальної політики Європейського Союзу. У 1992 р. було підписано Маастрихтський договір та у 1997 р. – Амстердамський договір. Ці документи стали основою для започаткування Європейського Союзу, об'єднав Європейські спільноти для політичної співпраці: спільну зовнішню та безпекову політику і співпрацю у сфері правосуддя та внутрішніх справ. Згодом, в рамках ЄС, було встановлено європейські соціальні норм, зокрема: норм робочого часу, співпраці із неурядовими громадськими організаціями, покращення в галузі соціального партнерства. Також цими документами було покладено початок боротьби з проблемами гендерної рівності [1].

Виклад основного матеріалу. Початок євроінтеграції України йде корінням в 1997 рік, коли було ініційована Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії. Саме відмова керівництва України підписати угоду стала мотиватором народної Революції Гідності. 21 березня 2014 року було підписано політичну частину, що стало прямим волевиявленням українського громадянського суспільства. В документі зазначались положення дотримання яких в майбутньому сприяли та заохочували

розвиток діалогу між ЄС та України з метою їх політичної асоціації, зокрема в галузі зовнішньої та безпекової політики. Згодом було підписано економічну частину щодо юстиції, торгівлі та економічного і секторального співробітництва. Документ отримав назву «Угода про асоціацію між Україною, з одної сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами» [5].

Відповідно до Угоди про асоціацію, а саме: гл. 21 «Співробітництво у галузі зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей», гл. 13 «Торгівля і сталий розвиток», розд. IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею», Сторони посилюють діалог та співробітництво щодо забезпечення гідної праці, політики зайнятості, безпечних та здорових умов праці, соціального діалогу, соціального захисту, соціального залучення, гендерної рівності та недискримінації [5].

Процес набуття Україною членства в ЄС вимагає трансформацію всіх сфер життя з метою реалізації у правовому полі та економічній сфері правил і норм Європейського Союзу, спрямованих на захист та зростання добробуту кожного громадянина. Проте шлях до повноцінного членства в ЄС передбачає певні зміни та реформи у внутрішній політиці України, зокрема, в соціальній політиці. Одним з фундаментальних змін є реформування законодавства України з метою його імплементації в правовій системі ЄС.

Україна зобов'язана прийняти або адаптувати низку законів та стандартів ЄС. Насамперед це стосується соціального виміру законодавства ЄС, практичне впровадження соціальних стандартів прав людини, тобто наближення правових та соціальних норм до європейського рівня.

В Постанові Верховної Ради України «Про деякі заходи щодо виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції» від 29 липня 2022 року зазначено, що одним з головних завдань є власне адаптація законодавства України до положень права Європейського Союзу, забезпечення відповідності актів Верховної Ради України зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції, праву Європейського Союзу [3].

На даному етапі для українського соціуму важливим є концептуальний підхід до впровадження стандартів життя Європейського

Союзу, адже для координації соціальних політик України та Європейського Союзу в соціальній сфері потрібно не тільки політичне рішення, а й економічне підґрунтя.

Документом, що заклав фундамент соціального захисту в Європейському Союзі є Європейська соціальна хартія прийнята Радою Європи. Держави, що підписали Хартію зобов'язались поважати основні соціальні принципи, серед яких й право на соціальний захист і отримання грошових коштів по системі соціального забезпечення [6].

А в 1996 р. було підписано Переглянуту Європейську соціальну хартію. В ній було враховано зміни, які відбулись за останні десятиліття в сфері захисту соціальних прав людини. Цю Хартію було ратифіковано Україною 14 вересня 2006 р.

17 листопада 2017 році на Соціальному саміті в Гетеборзі Європейський Парламент, Рада та Комісія проголосили Європейський стовп соціальних прав. У ньому викладено 20 ключових принципів, які є дороговказом, що ведуть до сильної соціальної Європи, яка є справедливою, інклюзивною та повною можливостей у XXI столітті [7].

Європейський стовп соціальних прав не є прямим обов'язком для держав визначеним законодавчо, проте він показував позитивні результати після затвердження. ЄССП складається із трьох розділів «Рівні можливості та доступ на ринок праці», «Справедливі умови праці», «Соціальний захист та інклюзія», де описано 20 принципів, що повинні скеровувати соціальну політику в боротьбі проти дискримінації та забезпеченні рівних можливостей для громадян. Кожен з розділів ЄССП покликаний забезпечити основоположні права кожної людини незалежно від її національності, статі, сексуальної орієнтації, наявності інвалідності чи будь-яких інших причин [2].

Обов'язковою складовою частиною соціальної системи є пенсійне забезпечення. Країни-члени Європейського Союзу приймають та реалізують пенсійну політику на національному рівні. В свою чергу Європейський Союз підтримує високий рівень національних систем пенсійного забезпечення та зусилля кожної окремої країни, зокрема адекватність пенсій, шляхом сприяння взаємному навчанню та обміну передовими практиками. Це включає в себе, наприклад [4]:

– звіт про адекватність пенсій Комісії та Комітету соціального захисту містить огляд пенсійної політики, зосереджуючи увагу на

адекватності доходів за віком сьогодні та в майбутньому. У звіті присутній опис адекватності пенсій у кожній країні-члена Європейського Союзу;

– звіт про старіння щодо стійкості державних витрат, пов'язаних зі старінням. В них було здійснено аналіз економічної ситуації та розвитку економіки, який слугує основою для розробки економічної політики Європейською Комісією, Радою Європейського Союзу та Європейським Союзом, Європейським парламентом;

– група експертів високого рівня з питань додаткових пенсій. Мета такої групи полягає в наданні політичних консультацій Комісії з питань, пов'язаних зі способами покращення забезпечення, безпеки через кількісні та якісні показники та адекватності й сталості додаткових (професійних та особистих) пенсій, що впливає на адекватність доходів похилого віку та розвиток пенсійного ринку Союзу.

Політика пенсійного забезпечення в Україні потребує також докорінних змін, враховуючи низький рівень життя у даній категорії населення.

Всі ці документи лягають в основу прийняття рішень щодо соціальної політики в галузі пенсійного забезпечення. Тобто, можна дійти висновку, що для успішного функціонування системи соціального забезпечення та соціальної політики загалом вкрай важливою є звітність як форма діагностики, контролю та моніторингу.

Висновки. Відтак, Україна поступово і впевнено просувається до європейської спільноти, намагаючись отримати статус держави соціальної орієнтації через підписання ряду законодавчих документів Європейської Співдружності. І можна зробити висновок, що до остаточної законодавчої готовності України до вступу в ЄС потрібно докорінно переглянути чи реформувати певні аспекти, а в окремих випадках і цілі галузі соціальної сфери України та їх нормативно-правове забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Збірник тез звітної наукової конференції Львівського національного університету імені Івана Франка за 2021 рік: *Секція факультету управління фінансами та бізнесу*. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2022. 214 с.

2. Орловська І. Г. Європейський стовп соціальних прав як орієнтир соціальної політики України в умовах європейського вектору розвитку. *Південноукраїнський правовий часопис*. 2022. № 4 ч. 2. С. 40-46 URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.4.2.7> (дата звернення: 24.04.2023).

3. Про деякі заходи щодо виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції : Постанова Верхов. Ради України від 29.07.2022 р. № 2483-ІХ.

4. Розвиток громадянського суспільства як необхідна складова європейської інтеграції України : *матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2022. 344 с.

5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : від 27.06.2014 р. № 984_011 : станом на 25 жовтня. 2022 р.

6. Ціватий В. Г. Модель дипломатії Європейського Союзу та пріоритети зовнішньополітичної стратегії ЄС (1961-2022 рр.): економічний і соціокультурний дискурс. . *Гуманітарний корпус*. 2021. Т. 42. С. 119-122.

7. Офіційний сайт Європейського Союзу. Європейський стовп соціальних прав. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights_en (дата звернення: 17.03.2023).

*Анастасія Ткачук,
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 051: Економіка
(спеціалізація: «Економічна кібернетика»),
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: Марина Волощук,
викладач кафедри соціальної роботи, психології та
соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської,
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

СОЦІАЛЬНА СОЛІДАРНІСТЬ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Постановка проблеми. Соціальна згуртованість хоч і не має універсального визначення, проте вона пов'язана з почуттям приналежності до спільноти, а також із солідарністю та взаємоповагою між її членами. Це такі взаємини між владою та громадянами, які дають змогу кожному почуватися залученим і мати рівні права, політичні та соціальні можливості [4].

Виклад основного матеріалу. Сприятливі, позитивні фактори визначені надавачами соціальних послуг [2]:

- співпраця різних служб заради громади;
- згуртованість та соціальна активність населення;
- допомога міжнародних організацій;
- зростання особистої результативності та ініціативності;
- гнучкість та швидкість реагування соціальних агенцій на потреби вразливих груп населення.

Механічна солідарність (МС) базується на колективній свідомості та колективному образі. МС мається на увазі в об'єднаному суспільстві, заснованому на колективній свідомості, яка демонструє сукупність спільних вірувань і почуттів, які в середньому існують в одному суспільстві, а саме наявність однакових обов'язків, однакової роботи та однакового досвіду. За такої моделі суспільство стає зв'язком, який вимагає від усіх індивідів участі в спільній діяльності. Солідарність можна розуміти як почуття взаємної довіри, спільних цілей, солідарності та

відчуття спільності між окремими людьми. Інституційно прості суспільства тісно інтегровані, тобто немає істотної різниці між правилами та вимогами сімейного, релігійного, політичного, морального та правового життя.

Розвиток інформаційних технологій у ХХІ столітті породив розумне суспільство в цифрову епоху, яка визначається для користувачів інтелектуальних обчислювальних технологій для інтеграції важливих компонентів, які підтримують соціальне життя. У повсякденному житті кожна людина переживає складні умови. Натомість уся діяльність має здійснюватися віртуально в різних сферах, а саме соціальній, освітній, економічній тощо [3].

До пандемії Covid-19 людей фактично називали – віртуальним суспільством. У багатьох країнах, які запроваджували локдаун, було заборонено подорожувати та займатися діяльністю поза домом. Це призвело до того, що люди отримали більше вільного доступу до Інтернету вдома, та проводили весь свій час за телефоном або за іншими гаджетами. Тоді існування цієї катастрофи призвело до того, що взаємодія людей один з одним не була такою широкою, як раніше, все було оцифровано згідно з правилами карантину виданими урядом.

У період повномасштабного вторгнення РФ в Україну, перед викладачами постає нелегке питання щодо того, яким чином викладати лекції студентам. Новий етап дистанційного навчання в умовах війни, для українських освітян – велике випробування. Сьогодні головним завданням викладачів є дати дітям відчуття безпеки в онлайн-класах, до яких долучається багато новачків. Кожному педагогу доводиться вчитися працювати з тривогою та невпевненістю здобувачів освіти і тим самим готувати для них якісне підґрунтя для плідного навчання. Для організації дистанційного навчання педагоги використовують низку платформ, зокрема: Google Classroom, Moodle, Edmodo, Мій клас, Classdojo тощо [5], завдяки яким легко проводити лекції для всього класу, або навіть для декількох класів одночасно. Через YouTube канал, креативні педагоги, ведуть відеоблоги, навчальні посібники та проводять онлайн трансляції.

За даними статистики, яку проводила Державна служба якості освіти України, частка викладачів забезпечена комп'ютерами – у селах (71%), у містах (76%), 25% педагогів досі не забезпечені робочим комп'ютером, а 20% не мають доступу до інтернету.

Педагоги компенсують це використанням особистого комп'ютера (90% мають власний) та роботою з дому (91% мають інтернет вдома) [1]. Проте третина педагогів використовує домашній комп'ютер разом з іншими членами сім'ї. А це може викликати труднощі у віддаленій роботі.

74% здобувачів освіти використовують для навчання смартфони. Проте, як правило, сучасні навчальні цифрові матеріали передбачають, що їх будуть використовувати на комп'ютері або ноутбучі. Телефон дає можливість брати участь в освітньому процесі в обмеженому форматі. Але на уроках є і можливість спілкуватися в чаті, і фіксувати щось у текстовому редакторі. Що неможливо на смартфоні.

Висновки. Соціально-педагогічна солідарність педагога повинна бути направлена на виховання громадських цінностей і взаємодопомогу та виступати як ідейно-теоретична платформа виховання соціальної ініціативності. Українські педагоги співпрацюють один з одним на основі взаємної довіри та спільної мети: охопити найбільшу кількість глядачів вмістом, який подобається аудиторії [5]. Також є взаємна підтримка між одним YouTube та іншим, що створює солідарність. Це пояснення показує, що механічна солідарність була побудована з появою цієї цифрової епохи, яка відзначена величезним технологічним розвитком. Індикатори інноваційності, спільного інтересу та почуття взаємної довіри, спільних цілей, солідарності та почуття спільності між окремими особами як членами групи. Це свідчить про колективну обізнаність, почуття солідарності, лояльності між окремими людьми в соціальних мережах. Однак, якщо він розвивається масово, це може призвести до зношування та розмивання механічної солідарності. Люди діятимуть індивідуалістично або антисоціально, приділяючи менше уваги навколишньому середовищу.

Список використаних джерел:

1. Навчати – час не втрачати: 5 практичних кейсів для вчителя, який викладає під час війни. *Освіторія*. URL: <https://osvitoria.media/experience/navchaty-chas-ne-vtrachaty-5-praktychnyh-kejsiv-dlya-vchytelya-yakuj-vykladaye-pid-chas-vijny/> (дата звернення: 25.04.2023).

2. Позитивні фактори у наданні соціальних послуг в умовах війни. Результати дослідження – WCU – Жіночий консорціум України. // *WCU – Жіночий консорціум України*. URL: <https://wcu-network.org.ua/possessing-equal->

rights/news/Pozitivn_faktori_u_nadann_socalnix_poslug_v_umovax_vini_Rezultati_doslid (дата звернення: 25.04.2023).

3. П'ять платформ для організації дистанційного навчання. Букі Buki – ваш репетитор з будь-якого предмету. *Репетитори України*. URL: <https://buki.com.ua/news/5-platform-dlya-orhanizatsiyi-dystantsiynoho-navchannya/> (дата звернення: 25.04.2023).

4. Соціальна згуртованість. Чому це важливо для громади. *Децентралізація в Україні*. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15453> (дата звернення: 25.04.2023).

5. Social Action and Social Solidarity: Community Empowerment in the Digital Age Neo Journal of economy and social humanities. *INTERNATIONAL PUBLISHER – Scientific Journal Publication, Book Publishing, and IPR assistance*. URL: <https://internationalpublisher.id/journal/index.php/Nejesh/article/view/45> (date of access: 25.04.2023).

Надія Улішак,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 231 Соціальна робота,
освітньо-професійна програма «Соціальна робота.
Соціальна педагогіка. Практична психологія»
Державний заклад «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)

Науковий керівник: **Вікторія Степаненко,**
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри соціальної педагогіки,
Державний заклад «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЄКТУ «EMERGENCY APPEAL – РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ ВНАСЛІДОК БОЙОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ» БЛАГОДІЙНОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ «БЛАГОДІЙНИЙ ФОНД «КАРІТАС-ЛУБНИ»»

Постановка проблеми. Діяльність благодійних фондів на сьогоднішній день набуває особливої актуальності і є важливою частиною життя населення України. Вони надають допомогу вразливим категоріям населення в умовах повномасштабної війни. Одним з таких фондів є

благодійна організація «Карітас». Карітас України входить в одну з найбільших міжнародних мереж благодійних організацій у світі та Європі. Це благодійна організація Української греко-католицької церкви, яка надає допомогу тим, хто її потребує, незалежно від їх віровизнання, національності або соціального статусу. Наразі в Україні працює понад 40 регіональних організацій у 20 областях України і понад 1000 співробітників та волонтерів [1]. Діяльність організації сфокусована на допомозі дітям, молоді та сім'ям, які перебувають у кризі, охороні здоров'я, допомозі людям з особливими потребами, соціальних проблемах міграції, допомозі в надзвичайних ситуаціях, розбудові громад [2].

У публікації маємо на меті розкрити діяльність благодійної організації «Благодійний фонд «Карітас-Лубни»» у межах реалізації проєкту «Emergency areal – реагування на надзвичайні ситуації внаслідок бойових дій в Україні».

Виклад основного матеріалу. Діяльність в межах проєкту «Emergency areal – реагування на надзвичайні ситуації внаслідок бойових дій в Україні» у мережі Карітас розпочалася з лютого 2022 року. Проєктом передбачена допомога людям, які перебувають в безпосередній близькості до зони бойових дій, допомога ВПО, допомога мешканцям деокупованих міст і сіл. Гуманітарна допомога надається за шістьма основними напрямками: продовольча безпека та харчування; водозабезпечення, гігієна, санітарія; прихисток; здоров'я; захист; адвокація [3].

Метою реалізації проєкту благодійною організацією «Благодійний фонд «Карітас-Лубни»» є надання матеріальної, психологічної, фінансової людям, які перебувають в безпосередній близькості до зони бойових дій, допомога мешканцям деокупованих міст і сіл, особам, які вимушено покинули своїх домівки через бойові дії і оселилися на території України від 24 лютого 2022 року.

Основні напрями допомоги:

1. Продовольча безпека та харчування:
 - забезпечення гарячим харчуванням (організація роботи кухонь) колективних приймальних пунктів для ВПО;
 - роздача індивідуальних та сімейних продуктових наборів.
2. Водозабезпечення, гігієна, санітарія:
 - забезпечення питною водою;

- індивідуальними та сімейними гігієнічними наборами;
- спеціальними гігієнічними наборами людей з обмеженими можливостями;
- спеціальними гігієнічними наборами для немовлят;
- забезпечення засобами гігієни, миючими і пральними засобами колективних приймальних пунктів для ВПО;
- організація роботи пралень та душових.

3. Прихисток:

- обладнання приміщень для тимчасового перебування внутрішньо переміщених осіб: організація місць для сну, приготування їжі, гігієни;
- грошові гранти на оренду житла;
- цільові гранти на відновлення пошкодженого житла.

4. Здоров'я:

- базові сімейні медичні аптечки.

5. Адвокація:

- представництво інтересів ВПО перед місцевими громадами, що допоможе адаптувати людей до змінених умов життя;
- допомога в пошуку загублених людей, відновленні документів для запобігання торгівлі людьми;

6. Захист:

- психосоціальний супровід ВПО та осіб постраждалих від війни;
- комплексний соціальний супровід;
- кризове консультування та кейс-менеджмент;
- психосоціальний супровід дітей у рамках «Просторів дружніх до дитини».

«Простір дружній до дитини» – це соціальний напрям культурно-навчальної та психологічної сфери розвитку для підтримки дітей з числа вимушено переміщених осіб та з сімей вразливих категорій. Один з наймасштабніших напрямів діяльності проекту. Це простір, де діти з допомогою кваліфікованих педагогів із застосуванням різних методів реабілітаційної діяльності отримують підтримку для свого особистісного та творчого розвитку. Серед іншого у програмі Простору передбачено: інісадок; арттерапію; навчальні заняття (англійська, німецька, українська мови, підготовка до школи, письмо та ін.); клуби за вподобаннями (шаховий, кулінарний, театральний, художній, кіно тощо); екскурсії,

заходи; майстер-класи; спортивні заняття; групові та індивідуальні зустрічі з психологом.

Кожен з перелічених напрямів включає в себе великий спектр послуг, які спрямовані на забезпечення базових потреб, психологічної реабілітації особистості, фінансової підтримки, навчально-культурного розвитку дітей, людей похилого віку та людей з числа вразливих категорій.

Висновки. Отже, діяльність благодійної організації «Благодійний фонд «Карітас-Лубни»» базується на комплексному і системному підходах до вирішення соціальних питань, концентрації на сукупності проблем вразливих категорій населення незалежно від їх віровизнання, національності або соціального статусу, послідовності дій і врахуванні потенційних наслідків.

Список використаних джерел:

1. Карітас в Україні. Карітас України / Caritas Ukraine. URL: <https://caritas.ua/about/> (дата звернення: 11.03.2023).
2. «Карітас»: що це за організація та як вона допомагає біженцям під час війни / Lviv Media. 2022. URL: <http://surl.li/grfok> (дата звернення: 11.03.2023).
3. Проект «Emergency appeal – реагування на надзвичайні ситуації внаслідок бойових дій в Україні». Карітас України / Caritas Ukraine. URL: <https://caritas.ua/multimedia-en/video-en/proekt-emergency-appeal-reaguvannya-na-nadzvyhajni-sytuacziyi-vnaslidok-bojovyh-dij-v-ukrayini/> (дата звернення: 11.03.2023).

СЕКЦІЯ 6. Професійна підготовка фахівців освітньої та соціальної сфери: досвід, проблеми, перспективи*Анастасія Андрусяк,**здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
кафедра соціальної педагогіки,
Державний заклад «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)*Науковий керівник: **Наталія Литвинова,***к.п.н., доцент кафедри соціальної педагогіки,
Державний заклад «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)***МЕХАНІЗМ САМООБМЕЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА ТА
ДЕЯКІ ЙОГО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ**

Постановка проблеми. Потреба у вивченні і формуванні нових ефективних поведінкових стилів особистості педагога та констатація того факту, що теми самообмеження особистості і, зокрема, соціально-психологічні особливості самообмеження особистості педагога є досліджені недостатньо, зумовили наше звернення до даної проблематики. Наукове та практичне обґрунтування сучасної системи освіти для здобувача, управління освітою, розмежування функцій і відпрацювання інноваційних моделей навчання: ось, що передбачає вдосконалення формування функціональної компетентності педагогів та менеджерів освіти нового покоління, які повинні бути мобільними й конкурентоспроможними на сучасному ринку праці.

Виклад основного матеріалу. Ключову роль у забезпеченні прогресивних тенденцій розвитку сучасної освіти відіграють педагоги, що мають розвинений механізм самообмеження особистості. Адже від їх компетентності, професіоналізму залежить успіх вирішення освітніми закладами завдань, визначених не лише державою, а й сучасною суспільною ситуацією.

Будь-яке суспільне життя можливе лише за умови певного взаємного обмеження бажань, інтересів, устремлінь. Самообмеження відіграє значну роль в особливій комунікативній сфері життя – міжособистісному спілкуванні, адже соціальне середовище змушує людину враховувати інтереси інших членів соціуму, обмежуючи себе у своїх бажаннях не

інстинктивно чи підсвідомо, а усвідомлюючи його необхідність і спрямовуючи свої вчинки відповідно до свідомо обраних орієнтирів [4].

Варто відмітити, що питання самообмеження особистості включено у *факторну структуру особистості* (загальновідомо, що одними з перших до кореляційно-факторних досліджень вдавалися Дж. П. Гілфорд і В. Ціммерман). Самообмеження – важливий прояв свободи та засіб саморозвитку особистості, а також її творчості, які є основною екзистенціальною потребою.

Саморозвиток особистості педагога потребує подолання опору своєї недосконалості, негативним впливам сучасного життєвого середовища, зокрема й різноманітним формам примусу.

Самообмеження є також важливим, необхідним засобом соціалізації і виховання особистості та невід’ємним елементом педагогічної праці, а отже, повинно бути характерною рисою здорового соціуму в цілому.

Слід відзначити, що самообмеження характеризується дихотомією, адже може мати як позитивне, так і негативне забарвлення.

Позитивізм самообмеження полягає в умінні особистості педагога розподіляти час та функції, в дотриманні золоті середини між правами і обов’язками, в чіткому умінні визначати пріоритети та в подальшому неухильно їм слідувати, в свідомій дисципліні, а також у асертивності, високому рівні самосвідомості, усвідомленості та відповідальності, в цілому – у високій, вмотивованій самоорганізації особистості педагога.

Негативізм самообмеження проявляється у жорсткому слідуванні соціальним нормам та інтроектам, у повній відмові від власних бажань (що в подальшому може призвести до фрустрації особистості педагога) і відмові або обмеженні соціальної комунікації тощо, тобто у більшій, чи меншій ізольованості. Що у подальшому може призвести до більш інтенсивного емоційного вигорання педагога та зниження якості надання ним педагогічних послуг.

Важливими складовими для визначення особливостей самообмеження особистості педагога в ситуації криз, зокрема в професійній діяльності є екзистенціальна тривога, психологічний час особистості, ціннісні орієнтації та локус контролю: інтернальний чи екстернальний.

Самообмеження – один з найважливіших проявів свободи особистості, сутності людини взагалі, та є яскравим свідченням високої

самоорганізації, усвідомленості та відповідальності особистості педагога. У свою чергу, самоорганізація в освіті методологічно ґрунтується на діалектиці нормативної і творчої сторін діяльності педагога, які взаємно та гнучко переходять одна в одну.

Висновки. Адекватне відчуття педагогом своєї гідності, сили, влади та відповідальності за те, що відбувається, самоповага, соціальна зрілість і самостійність є важливими соціально-психологічними особливостями самообмеження особистості педагога. Самообмеження виступає важливою передумовою, «наріжним каменем» належної самоорганізації в усіх сферах життєдіяльності, зокрема і у царині освіти.

Список використаних джерел:

1. Завацька Н. Є. Сутність системного підходу до проблеми ресоціалізації особистості в умовах динамічного соціокультурного простору / Н. Є. Завацька. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2013. № 2 (31). С. 6-14.

2. Крейдун Н. П. Вікова динаміка системи регуляції поведінки студентів / Н. П. Крейдун, О. І. Зімовін. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Психологія*. 2013. № 1046, вип. 51. С. 130-134.

3. Палій А. А. Диференціальна психологія: навч. посіб. / А. А. Палій. К. : Академвидав. 2010. 432 с.

4. Сідак Л. М. Самообмеження як один з головних засобів саморозвитку особистості. / Л. М. Сідак. *Науковий вісник. Серія «Філософія»*. Харків: ХНПУ. 2015. Вип. 45 (частина І). С. 241-253.

*Дудар Христина,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

*Науковий керівник: Галина Олійник,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Постановка проблеми. Необхідність в роботі волонтерів є актуальною на часі. Посилення впливу на найуразливіші групи населення таких світових проблем, як винищення навколишнього середовища, зловживання наркотиками, загроза поширення СНІД/ВІЛ та інші потребує доцільності залучення фізичних осіб та організацій на міжнародному, національному та місцевому рівнях до процесів їх вирішення. У даний час деякі аспекти роботи волонтерів при її неосвяженості залишаються невизнаними, оскільки у багатьох випадках їх діяльність здебільшого має неофіційний та неструктурований характер.

Різноманіття напрямів, форм та методів волонтерської діяльності відкриває широкі перспективи для активізації духовного, інтелектуального та культурного потенціалу, що детермінує розвиток людини і суспільства як сьогодні, так і майбутнього.

Вагомий внесок у становлення теорії волонтерства, розробку його теоретичних та методологічних засад зроблено вітчизняними (З. Бондаренко, Р. Вайнола, І. Зверева, О. Корнієвський, Г. Лактіонова, Т. Лях, Л. Міщик, М. Тищенко) й зарубіжними (Р. Лінч, С. Маккарлі (США), Л. Питка, Є. Матерна (Польща) дослідниками, які визначили сутність, ознаки, особливості, напрями та принципи волонтерської роботи.

Істотний інтерес для проведеного дослідження становлять праці, в яких простежуються концептуальні засади волонтерської діяльності (С. Гончаренко, А. Капська, О. Мороз, С. Литвиненко, Є. Холостова, М. Фірсов та ін.).

Метою публікації є: здійснення аналізу моделі організації волонтерської роботи студентів.

Виклад основного матеріалу. У Законі України «Про волонтерську діяльність» зазначається, що волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. [3].

Термін «волонтер» – у перекладі з англійської мови, означає «доброволець». Волонтерами спочатку називали тих людей, що добровільно та виключно із свого бажання поступали на воєнну службу в деяких європейських країнах (наприклад, у Франції, Іспанії). Зараз від цього громіздкого визначення залишилося тільки слово «добровільно».

Волонтер – це особа, яка за власним бажанням допомагає іншим у всіх сферах діяльності людини, – зазначає Т. Лях [2, с. 16].

Моральне, соціальне, гуманістичне виховання молоді – нагальна потреба державотворчих процесів на засадах гуманізму, демократії, соціальної справедливості. У нашому сьогоденні існує безліч чинників, які негативно впливають на формування молодого людини як особистості та індивідуальності. Тому дуже важливо знаходити нові форми залучення молоді, особливо студентської, до суспільно корисної волонтерської діяльності.

Якості, які розвиваються у студентів, залучених до волонтерської діяльності, сприяють формуванню професійної спрямованості майбутнього фахівця соціальної роботи. У волонтерській діяльності має місце постійне вдосконалення взаємовідносин з власним внутрішнім духовним «Я»; відбувається включення студентів у процеси самосприйняття (студент пізнає себе як джерело бажань і потреб); самоідентифікація (корекція індивідуальної свідомості при співставленні з іншими особистостями); саморозкриття, самореалізація; формується установка на подолання труднощів у професійній діяльності.

Дуже часто студенти, навчаючись у закладах вищої освіти, намагаються уникати труднощів, не бажають самостійно вирішувати складних життєвих проблем і поступово втрачають свою індивідуальність, віру в себе і свої можливості. За умови участі в соціальній діяльності, маючи змогу перевірити свої сили і повірити в свої можливості, майбутній соціальний працівник робить крок до життя в гармонії з самим собою і навколишнім світом, набуває психологічної адаптації до умов середовища,

які часто змінюються, вчиться долати труднощі і керувати власними емоціями і станами. Це, в свою чергу, підвищує його життєвий тонус, зберігає психічне здоров'я. Безперечно, формування особистості майбутніх фахівців соціальної роботи відбувається в основному в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу. Проте, на нашу думку, волонтерство вносить свій вклад у процес професійно-особистісного становлення майбутнього соціального працівника.

Навчання у закладі вищої освіти співпадає з початком періоду зрілості, який характеризується посиленням свідомих мотивів поведінки. Стають більш стійкими такі якості особистості, як цілеспрямованість, рішучість, витримка, наполегливість, принциповість, самостійність, ініціативність, вміння володіти собою.

У процесі участі студентів у волонтерському русі ці якості мають змогу розвиватися і сприяти подальшому професійному розвитку майбутніх фахівців соціальної роботи.

Модель організації волонтерської роботи студентів повинна складатися з таких етапів [1]:

Етап 1. Прийняття рішення щодо залучення студента до волонтерської роботи

Етап 2. Призначення керівника (координатора) волонтерської програми / проекту.

Етап 3. Розробка обов'язків волонтерів.

Етап 4. Складання портрету потенційного волонтера.

Етап 5. Залучення волонтерів.

Етап 6. Підготовка волонтерів до роботи.

Основним завдання координатора волонтерської роботи на цьому етапі є представлення волонтерам специфіки роботи, яку вони повинні виконати [1]. Орієнтовний план підготовки та проведення першої зустрічі з волонтерами:

1. Підготовка до зустрічі.

2. Проведення зустрічі.

3. Завершення зустрічі.

Етап 7. Координація та моніторинг роботи волонтерів.

Етап 8. Винагорода праці волонтерів [1].

Розрізняють такі види винагород:

1. Формальна винагорода-участь у тренінгах та навчанні, нагороди, сертифікати, медалі, подяки та офіційні обіди чи прийоми, згадки у друкованих матеріалах, рекомендації, номінації, конкурси тощо.

2. Неформальна винагорода – вечірки, святкування днів народження, пікніки, спільні походи у театри, кінотеатри тощо.

Можливі наслідки у разі ігнорування певних етапів: часто організації звикають до волонтерів і ставляться до них як до штатних працівників, що нерідко зумовлює втрату інтересу з боку волонтера до роботи і соціальної служби.

Аналіз наукової літератури і проведене дослідження показують, що в умовах сучасної соціально-економічної кризи в суспільстві студенти прагнуть до отримання різноманітного трудового досвіду. У зв'язку з цим розширення можливості участі майбутніх фахівців з соціальної роботи в суспільному житті через волонтерську діяльність забезпечує їх інтеграцію в суспільство, в цілому, і професійну діяльність зокрема.

Залучення майбутніх фахівців соціальної роботи у волонтерську діяльність може дозволити сформувати особистість громадянина, який повноправно функціонує у професійній сфері. У процесі професійної підготовки студенти (майбутні фахівці) мають не тільки здобути ґрунтовні знання, навички й уміння обраної професії. Не менш важливим є те, що цей період є визначальним у формуванні особистості молодої людини, її життєвих цілей, ідеалів, ціннісних орієнтацій, з'ясуванні своєї ролі і своїх можливостей у суспільному житті, виробленні власного ставлення до навколишнього світу і до самої себе. Для молодих людей, студентів волонтерська діяльність є чудовою можливістю для самореалізації.

Висновки. Отже, участь студентів у волонтерській діяльності сприяє потребі в їх самовизначенні та самоствердженні, умінню відстоювати свої інтереси та переконання, прояву толерантності до поглядів та думок іншої людини, удосконаленню своїх комунікативних здібностей, особистісній активності, відповідальності та організованості.

Дослідженням встановлено глибоке розуміння студентами особистої ролі в організації та участі у волонтерській діяльності.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Подальшого вивчення потребують питання взаємодії соціальних інститутів у забезпеченні волонтерської діяльності студентів.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко З. П. Модель організації волонтерської роботи в умовах вищого навчального закладу. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2007. № 4. С. 50–59.
2. Лях Т. Л. Методика організації волонтерських груп: навчальний посібник. К. : Київський ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. 160 с.
3. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 № 3236-VI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>. (дата звернення 31.03.2023).

*Ілліна Карпюк,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 232 Соціальне забезпечення,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова*

Науковий керівник: **Наталія Сухицька,**
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної політики,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова*

ПЕРСПЕКТИВИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку українського суспільства під час воєнного стану вагомим значенням набула робота кваліфікованих фахівців соціальної сфери, що зумовлено комплексом різних соціальних чинників: об'єктивно наявними потребами, державною соціальною політикою, наявністю великого прошарку населення (сироти, сім'ї загиблих, інваліди, малозабезпечені, внутрішньо переміщені особи), які потребують втручання і допомоги фахівців для вирішення соціальних, побутових, медичних проблем тощо.

Наразі значна частина науковців все більше звертають свою увагу на питанні подальшого професійного зростання особистості фахівця у післявоєнне відновлення України. Особливо ця проблема актуальна для фахівців, які працюють у сфері «людина-людина», що передбачає їх здатність успішно функціонувати у системі міжособистісних відносин. До

них належить і соціальний працівник. Роль фахівця соціальної сфери у суспільстві буде тільки зростати у післявоєнний час.

Виклад основного матеріалу. Інноваційні зрушення в суспільстві, поява нових технологій, соціальні проблеми в післявоєнній державі вимагають постійного оновлення знань, умінь і навичок через застосування професійних компетентностей, адаптацію вимог професійної освіти і самоосвіти, самовиховання, самовдосконалення.

Безперервна освіта має бути спрямована на формування сучасної особистості, основними рисами якої мають бути: цивілізованість, спроможність та бажання до навчання, прагнення до професіоналізму, новаторство, етичність та духовність, чітка громадянська позиція та патріотизм тощо.

Допрофесійна підготовка як складова безперервної професійної освіти має створювати фундамент для розвитку індивідуальної професійної компетентності особистості, яка вимагає оволодіння досвідом соціальної діяльності, необхідними для цього знаннями і навичками, найважливішими з яких є вміння навчатися самостійно, аналізувати й інтерпретувати нову інформацію та включає в себе формування професійно орієнтованих інтересів, готовності до оволодіння спеціальністю у вищому навчальному закладі, мотивації до самореалізації в професійній діяльності [1].

Метою такої професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у ВНЗ є: створення освітньо-виховного простору для професійно-особистісного формування майбутнього фахівця, забезпечення діагностики з метою визначення відповідності рівня професійної підготовки освітньо-кваліфікаційним стандартам, визначення спеціалізацій і майбутнього місця роботи.

Головною ознакою професійної готовності фахівців даного напрямку є здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі власної професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів, що необхідну у подальшій роботі з клієнтами. В процесі навчання та практичної підготовки студенти набувають концептуальних знань (включаючи певні знання сучасних досягнень) та умінь щодо розв'язання складних непередбачуваних задач і проблем у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання, що передбачає збирання та інтерпретацію

інформації (даних), вибір методів та інструментальних засобів, застосування інноваційних підходів.

Професійне самовдосконалення особистості – це свідомо професійна діяльність у системі неперервної освіти, що спрямована на підвищення фахового рівня спеціаліста, його професійну самореалізацію, подальший розвиток професійно значущих якостей та включає чотири етапи: усвідомлення необхідної роботи над собою; визначення програми самовдосконалення; пошукове самовдосконалення; усвідомлення та цілеспрямована зміна себе [2, с. 3].

Можна виділити такі форми професійного самовдосконалення соціальних працівників: навчання в аспірантурі та докторантурі; курси підвищення кваліфікації; участь у конференціях; участь у ярмарках соціальних проектів та послуг; участь у фестивалях та акціях соціальної тематики; відвідування лекцій, семінарів, тренінгів, майстер-класів, круглих столів; самостійна робота: спеціальна література, користування відео-, аудіоресурсами, мережею Інтернет; консультації у викладачів відповідних кафедр вищих навчальних закладів; консультації у працівників ресурсних центрів тощо.

Відсутність належного розмежування між функціональними обов'язками соціальних педагогів та соціальних працівників є проблемним питанням професійної підготовки соціальних працівників у майбутньому.

Цілеспрямований процес формування особистості професіонала, який передбачає готовність кожної особистості до конкретного виду професійної діяльності та є професійною підготовкою у закладі вищої освіти, яка потребує розв'язання конкретних питань, удосконалення змісту професійної підготовки. Тому, що вона є однією з актуальних наукових проблем сьогодення [4, с.56].

Головною метою соціального працівника повинно бути створення належного психологічного комфорту та захисту особистості. Усвідомлення значимості професійної діяльності, піднесення на вищий рівень професійних здібностей, захист прав та інтересів фахівців стає пріоритетним з огляду на задачі, які стоять перед фахівцями. Для досягнення цього потрібно об'єднувати зусилля всіх фахівців соціальної сфери. Результатом діяльності соціальних працівників повинна бути не тільки допомога, але й забезпечення процесу саморозвитку особистості. Тому для успішного розвитку в Україні системи професійної підготовки

соціальних працівників необхідно звертати увагу на міжнародний досвід у цій сфері, особливо країн Європи як найближчих за деякими факторами ментальності суспільства.

Професійний розвиток соціального працівника – постійний процес. Він не пов'язаний лише з періодом навчання і триває протягом всієї професійної діяльності. Знань, що отримані в інституті десять чи двадцять років тому, зовсім недостатньо для даної професії. Постійно змінюється соціальне середовище, виникають нові проблеми та обставини. Змінюється законодавство, розширюється доступний соціальний інструментарій та методологія. Всьому цьому потрібно вчитися, незалежно від віку та посади.

Аналізуючи європейський контент ми можемо порівняти процес неперервної освіти в європейських країнах та Україні і робимо висновки. Самоосвіта в Європі на порядок денний висуває власне особисті амбіції, удосконалення професійних компетентностей заради власних потреб. В той же час в Україні ми маємо ознаки професійного зростання через економічну складову соціальної політики.

У такий нелегкий для України час роль фахівців соціальної сфери значно підвищується, адже збільшується кількість осіб, що потребують допомоги з боку такого фахівця, створюється більше Центрів, організацій, асоціацій, де потребують кваліфікованих соціальних фахівців, що якісно мають назвати свої послуги. Перспектив для розвитку фахівців соціальної сфери, навіть у такий час, є дуже багато. Можна зазначити, що з розширенням співпраці з Європейський Союзом для соціальних працівників стало більше можливостей отримати цінну інформацію від інших країн-друзів у галузі соціальної сфери. Можливість брати участь у лекціях, конкурсах, семінарах, коворкінгах тощо на міжнародному рівні, а не тільки на державному.

Концепція навчання впродовж життя передбачає необхідність і можливість здобування на кожному життєвому етапі тих блоків інформації, які необхідні людині для підтримки своєї активної життєдіяльності та самореалізації. Підвищення якості й ефективності системи освіти, дозволить швидше адаптуватися до постійно оновлюваних соціальних процесів, сприятиме забезпеченню потреб людей у навичках і компетентностях, відповідно вимог сучасності.

Війна поставила перед професіоналами соціального спрямування виклики забезпечення соціально незахищених верств населення якісними соціальними послугами, гідним обслуговуванням і реалізацією їхніх потреб на належному рівні.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, варто зазначити, що перспектив для професійного розвитку фахівців соціальної сфери є як і в період навчання у ВНЗ, так і на постійному місці роботи. Все залежить від людини, наскільки вона хоче вдосконалитися і бути цінним кваліфікованим кадром, щоб мати можливість працювати на хорошій роботі, надавати якісні соціальні послуги, ділитися досвідом не тільки в Україні, але й закордоном тощо.

Список використаної літератури:

1. Васюта О. І. Вимоги до освітнього стандарту з соціальної роботи згідно Національної рамки кваліфікацій / Васюта О.І. URL: <http://archive.nbuv.gov.ua>. (дата звернення: 09.03.2023).
2. Поліщук В. А. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: зарубіжний досвід : посібник / Поліщук В. А. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2003. 184 с.
3. Троценко Н. Є. Професійне самовдосконалення соціальних працівників у ресурсних центрах : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Троценко Наталія Євгенівна. Луганськ, 2012. 243 с.
4. Файчук О. Л. Історія підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності в Україні, 2010. 55-59 с.

Віталій Кульчицький,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
вищої школи та суспільних дисциплін,
Тернопільський національний медичний
університет ім. І. Я. Горбачевського МОЗ України

Тетяна Кульчицька,
заслужений вчитель України,
вчитель історії та правознавства,
Тернопільська спеціалізована школа I-III ступенів № 7
з поглибленим вивченням іноземних мов

Софія Кульчицька,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 014 Середня освіта,
ОПП Середня освіта (Біологія та здоров'я людини, хімія),
Тернопільський національний педагогічний
університет ім. Володимира Гнатюка

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ФАХІВЦІВ ОСВІТНЬОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

Постановка проблеми. Сучасний освітній заклад вимагає докорінного переосмислення усієї системи виховання, оновлення змісту, форм і методів духовного становлення особистості на основі гуманізації життєдіяльності молодшої людини, створення умов для самореалізації у різних видах творчої діяльності. Головною метою виховання особистості є підготовка молоді до повноцінного суспільного життя, яке передбачає виконання ролей громадянина-патріота, трудівника, громадського діяча, сім'янина, товариша.

Виклад основного матеріалу. Питання, як виховати справжнього патріота, громадянина України, постає все частіше. Нині як ніколи гостро набуло актуальності виховання особистості-патріота, відповідального, відданого своїй країні [2, с. 54–61].

В основу патріотичного виховання мають бути покладені історичні й культурні цінності, традиції і звичаї народу, значення яких зростає в

умовах повномасштабної війни, а також європейської інтеграції України. У зв'язку з цим патріотичне виховання є важливим державним завданням.

Визначальною рисою українського патріотизму має бути його дієвість, спроможна перетворювати почуття в конкретні справи та вчинки на користь держави. Справжній патріот повинен мати активну життєву позицію, своїми справами та способом життя сприяти якісним змінам ситуації в країні на краще. Для формування такої свідомості особистості має бути успішно реалізована цілісна система патріотичного виховання.

Тому, на сьогодні *метою* патріотичного виховання є формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, пошани до видатних вітчизняних історичних діячів, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків [4, с. 128–136].

Таким чином, освітній заклад має стати для молодої людини осередком становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єднанню українського народу та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві.

Відтак, звернемо увагу на основні *завдання* організації роботи фахівців освітньої та соціальної сфери з патріотичного виховання молоді, які полягають у: розширенні уявлення про місце кожної людини в соціальному середовищі, необхідність дотримання морально-етичних норм суспільства; формуванні у молодої людини позитивного образу Батьківщини та рідної домівки; виховуванні любові і поваги до членів своєї родини, бажання піклуватися про них; формуванні ціннісного ставлення до культури українського народу, його історичного минулого, мови, звичаїв, традицій; виховуванні почуття власної гідності як представника українського народу; навчанні дотримуватися культури поведінки у щоденній життєдіяльності [1, с. 7–10].

Для реалізації цих завдань необхідна системна робота, яка передбачає забезпечення гармонійного співвідношення різних напрямів, засобів, методів виховання молодої людини у освітньо-виховному процесі і в процесі життєдіяльності особистості в освітньому закладі та вдома.

З метою організації патріотичного виховання молоді в умовах сучасності рекомендуємо:

– *проводити різноманітні заходи: лекції, бесіди* («Я – громадянин-патріот незалежної України», «Пам'яті вдячні нащадки», «Патріотизм – нагальна потреба України», «Моя земля – земля моїх предків» тощо); *семінари, «круглі столи», конференції* («У пам'яті світ урятований», «Люблю я свій народ – ціную його звичаї»); *уроки пам'яті* («Зростаємо громадянами-патріотами землі, що Україною зветься», «Наша вулиця носить ім'я Героя Небесної Сотні», «Герої серед нас»); *години спілкування* («Народний спротив окупації українських земель: історія та уроки», «Я – громадянин і патріот держави», «Я – українець!», «Можна все на світі вибирати синому, вибрати не можна тільки Батьківщину!»);

– *організовувати шкільні курси «безпеки життєдіяльності»* – ми завжди вимагаємо, щоб діти поводитися правильно, але для того, щоб така поведінка стала звичкою, замало одноразових бесід та постійних зауважень. Тиждень знань безпеки життєдіяльності, брейн-ринги, класні години, оформлення стендів безпеки життєдіяльності у поєднанні із патріотичною тематикою, конкурси – все це, та багато чого іншого можуть проводити фахівці освітньої та соціальної сфери;

– *здійснювати організацію цікавого дозвілля молоді* – необхідною частиною життя освітнього закладу є організація цікавого дозвілля. Це дає можливість кожній молодій людині розкрити свій творчий потенціал, заявити про себе, спробувати власні сили, знайти свій талант. Конкурси, виступи, які можуть мати патріотичну спрямованість, й досі залишаються популярними серед молоді різного віку;

– *залучати юнацькі та молодіжні громадські організації* до соціального становлення молоді, розвитку духовності та зміцнення моральних засад, виховання любові та поваги до історії свого народу;

– *налагоджувати співпрацю* з органами виконавчої влади, громадськими організаціями, закладами культури щодо героїко-патріотичного виховання молоді, пропаганди кращих здобутків українського суспільства, виховання почуття гордості громадян за свою Батьківщину;

– *сприяти створенню та діяльності* військово-патріотичних об'єднань, клубів та гуртків за інтересами, молодіжних центрів творчості, фізкультурно-спортивних і туристських клубів;

– проводити краєзнавчу роботу, організовувати пошуково-дослідницьку діяльність молоді по визначних місцях як місцевого, так і всеукраїнського значення [5].

Варто активізувати діяльність історичних клубів в освітніх закладах, де молоді люди матимуть можливість глибше ознайомитись зі сторінками нашої історії, відчувати самобутність і неповторність культури представників усіх націй, що проживають на території України [3, с. 14–18].

Окремої уваги заслуговує волонтерська діяльність педагогів, фахівців соціальної сфери, молодих людей, батьків, яка сприяє встановленню соціальних зв'язків, опануванню молоддю новими вміннями шанобливого й відповідального ставлення, формуванню у них соціально значущої ініціативності, прагнення пожертвувати в ім'я України вільним часом, здійснити альтруїстичний вчинок.

Висновки. Отож, запропоновані виховні заходи мають стати поштовхом до подальшої роботи з об'єднання молоді, фахівців освітньої та соціальної сфери, батьків довкола спільної цінності – територіальної цілісності держави, згуртованості суспільства, розв'язання проблем шляхом діалогу, пошуку загальнонаціонального консенсусу. Будуть змінюватися часи, освітні заклади вирішуватиме нові завдання, проте актуальною є і буде одна проблема – виховання громадянина України, який знає і пам'ятає свій рід, мову, цінує минуле і буде гідно творити майбутнє.

Список використаних джерел:

1. Відмиш Л. І. Система національного виховання: шляхи і засоби реалізації. *Виховна робота в школі*. 2011. № 8. С. 7–10.
2. Качур М. М. Поняття «патріотизм» в українській науковій педагогічній думці. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 6 (32). С. 54–61.
3. Луговська С. О. Виховання патріотичних цінностей – пріоритетне завдання сучасної української школи. *Виховна робота в школі*. 2013. № 8. С. 14–18.
4. Роззавко А. Роль національно-патріотичного виховання у формуванні духовно-морального світогляду сучасної молоді. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2015. № 4-5. С. 128–136.

ТНПУ

*Стратегії наукового пошуку в соціальній роботі, соціальній педагогіці та соціальній освіті:
поліфункціональність ідей*

5. Чорна К. І. Національна ідея в становленні громадянина-патріота України: методичний посібник. Черкаси: ЧОПОПП, 2008. 40 с.

Тарас Коломієць,
докторант ВДПУ ім. М. Коцюбинського

Науковий керівник: **Євген Громов,**
*доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки,
професійної освіти та управління освітніми закладами
ВДПУ ім. М. Коцюбинського*

Таїсія Тертична,
*практичний психолог I категорії відділу
молодіжної політики та соціальної роботи
ВДПУ ім. М. Коцюбинського*

Євген Івашкевич,
аспірант ВДПУ ім. М. Коцюбинського

Науковий керівник: **Дмитро Коломієць,**
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри образотворчого, декоративного мистецтва,
технологій та безпеки життєдіяльності ВДПУ ім. М. Коцюбинського*

ЕМОЦІЙНА КУЛЬТУРА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Постановка проблеми. Освітня спільнота України кілька років поспіль долає серйозні виклики, пов'язані спочатку з пандемією COVID-19, а згодом – з російською агресією і введенням на території країни воєнного стану. Під час глобальних криз у центрі уваги закладів освіти постала проблема забезпечення безперервного навчання шляхом мобілізації низки високотехнологічних ресурсів і способів адаптації навчального контенту. Разом із тим, нові освітні концепції встановлюють нові вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів. Актуалізувалась потреба у підготовці нових фахівців, здатних використовувати під час навчання усі можливості інформаційно-комунікаційних технологій для саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації, самоосвіти, професійного зростання.

В умовах надзвичайних ситуацій, що стали реаліями сучасного світу, особливої уваги заслуговує вивчення емоційної культури майбутніх учителів, впровадження в систему професійної підготовки педагогів організаційних, дидактичних, управлінських рішень для її виховання в умовах вимушено зміненої форми навчання [3].

Виклад основного матеріалу. Аналіз психологічної та педагогічної літератури засвідчує, що проблеми виховання емоційної культури та впровадження дистанційного навчання, зокрема у навчальну діяльність студентів закладів вищої освіти, широко відображено у дослідженнях вітчизняних і зарубіжних науковців. Різні аспекти емоційної культури педагогів висвітлені у наукових працях: А. Богуш, М. Євтуха, І. Зязюна, Є. Карпової, О. Кононко, Т. Поніманської, Л. Пуховської, О. Сухомлинської, Р. Хмелюк, О. Цокур та ін. Вагомим внеском у визначення концептуальних педагогічних положень дистанційного навчання є погляди: А. Андрєєвої, Г. Козлакової, В. Кухаренка, В. Лугового, В. Олійника, О. Спіріна, П. Стефаненка, Б. Шуневича та ін.

Дистанційне навчання постає як особлива педагогічна технологія ХХІ ст., що базується на відкритому навчанні з використанням широкого спектра традиційних і новітніх інформаційних технологій, які застосовуються для доставки структурованого навчального матеріалу, його самостійного опрацювання та вивчення, діалогового обміну між викладачем і тим, хто навчається в цифровому інформаційному просторі. В основі навчальної діяльності лежить розвиток пізнавальних навичок, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватись в інформаційному просторі, розвиток критичного і творчого мислення, вміння не тільки побачити і сформулювати проблему, а й знаходити шляхи її раціонального вирішення. Дистанційне навчання ґрунтується на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях, суб'єкти й об'єкти освіти яких безпосередньо беруть участь у навчальному процесі, знаходячись на часовій або просторовій віддалі, що є особливо важливим в умовах глобальних викликів сучасності [5].

Однак, на сьогодні не вивчена й науково не обґрунтована проблема виховання емоційної культури майбутніх учителів в умовах дистанційного навчання. Вивчення наукової літератури, практика вищої педагогічної школи свідчать про наявність суперечностей між інтелектуальним і емоційним розвитком особистості майбутнього вчителя, рівнем знань та

емоційною сприйнятливостю студентів, завданнями забезпечення емоційності навчально-виховного процесу засобами дистанційних технологій і рівнем готовності випускників закладів вищої освіти до їх успішного вирішення [6].

У складних реаліях сучасного світу емоційна культура майбутнього вчителя стає особливо значущою якістю, невід'ємною складовою частиною його загальної професійної культури. Тому дистанційне навчання є не лише важливою технологією реалізації дисциплін професійної спрямованості закладу вищої освіти, а й основним засобом виховання емоційної культури студентів, яка сприятиме підвищенню рівня ефективності навчання в освітньому процесі в цілому.

На думку науковців, найважливішими показниками емоційної культури педагога є високий рівень розвитку емоційної стійкості, емпатії, емоційної гнучкості. У своїх наукових дослідженнях М. Бикова зазначає, що емоційна культура проявляється в міжособистісних відносинах, у мовному етикеті, комунікативних вміннях [1, с. 136]. Необхідно підкреслити, що емоційна культура відображає рівень професійної майстерності фахівця, емоційну зрілість особистості і впливає на імідж педагога, важливими складовими якого є педагогічний такт, самоконтроль емоційного стану і зовнішньої експресії, емпатичні якості.

Ефективність процесу виховання емоційної культури майбутнього вчителя в умовах дистанційного навчання залежить від повноти реалізації усіх його складових. Оскільки це поняття динамічне й багатоаспектне, зміст і структура його можуть видозмінюватися у зв'язку з розвитком науки й практики.

Процес виховання у майбутніх учителів емоційної культури під час дистанційного навчання передбачає вивчення проблем, запитів і ресурсів здобувачів вищої освіти за двома складовими: психологічною (загальний емоційний стан студентів, готовність до підтримки психологічного здоров'я, прагнення до самовдосконалення й саморозвитку) та дидактичною (особливості організації навчального процесу засобами дистанційних технологій, успіхи під час дистанційного навчання, професійна ідентифікація майбутнього вчителя) [2, с 194].

Результати опитування здобувачів вищої освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, проведеного під час дистанційного навчання в карантинних умовах

вказують на те, що основними причинами негативного емоційного стану студентів є неготовність до різних обмежень (фізичне дистанціювання, закриття установ і сервісів), до відсутності живого спілкування, до незвичних психологічних проявів (стрес, тривога, напруженість, роздратування, безпорадність, страх, відчуття самотності тощо), до складнощів із саморозвитком, самоорганізацією, самоконтролем, самооцінкою, самодисципліною, мотивацією тощо.

Однак, здобувачі вищої освіти, які під час дистанційного навчання активно самовдосконалюються, читають, займаються спортом, творчістю, навчаються онлайн на сертифікованих курсах, оцінюють власні навчальні успіхи й емоційний стан позитивно й зазначають, що не мають психологічних проблем.

На основі отриманих результатів можна зробити висновок, що з метою виховання емоційної культури майбутнього вчителя під час дистанційного навчання важливо самовдосконалюватися, бути активними, розвивати емпатію й терпіння, навички планувати час і завдання, компетентність діяти в умовах невизначеності, готовність до змін, навички психологічної стійкості, опановувати сучасні онлайн-ресурси, інтерактивні Інтернет-платформи тощо.

Важливо, щоб здобувачі вищої освіти розглядали процес дистанційного навчання в двох ідентичностях: «Я-студент» і «Я-вчитель». В умовах викликів сучасності майбутні учителі повинні використовувати всі можливості для формування професійних компетентностей і виховання емоційної культури, адже відповідальність за життя й психологічний стан учнів, забезпечення комфортних умов під час навчального процесу є головним пріоритетом у діяльності педагога.

Висновки. Ефективна організація дистанційного навчання у закладі вищої освіти залежить від професійної компетентності педагогічного колективу до роботи в умовах пошуку, створенні науково-методичної та матеріально-технічної підтримки інноваційних змін. Українські педагоги швидко оволоділи відповідними технологіями й методикою дистанційного навчання, докладають чимало зусиль, щоб організувати ефективну співпрацю зі студентами в онлайн режимі, використовуючи зручні та ефективні цифрові технології, вдало використовують нові методи і прийоми організації освітнього процесу з метою формування під час дистанційного навчання емоційно сприятливого середовища [4, с. 6].

Дана стаття не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо у пошуку інноваційних засобів виховання емоційної культури майбутнього вчителя в умовах дистанційного навчання: розвиток навичок рефлексії власного емоційного стану, розуміння емоційного стану інших, навчання прийомам самопомоги та збереження психологічного здоров'я, навчання навичкам самоорганізації, самоконтролю, оволодіння навичками медіаграмотності.

Список використаних джерел:

1. Бикова М. М. Емоційна культура креативної особистості в процесі самовизначення. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. № 3 (67). С. 129-139.
2. Коваленко Н. В. Професійна ідентифікація майбутніх учителів в умовах глобальних викликів: на прикладі пандемії COVID-19. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 8 (102). С. 190-201.
3. Коломієць А. М., Громов Є. В., Жовнич О. В., Коломієць Д. І., Івашкевич Є. М. Актуалізація навичок педагога, що необхідні для організації освітнього процесу в умовах надзвичайних ситуацій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2022. № 65. С. 147-155.
4. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проектна діяльність: науково-методичний збірник / за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці: «Букрек». 2022. 140 с.
5. Стрілець С. І. Інновації у вищій педагогічній освіті: теорія і практика : навч. пос. для студ. вищ. навч. закл. Чернігів: ФОП Лозовий В. М., 2013. 508 с.
6. Цюняк О. П. Формування емоційної культури вчителів початкових класів у період війни. *Імідж сучасного педагога*. 2022. № 3 (204). С. 48-52.

Ян Мен'ї,

*здобувачка третього рівня вищої освіти,
Навчально-наукового інституту молодіжної та
соціальної політики і соціальної роботи,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова*

Науковий керівник: **Людмила Неїжпапа,**
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної освіти і соціальної роботи,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова*

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Проблема формування комунікативної культури студентів як компонента професійної культури в умовах інформатизації освітнього процесу є актуальною та своєчасною. Розвиток комунікативних здібностей та навичок, використання інформаційно-комунікаційних технологій є необхідною умовою ефективної професійної діяльності. Відсутність необхідної інформації часто ускладнює прийняття ефективного рішення у кожному конкретному випадку. Студент повинен розуміти це та відчувати потребу в отриманні інформації. Для цього необхідно сформувати в нього цю потребу, яка є важливою частиною його комунікативної культури.

Сучасні здобувачі вищої освіти повинні навчитися адекватно використовувати інформаційно-комунікативні засоби, виявляти необхідну інформацію в даний момент (зберігання та передача інформації), вміти її аналізувати, а також володіти вміннями та навичками, що забезпечують оптимальне використання мовних засобів для вирішення завдань спілкування, відтак, володіти комунікативною культурою.

Виклад основного матеріалу. Усвідомлення статусу комунікативної культури як базового компонента професійної підготовки майбутнього фахівця набуває вагомого значення. Роль та місце комунікативної культури у структурі професійної культури спеціаліста оцінюється по-різному. Найбільш розробленою на даний момент є

особистісно-орієнтована концепція, що характеризується пріоритетом компонента «культури» у словосполученні комунікативної культури [3]. Відповідно до цієї концепції, співвідношення поняття комунікативна культура із загальною та професійною культурами виглядає наступним чином. Загальна та професійна культура є базовими поняттями стосовно комунікативної культури, оскільки комунікативна культура зберігає свою цілісність і відносну автономність, будучи їх підсистемою.

Комунікативна культура в умовах інформатизації суспільства – це сукупність вербальних та невербальних якостей особистості, знань, умінь та навичок, що забезпечують адекватне використання комп'ютерно-опосередкованої комунікації в інформаційному середовищі для сприйняття та відображення дійсності.

Технологізація сучасної освітньої практики передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій. Інформаційно-комунікаційні технології – «сукупність методів, засобів і прийомів, що використовуються для збирання, систематизації, зберігання, опрацювання, передавання, подання різних повідомлень і даних за допомогою засобів обчислювальної техніки та зв'язку» [1, с. 53]. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті включають технології навчання, виховання та управління, засновані на застосуванні обчислювальної техніки та спеціального програмного продукту, інформаційного та методичного забезпечення.

Швидкий процес розвитку інформаційно-обчислювальної та телекомунікаційної техніки неминуче веде до інформатизації вищої освіти, а це, у свою чергу, неодмінно сприятиме раціоналізації інтелектуальної діяльності, підвищенню якості підготовки фахівців з новим типом мислення та культури, що відповідає вимогам сучасного інформаційного суспільства [2]. У зв'язку з інтенсивним проникненням програмного забезпечення та нових інформаційних технологій у сферу освіти, все частіше доводиться зустрічати інформаційний підхід до розуміння самої сутності процесу освіти. При цьому передбачається, що освітній процес – це своєрідний канал передачі інформації від викладача або автоматизованого комплексу, що виступає як джерело освітньої інформації, до студента, який є споживачем цієї інформації.

Впровадження у сферу освіти нових інформаційних технологій забезпечить:

- можливість побудови відкритої системи освіти, що надає кожному студенту свободу вибору напряму самонавчання;
- можливість отримання оперативної та актуальної інформації будь-якого характеру незалежно від місцезнаходження;
- ефективну організацію навчального процесу із застосуванням сучасних комп'ютерних засобів;
- індивідуалізацію навчального процесу;
- можливість використання та організації принципово нових пізнавальних методів, зокрема, таких як прогнозування, моделювання, обчислювальний експеримент.

Отже, інформатизація освітнього процесу впливає й на комунікативну культуру сучасного фахівця. Оскільки, в центрі нашої уваги знаходиться особистість, фахівець, який має вирішувати певні професійні завдання, досягати певних поставлених професійних цілей, вступати у взаємодію, пізнавати і перетворює світ і себе за допомогою нових інформаційних технологій.

Для майбутнього фахівця, як суб'єкта професійної діяльності способом пізнання та перетворення світу виступає професійна культура, а способом перетворення себе – комунікативна культура. Комунікативна культура є сукупністю спеціальних комунікативних знань, навичок та умінь, за допомогою яких людина запобігає виникненню психологічних труднощів та прогнозує результативність міжособистісної та ділової професійної взаємодії.

Комунікативна культура базується на вмінні орієнтуватися в інформаційній структурі суспільства. Соціально-психологічна інформація є дуже важливою, передається за допомогою мови етикету, використовує стандарти спілкування, коди, знаки, символи.

Висновки. Важливою умовою ефективного функціонування комунікативно-орієнтованого інформаційного середовища має стати встановлення міждисциплінарних зв'язків. Однією з форм поєднання комунікативних та професійних знань у цілісну систему уявлень про світ, людину, суспільство та своє місце в ньому може стати розробка та впровадження спецкурсів у навчальний процес. Також умовою успішного функціонування комунікативно-орієнтованого інформаційного середовища має стати перетворення студента на суб'єкт навчального процесу, рівноправну взаємодію викладачів та студентів, що проявляється

у спільних наукових дослідженнях або у процесі навчально-виробничої діяльності.

Сучасний високий рівень технологічного та інформаційного розвитку суспільства передбачає такий самий високий рівень культури, важливо, щоб кожна особистість усвідомлювала себе однією із складових інформаційного середовища та володіла комунікативною культурою як специфічним видом діяльності.

Список використаних джерел:

1. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті: словник. К.: ЦП Компринт, 2019. 134 с.
2. Олексенко Р. І. Особистість в освітньому середовищі, яке динамічно трансформується . *Філософські обрії*. 2017. Вип. 37. С. 124-135.
3. Руденко Л. А. Формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах: монографія. Львів : Піраміда, 2015. 342 с.

*Наталія Полуйко,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальності 232 Соціальне забезпечення,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова*

Науковий керівник: **Наталія Сухицька,**
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної політики,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова*

СУЧАСНІ МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Постановка проблеми. Події, які відбуваються сьогодні в Україні, російсько-українська війна, роблять акцент на соціальній допомозі всіх верств населення. Відтак, постає задача формування нового покоління соціальних фахівців, які б, за вимогою часу, удосконалювали методи і форми роботи в професійній діяльності, були більш освіченими і

компетентними, дотичними до наукових розробок та розвідок провідних вчених, науковців в галузі соціального забезпечення.

Сучасний світ розвивається дуже швидко, і соціальна сфера не є винятком. Проблема професійної підготовки фахівців соціальної сфери є надзвичайно актуальною, оскільки це одна з головних умов подолання сучасних соціальних проблем, що існують у нашій державі. Професійна підготовка вимагає від фахівців наявності широкого спектру знань та навичок, що дозволить їм ефективно вирішувати завдання, які ставить перед ними соціальна сфера. З одного боку, професійний рівень фахівців в цій сфері визначає ефективність роботи всієї галузі, а з іншого – зміна вимог суспільства та швидкий технологічний прогрес потребують оновлення та вдосконалення методів та технологій навчання.

Виклад основного матеріалу. Підготовка соціальних працівників як окремий напрямок професійної освіти і професійної діяльності почала формуватися на початку 1990-х років. У квітні 1991 року Постановою Держкомпраці СРСР Кваліфікаційний довідник посад керівників, спеціалістів і службовців був поповнений кваліфікаційною характеристикою «спеціаліст із соціальної роботи», «соціальний педагог» та «соціальний працівник». Ці посади стали еквівалентом прийнятої в посади «фахівець соціальної сфери» [1].

Професійна підготовка фахівців соціальної сфери здійснюється у закладах вищої освіти різних напрямків: університетах класичного профілю, педагогічних університетах, академіях, педагогічних, медичних, технічних, юридичних, економічних інститутах [2].

Зміст навчального процесу формалізовано у Стандартах вищої освіти за спеціальностями соціальної сфери та конкретизовано у Освітньо-професійних програмах першого та другого рівнів акредитації. В вищеозначених документах окреслено програмні компетентності, важливими з яких є:

- здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях;
- виявляти, ставити та вирішувати проблеми;
- працювати в команді;
- здатність до генерування нових ідей та креативності у професійній сфері;
- консультувати з питань соціального забезпечення різним групам населення та інші.

Відтак, для закріплення даних компетентностей є використання сучасних методів і технологій навчання під час аудиторного і позааудиторного навчання.

У процесі підготовки фахівців соціальної сфери використовуються різноманітні методи та технології, які дозволяють забезпечити якісну підготовку фахівців. Серед них можна виділити традиційні методи, такі як лекції та семінари, а також новітні технології. Кожен з цих методів має свої переваги та недоліки, і використання їх залежить від конкретних цілей та задач навчання.

До сучасних методів та технологій підготовки фахівці соціальної сфери можна віднести: метод проектів, інтерактивне навчання, ігрові технології, інформаційні технології, технології віртуальної і доповненої реальності, метод кейс-стаді.

Одним з найбільш ефективних методів навчання є метод проектів. Цей метод передбачає розробку проектів студентами під керівництвом викладачів. Проектна діяльність сприяє розвитку творчих здібностей, здатності до колективної роботи та самоорганізації студентів, їхній мотивації до навчання та саморозвитку. У підготовці фахівців соціальної сфери цей метод є особливо корисним, оскільки дозволяє створювати проекти, спрямовані на вирішення актуальних соціальних проблем [3].

Іншим ефективним методом навчання є інтерактивне навчання, що передбачає взаємодію між студентами та викладачами, обмін знаннями та досвідом. Інтерактивне навчання може бути реалізовано через використання різних методів, таких як дискусії, «круглий стіл», «засідання експертної групи», «форум», «симпозіум», «дебати», метод генерування ідей, «мозковий штурм». Ефективне проведення таких видів занять залежить від створення атмосфери доброзичливості й уваги до кожного. Основною умовою є зацікавлене ставлення до майбутніх фахівців соціальної сфери, коли вони відчують, що педагог вислуховує кожного з однаковою увагою і повагою як до особистості, так і до їх точки зору [4].

Інший ефективний метод – це інтегральні ігри. Вони дозволяють студентам наочно засвоювати теоретичний матеріал, розвивати навички спілкування та співпраці, стимулювати інтерес до навчання. У соціальній сфері часто використовуються рольові ігри та симуляційні ігри, які дозволяють студентам відчувати себе у ролі соціального працівника та набути досвіду роботи з клієнтами в різних ситуаціях. Ігрові технології,

зокрема, можуть бути корисними для навчання емоційної компетентності та емпатії, які є надзвичайно важливими для фахівців соціальної сфери [3].

Технології дистанційного навчання також займають все більшу популярність, особливо у зв'язку з останніми подіями, пов'язаними з пандемією COVID-19 та війною. Вони дозволяють студентам вчитися в зручний для них час та місце, використовуючи різноманітні цифрові ресурси, такі як відеолекції, відеоконференції, електронні підручники, онлайн-курси, вебінари, тренінги тощо. Також дистанційне навчання може бути корисним для тих, хто має обмежені можливості щодо фізичного присутності у навчальному закладі, наприклад, особи з інвалідністю.

Однією з інноваційних технологій навчання є використання віртуальної та доповненої реальності. Ці технології дозволяють створювати віртуальні середовища, де студенти можуть навчатися та практикуватися в різних ситуаціях, що відповідають їхній майбутній професії. Наприклад, віртуальна реальність може бути корисною для навчання роботи зі старшими людьми або з людьми з обмеженими можливостями [4].

Метод кейс-стаді. Кейс-стаді є ефективним методом навчання, що дозволяє студентам розвивати навички аналізу реальних ситуацій, що виникають у практичній діяльності фахівців соціальної сфери. В рамках цього методу студентам буде запропоновано проаналізувати конкретний випадок та шукати шляхи його вирішення [6].

Основними перевагами сучасних методів та технологій навчання є збільшення ефективності процесу навчання, креативність і самооцінка здобувачів вищої освіти, прояв мотиваційних викликів студентів, забезпечення апробації ситуацій наближених до професійної діяльності, підготовки до роботи та підвищення якості професійної підготовки фахівців.

Висновки. Успішність підготовки фахівців соціальної сфери залежить від того, наскільки ефективними є методи та технології, які використовуються у процесі навчання. Загалом, використання сучасних методів та технологій навчання може значно покращити якість професійної підготовки фахівців соціальної сфери та забезпечити їм необхідні знання та навички для ефективної роботи з клієнтами.

Однак, важливо пам'ятати, що жодна технологія не може повністю замінити прямого контакту з людьми, тому навчання повинно бути

балансованим та комбінованим з практичною роботою у реальних ситуаціях. Надалі можна проводити дослідження щодо ефективності різних методів та технологій навчання у підготовці фахівців соціальної сфери, а також розробляти нові технології та методи, що будуть сприяти покращенню якості навчання та підготовки висококваліфікованих фахівців у цій галузі.

Список використаних джерел:

1. Матвійчук Т. В. Особливості професійної підготовки соціальних працівників: регіональний аспект. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2014. № 9. С. 82-86.
2. Рябова Ю. М. Підготовка майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності в багатонаціональному середовищі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Миколаїв, 2016. 238 с.
3. Ковальчук В. І. Підготовка фахівців соціальної сфери до професійної діяльності засобами інноваційних технологій. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна*. 2019. Вип. 33. С. 44-57.
4. Лебедик Л., Стрельников В. Інтерактивні технології навчання майбутніх фахівців у сфері соціальної роботи. *Імідж сучасного педагога*. 2020. № 4 (193). С. 49-53.
5. Маягіна Н., Ханикіна Н. Віртуальна та доповнена реальність у сучасному освітньому процесі: нові можливості для якості освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 36, том 2.
6. Рідкодубська Г. А. Методи підготовки до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2018. Вип. 60.

*Вікторія Пупена,
здобувач третього рівня вищої освіти,
педагогічний факультет,
Мукачівський державний університет*

Науковий керівник: **Віталія Гарапко**,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
англійської мови, літератури з методиками навчання,
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Постановка проблеми. У кожній науковій сфері використовується специфічний дефінітивно-поняттєвий контент, характерний для певної галузі знання, що відображає розуміння людиною певного аспекту розвитку суспільства, чи власної діяльності. Проте часто в різних наукових напрямках дослідники вживають одне і те ж поняття, яке у сенсовому значенні має певну специфіку в розумінні його сутності. Таким поняттям є «культура», що є засадничим у культурології й водночас широко використовується в мистецькому, соціальному, освітньому та інших середовищах. У контексті дослідження формування гуманітарної культури майбутніх учителів іноземних мов окреслюється педагогічна проблема вивчення різних аспектів культури, що формується у людини в процесі навчання і виховання. Одним із таких аспектів є гуманітарна культура майбутніх учителів, що поєднує у своєму розумінні сутність культури в педагогічному сенсі та гуманітарної освіти.

Виклад основного матеріалу. У педагогічному словнику за основу тлумачення культури взято переклад з латини, де *cultura* розуміється як виховання, освіта, розвиток та визначається як сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивної діяльності. У вузькому розумінні – це сфера духовного життя суспільства, що охоплює насамперед систему виховання, освіти, духовної творчості, рівень освіченості, вихованості людей, рівень оволодіння якоюсь галуззю знань або діяльності [1, с. 182].

Науковці, котрі ґрунтовно досліджують різні аспекти освітології, висловлюють думку, що «за культурно-інформаційною теорією освіти можна визначити як спеціально організоване міжлюдське передавання культурного досвіду» [4, с. 682], тому «освітня система покликана забезпечувати культурний розвиток людини» [4, с. 683]. Адже основна місія освіти – забезпечити наслідування та розширене відтворення культури (духовної, інтелектуальної, соціальної, професійної). Розширене відтворення означає, що в навчальному середовищі кожен, хто навчається, не лише «споживає» культуру, але й збагачує її тим, що розвивається як творча особистість [4, с. 684].

Науковці підкреслюють спроможність культурологічної парадигми шляхом посилення соціально-гуманітарної спрямованості освіти, коли «змістом навчально-виховного процесу має стати культура» [4, с. 695]. Тому особлива увага дослідників зосереджується на культурології освіти, однією з важливих цілей якої є «розгляд і осмислення освіти як найважливішого каналу міжпоколіннєвої трансляції культури в її найбільш науково систематизованому, соціально ієрархізованому і дисциплінарно диференційованому вигляді» [4, с. 700], що потребує «удосконалення програм підготовки кадрів для вирішення завдань культурологізації вітчизняної освіти» [4, с. 701].

Відтак окреслюється новий науковий напрям – культурологія освіти, що «формується на стику філософії освіти, культурології, культурної психології і інноваційної педагогіки» та поєднує різнопланові складники, серед яких одним з основних є педагогічна культурологія (педагогічна культура, культура організації викладання, навчання й учіння; якість і спрямованість педагогічних методів і засобів, культура спілкування) [4, с. 709-710]. Таким чином формування гуманітарної культури майбутніх учителів іноземних мов безпосередньо залежить від цілеспрямованої організації освітнього середовища у вищій школі, а саме від того контенту, що визначає зміст професійної підготовки студентів цієї спеціальності. Так, гуманітарна освіта не тільки визначає сукупність знань у галузі соціально-гуманітарних наук і пов'язаних з ними практичних навичок і вмінь, але й визначає основну мету – формування духовної культури людини [2, с. 159]. Тому дослідники підкреслюють, що інтеграція освітньої системи є неможливою без розвитку гуманітарної культури. Погоджуємося з думкою науковців, що зміст гуманітарної

культури спрямовується на людину: гуманітарна культура співвідноситься з потребами людини, з її самовираженням та самореалізацією. Гуманітарна культура є необхідною для повного самовираження та самореалізації людини та її потенціалу. Така самореалізація та розкриття потенціалу людини є також однією з основних цілей сучасної освіти. Саме тому розвиток гуманітарної культури стає важливим напрямом у розвитку сучасної вищої освіти [3, с. 162].

Висновки. Отже формування гуманітарної культури можна вважати одним із важливих складників професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, які покликані транслювати учням можливість міжкультурної взаємодії та спілкування. Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у розробці та апробації ефективного методичного забезпечення для цілеспрямованої реалізації визначених педагогічних умов формування гуманітарної культури майбутніх учителів іноземних мов у процесі здобуття студентами відповідного рівня професійної освіти.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 374 с.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Олексієнко Р. В. Гуманітарна культура як невід'ємна частина сучасної освіти. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2017. № 1 (76). С. 160-165.
4. Освітологія: хрестоматія: навч. посіб. для студ. ВНЗ / Укл.: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. К.: ВП Едельвейс, 2013. 728 с.

*Андрій Романик,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 231 Соціальна робота,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка*

Науковий керівник: **Мар'яна Гринців,**
*кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри
соціальної педагогіки та корекційної освіти,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка*

ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ПЕДАГОГІВ МЕТОДАМИ АРТТЕРАПІЇ

Постановка проблеми. У сучасному світі перед педагогом стоїть багато викликів, адже від педагога залежить майбутнє дітей. Разом з батьками педагоги сприяють розвитку особистості, вихованню дітей, утверджують повагу до загальнолюдської моралі. Разом з важливими особистісними якостями педагога особлива увага має приділятися психічному здоров'ю та стресостійкості.

Виклад основного матеріалу. Стресостійкість – це сукупність особистих якостей, які дозволяють особистості працювати під напругою без негативних наслідків для себе і оточуючих. У професії педагога, як і в більшості професій, стресу не уникнути. Ми часто говоримо про стрес, який відчувають студенти та батьки, але не так багато уваги приділяємо педагогам, які повинні адаптуватися до зміни навчального плану. Не кажучи вже про додатковий стрес, пов'язаний з дистанційним навчанням: змусити студентів входити в систему, залишатися залученими та виконувати завдання, а також здавати свої завдання або розробляти різні типи навчальних програм як для студентів які присутні фізично на заняттях, так і для студентів онлайн [2].

Важливі фактори, які спричиняють стрес у педагогів, від найбільш стресових до найменш стресових, коли розглядають поведінку студентів, включаючи:

- вороже ставлення до педагога;
- неуважність під час занять;

- шум;
- неготовність до занять;
- гіперактивність;
- вороже ставлення до інших студентів;
- відсутність інтересу до навчання.

Коли педагоги не мають знань необхідних для роботи з цими студентами, це не тільки підвищує рівень стресу педагогів, але й погіршує успішність студентів і дозволяє ігнорувати їхній стан. Тому, важливо боротись зі стресом і бути стресостійким. З цим може допомогти арттерапія [3, с. 24]. Мета арттерапії полягає в тому, щоб використовуючи творчий процес допомогти людині дослідити самовираження та, роблячи це, знайти нові способи отримати особисте розуміння і розвинути нові навички подолання. Створення або оцінка мистецтва використовується, щоб допомогти людям досліджувати емоції, розвивати самосвідомість, справлятися зі стресом, підвищувати самооцінку та розвивати соціальні навички. Техніки, які використовуються в арттерапії, можуть включати: колаж, забарвлення, каракулі, малювання пальчиками, живопис, фотографія, ліплення, робота з глиною. Досліджуючи своє мистецтво, можна шукати причини та конфлікти, які можуть впливати на думки, емоції та поведінку [1, с. 15].

Практика арттерапії має масу переваг:

- це сприяє розвитку самосвідомості. Уважність і самосвідомість відіграють значну роль в арттерапії. Практика уважності, найпростішими словами, означає налаштуватися на свої емоції, думки та тіло. Це те, що дозволяє пройти процес терапії під час створення мистецтва;
- це допомагає зрозуміти емоції. Іншою важливою частиною терапії та зняття стресу є здатність опрацювати та зрозуміти емоції, які можуть спричинити вам проблеми. Виявлення кореня проблеми — єдиний спосіб правильно почати її лікування. Арттерапія допомагає зв'язатися зі своїми почуттями, щоб вони могли знайти коріння своїх проблем і розпочати шлях розуміння та їх обробку;
- мистецтво дає емоційну розрядку. Емоційна розрядка – ще одна велика перевага арттерапії. Одним із найважливіших аспектів терапії та зняття стресу є обробка ваших почуттів щодо минулих і теперішніх ситуацій і відхід від них. Позбавлення від минулих травм, образів, емоцій може надзвичайно змінити ваше життя. Емоційна розрядка допомагає

скинути величезну вагу зі своїх плечей, щоб сподіватися рухатися вперед у своєму житті;

- мистецтво створює впевненість у собі. Ще одна корисна особливість арттерапії – це здатність розвивати впевненість у собі. Завдяки таким факторам, як вільне творче панування, відсутність тиску з боку інших художників і відсутність тиску на те, що вони створюють, багато людей виявили, що процес створення чогось самостійно зміцнює їхню впевненість. Це допомагає людям продовжувати розвивати самооцінку та дає їм привід бути задоволеними собою.

Висновки. Як висновок, можемо зрозуміти, що використання засобів арттерапії допоможе педагогу боротися з чинниками стресу, зосередитися на своєму ментальному здоров'ю та покращить виконання обов'язків всім залученим до навчального процесу. А у майбутньому такий педагог може допомогти студентам стати стресостійкими до різних чинників.

Список використаних джерел:

1. Арт-терапія – нові горизонти [За ред. А.І. Копитіна]. Х.: Когіто-Центр, 2006. 336 с.
2. Практикум з арт-терапії в роботі з дітьми: наук.-метод. посібник. [За ред. О. Татаріної]. 3-є вид. К.: Астамір-В, 2021. 256 с.
3. Практикум з арт-терапії: навч.-метод. посібник. Ч. 1. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 232 с.

*Ірина Седельнікова,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 231 Соціальна робота.
Соціальна педагогіка. Практична психологія,
Державний заклад «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)*

*Науковий керівник: Ярослав Юрків,
доктор педагогічних наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи
Державний заклад «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»(м. Полтава)*

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ

Постановка проблеми. Наразі після закінчення ЗВО сучасна молодь має широкий вибір професії та реалізації свої амбіцій, але іноді трапляється, що отримані знання в ЗВО не завжди відповідає вимогам сфери в якій прагнув працювати спеціаліст. Зазвичай вимоги той чи іншої сфери діяльності випускнику невідомі і тоді основним пріоритетом є самоосвіта та розвиток професійної мобільності.

Виклад основного матеріалу. Серед феноменів мотиваційної сфери, які впливають на ефективність формування професійної мобільності, винятково важливу роль відіграє мотивація досягнення успіху, яка виявляється у визначенні нових цілей, прагненні до успіху і супроводжується переживанням почуття радості від досягнутого, яке стимулює ініціативу, творчу активність здобувачів освіти. Мотивація досягнення успіху сприяє активному пошуку нової інформації, нових способів вирішення завдань, готовності до відповідальності. Наслідком створення ситуації успіху є формування у здобувачів освіти позитивної професійної «Я-концепції», яка виступає умовою реалізації їхніх творчих можливостей. Від молоді вимагається не тільки відмінне володіння професією, а насамперед, формування нових суб'єктивних якостей, серед яких найважливішими є інтегрованість і цілісність особистості, ерудованість та здатність до швидкої орієнтації в соціальній ситуації, готовність до переорієнтації і перенавчання, оновлення знань, умінь і навичок, самостійність і відповідальність за свій вибір. Пріма

Р. стверджує, що суспільство зацікавлене в такому фахівцеві, який уміє думати самостійно і вирішувати різноманітні проблеми, застосовувати знання, здобуті у процесі навчання; володіє критичним і творчим мисленням, яке сформоване у процесі освіти; вміє здобувати нові знання, здібний до самонавчання, самоосвіти, адаптивний [1].

Грицькова Н. зазначає, що головна мета професійної освіти полягає у підготовці кваліфікованого фахівця відповідного рівня і профілю, конкурентоздатного на ринку праці, компетентного, відповідального, такого, який вільно володіє своєю професією й орієнтується в суміжних галузях діяльності, здатного до ефективної роботи за фахом на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного зростання, соціально-професійної мобільності [2].

Професійна підготовка майбутнього фахівця розуміє під собою формування та розвиток освітніх потреб, реалізації в своїй діяльності, збагачення новими знаннями, самореалізацію самоосвіту, формування способу життя та статусне зростання. Задоволення цих потреб надає можливість самореалізації та мобільності в життєвих та професійних ситуаціях. Зростає значимість формування соціальної мобільності майбутнього фахівця соціономічної сфери. У цьому контексті доцільно говорити і про соціальну мобільність, яка може бути різних типів: горизонтальна й вертикальна, між різними поколіннями і в межах одного покоління [3]. Дячок Н. зазначає, що одним з основних чинників формування соціальної мобільності є професія. У сучасному інформаційному суспільстві розвиток новітніх технологій дає поштовх появи нових професій, які, з одного боку, вимагають високої кваліфікації і підготовки, з іншого – є високооплачуваними та престижними. Завдяки цьому зростає рівень мобільності як добровільної, орієнтованої на досягнення, так і вимушеної, заснованої на необхідності підвищення кваліфікаційного рівня [4]. У сучасній освітній практиці соціальна мобільність, активна позиція педагога, наставника, їхня діяльність та взаємодія саме в період навчання в університеті стають необхідними умовами успішного ставлення фахівця протягом усього життя. Безпосереднє відношення до успішної життєвої самореалізації має соціальна мобільність, насамперед, у професійній підготовці сучасного фахівця в умовах вищої освіти [3].

Підводячи підсумок, можна сказати, що чинниками соціальної мобільності є мотивація особистості, професійна спрямованість, педагогічні здібності та самопізнання, адаптація та самореалізація, творчий потенціал, педагогічна підтримка, професійна підготовка, професійна діяльність. Болотська О. зазначає, що процес і результат освіти здобувача освіти повинен бути націлений на відповідність потребам споживачів, досягненням науки, на формування здатності відповідати новим викликам суспільства, що трансформується [5]. О. Балакірева стверджує, що додатковими чинниками мобільності є компетенції: обдарованість – соціальний капітал – соціальна активність – цінності – стать – наявність партнера [6].

Висновки. Отже, аналіз низки джерел з проблеми формування соціальної мобільності фахівця соціономічної сфери у процесі професійної підготовки дає можливість виокремити такі особливості формування соціальної мобільності: 1) компетентнісний підхід, спрямований на формування соціальної мобільності фахівця соціономічної сфери; 2) розроблення й впровадження сучасних освітніх та професійних стандартів (підвищення її якості, досягнення нових освітніх результатів, які забезпечують подальший розвиток усіх ланок освіти); 3) соціальна мобільність майбутніх фахівців соціономічної сфери – провідний компонент стандарту освіти, саме це повинно стати засобом фіксації стану вищої освіти й орієнтувати фахівця на досягнення нової якості, адекватної сучасним, навіть прогнозованим, запитам особистості, суспільства і держави; 4) навчання як особливий вид освітнього процесу, що сприяє формуванню професійної спрямованості, моральної стійкості, креативності та готовності до продовження освіти, тобто необхідних змістових характеристик соціальної мобільності [3]. Потребують подальшої розробки умови, шляхи і моделі формування професійної мобільності в процесі професійної підготовки фахівців соціономічної сфери.

Список використаних джерел:

1. Пріма Р. М. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя: вектори наукових досліджень. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка* : зб. наук. праць. Київ : Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. С. 41–47.

2. Грицькова Н. В. Особливості соціально-професійної мобільності вчителя в умовах сучасної середньої школи. *Науковий вісник Донбасу*. 2011. №1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2011_1_6. (дата звернення: 27.04.2023).

3. Бойко Г. Соціальна мобільність педагога: теоретико-методологічний аспект. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2016. № 2. С.66-75.

4. Дячок Н. В. Навчання в університеті як один з пріоритетів формування успішної соціальної мобільності студентів. *Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки* : матер. IV щорічної Всеукр. наук.-практ. конф., 27 берез. 2014 р. Київ, 2014. С. 200-205.

5. Болотська О. А. Чинники соціальної мобільності сучасної молоді в контексті реформування системи вищої освіти . *Науковий вісник Донбасу*. 2012. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2012_4_24 (дата звернення: 27.04.2023).

6. Процеси соціальної мобільності у сучасному суспільстві : колективна монографія / О. М. Балакірева та ін.; за ред. О. М. Балакіревої. Київ: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2014. 208 с.

*Дмитро Филипюк,
здобувач третього рівня вищої освіти,
аспірант, 011 освітні педагогічні науки,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія*

Науковий керівник: **Олена Пехота,**
*доктор педагогічних наук,
професор кафедри соціальної роботи, менеджменту
освіти та педагогіки вищої школи,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія*

ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН З АКУШЕРСТВА І ГІНЕКОЛОГІЇ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Постановка проблеми. Оновлення професійної підготовки майбутніх фахівців медицини набуває особливої актуальності на сучасному етапі розвитку як медичної, так і педагогічної сфери. Тому

дослідники зосереджують увагу на різних аспектах інноватизації освітнього простору в закладах медичної освіти різних рівнів акредитації, починаючи з професійної підготовки сестринського персоналу.

За статистичними даними ЄДЕБО на 1.04.2023 р. в Україні здобувають освіту бакалавра сестринської справи 1126 осіб (з них 561 – на бюджетній формі навчання і 565 – за контрактом) [5]. Відтак у кожному закладі освіти використовуються оптимальні й ефективні форми і методи навчання студентів, що знаходить відображення у публікаціях викладачів і дослідників проблеми вдосконалення професійної підготовки сестринського персоналу.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових публікацій свідчить, що питання професійної підготовки майбутніх медичних сестер досліджувалося в різних напрямках. Так, фундаментальні дисертаційні роботи присвячувалися проблемам формуванню у студентів медичних коледжів основ професіоналізму (Т. О. Закусилова), професійно значущих якостей (М. І. Данюк), дослідницьких умінь і навичок (Т. П. Бабенко) та професійних цінностей (К. М. Куренкова); готовності до самоорганізації навчально-пізнавальної діяльності (І. П. Гук), професійної самореалізації (І. П. Сірак), професійної мобільності (О. Б. Варава) та професійного зростання (А. Г. Саблук) та ін. Означені напрями професійної підготовки майбутніх медичних сестер охоплювали різнопланові дисципліни, в процесі вивчення яких відбувалося оновлення освітнього процесу в медичних коледжах.

Окремі дисертаційні роботи присвячено пошукам та експериментальній перевірці ефективних умов осучаснення професійної підготовки сестринського персоналу під час вивчення конкретних дисциплін, наприклад, хіміко-біологічних (Л. О. Борисюк, М. М. Лукашук), математичних (О. В. Шавальова), використовуючи засоби комп'ютерного оцінювання професійних знань у структурі підготовки медичних сестер (Л. М. Артемчук) тощо.

Водночас актуалізується проблема використання сучасного технологічно-педагогічного забезпечення дисциплін, що відображають специфіку подальшої професійної діяльності майбутніх бакалаврів сестринської справи, які працюватимуть, наприклад, у відділенні акушерства та гінекології.

Огляд наукових літературних джерел свідчить, що значну кількість наукових публікацій присвячено презентації досвіду викладачів кафедри акушерства та гінекології, де здобувають вищу медичну освіту майбутні лікарі. Дослідники презентують власний досвід впровадження в освітній процес медичних ЗВО інтерактивних технологій, вважаючи, що «імплементация інтерактивних методів у реальних клінічних умовах дозволить закріпити отримані знання, забезпечивши високий рівень клінічного мислення й засвоєння студентами практичних навичок на заняттях, що сприяє розвитку професійних та комунікативних компетентностей» [4, с. 52]. Звичайно, такий педагогічний досвід можна використати й у підготовці майбутніх медичних сестер під час вивчення дисциплін з акушерства та гінекології.

Дослідники зазначають, що професійне вдосконалення лікарів цієї спеціальності відбувається й після завершення навчання у МВНЗ в симуляційному центрі. Так, науковці доводять ефективність використання ситуаційних завдань, серед учасників яких окрім лікарського персоналу є й медичні сестри, кваліфікація і спеціалізація яких дозволяє працювати в акушерсько-гінекологічній бригаді [1, с. 19]. Проте виконання професійних ролей усіма учасниками такої бригади відображає цілісний процес надання медичної допомоги пацієнтці в акушерському чи гінекологічному відділенні, але не дає змоги конкретизувати специфіку всіх аспектів роботи сестринського персоналу, що потрібно враховувати у професійній підготовці бакалаврів сестринської справи у процесі вивчення дисциплін з акушерства і гінекології в медичних коледжах.

Продовження думки щодо важливості осучаснення медичної освіти майбутніх працівників сфери охорони здоров'я знаходимо в інших публікаціях. Так, Л. Козирацька аргументує доцільність використання ігрових технологій на практичних заняттях при вивченні акушерсько-гінекологічних дисциплін. Авторка стверджує, що впровадження рольових ігор на заняттях дає змогу студентам «наблизитися до реальних життєвих ситуацій через їх моделювання, формує вміння та навички, розвиває творчість, навчає діловому спілкуванню тощо» [2, с. 75] й уможлиблює проведення практичних занять «більш різноманітно, стимулює пізнавальну активність студентів, формує вміння співпрацювати, дозволяє не тільки поглибити теоретичні знання, а й удосконалити виконання практичних навичок та професійних умінь» [2, с. 77].

У контексті необхідності врахування всебічного розвитку майбутніх медичних сестер заслуговують на увагу наукові розвідки, присвячені міжпредметним та інтегрованим зв'язкам у вивченні клінічних дисциплін у медичних коледжах. Дослідники презентують власний досвід проведення інтегрованої конференції на тему «Вагітність та патологія ендокринної системи» (акушерство та гінекологія, медсестринство у внутрішній медицині) і переконливо доводять, що інтегровані заняття в медичних коледжах «дають можливість формувати у студентів готовність до майбутньої професійної діяльності в умовах сучасної медицини, визначати профілактичні можливості при різних патологіях, сприяють формуванню якісного рівня знань, що забезпечує професійний розвиток майбутніх спеціалістів» [3, с. 43].

Висновки. Отже, з метою вдосконалення професійної підготовки студентів у медичних коледжах та формування фахової компетентності майбутніх бакалаврів сестринської справи доцільно враховувати досвід дослідників, отриманий у процесі оновлення методики вивчення дисциплін з акушерства і гінекології.

Перспективи подальших наукових досліджень визначаємо в напрямі створення оптимального навчально-методичного комплексу, що об'єднає сучасні педагогічні технології, методи і форми у вивченні дисциплін з акушерства та гінекології.

Список використаних джерел:

1. Бойчук А. В., Шадріна В. С., Хлібовська О. І. Особливості навчального процесу на кафедрі акушерства та гінекології післядипломної освіти в контексті інтеграції до європейського освітнього простору. *Медична освіта*. 2021. № 3. С. 17-22.
2. Козирацька Л. М. Застосування ігрових технологій на практичних заняттях при вивченні акушерсько-гінекологічних дисциплін. *Магістр медсестринства*. 2018. № 2 (20). С. 75-78.
3. Лавровська А. А., Лапінська Т. В. Міжпредметні та інтегровані зв'язки як необхідна складова у вивченні клінічних предметів. *Магістр медсестринств*. 2018. № 1 (19). С. 41-44.
4. Мартинюк В. М., Маланчук Л. М., Маланчин І. М., Лимар Л. Є. Впровадження освітніх інтерактивних технологій у навчальний процес на кафедрі акушерства і гінекології. *Медична освіта*. 2021. № 3. С. 49-52.

5. Реєстр суб'єктів освітньої діяльності. Кількість здобувачів вищої, фахової передвищої освіти. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://registry.edbo.gov.ua/opendata/educators/> (дата звернення: 28.02.2023).

Оксана Черепак

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник: Віра Поліщук

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПЕДАГОГІВ ЗЗСО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства у зв'язку зі зростанням напруженості в країні через воєнний стан, політичні, соціально-економічні труднощі виникає проблема збільшення стресогенності життєдіяльності людини. Стресові умови роботи притаманні представникам багатьох видів професій –конфлікти, відповідальність за результат, обмеження часу, загроза життю, що яскраво проявляється у професіях системи «людина-людина». Такі умови роботи спричиняють значне емоційне та фізичне виснаження, що призводить до появи проявів професійного вигорання.

У період високої невизначеності та стресогенності працюють педагоги закладів загальної середньої освіти, які сповна відчувають на собі комплекси психотравмуючих факторів, що впливають на рівень працездатності та емоційний стан. Посилення явища професійного вигорання педагогів закладів загальної середньої освіти пов'язане з роботою в умовах воєнного стану, економічну нестабільність, високий рівень навантаженості.

Виклад основного матеріалу. Вагомий внесок у дослідження процесу професійного вигорання педагогів зробили такі науковці: М. Авраменко, В. Бойко, С. Джексон, Н. Водопянова, Т. Зайчикова, Є. Ільїн, Л. Карамушка, Л. Китаєва-Смик, К. Маслач, Р. Кочюнас, А. Лужецька, К. Малевич, О. Мірошніченко, В. Орел, О. Папанова, Г. Сельє, Е. Старченкова, К. Маслач та ін. Так, зокрема К. Маслач стверджує, що професійне вигорання це синдром, який включає в себе емоційне виснаження, деперсоналізацію та редукцію професійних обов'язків. Надмірне робоче навантаження призводить до емоційного виснаження, яке проявляється у почутті емоційного спустошення, втоми. Чим більше виснажуються емоційні ресурси особистості, тим більше і частіше працівники відчувають, що не можуть повною мірою віддаватися роботі на психологічному рівні. Значне емоційне виснаження у свою чергу викликає процес деперсоналізації, яка проявляється у негативних реакціях, цинічному та байдужому ставленні до колег по роботі. Редукція професійних досягнень проявляється в почутті некомпетентності і неуспішності своєї діяльності, негативною оцінкою себе та своїх професійних досягнень [2, 4].

Дослідниця Т. Ронгінська розглядає вигорання, як симптомокомплекс, що охоплює всі структурні рівні особистості: соціально-психологічний, який віддзеркалює зміни у сфері міжособистісних взаємин педагога з навколишнім середовищем; особистісний, який полягає у зміні особистісних рис; мотиваційний – якісна і змістовна зміна мотивації; регулятивно-ситуаційний, який відображає зміну станів і емоційних взаємин [3].

З точки зору концепції стресу, автором якої є Г. Сельє, професійне вигорання – це дистрес, або третя стадія загального адаптаційного синдрому – стадія виснаження, що характеризується вираженим зниженням енергетичного тону і ослабленням нервової системи, яка виникає внаслідок довготривалих професійних стресів. Емоційний захист у формі вигорання, на думку автора, є невід'ємним атрибутом особистості [5].

Дослідниця М. Борисова розглядала професійне вигорання, як динамічний процес, який має ряд стадій, а саме: перша стадія – спеціаліст демонструє високий рівень активності, обмеження соціальних контактів і відмову від потреб не пов'язаних з роботою, що виснажує його ресурси;

друга стадія проявляється у зниженні рівня власного залучення до професійної діяльності, переважають цинічні оцінки своїх колег по роботі та учнів, небажання виконувати свої професійні обов'язки; третя стадія професійного вигорання характеризується гострими емоційними реакціями (агресія, страх, перепади настрою, апатія, почуття провини, конфліктністю); четверта стадія характеризується деструктивною поведінкою, яка відображається у інтелектуальній, мотиваційній та емоційній сферах (зниження концентрації уваги, ригідності, труднощі при виконанні завдань, відсутність ініціативи, зниження ефективності діяльності, байдужість, самотність, самоізоляція від неформальних контактів); п'ята стадія характеризується виникненням психосоматичних реакцій (безсоння, серцево-судинні розлади, головні болі, розлади травлення), розчаруванням, сформованістю негативної життєвої установки [1, с. 5].

Досліджуючи проблему професійного вигорання педагогів В. Орел, зазначає, що вчителі – це саме та категорія професіоналів, яка найбільш схильна до вигорання внаслідок специфіки професійної діяльності. Дослідник визначив безліч чинників професійного вигорання та поділив їх на дві групи, а саме:

1) індивідуальні: соціально-демографічні особливості працівника (вік, стать, сімейний стан, стаж роботи, кваліфікаційний рівень); особистісні особливості працівника (витривалість, сила опору, контроль, рівень стресостійкості, адекватність самооцінки);

2) організаційні: умови матеріального середовища, зміст роботи (кількість, ступінь глибини комунікаційного контакту). Велика кількість учнів у класі може призвести до недоліку елементарного контролю, що сприятиме вигоранню. Також педагогам часто доводиться мати справу з дітьми із соціально-неблагополучних сімей. Будь-яка критична ситуація з учнями, незалежно від її специфіки, негативно впливає на вчителів і може також стати чинником вигорання; соціально-психологічні умови діяльності (взаємини у колективі, ставлення до об'єкта праці тощо) [5].

Варто зазначити, що професія педагога в силу своєї специфіки є стресогенною, оскільки передбачає залученість у довготривалий емоційно складний процес спілкування з особами різного віку, соціального статусу. Професійна діяльність педагога передбачає наявність певних знань, педагогічних умінь, і, звичайно, особистісних якостей. Наявність деяких

особистісних характеристик дозволяє зменшити емоційне напруження, але повністю його позбутися неможливо [2, 6].

Проблема професійного вигорання педагогів особливо гостро постала в умовах воєнного стану, оскільки до вже відомих чинників професійного вигорання можемо виділити чинники пов'язані з російською агресією на території України. Зокрема, ми спостерігаємо, що в умовах воєнного стану значний вплив на рівень професійного вигорання чинить сповіщення про повітряну тривогу пов'язане з реальною небезпекою для життя, а педагог в силу своєї професійної діяльності несе відповідальність за життя учнів, які присутні на його уроці, спускається з ними в укриття, перериває урок, що в свою чергу викликає ряд негативних емоційних переживань. Із завданими ракетними атаками по критичній інфраструктурі педагоги тривалий час не мали зв'язку з учнями, не могли згідно плану читати уроки, що призвело до прогалин у знаннях дітей та значних хвилюваннях вчителів за результати знань учнів. Також час від часу очне навчання переходить у дистанційне, що вимагає від педагога гнучкості, та є причиною виникнення стресу.

Аналізуючи різні підходи щодо чинників професійного вигорання педагогів закладів загальної середньої освіти можна виокремити три основні фактори, що впливають на виникнення синдрому професійного вигорання [4; 5, с. 8]:

- особистісний (якщо професійна діяльність сприймається як робота, що не є значущою для особистості, то зазначений синдром буде розвиватися швидше, бо невдоволеність професійним зростанням та установкою на підтримку асоціюється з розвитком «згорання»);
- рольовий (наявність високого рівня відповідальності за покладені обов'язки виступає додатковим стресогенним фактором, що в результаті може спровокувати виникнення професійного вигорання);
- організаційний (вигорання пов'язане з тим, що професійна діяльність може бути неправильно організованою) [4; 5 с. 8].

Висновки. Отже, професійне вигорання педагогів закладів загальної середньої освіти – це процес поступової втрати емоційної, розумової та фізичної енергії, що виявляється у симптомах емоційного, розумового виснаження, фізичної втоми, особистісної відстороненості та зниження задоволення від роботи. Професійне вигорання педагогів обумовлене низкою чинників, які пов'язані з особистісними, рольовими та

організаційними факторами вигорання, а на сьогоднішній день ще й робота в умовах воєнного стану. Професійне вигорання педагогів призводить до виснаження емоційних ресурсів, зниженні рівня особистісного залучення до професійної діяльності, гострих емоційних реакцій, появою деструктивної поведінки.

Список використаних джерел:

1. Бернацька О. Професійне вигорання психологів. *Психолог. Шкільний світ*. 2010. № 38. С. 22-25.
2. Емоційне вигорання / упоряд. В. Дудяк. Київ: Главник, 2007. 127 с.
3. Карамушка Л. Проблема синдрому «професійного вигорання» в педагогічній діяльності в зарубіжній та вітчизняній психології. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України*. Київ, 2006. С. 210-217.
4. Мешко Г., Мешко О. Професійне здоров'я педагога як об'єкт діяльності шкільної психологічної служби. *Психолог*. 2007. № 36. С. 57-59.
5. Сипченко О. Професійне вигорання викладача ЗВО як психологічна проблема. *Молодий вчений*. 2018. № 10. С.106-109.
6. Орел В. Е. Феномен «вигорання» в зарубіжній психології: емпіричне дослідження і перспективи. *Психологічний журнал*. 2001. № 1. С. 90-101.

*Лілія Шульгіна,
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальності 321 Соціальна робота,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

*науковий керівник : Зоряна Удич,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА ДО СТВОРЕННЯ ДОСТУПНОГО СЕРЕДОВИЩА В СИСТЕМІ ОБ'ЄДНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Постановка проблеми. В умовах сьогодення українському суспільству важливо створити доступне середовище в умовах об'єднаної територіальної громади з метою уникнення та попередження конфліктів, формування культури спілкування та інклюзивної толерантності у майбутніх фахівців. У цьому контексті необхідна спеціальна підготовка соціальних працівників для створення доступного середовища в умовах ОТГ. Володіння сучасними інструментами та відповідними професійними навичками для налагодження ефективної роботи в ОТГ є необхідною вимогою для соціальних працівників, які планують працювати в таких громадах.

Виклад основного матеріалу. Структура професійних умінь майбутніх соціальних працівників визначається не тільки базовими професійними знаннями та вміннями, а й ціннісними орієнтаціями, мотивами праці, самооцінкою та середовищем, поведженням з людьми, загальною культурою, що у сукупності розкриває їх потенціал до створення доступного середовища в системі ОТГ.

Розвиток професійних навичок соціальних працівників складається з поетапного процесу, який здійснюють безпосередньо майбутні соціальні працівники як здобувачі вищої освіти, а потім просувається в індивідуально-орієнтованій манері до вершини професіоналізму,

досягнутої такими здобувачами як соціальними працівниками у перспективі.

Проблема оптимізації підготовки фахівців у сфері соціальної роботи для підвищення ефективності та результативності є надзвичайно актуальною, складною та багатоплановою задачею, що потребує комплексного підходу із залученням фахівців різних галузей науки та освіти. Інакше кажучи, сфера її діяльності включає складні та різноманітні соціальні проблеми, вирішення яких потребує глибоких знань суміжних галузей, які складають основу відповідної соціальної діяльності у ході співпраці з різними групами населення [1, с. 224].

Акцентуючи увагу на особливостях професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, доцільно звернути увагу на досвід такої проблематики. Досвід підготовки соціальних працівників в Україні становить лише 30 років. Аналізуючи деталі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в Україні, неможливо не врахувати значний методичний і практичний досвід, накопичений з цього приводу в багатьох країнах світу.

Так, підготовка соціальних працівників у Німеччині значною мірою визначається професійними сферами діяльності, які включають сфери освіти, соціальної допомоги, сім'ї, реабілітації та неурядових організацій. Як і в інших країнах Європи, поява професії соціального працівника пов'язана з появою перших соціально-педагогічних шкіл у ХХ столітті. Основні досягнення німецької системи освіти соціального працівника І. Гриник класифікував так:

- 1) різноманітність освітніх програм і напрямів індивідуалізації професійної підготовки фахівців соціальної сфери;
- 2) широкий спектр спеціалізацій з урахуванням усіх існуючих соціальних проблем у німецькому суспільстві, які потребують втручання соціальних працівників;
- 3) інтеграція теоретичної та практичної підготовки здобувачів вищої освіти [2, с. 69].

Система професійної підготовки соціальних працівників у Польщі викликає великий інтерес для дослідників країни. Внаслідок духовної схожості та соціокультурної близькості наших народів С. Когут, досліджуючи зміст професійної підготовки фахівців соціальної сфери в Польщі, відзначив багато особливостей цієї спеціалізації, пов'язаних з

Україною. Наприклад: соціальний працівник у сфері будівництва кар'єри та продовження освіти, соціальний педагог дошкільної освіти й інші [3].

Досвід підготовки соціальних працівників у Великій Британії демонструє паралелі з іншими тенденціями у структуруванні змісту освіти на різних рівнях у країнах ЄС. У Великій Британії соціальних працівників готують в закладах вищої освіти. Однак, доцільно відзначити те, що істотною відмінністю можна вважати вимогу до вступників на бакалаврат за наявності практики соціальної роботи або соціально-педагогічної діяльності (наприклад, догляд за хворими чи особами з обмеженими можливостями, волонтерська робота).

Дослідження О. Бартоша показують, що у Великій Британії існує висока потреба в тому, щоб соціальні працівники мали бажання виконувати функції, пов'язані зі створенням доступного середовища., зокрема:

- 1) оцінювати стан клієнта і характер проблеми, що вимагає втручання соціального працівника;
- 2) проводити відповідні методи діагностики характеру соціальних проблем сімей, окремих осіб та соціальних груп;
- 3) надавати необхідну консультативну підтримку та своєчасне інформування клієнтів
- 4) знайомити клієнта з іншими фахівцями та громадськими організаціями;
- 5) забезпечувати участь у міждисциплінарних клубних заходах, пов'язаних з вирішенням соціальних проблем клієнтів тощо [4, с. 13].

Висновки. Незважаючи на спільні риси певних загальноєвропейських тенденцій в освіті соціальної роботи, кожна європейська країна бере до уваги свій унікальний досвід у цій освіті та власні особливості професій соціальної роботи, щоб визначити пріоритетні соціальні проблеми суспільства.

Список використаних джерел:

1. Щудло С. А. Вторинна зайнятість як механізм трудової адаптації молоді. Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: зб. наук. пр. Харків. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Харків, 2005. С. 226–229.

2. Гриник І. Розвиток системи професійної підготовки соціальних педагогів і соціальних працівників у Німеччині. *Людинознавчі студії. Педагогіка*. 2015. № 29 (2). С. 66–74.

3. Когут С. Я. Змістові аспекти підготовки фахівця зі спеціальності «Андрагогіка» (з досвіду Польщі). *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*. 2014. № 30 (283). С. 48–54.

4. Бартош О. П. До проблеми професійної підготовки соціальних працівників у Великій Британії. *Вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2014. № 28. С. 13–18.

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Володимира Гнатюка

Освітній рівень: бакалавр

Освітня програма «Соціальна робота»

Спеціальність 231 Соціальна робота

Тривалість навчання

3 р. 10 м. для вступників на базі повної загальної середньої освіти;
2 р. 10 м. для вступників на основі освітнього рівня «молодший спеціаліст»

Освітня кваліфікація

Бакалавр з соціальної роботи

Працевлаштування

Соціальний працівник Асистент вихователя виправно-трудового закладу Асистент вихователя соціального по роботі з дітьми-інвалідами Фахівець з вирішення конфліктів Інспектор з соціальної допомоги Інспектор з виплати пенсій Інспектор з призначення пенсій Фахівець із спеціалізованого обслуговування Вихователь соціальний по роботі з дітьми-інвалідами Соціальний працівник Фахівець (з допомоги неблагополучним родинам, грошової допомоги дітям і т. ін.) Фахівець із соціальної допомоги вдома Фахівець із соціальної роботи

**КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА
МЕНЕДЖМЕНТУ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
запрошує на навчання за освітніми програмами**

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Володимира Гнатюка

Освітній рівень: магістр

Освітня програма «Соціальне
адміністрування у громаді»

Спеціальність 231 Соціальна робота

Тривалість навчання

1 р. 4 м.

Освітня кваліфікація

Магістр з соціальної роботи. Фахівець із соціальної роботи.
Керівник закладу надання соціальних послуг у громаді.

Працевлаштування

Вища посадова особа самоврядувальної організації Вища посадова особа громадської організації в соціально-культурній сфері Вища посадова особа органу місцевого самоврядування 1210.1 Керівник підприємства, установи та організації 1229 Керівник основного підрозділу Керівник проектів та програм Менеджер у соціальній сфері Молодший науковий співробітник (соціальний захист населення) Науковий співробітник-консультант (соціальний захист населення) Соціальний працівник Фахівець із соціальної роботи Фахівець-організатор соціально-побутового обслуговування Соціальний аудитор Молодший науковий співробітник проектів та програм у сфері нематеріального виробництва Науковий співробітник проектів та програм у сфері нематеріального виробництва Експерт із соціальної відповідальності Державний соціальний інспектор.

ТНПУ

Стратегії наукового пошуку в соціальній роботі, соціальній педагогіці та соціальній освіті: поліфункціональність ідей

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Володимира Гнатюка

Освітній рівень: магістр

Освітня програма
«Соціальна педагогіка»
Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

Тривалість навчання

1 р. 4 м.

Освітня кваліфікація

Магістр освітніх, педагогічних наук; педагог соціальний;
викладач закладу вищої освіти

Працевлаштування

Викладач вищого навчального закладу; Викладач професійного навчально-виховного закладу; Викладач із соціальної педагогіки; Вихователь соціальний по роботі з дітьми-інвалідами; Вчитель-реабілітолог; Педагог соціальний; Інспектор з охорони дитинства.

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА
МЕНЕДЖМЕНТУ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
запрошує на навчання за освітніми програмами

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Володимира Гнатюка

Рівень вищої освіти: третій
(освітньо-науковий)

Доктор філософії (PhD)
Спеціальність
231 Соціальна робота

Тривалість навчання

4 роки

Освітня кваліфікація

доктор філософії з соціальної роботи

ТНПУ

УДК 001:[364+37.013.42]:005.745](477)

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

СТРАТЕГІЇ НАУКОВОГО ПОШУКУ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ, СОЦІАЛЬНІЙ ПЕДАГОГІЦІ ТА СОЦІАЛЬНІЙ ОСВІТІ: ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ ІДЕЙ

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
І ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ
(4-5 травня 2023 року)

Матеріали друкуються в авторській редакції.

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

Розповсюдження і тиражування без
офіційного дозволу ТНПУ заборонено!

ТНПУ, Тернопіль 2023